

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

01 /20

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2020 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Καλή Διατροφή, Καλύτερη Ζωή

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>

Περιεχόμενα

ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ COVID-19

1	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	13
2	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	29
2.1	Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	29
A.	Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	29
B.	Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	36
2.2	Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	47
A.	Οικονομικό Κλίμα	47
B.	Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές	55
Γ.	Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	70
3	ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	81
3.1	Μακροοικονομικές Εξελίξεις	81
3.2	Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	110
3.3	Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	120
3.4	Απασχόληση – Ανεργία	130
3.5	Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	138
3.6	Ισοζύγιο Πληρωμών	148
4	Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΖΩΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	153
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	165

Πρόλογος

Το ΙΟΒΕ εκδίδει την πρώτη έκθεσή του για το 2020, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την ελληνική, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία, εξαιτίας της πανδημίας του νέου κορωνοϊού που εξαπλώθηκε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από την Κίνα κυρίως στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Η διάρκεια και η ένταση της υγειονομικής κρίσης προς το παρόν δεν είναι εφικτό να εκτιμηθούν, καθώς και το εάν ο ιός θα παρουσιάσει παρόμοια έξαρση στο μέλλον. Η συντριπτική πλειονότητα των κυβερνήσεων έχει λάβει πρωτοφανή μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσής του, με ισχυρό αντίκτυπο όμως στην οικονομική δραστηριότητα. Όπως όλες οι εκθέσεις του ΙΟΒΕ και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το Παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύονται οι προκλήσεις για την ελληνική οικονομία μέσα στην κρίση του COVID-19. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο το 2020, βάσει των πλέον πρόσφατων εκθέσεων του ΟΟΣΑ και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο πρώτο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ, γ) την αξιολόγηση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού στο σύνολο του 2019, όπως επίσης στο πρώτο δίμηνο το 2020 δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Νοέμβριος 2019 - Φεβρουάριος 2020.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και στο σύνολό του. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και πραγματοποιούνται προβλέψεις για το 2020, λαμβάνοντας υπόψη τις ραγδαίες εξελίξεις λόγω της πανδημίας. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς στο σύνολο του 2019, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας κατά την προηγούμενη χρονιά. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού στο αρχικό δίμηνο φέτος, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών στο σύνολο του περασμένου έτους.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με τις δυνατότητες συμβολής των κινητών επικοινωνιών και της ευρυζωνικότητας στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι την 10/04/2020.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στις αρχές Ιουλίου του 2020.

ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ COVID-19

Η σημερινή συγκυρία βρίσκει την ελληνική οικονομία, μετά από μια δεκαετία προκλήσεων και προσαρμογής, εκ νέου σε μια πολύ έντονη κρίση, αυτή τη φορά με πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά. Το υγειονομικό πρόβλημα που προκαλεί παγκοσμίως ο νέος ιός COVID-19 και τα μέτρα αντιμετώπισής του, προκαλούν αδυναμία πολλών ανθρώπων να μετακινηθούν και άρα να καταναλώσουν και να εργαστούν. Είναι συνεπώς ένα απευθείας ισχυρό πλήγμα στη συνολική ζήτηση όσο και στη συνολική προσφορά στην οικονομία, που οδηγεί την παγκόσμια οικονομία σε ύφεση. Ακόμη και αν το πρόβλημα εξελιχθεί σύμφωνα με το κεντρικό σενάριο, δηλαδή αν αμβλυνθεί σημαντικά στις μεγαλύτερες οικονομίες πριν το καλοκαίρι, οι απώλειες θα ακολουθήσουν για πολλούς μήνες, αν και πολύ διαφορετικά ανάμεσα σε χώρες και τομείς.

Ένα τόσο άμεσο πλήγμα ταυτόχρονα στη ζήτηση και στην προσφορά σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι πρωτόγνωρο και πράγματι μοιάζει με την επίδραση πολέμων στις οικονομίες. Ουσιαστικά, αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο δραστηριοποιούνται οι άνθρωποι και είναι φυσικό να ακυρώνει όσα θεωρούσαμε δεδομένα σε πολλές πλευρές της οικονομίας. Βέβαια, μπορεί κανείς να ελπίζει πως το πρόβλημα θα αντιμετωπιστεί, ή

Ισχυρό πλήγμα στη συνολική ζήτηση όσο και στη συνολική προσφορά στην οικονομία

έστω θα περιοριστεί σημαντικά, σύντομα, και τότε σε αντίθεση με πολεμικές καταστάσεις το παραγωγικό δυναμικό θα βρίσκεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στη θέση του. Άρα μπορούμε να αναμένουμε πως η ανάκαμψη που θα ακολουθήσει παγκοσμίως θα είναι ισχυρή, όμως ο χρόνος και τα χαρακτηριστικά της θα εξαρτηθούν και από τις πολιτικές που θα εφαρμοστούν.

Αναπόφευκτη και πολύ βαθιά ύφεση

Για την ελληνική οικονομία, η αρχική ύφεση είναι αναπόφευκτη και αναμένεται πολύ βαθιά, συνολικά για το έτος προς τα επίπεδα των πρώτων χρόνων των προγραμμάτων προσαρμογής. Επίσης, για να χρησιμοποιηθεί μια μεταφορά των ημερών, η οικονομία μας εισέρχεται στην κρίση ως ασθενής με «υποκείμενα νοσήματα», καθώς έχει χαμηλότερη παραγωγικότητα και διεθνή ανταγωνιστικότητα από τις περισσότερες ευρωπαϊκές. Η αδυναμία και καθυστέρηση στη διαχείριση της προηγούμενης κρίσης για μια σχεδόν δεκαετία και ο εφησυχασμός πως απλώς μέσα από την διεθνή ανάκαμψη και μείωση του κόστους χρήματος θα λυθούν και τα δικά μας προβλήματα, μας φέρνουν σε περισσότερο δύσκολη θέση στην αφετηρία της νέας πρόκλησης. Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα ισχυρής ανάπτυξης, μετά την έντονη αρχική ύφεση σίγουρα υπάρχει, αλλά απαιτεί ουσιαστικές αλλαγές στο πώς λειτουργεί το κράτος και το σύστημα παραγωγής στη χώρα.

Αλλά και η παγκόσμια οικονομία δεν εισέρχεται στη νέα κρίση με καλούς όρους. Ακριβώς το αντίθετο ισχύει, καθώς τα προηγούμενα χρόνια επικράτησε τάση αναβολής της λύσης σημαντικών προβλημάτων. Αυτό συνέβαινε κυρίως μέσω αυξανόμενου δανεισμού αλλά και με αδράνεια μπροστά στις απαραίτητες δομικές αλλαγές. Οι κεντρικές τράπεζες είχαν υποχρεωθεί να εφαρμόζουν μη συμβατικά μέτρα πολιτικής, ενισχύοντας για εξαιρετικά μεγάλο διάστημα την οικονομία με νέο χρήμα, ώστε να αντιμετωπιστεί η ασθενής διάθεση για επενδύσεις και να ενισχυθεί η μεγέθυνση. Αυτές οι πολιτικές στήριξαν και μεγάλο μέρος της πρόσφατης δυναμικής των χρηματαγορών. Φυσικά, όμως, δεν είναι χωρίς όρια, δανείζονται μεγέθυνση από το μέλλον και πρέπει να εφαρμόζονται κατεξοχήν σε περιόδους κρίσης. Τώρα που μια νέα κρίση ήρθε, η παγκόσμια οικονομία δεν είναι όσο προετοιμασμένη θα μπορούσε να είναι.

Η παγκόσμια οικονομία δεν είναι όσο προετοιμασμένη θα μπορούσε

Αντίστοιχα, στην Ευρώπη, η προηγούμενη κρίση οδήγησε μετά το 2008 σε σημαντικές αλλαγές. Όμως, η διάθεση για ενδυνάμωση των θεσμών και της οικονομίας εξασθένησε μόλις το κύμα της κρίσης πέρασε και οι κεντρικές χώρες βρέθηκαν σε τροχιά ανάπτυξης. Σημαντικές παρεμβάσεις εκκρεμούν, όπως η τραπεζική ενοποίηση και ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής. Η Ιταλία, και άλλες χώρες, θα βρεθούν σε δυσμενή θέση εάν κληθούν να αντιμετωπίσουν τα ελλείματα και τα συσσωρευμένα χρέη μόνες τους και χωρίς επαρκή συνδρομή από τη

δημοσιονομική και νομισματική πολιτική στην ευρωζώνη. Οι διαφωνίες που υπάρχουν ανάμεσα στις περισσότερο και στις λιγότερο ισχυρές οικονομίες σχετικά με τους όρους για τη παροχή ρευστότητας δεν επιτρέπεται να αφήσουν ούτε ένα χιλιοστό αμφιβολίας πως η ακεραιότητα της Ένωσης θα διατηρηθεί και πως θα εφαρμοστούν κατάλληλες πολιτικές. Αλλιώς, θα υπάρξει μια δευτερογενής οικονομική κρίση με κέντρο τα δημόσια ελλείματα και χρέη, όταν το υγειονομικό πρόβλημα περάσει.

Επιστέφοντας στα σχετικά με την ελληνική οικονομία, η ύφεση σύμφωνα με τους υπολογισμούς στην Έκθεση, θα είναι βαθιά, από ελάχιστο 5% και προς το 10%. Συνεπώς, ένα σημαντικό κόστος σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά για φέτος δεν μπορεί να αποφευχθεί όσο και αν ο δανεισμός θα εξομαλύνει την κατάσταση. Συνολικά, η ύφεση θα δοκιμάσει την κερδοφορία των επιχειρήσεων, τα τραπεζικά δάνεια και τη δημοσιονομική ισορροπία, που είναι, άλλωστε, συγκοινωνούντα δοχεία. Θα χρειαστούν σωστές αποφάσεις και στα τρία επίπεδα. Ο εισερχόμενος τουρισμός ενίσχυσε συστηματικά την ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια. Πλέον, πολύ μεγάλο μέρος της θερινής περιόδου αναμένεται να χαθεί, αλλά πιέσεις μπορεί να υπάρξουν και μελλοντικά. Κοιτώντας την επόμενη μέρα, το ζητούμενο θα είναι πόσο οι ελληνικές επιχειρήσεις, χωρίς εξαιρέσεις, θα αναδιαρθρωθούν ώστε να παράγουν ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες, ενόψει και της μειωμένης παγκόσμιας ζήτησης. Εάν αυτό δεν επιτευχθεί σε σημαντικό βαθμό, το εμπορικό ισοζύγιο θα δεχθεί ισχυρές πιέσεις και μαζί και οι προοπτικές μεγέθυνσης της οικονομίας. Το τραπεζικό σύστημα θα μπορεί να εκμεταλλευτεί το παράθυρο ευκαιρίας και δίκτυ ασφαλείας που είμαι βέβαιος πως θα προσφερθούν πανευρωπαϊκά. Όμως, θα πρέπει να επιλεγεί μια πορεία εξισορρόπησης ανάμεσα στην ανάγκη χρηματοδότησης επιχειρήσεων με θετικές προοπτικές και στην πρόνοια να μην γιγαντωθεί ένα νέο κύμα μη εξυπηρέτησης δανείων.

Η επιλογή να στηριχθούν οι δομές για την αντιμετώπιση του υγειονομικού προβλήματος και να στηριχθεί μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων, και μέσω αυτών των εργαζόμενων, ώστε να μην αντιμετωπίσουν πρόβλημα επιβίωσης, είναι ασφαλώς σωστή. Για την ακρίβεια, δεν τίθεται καν επιλογή. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση του υγειονομικού προβλήματος δεν αντιμάχεται αυτή του οικονομικού αλλά αποτελεί προϋπόθεση επανεκκίνησης. Θα υπάρχει όμως κρίσιμη επίδραση και από τις εξελίξεις στις άλλες χώρες μέσω του τουρισμού και λοιπών εξαγωγών. Είναι θετικό πως στη χώρα, στην Ευρώπη και διεθνώς, καταγράφεται αποφασιστικότητα της οικονομικής πολιτικής να στηρίξει τη λύση στο υγειονομικό πρόβλημα. Μεγάλη αύξηση δημόσιων ελλειμάτων και χρέους είναι εύλογη αντίδραση σε μια άμεση διαταραχή που αντιμετωπίζεται ως μοναδική. Δεν πρέπει όμως να δημιουργείται η

Ο εισερχόμενος τουρισμός ενίσχυσε συστηματικά την ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια

Δεν πρέπει να δημιουργείται η ψευδαίσθηση πως, στο βάθος πολλών μηνών, υπάρχει η δυνατότητα δημόσιας χρηματοδότησης χωρίς όρια και κόστος

ψευδαίσθηση πως, στο βάθος πολλών μηνών, υπάρχει η δυνατότητα δημόσιας χρηματοδότησης χωρίς όρια και χωρίς κόστος. Το αντίθετο συμβαίνει, ειδικά για μια οικονομία που θα τεθεί και πάλι στο μικροσκόπιο των διεθνών αγορών, και άρα πρέπει να δώσει πειστικές απαντήσεις. Κρίσιμης σημασίας είναι η προετοιμασία της «επόμενης ημέρας» της οικονομίας.

Αποτελεσματικός συντονισμός και κοινοί κανόνες ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ

Ειδικότερα για τον τομέα του τουρισμού, πρέπει να υπογραμμιστεί πως οι μετακινήσεις θα είναι δύσκολες και στο διάστημα που θα ακολουθήσει τα ειδικά περιοριστικά μέτρα, και έτσι εύλογα θα πληγεί περισσότερο από άλλους τομείς. Καθώς η δική μας εξαρτάται περισσότερο από τον εισερχόμενο τουρισμό από κάθε άλλη ευρωπαϊκή οικονομία, εκτιμάται πως η ύφεσή της θα είναι μεγαλύτερη και θα διαρκέσει περισσότερο. Πέρυσι, έφτασαν στη χώρα περίπου 34 εκατ. τουρίστες και εισπράξεις €18 δισεκ. Ως μέτρο σύγκρισης, οι Έλληνες ξόδεψαν οι ίδιοι ως τουρίστες λιγότερο από €2 δισεκ. στο εσωτερικό και περίπου €3 δισεκ. στο εξωτερικό. Για την τελική επίδραση στην οικονομία θα πρέπει να συνυπολογιστούν πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, όπως και εισαγωγές που προκαλούνται. Σε κάθε περίπτωση όμως, η συρρίκνωση θα είναι ιδιαίτερα μεγάλη και κυρίως παράγοντας για τη συνολική ύφεση. Ο τουρισμός, επίσης πρέπει να στηριχθεί με βελτίωση των υποδομών, κυρίως για μετακινήσεις και υπηρεσίες επικοινωνίας και υγείας. Για την επιβίωση του τομέα βραχυπρόθεσμα και την ενίσχυση μεσοπρόθεσμα απαιτείται εγχωρίως ενίσχυση υποδομών (κυρίως σε μετακινήσεις, επικοινωνίες, υγεία), διασύνδεση με άλλους τομείς της οικονομίας, όπως τρόφιμα και πολιτισμός, και συνολικά βελτίωση ποιότητας. Επίσης απαιτείται σε επίπεδο ΕΕ, αποτελεσματικός συντονισμός, κοινοί κανόνες και ρυθμίσεις για ενίσχυση της αξιοπιστίας και καταμερισμός κόστους των δομών και διαδικασιών ανάμεσα στις χώρες.

Απαραίτητος ένας ισχυρός δεύτερος πυλώνας στην οικονομία με κέντρο τη μεταποίηση

Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να ενισχυθεί ένας ισχυρός δεύτερος πυλώνας στην οικονομία με κέντρο τη μεταποίηση, που θα στηρίζεται στην καινοτομία και θα ενισχύει τις εξαγωγές. Σήμερα η ελληνική οικονομία έχει το χαμηλότερο ποσοστό μεταποίησης και από τα χαμηλότερα σε Ε&Α στην ΕΕ. Σχετικά, υπάρχει κίνδυνος να στραφούν μεγάλες οικονομίες σε πολιτικές ενίσχυσης αυτάρκειας που θα μειώσουν τη δυνατότητα εξαγωγών για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Επίσης υπάρχει κίνδυνος να στηριχθούν από ισχυρές οικονομίες μεγάλες επιχειρήσεις με ακραίες κρατικές ενισχύσεις και να προκληθεί μείωση της σχετικής ανταγωνιστικότητας των ελληνικών, με αποτέλεσμα την περαιτέρω συρρίκνωση του τομέα μεταποίησης στη χώρα. Θα απαιτηθούν συνολικά πολιτικές για ενίσχυση της χρηματοδότησης επιχειρήσεων στην περιφέρεια της ΕΕ.

Στο δημόσιο τομέα, η επιταχυνόμενη διαδικασία ψηφιακής αναβάθμισης πρέπει να συνοδεύεται και με αναδιοργάνωση της διοίκησης, ώστε να μην «αναβαθμιστεί» στη συνέχεια η γραφειοκρατία στο νέο ψηφιακό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, πρέπει να υπάρξει δραστικός επανασχεδιασμός της φορολογικής πολιτικής, ώστε να υποστηριχθούν η εργασία και οι επενδύσεις. Είναι επίσης κομβικής σημασία ο εκ νέου προγραμματισμός δημόσιων επενδύσεων και απαραίτητων έργων με διαδικασίες fast track όπως και ο ανασχεδιασμός των ΕΣΠΑ και ΠΔΕ.

Σε μια τέτοια δύσκολη στροφή, οι επιχειρήσεις πρέπει επίσης, στο μέγιστο βαθμό, να προστατεύσουν το δυναμικό τους, να συνεχίσουν την παραγωγή τους όσο επιτρέπεται από τις συνθήκες, και να προγραμματίσουν τη δράση τους, από την επόμενη μέρα, με νέους όρους. Αλλιώς, η ελληνική οικονομία θα βρεθεί με σημαντικά χαμηλότερη δυνατότητα να δημιουργεί εισοδήματα. Δεν θα εκκινήσει δηλαδή μόνο από χαμηλότερη βάση αλλά και θα πέσει και σε χαμηλότερο ρυθμό. Αναγκαία θα είναι και η στροφή των κλάδων και των επιχειρήσεων και μεγάλων σε νέες δραστηριότητες και παραγωγικές μεθόδους. Αν αυτό δεν συμβεί, δεν θα μπορέσει η οικονομία να διεκδικήσει τα απαραίτητα μερίδια παραγωγής καθώς οι αγορές θα αναδιαταχθούν και ενόψει της συνολικά χαμηλότερης παγκόσμιας ζήτησης. Τεχνολογικά καθυστερημένες και αναποτελεσματικές επιχειρήσεις που δεν προσφέρουν υπηρεσίες και προϊόντα υψηλής ποιότητας θα δοκιμαστούν πολύ περισσότερο από ό,τι τα προηγούμενα χρόνια.

Κατά τη δεκαετία της προηγούμενης κρίσης, χρειάστηκαν τρία προγράμματα προσαρμογής και επήλθε βαθιά ύφεση. Κεντρικές ανισορροπίες διορθώθηκαν και πρόοδος καταγράφηκε σε επιμέρους τομείς, όμως, η βασική δομή της οικονομίας δεν άλλαξε. Η οικονομία ωφελήθηκε τα τελευταία χρόνια από την ενίσχυση του τουρισμού που ακολούθησε τη διεθνή ανάκαμψη. Στις εξαγωγές αγαθών υπήρξε επίσης άνοδος. Όμως, η ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη στον τουρισμό ήταν ασθενέστερη από ό,τι σε ανταγωνιστικές χώρες ενώ το ισοζύγιο αγαθών παραμένει ελλειμματικό. Το κόστος χρηματοδότησης μειώθηκε σημαντικά, αλλά με μεγάλη καθυστέρηση. Τελικά, η μεγέθυνση της οικονομίας διεθνώς ευνόησε την πορεία της δικής μας αργότερα και λιγότερο από άλλες μικρές οικονομίες. Η καθυστέρηση στη διαχείριση της κρίσης και η μικρή μόνο επιτυχία σε πολλές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες άφησαν ένα πολύ στενό παράθυρο ευκαιρίας ανάκαμψης μέχρι να εμφανισθεί και μια επόμενη κρίση.

Θεωρώντας συνολικά τις τελευταίες δεκαετίες, η οικονομία μας τείνει να ευνοείται από τον θετικό κύκλο της παγκόσμιας, όσο αυτός εξελίσσεται, αλλά λιγότερο από άλλες μικρές οικονομίες, και δεν τον εκμεταλλεύεται για να κατακτήσει στρατηγικές θέσεις στον διεθνή καταμερισμό της

Ο μετασχηματισμός της οικονομίας αποτελεί απόλυτη και επείγουσα αναγκαιότητα

εργασίας. Στον αρνητικό κύκλο, η οικονομία μας πλήττεται περισσότερο από άλλες καθώς, με ασθενέστερη παραγωγική βάση, οι προσδοκίες εκτροχιάζονται ευκολότερα. Η υγειονομική κρίση αργά ή γρήγορα θα περάσει και πολλοί δείκτες θα ανακάμψουν έντονα. Είναι όμως κρίσιμο η ελληνική οικονομία να διανύσει το επόμενο διάστημα με το μικρότερο δυνατό κόστος, όπως και να προετοιμαστεί για να διεκδικήσει μερίδιο στην παγκόσμια ανάπτυξη στη συνέχεια. Η σημερινή συγκυρία καθιστά προφανές πως ο μετασχηματισμός της οικονομίας τα επόμενα χρόνια, αλλά με προσπάθειες που θα αρχίσουν άμεσα και συστηματικά δεν είναι πολυτέλεια αλλά απόλυτη και επείγουσα αναγκαιότητα.

10

1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Σημαντική επιβράδυνση μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας το 2019. Έντονη αλλαγή τάσης σε ύφεση φέτος, λόγω της πανδημίας κορωνοϊού

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της μάλλον ήταν στάσιμος, σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο. Στις χώρες του ΟΟΣΑ, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 1,6% την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου, ουσιαστικά ίδιος με αυτόν στο τρίτο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς (1,7%), αλλά και στα δύο προηγούμενα. Σε αυτό το επίπεδο βρισκόταν και ένα χρόνο νωρίτερα. Στις πλέον ανεπτυγμένες οικονομίες (G7) η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο καταληκτικό τρίμηνο σε σύγκριση με προηγούμενο (1,4%, από 1,6%), ενώ στο G20 δεν μεταβλήθηκε (3,0%). Μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών, τη μεγαλύτερη, με διαφορά από τις υπόλοιπες χώρες, αρνητική αλλαγή στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ παρουσίασε η Ιαπωνία, με την ανάπτυξη στο τρίτο τρίμηνο (1,8%) να εξελίσσεται σε ήπια ύφεση στο επόμενο (-0,4%), εξέλιξη που οφείλεται στον τυφώνα τον περασμένο Οκτώβριο. Έπονται, με επιβράδυνση της ανάπτυξής τους, η Γαλλία (0,8% από 1,4%) και η Ιταλία (στασιμότητα από 0,5%). Η οικονομία των ΗΠΑ ήταν η μοναδική μεταξύ των G7 που παρουσίασε επιτάχυνση, κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες, σε 2,3%. Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η μεγέθυνση της οικονομίας της Κίνας δεν εξασθένησε περαιτέρω στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, για πρώτη φορά από το 2^ο τρίμηνο του 2018, και παρέμεινε στο 6,0%. Αντιθέτως, η ανάπτυξη της ινδικής οικονομίας επιβραδύνθηκε περαιτέρω, σε 4,8% από 5,0% το προηγούμενο τρίμηνο και 5,8% την ίδια περίοδο πρόπερσι. Στη Λατινική Αμερική, η μεγέθυνση της Βραζιλίας επιταχύνθηκε ελαφρώς για τρίτο τρίμηνο, στο 1,7% από 1,2% το καλοκαίρι, όμως ήταν υψηλότερη σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα (1,3%). Στο σύνολο του περασμένου έτους ο ρυθμός μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας ήταν οριακά χαμηλότερος του 3,0% (2,9%), από 3,6% ένα χρόνο νωρίτερα.

Συνεπώς, η παγκόσμια οικονομία κινούταν στο δεύτερο εξάμηνο του 2019 και ευρύτερα πέρυσι με βραδύτερους ρυθμούς από ότι ένα χρόνο πριν, με την αποκλιμάκωση της μεγέθυνσής της να είναι μεγαλύτερη στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες. Αυτή η τάση ήταν ισχυρότερη στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία και τη Γαλλία. Στην πρώτη χώρα θεωρείται πως προήλθε κυρίως από την αβεβαιότητα σχετικά με το Brexit, η οποία άσκησε πίεση στις επενδύσεις, καθώς και από τις παρατεταμένες πολιτικές διεργασίες, που οδήγησαν σε αλλαγή κυβέρνησης και αποδυνάμωσαν τη δημόσια κατανάλωση. Στις άλλες δύο χώρες σχετίζεται κυρίως με διαδικασίες αναπροσαρμογής στη βιομηχανία τους.

Ο νέος κορωνοϊός, η εξάπλωση του οποίου ξεκίνησε από την Κίνα και συνεχίστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα ως επί το πλείστον σε ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ταυτόχρονα εξελίχθηκε σε πανδημία, έχει προκαλέσει απρόσμενες, ραγδαίες αλυσιδωτές επιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία. Προκειμένου να περιοριστεί η εξάπλωσή του και να προστατευτούν πληθυσμοί των χωρών, αλλά και τα συστήματα υγείας που θα επωμίζονταν την αντιμετώπισή του σε περίπτωση ενός εκθετικά αυξανόμενου πλήθους ασθενών, λήφθηκαν πρωτοφανή περιοριστικά διοικητικά μέτρα. Αυτά αφορούν στη διακοπή επιβατικών μεταφορών, σε περιορισμό της κυκλοφορίας στο εσωτερικό των χωρών και σε κλείσιμο επιχειρήσεων σε κλάδους οι οποίοι δραστηριοποιούνται κυρίως στην παροχή τελικών υπηρεσιών σε καταναλωτές (χονδρικό - λιανικό εμπόριο, εστίαση, παροχή υπηρεσιών καταλύματος κ.ά.). Όμως, ταυτόχρονα λήφθηκαν και μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων στις οποίες επιβλήθηκε παύση λειτουργίας, όπως επίσης των εργαζομένων τους.

Παρότι η δυνατότητα πρόβλεψης σχετικά με το μέγεθος και τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης είναι περιορισμένη, σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς, η φάση στην οποία η πανδημία θα είναι σε έξαρση στις περισσότερες χώρες, αναμένεται να διαρκέσει τουλάχιστον μέχρι το τέλος του δεύτερου τριμήνου, με τα μέτρα μετριασμού της να περιορίζουν σοβαρά την οικονομική δραστηριότητα. Ειδικά για τις αναπτυγμένες οικονομίες που έχουν πληγεί ισχυρά από αυτή, η κρίση αποτελεί πρωτόγνωρη πρόκληση. Από την άλλη πλευρά, οι κυβερνήσεις της μεγάλης πλειονότητας αυτών των χωρών μπορούν να χρηματοδοτήσουν τις υψηλές, έκτακτες δαπάνες που είναι αναγκαίες, επιδεινώνοντας κατά πολύ το δημοσιονομικό ισοζύγιο τους. Όμως, οι αναδυόμενες χώρες εμφανίζονται πολύ πιο αδύναμες να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις καθώς οι εκροές κεφαλαίων από αυτές είναι ήδη ιδιαίτερα εκτεταμένες, γεγονός που καθιστά δυσχερή την πρόσβασή τους στις αγορές κεφαλαίου. Για αυτό, ήδη πολλές χώρες ζητούν συνδρομή για έκτακτη χρηματοδότηση από το ΔΝΤ, ενώ η Παγκόσμια Τράπεζα σκοπεύει να διαθέσει κεφάλαια ύψους έως και \$160 δισεκ., στο πλαίσιο ενός οικονομικού προγράμματος στήριξης χωρών. Στην περίπτωση στην οποία η πανδημία θα είναι παρατεταμένη, σε μεγάλες και ισχυρές οικονομίες, θα προξενήσει σημαντικά προβλήματα στην πλευρά της παραγωγής, διαρρηγνύοντας τις διεθνείς αλυσίδες αξίας και απειλώντας τη δυνατότητα σύντομης ανάκαμψης.

Προκαταρκτικές προβλέψεις για το 2020 καταλήγουν σε παγκόσμια ύφεση αρκετά εντονότερη εκείνης από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, όμως αναμένεται ανάκαμψη από το 2021.

Ρυθμός ανάπτυξης το 2019 1,9%, αμετάβλητος σε σύγκριση με το 2018

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, στο 1,0% από 2,3% στο προηγούμενο τρίμηνο. Αυτός ο ρυθμός

μεταβολής του ΑΕΠ είναι ο χαμηλότερος από το δεύτερο τρίμηνο του 2017. Ακολούθως, στο σύνολο του 2019 το ΑΕΠ ήταν 1,9% μεγαλύτερο από ότι πρόπερσι, αύξηση ίδιας έκτασης με εκείνη του 2018 ως προς το 2017.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ την προηγούμενη χρονιά, η εγχώρια κατανάλωση ήταν 1,0% μεγαλύτερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στη διάρκεια του οποίου είχε αυξηθεί λιγότερο, κατά 0,3%. Κατόπιν της ενίσχυσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο καταληκτικό τρίμηνο κατά 1,8%, η διεύρυνσή της συνολικά το 2019 κατά 0,8% ήταν ο κύριος λόγος της αύξησης των καταναλωτικών δαπανών εγχωρίως. Το 2018 η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη (1,0%). Οι καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα διευρύνθηκαν κατά 2,2%, πρωτίστως λόγω της ιδιαίτερα ισχυρής ανόδου τους στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι λόγω του εκλογικού κύκλου, εξέλιξη η οποία σχεδόν αντιστάθμισε την περιστολή τους ένα έτος νωρίτερα, κατά 2,5%.

Οι επενδύσεις ήταν αμετάβλητες πέρυσι σε σύγκριση με το 2018. Η στασιμότητά τους οφείλεται στη μικρότερη συσσώρευση αποθεμάτων το 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, κατά €963 εκατ., η οποία αντιστάθμισε τη διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου πέρυσι κατά 4,6%. Το 2018 οι επενδύσεις είχαν αυξηθεί κατά 1,6%, ενώ η δημιουργία πάγιου κεφαλαίου είχε υποχωρήσει κατά 12,0%. Ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου κλιμακώθηκε στο τελευταίο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, με την αύξησή του να φτάνει το 14,4%, εξέλιξη που αποτυπώνει τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος πριν την εκδήλωση της πανδημίας του κορωνοϊού.

Στις περισσότερες από τις κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου σημειώθηκε την προηγούμενη χρονιά άνοδος, με την έντασή της όμως να διαφέρει σημαντικά μεταξύ αυτών. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, σημειώθηκε στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, κατά 29,4% ή €798 εκατ., αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη μείωσή τους κατά 38,6% πρόπερσι. Έπεται σε άνοδο, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 12,0% ή €165,4 εκατ., συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του το 2018 κατά 17,3%. Η ενίσχυση στις επενδύσεις σε εξοπλισμό ΤΠΕ και στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό – οπλικά συστήματα ήταν ίδιας έντασης, 2,4%, πολύ μικρότερη και στις δύο κατηγορίες από ότι το 2018 (+17,0% και +15,9% αντίστοιχα). Στον αντίποδα, την ευρύτερη πτώση το 2019 παρουσίασαν οι λοιπές κατασκευές, κατά 6,2% (-€469 εκατ.). Ωστόσο, αυτή ήταν πολύ μικρότερη από εκείνης πρόπερσι (-23,0%).

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους επιβραδύνθηκε έντονα στο επόμενο τρίμηνο, από 6,6% σε 1,0%. Η επιβράδυνση οφείλεται κυρίως στην ίδια εξέλιξη στις εξαγωγές υπηρεσιών, με την αύξησή τους να υποχωρεί από το 10,8% στο εννεάμηνο στο 2,3% στο τέλος της περασμένης χρονιάς. Συνολικά το 2019 οι εξαγωγές ήταν 4,9% περισσότερες από ότι το 2018, στο οποίο ο ρυθμός αύξησής τους ήταν 8,7%. Η ενίσχυση των εξαγωγών υπηρεσιών πέρυσι κατά 8,1% αποτέλεσε και τη βασική αιτία της ανόδου του συνόλου των εξαγωγών, καθώς σε αυτήν οφείλονται σχεδόν τα ¾ της (73,8%). Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 2,2%. Πρόπερσι η διεθνής ζήτηση υπηρεσιών επίσης είχε ενισχυθεί ελαφρώς ταχύτερα από εκείνη για προϊόντα, κατά 9,2%, έναντι 8,4%.

Οι εισαγωγές παρέμειναν σε πτωτική τροχιά στο σύνολο του δεύτερου εξαμήνου πέρυσι, για πρώτη φορά από το πρώτο εξάμηνο του 2016. Η υποχώρηση προήλθε αποκλειστικά από το σκέλος των εισαγωγών προϊόντων και ήταν έκτασης 3,8%, σε αντίθεση με την εκτεταμένη ενίσχυση κατά 7,1% στο αρχικό εξάμηνο. Αντιθέτως, η ενίσχυση των εισαγωγών υπηρεσιών κλιμακώθηκε καθ' όλο το περασμένο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου, σε σύγκριση με το προηγούμενο εξάμηνο, με τη διεύρυνσή τους να φθάνει το 9,4%, από 4,3%. Στο σύνολο του 2019 οι εισαγωγές ήταν 2,5% περισσότερες από ότι το 2018, στη διάρκεια του οποίου είχαν αυξηθεί κατά 3,0%. Η περυσινή άνοδος προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισαγωγές υπηρεσιών (+6,9%), όπως και πρόπερσι, όμως τότε η αύξησή τους ήταν μεγαλύτερη (+14,4%). Η άνοδος των εισαγωγών προϊόντων ήταν υποτονική για δεύτερο έτος, ωστόσο μεγαλύτερη από ότι το 2018, 1,5% έναντι 0,7%. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εξαγωγών σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, περιορίστηκε στα €857 εκατ. (-64,1% έναντι του 2018) ή μόλις 0,4% του ΑΕΠ.

Ανατροπή προοπτικών της ελληνικής οικονομίας το 2020 από την υγειονομική κρίση και επιστροφή σε ισχυρή ύφεση

Στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξελίξεις οι οποίες θεωρούνταν ως οι πλέον καθοριστικές του οικονομικού περιβάλλοντος εγχωρίως στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους ήταν η ολοκλήρωση ενός κύκλου μεταβολών στην οικονομική και αναπτυξιακή πολιτική από τη νέα κυβέρνηση, μέσω της πραγματοποίησης σχετικών παρεμβάσεων (φοροελαφρύνσεις Σεπτεμβρίου 2019 και Προϋπολογισμού 2020, νέος αναπτυξιακός νόμος, Πρόγραμμα Ηρακλής, για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων). Στο διεθνές περιβάλλον, πρόσφατα σημαντικά γεγονότα για την Ελλάδα αποτελούσαν η αναβάθμιση από τον οίκο αξιολόγησης Fitch και η έκδοση 15-ετούς ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο με ιδιαίτερα καλά χαρακτηριστικά (υπερκάλυψη έκδοσης 7,5 φορές, επιτόκιο 1,875%), τα οποία αντανάκλασαν την εμπιστοσύνη στη νέα κυβέρνηση και ευρύτερα, στις καλές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

Ωστόσο, η ραγδαία εξάπλωση του κορωνοϊού από τον Φεβρουάριο εκτός της Κίνας στην οποία αρχικά εκδηλώθηκε, με ρυθμούς που την εξέλιξαν σε παγκόσμια υγειονομική κρίση, έχει ήδη μεταβάλλει σημαντικά και θα συνεχίσει να επηρεάζει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα τα δεδομένα όχι μόνο για την ελληνική, αλλά και για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια οικονομία. Η διάρκεια και η έντασή της, στο τρέχον και ενδεχομένως στα επόμενα έτη, προς το παρόν δεν είναι δυνατό να προβλεφθούν, επομένως και οι συνέπειές της σε διάφορα επίπεδα (δημόσια υγεία, κοινωνικές σχέσεις, εκπαίδευση, διακρατικές σχέσεις, παραγωγική δραστηριότητα, δημόσια οικονομικά, τραπεζικό σύστημα κ.ά.). Ειδικά σε ότι αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας, το γεγονός ότι εξαπλώνεται με ταχύ ρυθμό, ιδίως σε ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα υψηλή θνησιμότητα σε σχέση με παρόμοιους ιούς, έχει οδηγήσει στη λήψη πρωτοφανών προστατευτικών μέτρων, τα οποία έχουν δημιουργήσει σημαντικά προσκόμματα στην ομαλή λειτουργία των χωρών και ασκούν ισχυρές, πρωτοφανείς μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πιέσεις στις οικονομίες τους. Η μεγάλη ανάσχεση της οικονομικής δραστηριότητας στις αναπτυσσόμενες οικονομίες επηρεάζει τη ζήτησή τους από αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες οικονομίες που διαθέτουν πρόσβαση σε καιρίους για την παραγωγή φυσικούς πόρους ή/και παράγουν πρώτες ύλες. Ευρύτερα, όσο η κρίση θα παρατείνεται και ενδεχομένως

θα εντείνεται, αποκτά περισσότερο δομικά και λιγότερα συγκυριακά χαρακτηριστικά, τα οποία οξύνουν σημαντικά τις επιπτώσεις της.

Δεδομένων των χαρακτηριστικών της πανδημίας, κυρίως της αβεβαιότητας για τη διάρκειά της, αλλά και των πολυδιάστατων επιδράσεών της, προσδιορίστηκαν από το IOBE παράγοντες οι διακυμάνσεις των οποίων θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις. Κατόπιν, με εναλλακτικές υποθέσεις για αυτούς (σενάρια), πραγματοποιήθηκαν προβλέψεις για τις μακροοικονομικές μεταβλητές (ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση, επενδύσεις, ανεργία, πληθωρισμός). Οι διαφορετικές προβλέψεις ανάλογα με τις υποθέσεις, διαμόρφωσαν ένα διάστημα πρόβλεψης για κάθε μακροοικονομική μεταβλητή και ακολούθως για το ΑΕΠ. Οι παράγοντες οι μεταβολές των οποίων έχουν ληφθεί υπόψη στις μακροοικονομικές προβλέψεις για την ελληνική οικονομία είναι οι εξής: α) η διάρκεια της τρέχουσας πανδημίας κορωνοϊού, εγχωρίως και διεθνώς, και το ενδεχόμενο νέας έξαρσης του ιού εντός του έτους, β) η ένταση και εξέλιξη στο χρόνο (time profiling) των οικονομικών επιπτώσεων της στην Ευρωζώνη, γ) το μέγεθος και η διάρκεια παρεμβάσεων πολιτικής εγχωρίως, όπως επίσης σε επίπεδο ΕΕ, για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης και δ) η τιμή του πετρελαίου.

Το βασικό σενάριο πρόβλεψης βασίζεται στην υπόθεση ότι η πλειονότητα των εσωτερικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας θα διατηρηθεί έως τα μέσα Μαΐου και κατόπιν θα αρχίσει η σταδιακή άρση τους, ενώ το ίδιο θα γίνει από το τέλος του ίδιου μήνα για όσα αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, εγχωρίως και διεθνώς. Σε ότι αφορά τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από το κράτος, όπως αυτά έχουν θεσπιστεί έως την τέταρτη δέσμη μέτρων (30/03/2020), θα επεκταθούν μέχρι το τέλος Μαΐου. Συνεπώς, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δεχθούν διεθνή τουρισμό σε ένα σημαντικό μέρος της θερινής τουριστικής περιόδου. Σε ότι αφορά την οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωζώνη, έγινε η υπόθεση ύφεσης στο σύνολο του 2020 με ένταση ίση με μιάμιση φορά την ύφεση του 2009, λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Στο εναλλακτικό, δυσμενές σενάριο, γίνεται η υπόθεση πως η πλειονότητα των εσωτερικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας θα διατηρηθεί έως το τέλος Ιουνίου και κατόπιν θα αρχίσει η σταδιακή άρση τους, ενώ το ίδιο θα γίνει για όσα αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές από το τέλος Ιουλίου, εγχωρίως και διεθνώς. Σε ότι αφορά τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από το κράτος, θα επεκταθούν μέχρι το τέλος Ιουλίου. Συνεπώς, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δεχθούν διεθνή τουρισμό σε ένα μικρό μέρος της θερινής τουριστικής περιόδου, ενώ πολλές εξ' αυτών δεν θα έχουν κίνητρο λειτουργίας φέτος. Σε ότι αφορά την οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωζώνη, έγινε η υπόθεση ύφεσης στο σύνολο του 2020, με ένταση διπλάσια της ύφεσης του 2009. Εναλλακτικά, το δυσμενές σενάριο καλύπτει την περίπτωση στην οποία οι υποθέσεις για τα μέτρα αντιμετώπισης της τρέχουσας πανδημίας είναι οι ίδιες με το βασικό σενάριο. Όμως, στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, π.χ. από τον Νοέμβριο, σημειώνεται νέα έξαρσή του, που οδηγεί στην επαναφορά των μέτρων προστασίας τουλάχιστον έως το τέλος του τρέχοντος έτους.

Αναλυτικά ως προς τις πιθανές και πλέον αναμενόμενες εξελίξεις στους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις, οι οικονομικές επιδράσεις των έως τώρα ληφθέντων παγκοσμίως μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό είναι πολλές και ισχυρές. Οι περιορισμοί ή οι απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις, ακόμα και

εμπορευμάτων (π.χ. ΗΠΑ για προϊόντα από Κίνα), θα οδηγήσουν σε κατακόρυφη υποχώρηση των διεθνών μεταφορών και σε έντονη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου. Το διεθνές εμπόριο θα πληγεί σημαντικά και από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στη λειτουργία πρωτίστως εμπορικών επιχειρήσεων στο εσωτερικό πολλών χωρών. Τα εσωτερικά διοικητικά μέτρα θα ασκήσουν έντονες πιέσεις συνολικά στην καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών, άμεσες λόγω των περιορισμών στην κατανάλωση, αλλά και έμμεσες, μέσω των επιπτώσεών τους στο εισόδημα από απασχόληση, από την υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους, καθώς και από την κάμψη της δραστηριότητας στην αλυσίδα αξίας τους. Σε αυτές τις επιδράσεις θα προστεθούν εκείνες από την εξασθένηση της πρόθεσης για κατανάλωση, εξαιτίας της γενικότερης ανησυχίας για τις αρνητικές επενέργειες του κορωνοϊού.

Η συρρίκνωση της δραστηριότητας, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα για την εξέλιξη και τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης την πιθανότητα επανάληψής της στο μέλλον, π.χ. το φθινόπωρο, θα πλήξουν καίρια την πρόθεση για επενδύσεις. Στην πλευρά της παραγωγής, οι κλάδοι οι οποίοι αναμένεται να πληγούν περισσότερο από τα διοικητικά μέτρα εγχωρίως και διεθνώς, πέρα από εκείνους των Μεταφορών και του Χονδρικού – Λιανικού εμπορίου (εκτός των super markets) οι οποίοι αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι αυτοί με υψηλή δραστηριότητα σε διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες, όπως πολλοί κλάδοι της Μεταποίησης, η Παροχή υπηρεσιών καταλύματος, η Εστίαση, αλλά και ο Πρωτογενής τομέας και οι Υπηρεσίες Ψυχαγωγίας. Η υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους κλάδους στο εσωτερικό της χώρας θα ασκήσει ισχυρές πιέσεις και σε ορισμένους άλλους, στους οποίους δεν έχουν επιβληθεί τέτοια μέτρα, όπως οι Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (ελεύθεροι επαγγελματίες) και οι Κατασκευές, λόγω της έντονης συρρίκνωσης των επενδύσεων.

Οι επενέργειες των διοικητικών μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό στη ζήτηση από τα νοικοκυριά, τόσο για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες, όπως επίσης για εισαγωγές αυτών, που πλήττουν τους σχετιζόμενους κλάδους, θα αντισταθμιστούν σε κάποιο βαθμό, ο οποίος προς το παρόν δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί, από τις παρεμβάσεις δημοσιονομικής πολιτικής, ήδη υλοποιούμενες και όσες θα πραγματοποιηθούν στο μέλλον. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτές οι παρεμβάσεις μάλλον θα πραγματοποιηθούν κυρίως με εθνικούς πόρους, με αντίστοιχο αρνητικό αντίκτυπο στα δημοσιονομικά ισοζύγια. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει διευκολύνει την υλοποίηση πολιτικών στήριξης από τις εθνικές κυβερνήσεις, μέσω της αναστολής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Έως τώρα στην Ελλάδα έχουν ανακοινωθεί τέσσερις δέσμες μέτρων. Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών, στα μέτρα άμεσης στήριξης για το δίμηνο Μαρτίου – Απριλίου έως και την τέταρτη δέσμη αυτών, περιλαμβάνονται αναστολές φορολογικών υποχρεώσεων άνω των €2,1 δισεκ., αναστολές ασφαλιστικών υποχρεώσεων και καλύψεις ασφαλιστικών εισφορών μισθωτών – ελεύθερων επαγγελματιών ύψους €1,6 δισεκ., έκτακτη οικονομική ενίσχυση προς αυτούς και σε ανέργους από την 1/3/2020 €1,4 δισεκ. Επομένως, η συνολική έκταση αυτών των μέτρων ανέρχεται στα €5,1 δισεκ. Προσθέτοντας τις έκτακτες δαπάνες για τη δημόσια υγεία, τον προϋπολογισμό ενισχύσεων μέσω του χρηματοδοτικού σχήματος της «επιστρεπτέας προκαταβολής» για τις ΜμΕ, την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, την κάλυψη μέρους του επιδόματος Πάσχα εργαζομένων που έχουν τεθεί σε προσωρινή αναστολή της εργασιακής σχέσης τους και την καταβολή του στους εργαζόμενους στη δημόσια υγεία, ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων ανέρχεται στα €6,8 δισεκ.

Από το πλήθος των πολιτών και των επιχειρήσεων οι οποίοι θα αξιοποιήσουν τις παραπάνω παρεμβάσεις, αλλά και από τη διάρκειά τους, θα καθοριστεί η ευνοϊκή επίδρασή τους, αλλά και η επιβάρυνση που θα επιφέρουν στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Μάλλον ισχυρότερες δημοσιονομικές επιπτώσεις θα έχουν οι απώλειες φορολογικών εσόδων, ασφαλιστικών εισφορών κ.ά. από την υποχρεωτική παύση δραστηριότητας επιχειρήσεων, όπως επίσης από τους υπόλοιπους κλάδους οι οποίοι πλήττονται από αυτό το γεγονός. Η ιδιαίτερα υψηλή συνολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού του κράτους από τις δαπάνες για την υποστήριξη της οικονομίας, αλλά και από τις απώλειες εσόδων, είναι αρκετά πιθανό να οδηγήσει σε αξιοποίηση του κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας (cash buffer) το οποίο διαθέτει το ελληνικό δημόσιο.

Πρωτοβουλίες οι οποίες έχουν ληφθεί από θεσμούς της ΕΕ, όπως η Πρωτοβουλία Επενδύσεων της Ευρ. Επιτροπής για την Αντιμετώπιση του Κορωνοϊού, ύψους €37 δισεκ, και το Έκτακτο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, προϋπολογισμού €750 δισεκ., εστιάζουν κυρίως στην τόνωση της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας. Η Ελλάδα μπορεί να αντλήσει κεφάλαια ύψους €800 εκατ. από την Πρωτοβουλία Επενδύσεων. Η ελληνική κυβέρνηση επίσης έχει ανακοινώσει στο πλαίσιο των δεσμών μέτρων που έχει λάβει προγράμματα υποστήριξης της ρευστότητας και των επενδύσεων. Αυτά περιλαμβάνουν: α) μηχανισμό παροχής εγγυήσεων σε ΜμΕ με τη συμμετοχή της ΕΕ για σύναψη δανείων κεφαλαίου κίνησης έως €6 δισεκ. β) παροχή ρευστότητας από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων στις τράπεζες για επιχειρηματικά δάνεια έως €2 δισεκ., γ) εγγυοδοτικό μηχανισμό σε συνεργασία με την ΕΚΤ, για επενδυτικά δάνεια έως €500 εκατ., δ) απλοποίηση του Ταμείου Επιχειρηματικότητας της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας και αύξηση των πόρων του κατά €250 εκατ., για τη χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεις που πλήττονται από τον κορωνοϊό, με επιδότηση 100% του επιτοκίου για δύο έτη.

Η δυνατότητα πρόσβασης της Ελλάδας στο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, θεωρείται ως η πλέον σημαντική εξέλιξη την τρέχουσα περίοδο και πιθανότατα των τελευταίων ετών η οποία σχετίζεται με τη ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας, επειδή η χώρα έγινε για πρώτη φορά δεκτή σε πρόγραμμα αγοράς τίτλων από την ΕΚΤ, κάτι που επιδιωκόταν από το 2014. Η ένταξη στο πρόγραμμα επιτεύχθηκε με την προσωρινή εξαίρεση της Ελλάδας (waiver) από τους κανόνες επιλεξιμότητας χρεωγράφων τα οποία έχουν εκδοθεί από τις κεντρικές κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης και είναι οι ίδιοι που ισχύουν για το Πρόγραμμα Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme) της ΕΚΤ. Η υπολειπόμενη διάρκεια των τίτλων του δημόσιου τομέα που είναι επιλέξιμοι για αγορά στο πλαίσιο του ΠΑΤΠ κυμαίνεται από 70 ημέρες έως 30 έτη και 364 ημέρες. Το ΠΑΤΠ θα ολοκληρωθεί όταν η ΕΚΤ θεωρήσει πως η πανδημία κορωνοϊού έχει τελειώσει και σε κάθε περίπτωση όχι πριν το τέλος του 2020. Η ένταξη της Ελλάδας στο ΠΑΤΠ διασφαλίζει τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος έναντι ενδεχόμενης αύξησης της ζήτησης κεφαλαίων, αλλά και έναντι πιθανής κερδοσκοπικής επίθεσης.

Βασικός χρηματοδοτικός μηχανισμός από την πλευρά του δημόσιου τομέα παραμένει το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Καθώς οι δαπάνες του ΠΔΕ υποχώρησαν το 2019 σε €5,64 δισεκ., επίπεδο το οποίο ήταν το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2000, υφίσταται η δυνατότητα αύξησής τους φέτος, δεδομένου και του σχετικού στόχου €6,75 δισεκ. στον προϋπολογισμό του 2020, που είναι αμετάβλητος για πέμπτο έτος. Στο δίμηνο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου η τάση στην

παροχή ενισχύσεων από το ΠΔΕ ήταν έντονα ανοδική σε σύγκριση με πέρυσι, καθώς αυτές έφτασαν τα €492 εκατ., 82,2% περισσότερες από το -πολύ χαμηλό- επίπεδό τους ένα χρόνο πριν.

Συνεπώς, δεδομένων των έκτακτων χρηματοδοτικών εργαλείων εξαιτίας της τρέχουσας πανδημίας, οι επιλογές για άντληση ρευστότητας και χρηματοδότηση επενδύσεων είναι σαφώς περισσότερες από ότι στα περασμένα έτη, καθώς και το ύψος των διαθέσιμων πόρων. Όμως, κατόπιν της υγειονομικής κρίσης, πλέον καθοριστικός παράγοντας για την αξιοποίηση από τις επιχειρήσεις των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων είναι η διάρκεια και η ένταση της αβεβαιότητας για την εξέλιξή της. Η υλοποίηση επενδύσεων αποφασίζεται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Έως ότου αρθούν διεθνώς τα μέτρα προστασίας και διαφανεί πως έχει βρεθεί ένας αποτελεσματικός τρόπος θεραπείας του συγκεκριμένου κορωνοϊού ή/και πρόληψής του, η υλοποίηση ενός πολύ μεγάλου μέρους των επενδυτικών σχεδίων θα αναστέλλεται. Εξαίρεση σε αυτήν την τάση θα αποτελέσουν επενδύσεις που αφορούν στην υγεία, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. για τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την αντιμετώπιση της πανδημίας, για την παρασκευή φαρμάκων και αναλώσιμων για την προστασία της υγείας. Αλλά και επενδύσεις σε δημόσια έργα, καθώς και σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη.

Οι επιχειρήσεις θα είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικές για τους ίδιους λόγους ως προς την άντληση κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα. Άλλωστε, επίσης για τους παραπάνω λόγους, και οι τράπεζες θα είναι σαφώς πιο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων. Εφόσον πολλά από τα περιοριστικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας συνεχιστούν για πολλούς μήνες, με ισχυρές επιπτώσεις στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών, είναι αρκετά πιθανό να ανακάμψει η αθέτηση υποχρεώσεων προς τις τράπεζες, οδηγώντας σε νέα διεύρυνση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Για τη διευκόλυνση των δανειοληπτών οι οποίοι αποδεδειγμένα πλήττονται από την κρίση προσφέρονται από τις τράπεζες διευκολύνσεις στην πληρωμή των δόσεων των ενήμερων δανείων τους. Επιπλέον, υφίσταται η δυνατότητα επιδότησης από το κράτος του επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δανείων από κλάδους που συγκαταλέγονται στους πληττόμενους και έχει αναβληθεί η πληρωμή των χρεολυσίων των δανείων αυτών των επιχειρήσεων από την 17/03/2020 έως 30/09/2020.

Στο αρχικό δίμηνο φέτος, περίοδος στην οποία αφορούν τα πλέον πρόσφατα στοιχεία χορηγήσεων από το τραπεζικό σύστημα και στη διάρκειά της δεν είχε εκδηλωθεί η υγειονομική κρίση, ο ρυθμός περιορισμού των πιστώσεων συνολικά προς τον ιδιωτικό τομέα (μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά) κλιμακώθηκε ελαφρώς σε σύγκριση με το τέλος του 2019. Αυτή η τάση οφείλεται στην επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, σε 1,4% από 2,2% στο καταληκτικό τρίμηνο του περασμένου έτους, καθώς η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά και τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα συνεχίστηκε με αμείωτο ρυθμό (2,9%).

Η αναμενόμενη ανακοπή των παραπάνω τάσεων στις πιστώσεις συνεπάγεται, πέρα από το σημαντικό περιορισμό της νέας ρευστότητας στην οικονομία, ότι πολλές από επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που μέχρι πριν την κρίση εξέταζαν τον τραπεζικό δανεισμό, δεν θα επωφεληθούν από τους πολύ ευνοϊκούς όρους αυτού (χαμηλό κόστος) οι οποίοι είχαν διαμορφωθεί την πρόσφατη περίοδο. Τα σαφώς χαμηλότερα επιτόκια δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών στο δεύτερο εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς και στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου φέτος σχετίζονται και την έντονη αποκλιμάκωση στην ίδια περίοδο των επιτοκίων δανεισμού του

ελληνικού δημοσίου. Στο δίμηνο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 3,45%, από 3,78% κατά μέσο όρο το 2019, με το πρόσφατο επίπεδο να είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2010. Για το σύνολο των νέων δανείων προς τα νοικοκυριά, το μέσο επιτόκιο στην αρχή του τρέχοντος έτους ήταν 4,94%, οριακά χαμηλότερο από το μέσο επίπεδό του τον περασμένο χρόνο (5,09%).

Ενώ ενδέχεται οι επενδύσεις να υποστούν το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση φέτος και το επόμενο έτος, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τα περιοριστικά μέτρα, στην Ελλάδα και στους εξαγωγικούς προορισμούς της, προβλέπεται ότι θα ασκήσουν τις εντονότερες πιέσεις στο εγχώριο προϊόν. Από την άλλη πλευρά, αυτή η επίπτωση θα μετριαστεί από την αναμενόμενη υποχώρηση και των εισαγωγών, εξαιτίας της αναστολής λειτουργίας των εμπορικών επιχειρήσεων και της γενικότερης κάμψης της παραγωγικής δραστηριότητας, τόσο εγχωρίως, όσο και διεθνώς, αφού οι εξαγωγές της Ελλάδας χαρακτηρίζονται από υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών.

Ενδεικτικό γεγονός των επιπτώσεων που μπορεί να έχει η πανδημία στη διεθνή ζήτηση ελληνικών προϊόντων είναι ότι πέντε χώρες της Ευρωζώνης, η οποία πλήττεται έντονα από την υγειονομική κρίση, συγκαταλέγονταν το 2019 στο top-10 των εξαγωγικών προορισμών (Ιταλία, Γερμανία, Κύπρος, Γαλλία, Ισπανία), με την Ιταλία να βρίσκεται στην πρώτη θέση και σε μεγάλη απόσταση από τη δεύτερη Γερμανία (€3,63 δισεκ. έναντι €2,25 δισεκ.). Ορισμένες από τις υπόλοιπες του top-10 επίσης αντιμετωπίζουν μεγάλη έξαρση του κορωνοϊού (ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο). Αρνητικές επιδράσεις της έξαρσης της πανδημίας στην Ευρωζώνη αναμένεται να εκδηλωθούν και στην πλευρά του εφοδιασμού της ελληνικής οικονομίας από το εξωτερικό, καθώς επίσης πέντε χώρες της βρίσκονταν πέρυσι στο top-10 των χωρών με τις μεγαλύτερες εισαγωγές εγχωρίως (Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Γαλλία, Ισπανία).

Οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, που στην Ελλάδα αφορούν στις πτήσεις από Ιταλία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Τουρκία κ.ά. καθώς και στην κρουαζιέρα, θα πλήξουν τον κύριο παράγοντα της κλιμάκωσης των ελληνικών εξαγωγών στα τελευταία έτη, την άνοδο του διεθνούς τουρισμού. Καθώς η διάρκειά τους δεν μπορεί να προβλεφθεί, αντιστοίχως δεν είναι εφικτή μια ασφαλής εκτίμηση των επιπτώσεών τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τον Μάρτιο, κατά τον οποίο τα περιοριστικά μέτρα δεν ήταν σε ισχύ στο σύνολο της διάρκειάς του, η επιβατική κίνηση στο Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών ήταν μικρότερη κατά 61,3% σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν. Η πτώση είναι εντονότερη στα 14 περιφερειακά αεροδρόμια τα οποία διαχειρίζεται η Fraport, στα οποία η κίνηση των επιβατών ήταν 97% λιγότερη από ότι ένα έτος πριν.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα, ακόμα και σε ορισμένες από τις πλέον αναπτυγμένες χώρες, όπως επίσης οι περιορισμοί στις διεθνείς μεταφορές, ήδη έχουν περιορίσει σημαντικά τη ζήτηση πετρελαίου και άλλων ενεργειακών αγαθών. Κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου η τιμή του πετρελαίου περιορίστηκε κατά 64,1%, υποχωρώντας μέχρι τα \$24,0, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο από το Νοέμβριο του 2002. Στο σύνολο του πρώτου τριμήνου του τρέχοντος έτους η μέση τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε σε \$53,3, από \$63,1 ένα έτος νωρίτερα. Από την αρχή του Απριλίου η τάση στην τιμή του πετρελαίου είναι ως επί το πλείστον ανοδική. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην απόφαση της Σαουδικής Αραβίας να συγκαλέσει έκτακτη συνάντηση των πετρελαιοπαραγωγών χωρών οι οποίες συμμετέχουν στο OPEC, με συμμετοχή

και της Ρωσίας, προκειμένου να περιορίσουν σημαντικά την ημερήσια παραγωγή πετρελαίου τους. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 8 Απριλίου, καταλήγοντας σε συμφωνία μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας για περιορισμό της παραγωγής πετρελαίου, κατά 8,5 εκατ. βαρέλια/ημερησίως από καθεμία στους επόμενους 2-3 μήνες και αναμένεται η θέση των ΗΠΑ σχετικά με αυτή. Όμως, δεν αναμένεται μια απόφαση περιορισμού να την επαναφέρει στα επίπεδα στα οποία κυμαινόταν πριν την εκδήλωση της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Στους επόμενους μήνες και κατά πάσα πιθανότητα στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του 2019, το κόστος του πετρελαίου θα επηρεαστεί κατά κύριο λόγο από την εξέλιξη της πανδημίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις αναμενόμενες εξελίξεις στους παράγοντες οι οποίοι ορίστηκαν προηγουμένως πως θα είναι αυτοί που θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις, αλλά και τις τάσεις στην ελληνική οικονομία στο αρχικό δίμηνο φέτος, που εν πολλοίς ήταν οι αναμενόμενες στην προηγούμενη έκθεση του IOBE, σηματοδοτώντας τη συνέχιση και πιθανή επιτάχυνση της ανάπτυξής της κατά το τρέχον έτος, αναμένεται σημαντική υποχώρηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες θα ασκηθούν από την απαγόρευση λειτουργίας φυσικών καταστημάτων λιανικού εμπορίου, εστίασης κ.ά., την εκτιμώμενη σημαντική άνοδο της ανεργίας, αλλά και την κάμψη των προσδοκιών των πολιτών, εξαιτίας της απειλής για την υγεία τους. Υποχώρηση της απασχόλησης αναμένεται να σημειωθεί κυρίως σε κλάδους πώλησης τελικών προϊόντων και υπηρεσιών προς τους καταναλωτές, αλλά και σε εξωστρεφείς κλάδους. Τις αρνητικές επενέργειες θα μετριάσει η αναμενόμενη υποχώρηση των τιμών, λόγω της εξασθένησης της ζήτησης. Επιπλέον, φαίνεται πως στο αρχικό δίμηνο φέτος η καταναλωτική ροπή ήταν ισχυρή, με το δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης να διαμορφώνεται σε αυτό το χρονικό διάστημα σε μέγιστο επίπεδο 19 ετών και τον όγκο του Λιανικού Εμπορίου να ενισχύεται τον Ιανουάριο κατά 8,2%. Αυτές οι τάσεις αναδεικνύουν μια ενίσχυση των σχετικών δαπανών των νοικοκυριών στο σύνολο του πρώτου τριμήνου του 2020. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω επιδράσεις εκτιμάται πως ο περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών στο σύνολο του 2020 θα έχει ένταση τουλάχιστον 4,0% στο βασικό σενάριο πρόβλεψης, ενώ δεν αποκλείεται σε παρατεταμένα δυσμενείς συνθήκες, στην Ελλάδα και διεθνώς, να υπερβεί το 8,0%.

Σε αντίθεση με την ιδιωτική κατανάλωση, η πανδημία του νέου κορωνοϊού θα οδηγήσει σε εκτεταμένη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης. Αυτή θα προέλθει από έκτακτες δαπάνες στην υγεία, όπως επίσης από ορισμένα έξοδα για τη στήριξη επιχειρήσεων και νοικοκυριών που πλήττονται από τα μέτρα προστασίας. Η αύξηση λόγω της υγειονομικής κρίσης θα εξαρτηθεί από τη διάρκειά της και το εάν αυτή θα ανακάμψει εντός του έτους, από το εάν θα ληφθούν πρόσθετα μέτρα ενίσχυσης επιχειρήσεων - νοικοκυριών, από τα προσφάτως ληφθέντα μέτρα σε επίπεδο Ευρωζώνης κ.λπ. Ανασχετικά στην άνοδο των καταναλωτικών εξόδων του δημόσιου τομέα θα επενεργήσει το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» από το υψηλό επίπεδό της στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Τη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης θα συγκαταστήσουν και ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στον καθορισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δαπανών στο δημόσιο τομέα, οι οποίες περιλαμβάνονταν στον προϋπολογισμό του 2020. Τούτων δεδομένων, η ετήσια διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης προβλέπεται πως θα είναι τουλάχιστον 4,5%, στην περίπτωση που η πανδημία υποχωρήσει σημαντικά τον Μάιο και ολοκληρωθούν τα μέτρα ενίσχυσης στο τέλος του ίδιου μήνα. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν η

κρίση παραμένει ισχυρή καθ' όλο το δεύτερο τρίμηνο ή εάν επανακάμψει το φθινόπωρο, τότε οι απαιτούμενες δημόσιες δαπάνες θα οδηγήσουν σε αύξηση σε σχέση με το 2019 7,5% ή περισσότερη.

Στο πεδίο των επενδύσεων, ένα μεγάλο μέρος των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα έχει τεθεί και θα παραμείνει σε κατάσταση αναμονής των εξελίξεων σχετικά με το νέο κορωνοϊό. Πρόκειται για επενδυτικά σχέδια από εξωστρεφείς κλάδους με συνεχή, μεγάλη αύξηση της δραστηριότητάς τους στα προηγούμενα χρόνια, όπως ο Τουρισμός, οι Μεταφορές και Αποθήκευση, κλάδοι της Μεταποίησης κ.ά., επομένως η δραστηριότητά τους εξαρτάται από τις διεθνείς εξελίξεις σχετικά με τον ιό. Αλλά και για κλάδους οι οποίοι ευνοήθηκαν από την κλιμάκωση της εγχώριας ζήτησης και διαθρωτικές αλλαγές, όπως το Χονδρικό – λιανικό εμπόριο, επίσης κάποιοι μεταποιητικοί κλάδοι και η Ενέργεια. Δεδομένων των αναβολών για πολλές από αυτές τις ιδιωτικές επενδύσεις, ο ρόλος των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών κ.ά.), που έχουν μακροχρόνιο ορίζοντα απόδοσης, εκτιμάται ότι θα είναι καθοριστικός για το επίπεδο της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος. Για αυτό, η σημασία της ολοκλήρωσης των σχετικών αδειοδοτικών διαδικασιών αυξάνεται σημαντικά. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θα αποτυπωθούν και στην κατασκευαστική δραστηριότητα.

Η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, της επιστροφής καταθέσεων, αλλά και χάρη στη δυνατότητα πρόσβασης για πρώτη φορά σε πρόγραμμα αγοράς χρεογράφων της ΕΚΤ, σε μεγάλο βαθμό δεν θα αξιοποιηθεί από τις επιχειρήσεις, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Επιπλέον, τουλάχιστον όσο δεν θα διαφαινεται η ασφαλής έξοδος από την υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της, οι τράπεζες αναμένεται να είναι περισσότερο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων.

Ένας τεχνικός παράγοντας, στο πλαίσιο της διαδικασίας υπολογισμού του ΑΕΠ, ο οποίος έχει ασκήσει σημαντική επίδραση στη μεταβολή των επενδύσεων στο παρελθόν και είναι πιθανό να έχει παρόμοια επίδραση φέτος, είναι τα αποθέματα. Προκύπτουν από τη διάσταση μεταξύ της εκτίμησης του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης και εκείνης από το σκέλος της παραγωγής. Πχ. είναι πιθανό στο αρχικό τρίμηνο φέτος, η παραγωγική δραστηριότητα εγχωρίως, να αντιδράσει με χρονική υστέρηση στις ραγδαίες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην πλευρά της ζήτησης, λόγω της διακοπής λειτουργίας επιχειρήσεων στην Ελλάδα και διεθνώς, των περιορισμών στις διεθνείς μεταφορές. Ακολούθως, ένα μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής από ότι συνήθως δεν θα πωληθεί. Αυτό το τμήμα της θα καταγραφεί στα αποθέματα και ακολούθως στις επενδύσεις.

Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων στις επενδύσεις, προέκυψε σε όλα τα σενάρια ποσοστό υποχώρησής τους στο σύνολο του 2020 τουλάχιστον 17%, ενώ δεν αποκλείεται στα πλέον δυσμενή να υπερβεί το 30%.

Η μεγαλύτερη αβεβαιότητα σχετικά με το εύρος των μεταβολών εντοπίζεται στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, καθώς αυτές θα εξαρτηθούν από τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία σε καθεμία από τις χώρες οι οποίες αποτελούν εμπορικούς εταίρους στην Ελλάδα, τόσο στο σκέλος των εξαγωγών, όσο και στην πλευρά των εισαγωγών. Δεδομένου ότι η Ευρωζώνη, που μαστίζεται από την υγειονομική κρίση, αποτελεί την περιφέρεια – κύριο εξαγωγικό προορισμό των

ελληνικών προϊόντων, η προβλεπόμενη ισχυρή ύφεσή της θα αποτυπωθεί αντιστοίχως στη ζήτηση για αυτά. Καθώς η διεύρυνση των εγχώριων εξαγωγών πέρυσι και σε μεγάλο βαθμό στα προηγούμενα χρόνια προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό, το γεγονός ότι τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας πλήττουν πρωτίστως τις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, θα έχει ισχυρό αντίκτυπο στις σχετικές εισπράξεις. Από τις εκτιμήσεις στο πλαίσιο των σεναρίων προέκυψε πως η πτώση τους θα είναι πολύ ισχυρή, ιδίως εάν τα μέτρα προστασίας διατηρηθούν σε μέρος του τρίτου τριμήνου ή επανέλθουν το φθινόπωρο.

Στο σκέλος των εισαγωγών, η υποχώρησή τους θα καθοριστεί πρωτίστως από τη μείωση της εγχώριας ζήτησης και των εξαγωγών προϊόντων, που χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών. Ενδεχομένως να προκύψουν περιορισμοί στις εισαγωγές από την πλευρά της προσφοράς, καθώς σε ορισμένες χώρες από τις οποίες προέρχεται ένα μεγάλο μέρος αυτών, έχει επιβληθεί αναστολή δραστηριότητας ακόμα και σε τμήματα της βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ. Ιταλία, Ισπανία).

Από τις εκτιμήσεις για τις συνιστώσες του ΑΕΠ βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις στους προσδιοριστικούς παράγοντές τους, διαμορφώθηκε ένα διάστημα πρόβλεψης για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος φέτος. Σύμφωνα με αυτό, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος θα έχει ένταση τουλάχιστον στην περιοχή του 5,0%. Εφόσον όμως οι συνθήκες στο ελληνικό και το διεθνές περιβάλλον παραμείνουν ιδιαίτερα δυσμενείς πέρα από το δεύτερο τρίμηνο ή/και συμβεί μια σημαντική έξαρση του ιού το φθινόπωρο, είναι αρκετά πιθανό η ύφεση να κινηθεί πλησίον διψήφιου ποσοστού. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι προβλέψεις αντανακλούν τις τρέχουσες προσδοκίες και είναι αρκετά πιθανό να αναθεωρηθούν σημαντικά σε προσεχείς εκθέσεις.

Κρατικός Προϋπολογισμός: επίτευξη στόχων στο πρώτο δίμηνο φέτος, παρά την υστέρηση των εσόδων. Ισχυρές, δυσεκτίμητες επιδράσεις από τα μέτρα για την πανδημία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, σε τροποποιημένη ταμειακή βάση (όχι ESA ή μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας), στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου το έλλειμά του ήταν ουσιαστικά ίδιας έκτασης με εκείνο ένα χρόνο πριν, στα €1,11 δισεκ., από €1,14 δισεκ. Όμως, υπολειπόταν του σχετικού στόχου κατά €293 εκατ. Παρόμοια εξέλιξη σε σχέση με πριν ένα χρόνο παρουσίασε το πρωτογενές αποτέλεσμα, το οποίο ήταν πλεονασματικό κατά €831 εκατ., €9 εκατ. περισσότερα από πέρυσι. Αυτό το πλεόνασμα ήταν €98 εκατ. μικρότερο του στόχου για τη συγκεκριμένη περίοδο. Η υστέρηση του ελλείμματος του Κρατικού Προϋπολογισμού έναντι του σχετικού στόχου προήλθε κυρίως από τα λιγότερα των αναμενόμενων έσοδα, κατά €390 εκατ. Επίσης, σημειώθηκε υπέρβαση και στις επιστροφές φόρων, κατά €78 εκατ., που ενίσχυσε την υστέρηση.

Στο σκέλος των δαπανών, επιτεύχθηκε στο αρχικό δίμηνο συγκράτησή τους κατά €175 εκατ. σε σχέση με το επιδιωκόμενο επίπεδο, παρά τις υψηλότερες των προβλεπόμενων πληρωμές τόκων, κατά €196 εκατ., καθώς και τις περισσότερες από το σχετικό στόχο ενισχύσεις μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά €42 εκατ. Η υπέρβαση του στόχου για τις δαπάνες οφείλεται στις λιγότερες των αναμενόμενων κατά €143 εκατ. μεταβιβάσεις.

Ωστόσο το σχέδιο υλοποίησης του Κρατικού Προϋπολογισμού για το υπόλοιπο του 2020 έχει ανατραπεί από τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού. Έντονες επιδράσεις θα ασκηθούν στο δημοσιονομικό ισοζύγιο όχι μόνο από τις παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών λόγω της υποχρεωτικής διακοπής δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους προκειμένου να προστατευθεί η δημόσια υγεία, γεγονός το οποίο επηρεάζει συνολικά τις αλυσίδες αξίας στις οποίες υπάγονται, αλλά και, εάν όχι πρωτίστως, από τις απώλειες εσόδων, από την έμμεση και την άμεση φορολογία, τις ασφαλιστικές εισφορές κ.ά. Το κόστος της πλήρους εφαρμογής των βοηθητικών παρεμβάσεων οι οποίες περιλαμβάνονται στις τέσσερις δέσμες μέτρων που έχουν εξαγγελθεί, για την περίοδο Μαρτίου - Απριλίου, φθάνει τα €6,8 δισεκ. σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της κυβέρνησης, εκ των οποίων €5,1 δισεκ. αφορούν σε αναστολές φορολογικών υποχρεώσεων (€2,1 δισεκ.), καλύψεις ασφαλιστικών εισφορών μισθωτών - ελεύθερων επαγγελματιών (€1,6 δισεκ.) και την παροχή έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης προς αυτούς και σε ανέργους από την (€1,4 δισεκ.). Ωστόσο, είναι αρκετά πιθανό πως οι παρεχόμενες ελαφρύνσεις και ενισχύσεις δεν θα αξιοποιηθούν από το σύνολο των δυνητικών δικαιούχων, διαμορφώνοντας το δημοσιονομικό τους κόστος χαμηλότερα του αρχικά εκτιμώμενου. Από την άλλη πλευρά, εφόσον αυτά ή κάποια εξ' αυτών των μέτρων παραταθούν, ή εάν ληφθούν πρόσθετα, θα αυξάνεται η δημοσιονομική επιβάρυνση.

Ενώ για τις παρεμβάσεις ενίσχυσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων δεν είναι δύσκολη, βάσει ορισμένων υποθέσεων, μια προσέγγιση των μεταβολών που προκαλούν στα δημόσια οικονομικά, η ίδια άσκηση για τα μέτρα διακοπής των οικονομικών δραστηριοτήτων και περιορισμού των μετακινήσεων είναι αφενός πιο σύνθετη, λόγω του μεγάλου εύρους των επιδράσεων της, αφετέρου περισσότερο δύσκολη, καθώς, προς το παρόν, δεν υπάρχουν ενδείξεις, στοιχεία, για την ένταση αυτών των επιδράσεων. Προφανώς οι επιπτώσεις στα έσοδα θα εξαρτηθούν από την εξέλιξη της καταναλωτικής ζήτησης, την τάση στην ανεργία, την πορεία των εξαγωγών. Όμως, καθένα από αυτά τα μεγέθη επηρεάζεται από σειρά παραγόντων, ενώ υπάρχουν και αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.

Ένα διαφορετικό χαρακτηριστικό των επιδράσεων στα έσοδα από την πανδημία σε σύγκριση με αυτές στις δαπάνες, είναι το ότι οι δεύτερες θα ολοκληρωθούν με τη λήξη των έκτακτων μέτρων στήριξης, ενώ εκείνες στα έσοδα θα συνεχιστούν, αναλόγως των αλλαγών που θα έχουν επέλθει στο εγχώριο και το διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Υποχώρηση ανεργίας το 2019, παρόμοιας έκτασης με πρόπερσι. Άνοδος το 2020, σχετιζόμενη κυρίως με επιπτώσεις της κρίσης σε εξαγωγικούς κλάδους.

Η κλιμάκωση της ενίσχυσης των εξαγωγών υπηρεσιών στη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου πέρυσι αποτυπώθηκε στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 στην απασχόληση κλάδων οι οποίοι τις παράγουν (Μεταφορές, Τουρισμός). Σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση των θέσεων εργασίας στο Χονδρικό - Λιανικό εμπόριο, σε συνάφεια με την κλιμάκωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, αλλά και τη διατήρηση των αυξημένων θέσεων εργασίας από την αρχή του έτους στη Μεταποίηση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο τέταρτο τρίμηνο του περασμένου έτους, που ήταν και ο κύριος λόγος της περαιτέρω εξασθένισης της ανεργίας, στο 16,8%. Στο σύνολο του 2019 η ανεργία διαμορφώθηκε στο 17,3%, δύο ποσοστιαίες μονάδες

χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, όταν είχε περιοριστεί κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες. Η πτώση της προήλθε κατά 86,3% από την αύξηση της απασχόλησης (+83,0 χιλ. άτομα) και κατά 13,7% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-13,1 χιλ. άτομα). Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο Μεταφορών - Αποθήκευσης (+22,2 χιλ. ή +12,0%). Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης οι τομείς του Τουρισμού (+20,2 χιλ. ή +5,6%) και της Μεταποίησης (+19,3 χιλ. ή +5,4%), ενώ ελαφρώς μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση (+17,7 χιλ. ή +5,8%). Στον αντίποδα, μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα (-16,0 χιλ. ή -3,94%) και στις Κατασκευές (-4,0 χιλ. ή -2,6%).

Το τρέχον έτος, η αναστολή λειτουργίας εγχώριων επιχειρήσεων οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στην παροχή υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, αλλά και οι περιορισμοί και απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, στο πλαίσιο των προστατευτικών μέτρων, θα ασκήσουν έντονες πιέσεις στην απασχόληση. Αυτές αναμένεται να εκδηλωθούν σε κλάδους οι οποίοι είχαν σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας στα πρόσφατα έτη, όπως στον Τουρισμό, στις Μεταφορές, στο Χονδρικό - Λιανικό Εμπόριο, στις Επαγγελματικές - τεχνικές δραστηριότητες. Τα μέτρα παύσης της δραστηριότητας σε χώρες οι οποίες έχουν πληγεί έντονα από την πανδημία, με υψηλό μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (π.χ. Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία), καθώς και η εκτεταμένη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου ευρύτερα, θα επιδράσουν ανασχετικά στην απασχόληση των εξωστρεφών κλάδων της Μεταποίησης. Ένας κλάδος με σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας το 2019, η Εκπαίδευση, αναμένεται να ασκήσει αντίθετη επίδραση σε αυτή φέτος, καθώς ήταν ο πρώτος του οποίου η λειτουργία παύτηκε. Η εκτιμώμενη σημαντική υποχώρηση των επενδύσεων θα πλήξει τη δραστηριότητα του τομέα των Κατασκευών. Από την άλλη πλευρά, η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία έχει δημιουργήσει συγκεκριμένες ανάγκες παροχής υπηρεσιών, π.χ. υγείας, κοινωνικής μέριμνας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), οι οποίες, παρά τη γενικότερη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα συντηρήσουν ή και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας στους αντίστοιχους κλάδους.

Όπως σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, η διάρκεια και η ένταση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης στην απασχόληση θα εξαρτηθούν κυρίως από το χρόνο που θα παρέλθει έως ότου αυτή εξασθενήσει σημαντικά, όπως επίσης από ενδεχόμενη νέα έξαρση του κορωνοϊού εντός του έτους. Επί τη βάση διαφορετικών υποθέσεων (σεναρίων) για τη διάρκεια της πανδημίας, έγιναν εκτιμήσεις μεταβολής της απασχόλησης, ανά τρίμηνο και σε κλαδικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω αναμενόμενες κλαδικές τάσεις. Όλα τα σενάρια κατέληξαν σε άνοδο της ανεργίας σε σχέση με το περυσινό της επίπεδο (17,3%), από περίπου 2,0 έως σχεδόν 4,0 ποσοστιαίες μονάδες.

Πλέον πιθανή η υποχώρηση τιμών φέτος, από υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης και πτώση τιμών προϊόντων ενέργειας

Ο μέσος ρυθμός μεταβολής του εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου φέτος σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους ήταν 0,5%, όσο αυξανόταν τότε έναντι του 2018. Η αύξησή του στο αρχικό δίμηνο προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από την ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης, καθώς η μεταβολή του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά διαμορφώθηκε σε 1,8%. Η

ταυτόχρονη, μικρή σε σχέση με πέρυσι άνοδος της τιμής του πετρελαίου (+2,8%), που αποτελεί βασική συνιστώσα του κόστους ενέργειας, ερμηνεύει και την οριακή θετική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών καταναλωτή εγχωρίως, κατά 0,2%. Η επίδραση της φορολογίας σε αυτές το πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους ήταν αρνητική, κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες και οφείλεται κυρίως στη μείωση των συντελεστών έμμεσων φόρων τον Μάιο του 2019.

Στη συνέχεια του τρέχοντος έτους, τα μέτρα διακοπής της λειτουργίας σε πολλούς κλάδους λόγω της υγειονομικής κρίσης, αλλά και αυτά που αφορούν στις μετακινήσεις, θα περιορίσουν τα κέρδη και το διαθέσιμο εισόδημα όσο βρίσκονται σε ισχύ, εξασθενώντας την καταναλωτική ζήτηση. Οι πιέσεις τους θα συνεχιστούν και αργότερα, ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και την απασχόληση. Ευρύτερα, η καταναλωτική ζήτηση θα υποχωρήσει από την και την κάμψη των προσδοκιών των πολιτών, εξαιτίας της αβεβαιότητας για τη διάρκεια της πανδημίας και της απειλής για την υγεία τους. Στο σκέλος της εγχώριας προσφοράς, η παύση λειτουργίας της συντριπτικής πλειονότητας φυσικών καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου, οδήγησε πολλές επιχειρήσεις με διαδικτυακά καταστήματα σε εκπτώσεις εντός του Μαρτίου, ενδεχομένως για την αποφυγή συσσώρευσης αποθεμάτων σε εποχικά προϊόντα. Αυτή η εξέλιξη επενέργησε αποπληθωριστικά και θα ασκήσει την ίδια επίδραση εφόσον και όποτε επαναληφθεί εκτός περιόδων τακτικών εκπτώσεων και προσφορών. Από την άλλη πλευρά, είναι πιθανή η εκδήλωση και πληθωριστικών πιέσεων από την πλευρά της προσφοράς. Η υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας σε κλάδους, που σε ορισμένες χώρες αφορά και στη βιομηχανία, ή το οριστικό κλείσιμο επιχειρήσεων, είναι αρκετά πιθανό να οδηγήσουν ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα σε περιορισμένη διαθεσιμότητα ή έλλειψη ορισμένων προϊόντων και υπηρεσιών. Τέτοιες εξελίξεις θα οδηγήσουν σε αύξηση τιμών.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα και στις επιβατικές διασυνοριακές μεταφορές, έχουν ήδη επενεργήσει έντονα πτωτικά στη ζήτηση πετρελαίου, καθώς και άλλων ενεργειακών αγαθών, επομένως και στην τιμή τους. Η πρόσφατη απόφαση Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας για περιορισμό της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου από καθεμία από τις δύο χώρες κατά 8,5 εκατ. βαρέλια, εφόσον υλοποιηθεί, αναμένεται να μετριάσει την εκτεταμένη υποχώρηση της τιμών, όχι όμως και να την αντισταθμίσει. Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις και αναμενόμενες τάσεις που αναφέρθηκαν, τις επιδράσεις τους στις μεταβολές βασικών συνιστωσών του ΓΔΤΚ σε περιόδους εξελίξεων στο παρελθόν όπως οι αναμενόμενες φέτος και το ότι στο πρώτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε πληθωρισμός 0,4%, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή φέτος θα υποχωρήσει τουλάχιστον κατά 2,0%. Εφόσον η υγειονομική κρίση είναι παρατεταμένη ή ανακάμψει εντός του έτους, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί μεταξύ 3,0-3,5%.

Ειδική μελέτη: Η σημασία των κινητών επικοινωνιών και της ευρυζωνικότητας στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας

Η παγκόσμια υγειονομική κρίση και τα πρωτόγνωρα μέτρα περιορισμού της οικονομικής δραστηριότητας που εφαρμόζονται σε όλο τον κόσμο, έχουν οδηγήσει ήδη σε σημαντική αύξηση της χρήσης του διαδικτύου, αξιοποιώντας σειρά εργαλείων και υπηρεσιών. Ένας «βίαιος» ψηφιακός μετασχηματισμός φαίνεται να λαμβάνει χώρα, σε μια προσπάθεια παραδοσιακές λειτουργίες και διαδικασίες της οικονομίας να αναμορφωθούν και να προσαρμοστούν σε

ψηφιακό περιβάλλον. Υπηρεσίες τηλεκπαίδευσης, τηλεργασίας, e-government, e-commerce και e-banking δέχονται αυτή τη στιγμή αυξημένο όγκο χρηστών, που προσπαθούν να αξιοποιήσουν αυτές τις δυνατότητες για να διατηρήσουν με κάποιο λειτουργικό τρόπο μέρος της προσωπικής και επαγγελματικής τους δραστηριότητας.

Το IOBE πολύ πρόσφατα δημοσίευσε μελέτη, η οποία είχε ως στόχο την ανάδειξη της σημασίας των κινητών επικοινωνιών και της ευρυζωνικότητας στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας. Βασικός πυρήνας της μελέτης ήταν η ποσοτικοποίηση της δυναμικής επίδρασης που θα μπορούσε να έχει στην οικονομία μια ποιοτική ενίσχυση της χρήσης των κινητών επικοινωνιών σε μια σειρά από ψηφιακές λειτουργίες. Τα οφέλη μπορούν να είναι πολλαπλά και σε διάφορες διαστάσεις. Η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία ίσως μπορεί να αξιοποιηθεί ως μία ευκαιρία, ούτως ώστε μετά την ομαλοποίηση των κοινωνικοοικονομικών λειτουργιών της χώρας, οι δυνατότητες αυτές να διατηρήσουν τη δυναμική χρήσης τους και τελικά να επιταχύνουν τη διαδικασία του ψηφιακού μετασχηματισμού σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό 2,9% το 2019, έναντι 3,6% το 2018
- Η εξάπλωση του νέου κορωνοϊού από την αρχή του 2020, που εξελίχθηκε σε πανδημία, έχει οδηγήσει σε ραγδαίες εξελίξεις και πρωτοφανείς κλυδωνισμούς στην παγκόσμια οικονομία
- Πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων ορισμένες εξ' αυτών με τις ισχυρότερες οικονομίες, λαμβάνουν εκτεταμένα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, όμως με ισχυρό αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα και το διεθνές εμπόριο.
- Παρά τα παράλληλα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, η ύφεση παγκοσμίως φέτος αναμένεται από την πλειονότητα των διεθνών οργανισμών να είναι πολύ βαθύτερη από εκείνη το 2009, λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Ωστόσο, η πλήρης εκτίμηση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης φέτος παραμένει εξαιρετικά δυσχερής, καθώς θα εξαρτηθεί από τη διάρκειά της και το ενδεχόμενο νέας έξαρσης στη διάρκεια του 2020.

Ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 υποχώρησε οριακά σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο 1,6% από 1,7%. Ο ρυθμός μεγέθυνσης στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες υποχώρησε στο 1,4%, έναντι ρυθμού 1,7% στο προηγούμενο τρίμηνο και 1,6% το τέταρτο τρίμηνο του 2018. Συνολικά η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,9% το 2019, έναντι 3,6% το περασμένο έτος, επίδοση που είναι η χαμηλότερη μετά την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Αν και υπήρχαν σημάδια σταθεροποίησης του ρυθμού ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας βάσει πρόδρομων δεικτών στις αρχές του 2020, η επιδημία του νέου κορωνοϊού, αρχικά στην

Κίνα τον Ιανουάριο φέτος, που εξαπλώθηκε από τα μέσα Φεβρουαρίου και στις αρχές Μαρτίου ως επί το πλείστον σε ευρωπαϊκές χώρες και εξελίχθηκε σε πανδημία, έχει προκαλέσει απρόσμενες, ραγδαίες αλυσιδωτές επιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία. Προκειμένου σε αυτές τις χώρες να περιοριστεί η εξάπλωση του ιού και να προστατευτεί ο πληθυσμός τους, αλλά και τα συστήματα υγείας που θα επωμισθούν την αντιμετώπισή του, από ένα εκθετικά αυξανόμενο πλήθος ασθενών, επιβλήθηκαν αυστηρά διοικητικά μέτρα. Αυτά αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, σε περιορισμό της κυκλοφορίας στο εσωτερικό των χώρων και σε κλείσιμο επιχειρήσεων σε κλάδους οι οποίοι δραστηριοποιούνται κυρίως στην παροχή τελικών υπηρεσιών σε καταναλωτές (χονδρικό – λιανικό εμπόριο, εστίαση, παροχή υπηρεσιών καταλύματος κ.ά.). Όμως, ταυτόχρονα λήφθηκαν και μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων στις οποίες επιβλήθηκε παύση λειτουργίας, όπως επίσης των εργαζομένων τους.

Παρότι η δυνατότητα πρόβλεψης σχετικά με το μέγεθος και τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης παραμένει περιορισμένη, σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς¹, η φάση στην οποία η πανδημία θα είναι σε έξαρση στις περισσότερες χώρες, αναμένεται να διαρκέσει τουλάχιστον μέχρι το τέλος του δεύτερου τριμήνου, με τα μέτρα μετριασμού της να περιορίζουν σοβαρά την οικονομική δραστηριότητα. Στην επόμενη φάση, στην οποία η εξάπλωση του ιού θα είναι υπό έλεγχο, με ενδεχόμενη την ύπαρξη εμβολίου ή/και φαρμάκων αντιμετώπισης, μερική ανοσία αγέλης κ.λπ., τα περιοριστικά μέτρα αναμένεται να συνεχιστούν, αλλά να είναι λιγότερο αυστηρά. Ωστόσο, θα έχουν έντονες επιδράσεις στη λειτουργία των οικονομιών. Καθώς οι περιορισμοί θα αίρονται, οι οικονομίες θα επιστρέφουν σταδιακά στην προ της πανδημίας λειτουργία. Όμως, προκειμένου να επιτευχθεί ανάκαμψη, κομβικό ρόλο θα έχουν οι πολιτικές που θα εφαρμοστούν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Εφόσον διαφυλαχθεί ότι η επίδραση στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις θα είναι προσωρινή, τότε η ανάκαμψη θα συμβεί γρηγορότερα και πιο ομαλά. Ωστόσο, σε περίπτωση στην οποία η πανδημία θα είναι παρατεταμένη, σε μεγάλες και ισχυρές οικονομίες, θα προξενήσει προβλήματα στην πλευρά της παραγωγής, διαρρηγνύοντας τις διεθνείς αλυσίδες αξίας και απειλώντας τη δυνατότητα σύντομης ανάκαμψης.

Προκαταρκτικές προβλέψεις για το 2020 καταλήγουν σε παγκόσμια ύφεση αρκετά εντονότερη εκείνης από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, ενώ από το 2021 αναμένεται ανάκαμψη. Επίσης, προβλέπεται ότι το διεθνές εμπόριο, το οποίο ήταν ήδη σε καθοδικό ρυθμό από το τέταρτο τρίμηνο του 2019, θα υποχωρήσει 13% φέτος σε σχέση με το 2019². Πάντως, οι παραπάνω, προκαταρκτικές προβλέψεις βασίζονται στην υπόθεση σχετικά γρήγορου περιορισμού της εξάπλωσης του ιού και ενίσχυσης των συστημάτων υγείας παγκοσμίως. Ήδη πολλές χώρες που έχουν πληγεί από την υγειονομική κρίση, έχουν λάβει έκτακτα μέτρα επιδιώκοντας τη θωράκισή τους. Συγκεκριμένα, οι πολιτικές στήριξης των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του χρηματοπιστωτικού τομέα αποτελούνται από ένα μείγμα μέτρων ρευστότητας (παροχή πιστώσεων, αναβολή οικονομικών υποχρεώσεων) και φερεγγυότητας (μεταβιβάσεις πραγματικών πόρων). Ενδεικτικά, κάποια από τα μέτρα είναι και τα εξής:

- Κρατικά δάνεια ή εγγυήσεις δανείων για επιχειρήσεις
- Επιδοτήσεις εισοδήματος για εργαζόμενους που έχουν πληγεί

¹ Πηγή: <https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>

² Πηγή: https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra303_e.htm

- Αναβολή φορολογικών υποχρεώσεων επιχειρήσεων και νοικοκυριών
- Αναβολή ή επιδότηση εισφορών κοινωνικής ασφάλειας
- Επιπλέον, σε κάποιες χώρες, μετρητά, χωρίς κόστος, σε όλους τους πολίτες (helicopter money) ανεξαρτήτως κριτηρίων, με σκοπό την τόνωση της ζήτησης (πχ. ΗΠΑ, Χονγκ Κονγκ)

Προφανώς, η κρίση αποτελεί πρωτόγνωρη πρόκληση για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες που έχουν πληγεί ισχυρά από αυτή. Οι κυβερνήσεις της μεγάλης πλειονότητας αυτών μπορούν να χρηματοδοτήσουν τις υψηλές, έκτακτες δαπάνες που είναι αναγκαίες, αυξάνοντας όμως κατά πολύ το δημοσιονομικό έλλειμμα των χωρών τους. Ωστόσο, οι αναδυόμενες χώρες εμφανίζονται πολύ πιο αδύναμες να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις καθώς οι εκροές κεφαλαίων από αυτές έχουν ήδη φτάσει το επίπεδο ρεκόρ των \$100 δισεκ περίπου από την αρχή της κρίσης, γεγονός που καθιστά δυσχερή την πρόσβασή τους στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Ήδη πολλές χώρες ζητούν συνδρομή για έκτακτη χρηματοδότηση από το ΔΝΤ, το οποίο και προτίθεται³ να κινητοποιήσει πλήρως το σύνολο της δανειοδοτικής του ικανότητας ύψους \$1 τρισεκ, καθώς και να παρέχει επιπλέον συναλλαγματικές διευκολύνσεις. Επίσης, η Παγκόσμια Τράπεζα σκοπεύει να διαθέσει κεφάλαια ύψους έως και \$160 δισεκ. τους επόμενους 15 μήνες στο πλαίσιο ενός οικονομικού προγράμματος στήριξης χωρών για την αντιμετώπιση της κρίσης του νέου κορωνοϊού⁴.

Στον Πίνακα 1.1 παρατίθενται οι ετήσιες μεταβολές του ΑΕΠ στην παγκόσμια οικονομία και σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες για το 2019, ενώ οι προβλέψεις για τα έτη 2020 και 2021 βασίζονται στην ενδιάμεση έκθεση του ΟΟΣΑ η οποία δημοσιεύτηκε στις 2 Μαρτίου. Ως εκ τούτου, πραγματοποιήθηκαν σε πρώιμο στάδιο εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού, επομένως δεν ενσωματώνουν τις επιπτώσεις της ραγδαίας εξάπλωσης που ακολούθησε.

Στην συνέχεια αναλύονται οι πρόσφατες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, πριν την υγειονομική κρίση. Επίσης, αναφέρονται παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπισή της.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία των ΗΠΑ διατήρησε τη δυναμική της το τέταρτο τρίμηνο του 2019 με τον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης να βρίσκεται στο 2,3%, από 2,1% το προηγούμενο τρίμηνο. Σημαντικότερη συνεισφορά στην αύξηση του ΑΕΠ είχε η ιδιωτική κατανάλωση (2,7% ετήσια αύξηση) ακολουθούμενη από τη δημόσια κατανάλωση (2,3% ετήσια άνοδος), ενώ οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου παρέμειναν υποτονικές (1,0% αύξηση). Στο σύνολο του 2019 η αμερικάνικη οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό 2,3%, από 2,9% το 2018 και 2,4% το 2017. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης του κορωνοϊού, οι ΗΠΑ σταδιακά άρχισαν να επιβάλλουν μέτρα κατά της εξάπλωσης του, όπως ταξιδιωτικούς περιορισμούς, κοινωνική απομάκρυνση, κλείσιμο σχολείων, μπαρ και εστιατορίων, κήρυξη έκτακτης ανάγκης σε κάποιες πολιτείες. Επίσης,

³ Πηγή: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/03/23/pr2098-imf-managing-director-statement-following-a-g20-ministerial-call-on-the-coronavirus-emergency>

⁴ Πηγή: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/04/02/the-world-bank-group-moves-quickly-to-help-countries-respond-to-covid-19>

προκειμένου να μετριαστούν τις οικονομικές επιπτώσεις των παραπάνω μέτρων, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έλαβε μέτρα ύψους \$2,3 τρισεκ. (περίπου 11% του ΑΕΠ). Αυτά αφορούν σε μεταβιβάσεις προς νοικοκυριά, δάνεια προς μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις, ενισχύσεις στις πολιτειακές κυβερνήσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση, υποστήριξη των δημόσιων υπηρεσιών υγείας.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	2019	2020		2021	
		Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*
Παγκόσμια	2,9	2,4	-0,5	3,3	0,3
ΗΠΑ	2,3	1,9	-0,1	2,1	0,1
Ιαπωνία	0,7	0,2	-0,4	0,7	0,0
Καναδάς	1,6	1,3	-0,3	1,9	0,2
Ηνωμένο Βασίλειο	1,4	0,8	-0,2	0,8	-0,4
Ευρωζώνη	1,2	0,8	-0,3	1,2	0,0
Γερμανία	0,6	0,3	-0,1	0,9	0,0
Γαλλία	1,3	0,9	-0,3	1,4	0,2
Ιταλία	0,2	0,0	-0,4	0,5	0,0
Ρωσία	1,0	1,2	-0,4	1,3	-0,1
Τουρκία	0,9	2,7	-0,3	3,3	0,1
Κίνα	6,1	4,9	-0,8	6,4	0,9
Ινδία	4,9	5,1	-1,1	5,6	-0,8
Σαουδική Αραβία	0,0	1,4	0,0	1,9	0,5
Βραζιλία	1,1	1,7	0,0	1,8	0,0

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του Economic Outlook, Volume 2019, Issue 2, ΟΟΣΑ, Νοέμβριος 2019

Πηγή: Interim Economic Assessment, ΟΟΣΑ Μάρτιος 2020

Στην Ευρωζώνη, ο ρυθμός ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ περιορίστηκε οριακά το τέταρτο τρίμηνο του 2019, στο 1,0%, από 1,2% το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ κατά μέσο όρο πέρυσι το ΑΕΠ της αυξήθηκε κατά 1,2%. Στη Γερμανία, το ΑΕΠ αυξήθηκε μόλις κατά 0,5% το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018, ενώ σε Γαλλία και Ιταλία, ο ρυθμός μεγέθυνσης επιβραδύνθηκε σε 0,9% και 0,1% αντίστοιχα (από 1,5% και 0,5% το προηγούμενο τρίμηνο). Η Ευρώπη ήταν η δεύτερη γεωγραφική περιφέρεια μετά την Κίνα που πλήγηκε από τον κορωνοϊό, με την εξάπλωσή του σε ορισμένες χώρες της να είναι ραγδαία (Ιταλία, Ισπανία). Οι περισσότερες χώρες έχουν λάβει διάφορα μέτρα ανάσχεσης της εξάπλωσης του ιού, από περιορισμούς μετακινήσεων και ταξιδιωτικούς περιορισμούς μέχρι κλείσιμο σχολείων, επιχειρήσεων σε μη βασικούς κλάδους και απαγορεύσεις μεγάλων συγκεντρώσεων. Επίσης, προωθήθηκαν μέτρα υπέρ της τηλεργασίας. Σε επίπεδο ΕΕ, λήφθηκαν μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων ύψους €37 δισεκ. (0,3% του ΑΕΠ της ΕΕ), ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενεργοποίησε τη γενική ρήτρα διαφυγής στους δημοσιονομικούς κανόνες της ΕΕ (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης), δίνοντας ευελιξία στα κράτη μέλη να πραγματοποιήσουν επιπλέον δαπάνες λόγω της κρίσης. Επιπρόσθετα, στις 9 Απριλίου συμφωνήθηκαν από το Eurogroup χρηματοδοτικές δράσεις συνολικού ύψους έως €540 δισεκ. για τη στήριξη των συστημάτων

υγείας, την προστασία των εργαζομένων και των θέσεων εργασίας και την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, η κεντρική και οι τοπικές κυβερνήσεις της Γερμανίας έλαβαν συνολικά μέτρα €204 δισεκ. (6,4% του ΑΕΠ) άμεσης στήριξης και €888 δισεκ. (26,9% ΑΕΠ) για εγγυήσεις δανείων. Η Γαλλία ανακοίνωσε δημοσιονομικό πακέτο ύψους €45 δισεκ. (περίπου 2% του ΑΕΠ, συμπεριλαμβανομένων μέτρων ρευστότητας) και €300 δισεκ. (περίπου 13% του ΑΕΠ) εγγυήσεις δανείων για ρευστότητα από τοπικές κυβερνήσεις. Η Ιταλία υιοθέτησε δημοσιονομικό πακέτο έκτακτης ανάγκης ύψους €25 δισεκ. (1,4% του ΑΕΠ) το οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνει μέτρα ενίσχυσης των πιστώσεων, με σκοπό να διαθέσει έως περίπου €350 δισεκ. (20% του ΑΕΠ) ρευστότητας για επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΑΕΠ παρουσίασε ετήσια αύξηση 1,1% το τέταρτο τρίμηνο του 2019, από 1,2% το προηγούμενο τρίμηνο. Η επιβράδυνση οφείλεται κατά κύριο λόγο στην συρρίκνωση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και στην επιβράδυνση της ανόδου της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Παράλληλα, η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε με μεγαλύτερο ρυθμό και η καθαρή εξωτερική ζήτηση συνέβαλε θετικά στο ΑΕΠ, με τη χώρα να καταγράφει εμπορικό πλεόνασμα για πρώτη φορά ύστερα από περισσότερες από δύο δεκαετίες. Στο σύνολο του 2019, η οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου παρουσίασε μεγέθυνση κατά 1,4%, κατόπιν ανάπτυξης 1,3% το 2018 και 1,9% το 2017. Η κυβέρνηση της χώρας αρχικά ήταν διστακτική ως προς τη λήψη μέτρων για την αποφυγή εξάπλωσης του κορωνοϊού. Κυρίως εξαιτίας ορισμένων εκτιμήσεων για τον αριθμό των θυμάτων του, έχει εφαρμόσει ένα φάσμα μέτρων τα οποία περιλαμβάνουν ταξιδιωτικούς περιορισμούς, μέτρα κοινωνικής απομάκρυνσης, περιορισμούς μετακίνησης, κλείσιμο χώρων διασκέδασης, φιλοξενίας και μη βασικών καταστημάτων. Επίσης, έλαβε μέτρα συνολικού ύψους £350 δισεκ. (15,8% του ΑΕΠ), από τα οποία £330 δισεκ. (14,9% του ΑΕΠ) αφορούν σε πρόγραμμα δανείων, εγγυημένων από το κράτος.

Στην Ιαπωνία, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 0,7% ετησίως το τέταρτο τρίμηνο του 2019, από αύξηση 1,7% το προηγούμενο τρίμηνο, καθώς η αύξηση του φόρου προστιθέμενης αξίας σε συνδυασμό με το φονικό τυφώνα που σημειώθηκε τον Οκτώβριο, έπληξαν την κατανάλωση αλλά και τις επενδύσεις των επιχειρήσεων. Η ιαπωνική κυβέρνηση προώθησε πακέτο ¥26 τρισεκ. (περίπου 4,8% του ΑΕΠ) το Δεκέμβριο του 2019 για την τόνωση της οικονομίας. Η Ιαπωνία είναι από τις πρώτες χώρες όπου εμφανίστηκε ο κορωνοϊός, αλλά παραμένει μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών στις λιγότερο πληγείσες. Σε απάντηση στην πανδημία, έχουν ληφθεί μέτρα προστασίας της υγείας και περιορισμού της εξάπλωσης του ιού, όπως ταξιδιωτικοί περιορισμοί, ακύρωση δημόσιων εκδηλώσεων, τηλεργασία, κλείσιμο σχολείων και μέτρα κοινωνικής απομάκρυνσης. Επίσης, οι Ολυμπιακοί Αγώνες που ήταν προγραμματισμένοι για φέτος αναβλήθηκαν για το 2021. Όσον αφορά στα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης, η ιαπωνική κυβέρνηση επιπλέον της δέσμης μέτρων η οποία εφαρμοζόταν, υιοθέτησε δύο πρόσθετες λόγω της επιδημίας του νέου κορωνοϊού το Φεβρουάριο και το Μάρτιο, συνολικού ύψους ¥446 δισεκ. (0,1% του ΑΕΠ). Όμως, προσφάτως, στις 7 Απριλίου ανακοινώθηκε επιπλέον πακέτο στήριξης ύψους ¥108 τρισεκ. (20% του ΑΕΠ) από τα οποία ¥39,5 (7,3% του ΑΕΠ) αφορούν σε άμεσες δημόσιες δαπάνες⁵.

⁵ Πηγή: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-japan/japan-declares-state-of-emergency-nearly-1-trillion-stimulus-for-coronavirus-idUSKBN21P067>

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι τελευταίες τάσεις και προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες οικονομίες και οικονομικές περιφέρειες, οι οποίες παράγουν συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της Κίνας αναπτύχθηκε με ετήσιο ρυθμό 6,0% το τέταρτο τρίμηνο του 2019, όπως και το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ συνολικά το 2019 αναπτύχθηκε με ρυθμό 6,1%. Οι εμπορικές πιέσεις από τις ΗΠΑ καθώς και η νωθρή ζήτηση -εγχώρια και εξωτερική- οδήγησαν στο χαμηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης τα τελευταία 29 χρόνια. Στην αρχή του 2020, η Κίνα χτυπήθηκε έντονα από τον COVID-19 και επέβαλε αυστηρά μέτρα περιορισμού, μεταξύ αυτών lockdown της επαρχίας Χουμπέι, μεγάλης κλίμακας περιορισμοί μετακινήσεων σε εθνικό επίπεδο και κοινωνική απομάκρυνση. Επίσης, έλαβε δημοσιονομικά μέτρα εκτιμώμενου ύψους RMB 1,3 τρισεκ. (1,2% του ΑΕΠ) για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κορωνοϊού. Ωστόσο, το συνολικό ύψος των παρεμβάσεων είναι σημαντικά μεγαλύτερο, εφόσον ληφθούν υπόψη πρόσφατα επιπλέον πρωτοβουλίες επενδύσεων, ενίσχυσης του συστήματος υγείας και αυτόματων δημοσιονομικών σταθεροποιητών.

Η οικονομία της Ινδίας αναπτύχθηκε με ρυθμό 4,8% ετησίως το τέταρτο τρίμηνο του 2019 από 5% το προηγούμενο τρίμηνο, παραμένοντας σε επιβράδυνση για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο, καθώς οι πάγιες επενδύσεις και οι εξαγωγές μειώθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό, αντίθετα με την εγχώρια ζήτηση η οποία σημείωσε μικρή επιτάχυνση. Ως απάντηση στον COVID-19, η κυβέρνηση έχει λάβει διάφορα μέτρα, με πιο πρόσφατο το γενικό lockdown σε ολόκληρη τη χώρα, ενώ ανακοινώθηκαν μέτρα τόνωσης τα οποία αποτιμώνται περίπου στο 0,8% του ΑΕΠ.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας αυξήθηκε κατά 2,1% σε ετήσια βάση το τέταρτο τρίμηνο του 2019, σημειώνοντας επιτάχυνση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,5%). Η επιτάχυνση οφείλεται στην αύξηση των πάγιων επενδύσεων κατά 12,1% ετησίως, από 3,2% το προηγούμενο τρίμηνο. Σε σχέση με τον κορωνοϊό, οι αρχές λαμβάνουν μέτρα αναχαίτισης της εξάπλωσής του, ενώ το κόστος της ληφθείσας δημοσιονομικής δέσμης μέτρων εκτιμάται σε περίπου 1-1,5% του ΑΕΠ. Η ρωσική οικονομία έχει πληγεί προσφάτως από την κατάρρευση των τιμών του πετρελαίου, λόγω της διαμάχης με τη Σαουδική Αραβία ως προς την έκταση του περιορισμού της ημερήσιας παραγωγής του, για την αντιμετώπιση των πιέσεων στην τιμή του. Η προκαλούμενη αστάθεια στις χρηματοπιστωτικές αγορές επιδεινώνει την οικονομική κατάσταση της χώρας.

Η οικονομία της Τουρκίας κατέγραψε ρυθμό ανάπτυξης 5,9% σε ετήσια βάση το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και 1% για το σύνολο του έτους. Η ώθηση ήρθε κυρίως από την εγχώρια ζήτηση, ειδικότερα την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία ωφελήθηκε από την μείωση της ανεργίας και του ρυθμού πληθωρισμού, αν και τα δύο βρίσκονται ακόμα σε υψηλά επίπεδα. Για τον περιορισμό του COVID-19, η κυβέρνηση έχει υιοθετήσει διάφορα μέτρα, όπως κοινωνική απομάκρυνση, ταξιδιωτικούς περιορισμούς, κλείσιμο σχολείων, καταστημάτων και χώρων διασκέδασης. Από την κυβέρνηση ανακοινώθηκε πακέτο ύψους TL100 δισεκ. που αποτελείται από δημοσιονομικά μέτρα (1,5% του ΑΕΠ) και εγγυήσεις πιστώσεων (0,5% του ΑΕΠ). Τον τελευταίο μήνα, οι κεφαλαιακές εκροές ήταν ιδιαίτερα υψηλές (όπως και σε άλλες μεγάλες αναπτυσσόμενες οικονομίες) αποδυναμώνοντας σημαντικά το τοπικό νόμισμα. Η απόδοση του 10ετούς ομολόγου αναρριχήθηκε στο 14,33% στις αρχές Απριλίου από περίπου 10% ένα μήνα πριν και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της κεντρικής τράπεζας μειώθηκαν κατά \$10 δισεκ.

Στην Λατινική Αμερική, η ανάπτυξη για το σύνολο του 2019 εκτιμάται στο 0,1%. Το τέταρτο τρίμηνο του 2019 η οικονομία της Βραζιλίας αναπτύχθηκε με ετήσιο ρυθμό 1,7% από 1,2% το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ η οικονομία της Αργεντινής παραμένει αδύναμη με αρνητικό ρυθμό μεγέθυνσης 0,5%. Στη Χιλή συρρικνώθηκε κατά 2,4% το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018, εν μέσω κοινωνικών αναταραχών. Για την αντιμετώπιση του COVID-19 οι αρχές της Βραζιλίας έχουν λάβει μέτρα μετριασμού της εξάπλωσης του ιού, όπως ταξιδιωτικοί περιορισμοί, κλείσιμο σχολείων και περιορισμούς σε μη-αναγκαίες υπηρεσίες. Επίσης, προκειμένου να μετριαστούν οι οικονομικές επιδράσεις των παραπάνω μέτρων, οι αρχές της Βραζιλίας ανακοίνωσαν ένα πακέτο από δημοσιονομικά μέτρα ύψους 3,5% του ΑΕΠ, ενώ οι τράπεζες παρέχουν πιστωτικές γραμμές ύψους 2,5% του ΑΕΠ.

Εν μέσω της υγειονομικής κρίσης, η νομισματική πολιτική παγκοσμίως δρα υποστηρικτικά προκειμένου να περιορισθεί ο αντίκτυπος της στο τραπεζικό σύστημα και τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Συγκριμένα, η FED μείωσε το βασικό της επιτόκιο κατά 150 μονάδες βάσης, στο εύρος 0-0,25%, ενώ παράλληλα ανακοίνωσε νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (QE) μεγέθους \$700 δισεκ. (\$500 δισεκ. σε κρατικά ομόλογα και \$200 δισεκ. για ενυπόθηκα δάνεια). Ταυτόχρονα παρέχει διευκολύνσεις δανεισμού στις τράπεζες και ενισχύει τη ρευστότητα κεντρικών τραπεζών άλλων χωρών σε δολάρια μέσω συμφωνιών ανταλλαγής δολαρίων (swap lines). Από τις πρώτες φάσεις της εξάπλωσης του κορωνοϊού στην Ευρωζώνη, η ΕΚΤ δεσμεύτηκε για επιπρόσθετες ενέσεις ρευστότητας ύψους €870 δισεκ. (7,3% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης) στις χρηματοπιστωτικές αγορές για να αντιμετωπιστούν οι τρέχουσες, πρωτοφανείς προκλήσεις⁶. Επίσης, παρέχει ρευστότητα ύψους έως και €3 τρισεκ. (περίπου 25% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης) μέσω πράξεων αναχρηματοδότησης με πολύ χαμηλό επιτόκιο, έως και -0,75%. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EBA) έχει εγκρίνει την αποδέσμευση επιπλέον κεφαλαίων εκτιμώμενου ύψους €120 δισεκ., για τη στήριξη της δανειοδοτικής ικανότητας των τραπεζών της ζώνης του ευρώ. Στην επόμενη υπό-ενότητα παρουσιάζονται εκτενώς οι αποφάσεις πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

⁶ Πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2020/html/ecb.blog200319~11f421e25e.en.html>

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Ρυθμός ανάπτυξης στην και ΕΕ την Ευρωζώνη το τέταρτο τρίμηνο του 2019 μικρότερος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο: 1,2% και 1,0%, σε ΕΕ και ΕΖ και 1,5% και 1,2% σε ΕΕ και ΕΖ στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2018
- Αρνητική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη στην περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου στην Ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- Απρόσμενη έξαρση του νέου κορωνοϊού στην Ευρώπη. Πρωτοφανή μέτρα διακοπής της δραστηριότητας και των διεθνών επιβατικών μεταφορών για την προστασία της υγείας.
- Προσπάθειες συντονισμού των χωρών σε επίπεδο ΕΕ και ΕΖ για παρεμβάσεις πολιτικής που θα στηρίξουν την έξοδο από την υγειονομική κρίση. Πιθανές επιπτώσεις δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών-μελών στην ευρωστία των δημόσιων οικονομικών.
- Αδύνατη η ασφαλής πρόβλεψη της επίδρασης της πανδημίας στο ΑΕΠ όσο αυτή συνεχίζεται αμείωτη και δεν βρίσκονται θεραπείες / μέτρα πρόληψης (εμβόλιο)

Το τέταρτο τρίμηνο του 2019 οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης αναπτύχθηκαν με μικρότερο ρυθμό σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 1,2% και 1,0% αντίστοιχα, έναντι ανάπτυξης 1,5% σε ΕΕ-27 και 1,2% σε ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις της ΕΚΤ⁷, προ έξαρσης της πανδημίας κορωνοϊού στην Ευρώπη, η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ θα μειωνόταν στο 0,8% το 2020 από 1,2% το 2019, ενώ θα αυξανόταν σε 1,3% το 2021. Σχετικά με τον πληθωρισμό αναμενόταν να διαμορφωθεί σε 1,1% το 2020 και 1,4% το 2021. Επισημαίνεται πως αυτές οι προβλέψεις πραγματοποιήθηκαν σε πρώιμο στάδιο της υγειονομικής κρίσης στην Ευρώπη, προτού ληφθούν εκτεταμένα περιοριστικά μέτρα στην οικονομική δραστηριότητα και τις διεθνείς μεταφορές. Επομένως δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις οικονομικές επιπτώσεις της ραγδαίας εξάπλωσης του κορωνοϊού που ακολούθησε. Για την ΕΕ προς το παρόν δεν έχουν δημοσιευτεί προβλέψεις που να περιλαμβάνουν τον αρνητικό αντίκτυπο της πανδημίας.

Οι προοπτικές για την οικονομική δραστηριότητα στη ζώνη του ευρώ έχουν επιδεινωθεί άρδην κατόπιν της εκδήλωσης της πανδημίας, με πρωτοφανή ένταση εδώ και πολλές δεκαετίες, σε πολλές από τις ισχυρότερες οικονομίες της (Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία). Ωστόσο, ακόμα επικρατεί υψηλή αβεβαιότητα ως προς τις οικονομικές επιδράσεις, καθώς παραμένει άγνωστη η διάρκειά της, το εάν θα ανακάμψει στο μέλλον, π.χ. το φθινόπωρο. Τα μέτρα αντιμετώπισης της απειλής της δημόσιας υγείας που έχουν ληφθεί στις περισσότερες χώρες (περιορισμοί στις μετακινήσεις πολιτών, παύση λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους, κυρίως παροχής υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, διακοπή διεθνών επιβατικών μεταφορών) θα επιδράσουν έντονα αρνητικά στην οικονομική δραστηριότητα. Από την άλλη πλευρά, οι επιπτώσεις τους θα ανασχεθούν, τουλάχιστον εν μέρει, από τις τονωτικές επιδράσεις των παρεμβάσεων δημοσιονομικής πολιτικής από την κυβέρνηση κάθε χώρας και τις πρωτοβουλίες παροχής κυρίως ρευστότητας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, εφόσον η διάρκεια της κρίσης είναι μεγάλη, οι κρατικές πολιτικές στήριξης θα επιβαρύνουν έντονα το δημοσιονομικό ισοζύγιο κάθε χώρας. Ενδεχομένως θα οδηγήσουν σε υποβάθμιση του αξιόχρεου ορισμένων χωρών της ΕΕ από τους οίκους

⁷ ECB staff macroeconomic projections for the euro area, Μάρτιος 2020

αξιολόγησης και δυσχέρειες πρόσβασής τους στις αγορές κεφαλαίων. Σε πλαίσιο εντός της τρέχουσας υπό-ενότητας περιλαμβάνονται τα μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας του νέου κορωνοϊού από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς (Πλαίσιο 2.1).

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, την ανάπτυξη στήριξε, όπως στο προηγούμενο τρίμηνο, η εγχώρια ζήτηση, με τη θετική συμβολή των επενδύσεων να αυξάνεται, από 0 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι σε 0,6 π.μ. στο επόμενο, ενώ εκείνη της ιδιωτικής κατανάλωσης μειώθηκε σε 0,8 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ από 1,0 π.μ. ένα τρίμηνο πριν. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 υπήρξε αρνητική, κατά 0,7 π.μ., έναντι επίσης αρνητικής επενέργειας κατά 0,4 π.μ. στο ίδιο τρίμηνο το προηγούμενο έτος. Ελαφρώς διαφορετικές είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ανάπτυξης στις οικονομίες της Ευρωζώνης, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί τον κύριο ωθητικό της παράγοντα και μάλιστα να έχει ενισχυθεί έναντι του προηγούμενου τριμήνου, σε 1,7 π.μ. του ΑΕΠ από 1,2 π.μ. στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Σημειώθηκε θετική συμβολή των επενδύσεων στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι, κατά 0,7 π.μ., από οριακά αρνητική στο τρίτο τρίμηνο (-0,1 π.μ.), αλλά ισχυρότερη ένα χρόνο πριν (+0,9 π.μ.). Η επίδραση της κατανάλωσης μειώθηκε ελαφρώς σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, σε 0,7 π.μ. από 0,8 π.μ. Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν αρνητική, 0,7 π.μ. του ΑΕΠ, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο οριακά θετική (+0,1 π.μ.).

Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-27 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 74,4% και 74,6% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 22,4% και 22,2% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 51,3% και το 50,0%, και τις εισαγωγές το 48,1% και 46,8% του ΑΕΠ.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-27 το τέταρτο τρίμηνο του 2019 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία) σημειώθηκαν στην Ιρλανδία (6,3%), στην Ουγγαρία (4,6%) και στη Μάλτα (4,3%). Η Ελλάδα, με 1,0%, βρέθηκε στο μέσο όρο ανάπτυξης της Ευρωζώνης. Οι χαμηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης σημειώθηκαν στην Ιταλία (0,1%), τη Γερμανία (0,5%) και τη Φινλανδία (0,6%). Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα παρουσίασε ρυθμό ανάπτυξης 1,9%, μεγαλύτερο από εκείνο στο μέσο όρο της ΕΕ-27 (1,5%) και της ΕΖ (1,2%). Η Ελλάδα αναπτύχθηκε ταχύτερα από την Ολλανδία, την Αυστρία και το Βέλγιο, οι οποίες σημείωσαν ρυθμό ανάπτυξης κυλιόμενου 12-μηνου 1,8%, 1,5% και 1,4%, αντίστοιχα το τέταρτο τρίμηνο του 2019. Η χώρα με το χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Ιταλία (0,3%), ενώ σε χαμηλά επίπεδα βρέθηκαν η Γερμανία (0,6%) και η Φινλανδία (1,0%). Στον αντίποδα, οι χώρες με τον υψηλότερο κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-27, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, ήταν η Ιρλανδία (5,6%) και η Ουγγαρία (5,0%).

Ως προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN παρουσίασε αύξηση στο πρώτο τρίμηνο του υπό εξέταση έτους, στις 0,22 μονάδες από 0,15 μονάδες στο προηγούμενο τρίμηνο. Από την άλλη πλευρά, υστερούσε σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (0,25). Όμως, τον Μάρτιο ο δείκτης υποχώρησε έντονα, από τις 0,28 στις 0,13 μονάδες, επίπεδο που είναι το δεύτερο χαμηλότερο από τον Νοέμβριο του 2014. Αυτή η εξέλιξη θεωρείται

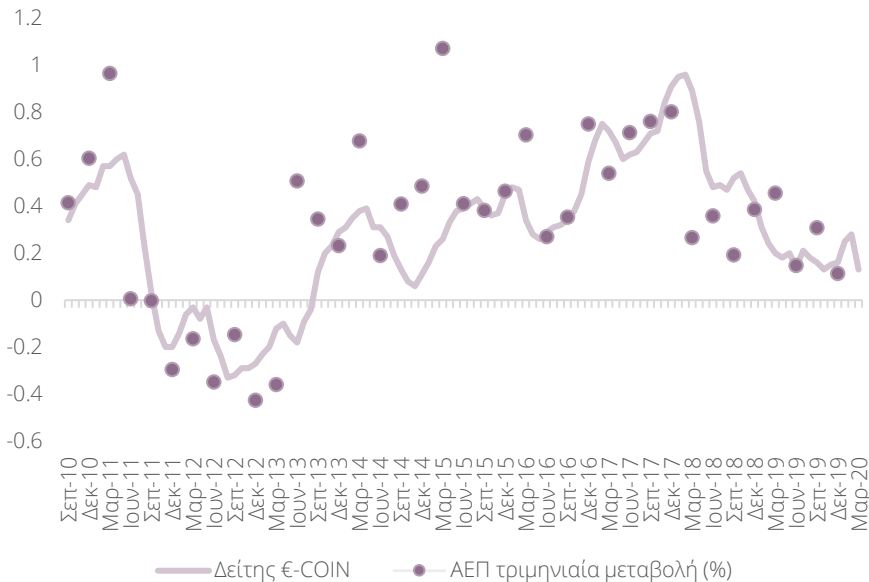
πως αποτυπώνει την έναρξη της αρνητικής επίδρασης στο οικονομικό κλίμα εξαιτίας της πανδημίας του νέου κορωνοϊού.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη υποχώρησε περαιτέρω την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου του 2020, για ένατο διαδοχικό τρίμηνο και ενώ είχε διαμορφωθεί στο τέταρτο τρίμηνο του 2017 στο υψηλότερο διαχρονικά επίπεδο από το 2000. Ενώ το πρώτο δίμηνο του 2020 ο δείκτης παρουσίαζε αύξηση, τον Μάρτιο υποχώρησε σημαντικά, στις 94,8 μονάδες στην ΕΕ-27 και στις 94,5 μονάδες στην Ευρωζώνη, μειωμένος κατά 8,2 και 8,9 μονάδες αντιστοίχως σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Επιπλέον, διαμορφώθηκε 10,4 και 11,1 μονάδες αντιστοίχως, χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο.

Συνολικά στο πρώτο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης στην ΕΕ διαμορφώθηκε 0,7 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο και 5,5 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρέθηκε 0,4 μονάδες χαμηλότερα του προηγούμενου τριμήνου και 5,9 μονάδες κάτω από την τιμή του την ίδια περίοδο το 2019. Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία το πρώτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε ενίσχυση του δείκτη οικονομικού κλίματος σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 κατά 1,4 μονάδες, ενώ σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2019 ο δείκτης βρέθηκε 1,9 μονάδες υψηλότερα.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης

Έντονη μείωση του πρόδρομου δείκτη €-COIN τον Μάρτιο του 2020 έπειτα από πέντε μήνες ανοδικής πορείας, που αντανάκλα τις επιδράσεις της πανδημίας

Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Επίσης επιδείνωση σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε στο οικονομικό κλίμα στη Γερμανία, κατά 0,3 μονάδες, ενώ ο δείκτης ήταν 9,5 μονάδες χαμηλότερα έναντι του πρώτου τριμήνου του προηγούμενου έτους. Στην Ιταλία ο δείκτης μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 4,9 μονάδες, ενώ υποχώρησε και έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2019, κατά 6,2 μονάδες. Τέλος, την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου 2020, ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα βρέθηκε σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το προηγούμενο

τρίμηνο, κατά 1,9 μονάδες. Επιπλέον, τον Φεβρουάριο ο δείκτης διαμορφώθηκε σε μέγιστο επίπεδο από το πρώτο τρίμηνο του 2008, στις 113,2 μονάδες, ενώ το Μάρτιο παρουσίασε κάμψη, στις 109,4 μονάδες, 8,1 μονάδες υψηλότερα από ένα ότι χρόνο νωρίτερα.

Πληρέστερη πληροφόρηση για τις τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Σχετικά με τις εκτιμώμενες τάσεις τους φέτος και στο επόμενο έτος, εξαιτίας της πρόσφατης εξάπλωσης του COVID-2019 στην Ευρώπη, προς το παρόν δεν υπάρχουν προβλέψεις οι οποίες να ενσωματώνουν τις επιπτώσεις του.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το τέταρτο τρίμηνο του 2019 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύθηκε κατά 1,6%, άνοδος μικρότερη από το προηγούμενο τρίμηνο (1,8%), έναντι αύξησης 1,5% στο αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών ενισχύθηκε κατά 1,2%, από 1,5% στο προηγούμενο τρίμηνο κατά 1,5%, αύξηση ίδια με εκείνη ένα έτος νωρίτερα. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 1,4% υψηλότερη, άνοδος μικρότερη σε σύγκριση με εκείνη του προηγούμενου τριμήνου (2,0%), στη Γαλλία παρουσιάστηκε σταθερότητα αύξησης σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο 1,4%, και στην Ιταλία ήταν αμετάβλητη (0%), από αύξηση 0,7% ένα τρίμηνο πριν. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ισπανία σημειώθηκε οριακή επιβράδυνση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο σε 1,2% από 1,3% σε αμφότερες. Αντιθέτως, στην Ελλάδα σημειώθηκε σημαντική επιτάχυνση της αύξησης σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο, από 0,6% σε 1,8%.

Πίνακας 2.2

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (μ.ό. 1990-2017=100)

Μήνας	Απρ-18	Μάι-18	Ιουν-18	Ιουλ-18	Αυγ-18	Σεπ-18	Οκτ-18	Νοε-18	Δεκ-18	Ιαν-19	Φεβ-19	Μαρ-19
ΕΕ-27	111,7	111,8	111,7	111,5	111,5	110,7	110,1	109,3	107,5	106,2	105,4	105,2
Ευρωζώνη	112,2	111,5	111,8	111,2	111	110,4	109,7	109,5	107,4	106,3	106,2	105,6

Μήνας	Απρ-19	Μάι-19	Ιουν-19	Ιουλ-19	Αυγ-19	Σεπ-19	Οκτ-19	Νοε-19	Δεκ-19	Ιαν-20	Φεβ-20	Μαρ-20
ΕΕ-27	104	105	103,1	102,4	102,7	101,3	100,4	100,9	101	102,5	103	94,8
Ευρωζώνη	103,6	105	102,9	102,3	102,6	101,1	100,2	100,7	100,9	102,6	103,4	94,5

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Απρίλιος 2020

Πίνακας 2.3

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-27, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ-27			Ευρωζώνη		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
ΑΕΠ*	2	1,5	1,4	1,9	1,2	1,2
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,6	1,4	1,5	1,4	1,1	1,2
Δημόσια Κατανάλωση	1,2	1,8	1,7	1,1	1,6	1,5
Ακαθάριστες επενδύσεις	2,5	3,8	1,8	2,3	4,3	2,0
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3	2,5	2,3	3,3	2,4	2,1
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	2,9	3,3	2,8	2,7	3,2	2,6
Απασχόληση	1,4	1,0	0,5	1,5	1,1	0,5
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	6,8	6,3	6,2	8,2	7,6	7,4
Πληθωρισμός*	1,9	1,4	1,4	1,8	1,2	1,3
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,7	-0,9	-1,1	-0,5	-0,8	-0,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	81,9	80,6	79,4	87,9	86,4	85,1
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,2	1,9	1,8	3,8	3,3	3,2

*Πηγή: European Economic Forecasts, Winter (Interim) 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2020

Πηγή: European Economic Forecasts, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

Η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης ενισχύθηκε οριακά στην ΕΕ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στην Ευρωζώνη επιβραδύνθηκε. Συγκεκριμένα, αυξήθηκε στην περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου κατά 2,1% και 1,8%, από 2,0% σε αμφότερες. Το τέταρτο τρίμηνο του 2018 η δημόσια κατανάλωση είχε ανέλθει κατά 1,0% στην Ευρωζώνη και 1,1% στην ΕΕ-27. Στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι σημειώθηκε μείωση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα, κατά 1,4%, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο ήταν αμετάβλητη σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα.

Οι επενδύσεις ενισχύθηκαν την περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2019 στην ΕΕ με ρυθμό 2,7%, όταν στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες (0,1%). Ομοίως, στην Ευρωζώνη το τέταρτο τρίμηνο αυξήθηκαν με ρυθμό 3,3%, έναντι μείωσης 0,3% το προηγούμενο τρίμηνο. Ωστόσο κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2018 οι επενδύσεις αυξάνονταν κατά 4,2% στην ΕΕ και κατά 4,1% στην Ευρωζώνη. Στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, συρρίκνωση των επενδύσεων σημειώθηκε στη Γερμανία κατά 3,9%, κατόπιν μείωσης 7,0% στο προηγούμενο τρίμηνο, καθώς και στην Ιταλία, κατά 4,2%, από πτώση 1,9% στο τέταρτο τρίμηνο πρόπερσι. Η διεύρυνση των επενδύσεων στη Γαλλία επιβραδύνθηκε σε 0,9%, από 2,8% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα συνεχίστηκε η πτωτική πορεία, με αυξανόμενο ρυθμό, 7,1%, από συρρίκνωση στο επίπεδο του 5,7% το τρίτο τρίμηνο του 2019.

Αποκλιμάκωση ανόδου καταγράφηκε στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών στο τέταρτο τρίμηνο του 2019, σε 1,9% στην ΕΕ και 2,0% στην ΕΖ, έναντι αύξησης 3,0% και 2,7%, αντίστοιχα το προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνσης 2,3% και 1,7% αντίστοιχα το τέταρτο τρίμηνο του 2018. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία, σημειώθηκε υποχώρηση της διεύρυνσης των εξαγωγών σε 1,0% από 1,4% στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Συρρικνώθηκαν οι εξαγωγές στη Γαλλία το υπό εξέταση

τρίμηνο κατά 0,2%, από διεύρυνση 1,8% ένα τρίμηνο πριν. Η διεύρυνση των εξαγωγών στην Ιταλία το τέταρτο τρίμηνο του 2019 ήταν της τάξης του 0,4%, από 0,9% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε έντονη αποκλιμάκωση της αύξησης το τέταρτο τρίμηνο, στο 1,0% από 9,2% ένα τρίμηνο νωρίτερα. Οι εξαγωγές επιβραδύνθηκαν ελαφρώς στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 στην Ισπανία, σε 3,3% από 3,6%, όπως και στην Κύπρο, σε 6,5% από 9,9% το προηγούμενο τρίμηνο.

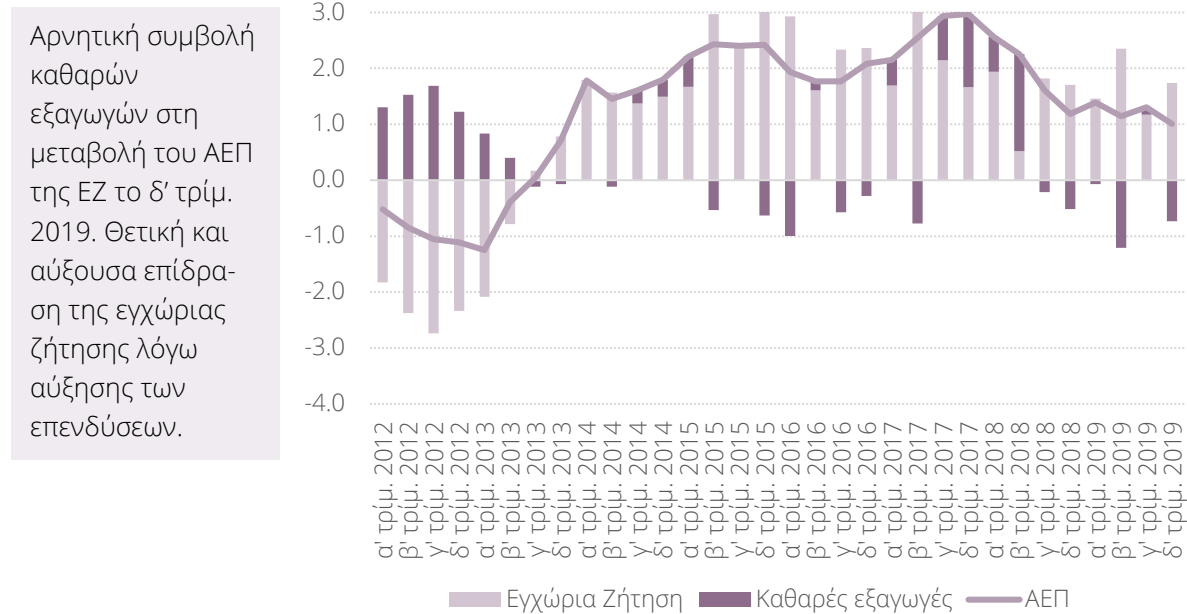
Επιτάχυνση της αύξησης των εισαγωγών παρατηρήθηκε στην ΕΕ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε, σε 3,4% από 2,8%. Παρομοίως, στην ΕΖ οι εισαγωγές μεγεθύνθηκαν με ρυθμό 3,8%, από 2,6% ένα τρίμηνο πριν. Ο ρυθμός εξάπλωσής τους είναι ίσος και υψηλότερος από ότι ένα χρόνο νωρίτερα αντιστοίχως, 3,4% στην ΕΕ και 3,1% στην Ευρωζώνη. Σε επίπεδο χωρών, η άνοδος των εισαγωγών επιβραδύνθηκε το τέταρτο τρίμηνο του 2019 στην Ισπανία, σε 2,1% από 2,7% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στη Γαλλία αυξήθηκαν κατά 2,8%, από 1,9% και στην Ιταλία κατά 1,6%, από 1,0%. Επιβράδυνση σημειώθηκε στη Γερμανία, στο 1,1% από 2,7% στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Εγχωρίως, οι εισαγωγές μειώθηκαν λιγότερο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο κατά 0,3%, έναντι προγενέστερης πτώσης 2,8%.

Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών σε αυτό ήταν αρνητική στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 (0,7%), ενώ το τρίτο τρίμηνο ήταν οριακά θετική και ίση με 0,1% και το τέταρτο τρίμηνο του 2018 αρνητική, της τάξης του 0,5%. Η αρνητική συμβολή των καθαρών εξαγωγών προήλθε από την ταυτόχρονη μείωση της συμβολής των εξαγωγών, από 1,3 π.μ. του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο σε 1,0 π.μ. το επόμενο, καθώς επίσης την αυξημένη αρνητική συμβολή των εισαγωγών, από 1,2 π.μ. σε 1,7 π.μ. στο τελευταίο τρίμηνο του 2019. Η θετική συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης των 1,7 π.μ. του ΑΕΠ, ενισχυμένη σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,2 π.μ.). Η αύξηση προήλθε κυρίως από τις επενδύσεις, οι οποίες συνέβαλαν 0,7% του ΑΕΠ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 έναντι αρνητικής συμβολής 0,1% στο τρίτο τρίμηνο του 2019.

Διάγραμμα 2.2

Μεταβολή ΑΕΠ Ευρωζώνης - Συμβολή συνιστωσών στον πραγματικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Eurostat

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός έμεινε σταθερός το τέταρτο τρίμηνο του 2019 στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, καταγράφοντας ρυθμό 1,3% και 1% αντίστοιχα. Στο τέταρτο τρίμηνο του 2018 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί σε 2,0% και 1,9%, σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχως. Τον Μάρτιο ο εναρμονισμένος πληθωρισμός στη Γαλλία και στην Ιταλία ήταν αυξημένος κατά 0,7% και 0,1%, σε σχέση με το Μάρτιο του 2019, ενώ στην Ελλάδα ήταν επίσης 0,1%.

Η διεύρυνση της απασχόλησης στην ΕΕ ήταν ελαφρώς αυξημένη στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, 1,0% από 0,9%, όμως στην ΕΖ ήταν σταθερή, στο 1,1% αντίστοιχως. Σε αμφότερες τις χώρες ήταν μικρότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (1,2% και 1,4% αντίστοιχα). Η ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε στην Μάλτα (5,3%) στο Λουξεμβούργο (3,5%), στην Ιρλανδία (3,4%), στην Κύπρο (3%) και στην Ισπανία (2,0%). Στην Ελλάδα η διεύρυνση έφτασε το 1,5%. Η χαμηλότερη διεύρυνση σημειώθηκε στην Πορτογαλία (0,2%) και τη Σουηδία (0,5%), ενώ στην Τσεχία η απασχόληση έμεινε σταθερή.

Η ανεργία αυξήθηκε ελαφρώς το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε ΕΕ και Ευρωζώνη, στο 6,6% και στο 7,4% αντίστοιχα, έναντι 6,5% και 7,3% τον προηγούμενο τρίμηνο. Στο τέταρτο τρίμηνο του περασμένου έτους βρισκόταν στο 7,1% στην ΕΕ και στο 7,9% στην ΕΖ. Την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2019 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, για άλλο ένα τρίμηνο, στην Ελλάδα (16,8%), με την Ισπανία (13,8%) και την Ιταλία (9,9%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 8,4% και στη Γερμανία του 3,1%.

Αναφορικά με τις δημοσιονομικές επιδόσεις, τα πλέον πρόσφατα στοιχεία αφορούν στο τρίτο περυσινό τρίμηνο. Σύμφωνα με αυτά, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ-27 το τρίτο τρίμηνο του 2019 περιορίστηκε σε -0,7% του ΑΕΠ, σε σχέση με το -0,6% το δεύτερο

τρίμηνο του 2019. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το τρίτο τρίμηνο του 2019 στο 86,1% του ΑΕΠ. Εκτιμάται πως θα υποχωρήσει 2019 και το επόμενο έτος, στο 86,4% και 85,1% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Παρά την πρόοδο, το δημόσιο χρέος παρέμεινε ιδιαίτερα υψηλό το τρίτο τρίμηνο του 2019 σε αρκετές χώρες μέλη, σημειώνοντας το υψηλότερο επίπεδο, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στην Ελλάδα (178,2%), την Ιταλία (137,3%), την Πορτογαλία (120,5%), το Βέλγιο (102,3%) και τη Γαλλία (100,5%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19 και των σχετικών δυσμενών οικονομικών επιπτώσεων, η ΕΚΤ προχώρησε σε έκτακτα μέτρα με στόχο την τόνωση της ρευστότητας. Συγκεκριμένα, θέσπισε Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), προϋπολογισμού €750 δισεκ. Το ΠΑΤΠ υποστηρίζει συλλογικά την παροχή τραπεζικών δανείων, ιδίως με τη διευκόλυνση των όρων υπό τους οποίους οι πιστωτικές απαιτήσεις γίνονται δεκτές ως εξασφάλιση. Το ΠΑΤΠ θα ολοκληρωθεί όταν η ΕΚΤ θεωρήσει πως η πανδημία κορωνοϊού έχει τελειώσει και σε κάθε περίπτωση όχι πριν το τέλος του 2020. Στο πλαίσιο 2.1 παρουσιάζεται αναλυτικά το πρόγραμμα και άλλα έκτακτα μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας που υιοθετήθηκαν από την ΕΚΤ.

Τον Μάρτιο η ΕΚΤ διατήρησε το βασικό επιτόκιο δανεισμού (0,25%), έως ότου φανεί πως ο πληθωρισμός συγκλίνει σίγουρα σε ένα επίπεδο κάτω από 2,0%. Υπενθυμίζεται πως από την 1^η Νοεμβρίου 2019 η ΕΚΤ άρχισε ξανά τις αγορές ομολόγων και άλλου ενεργητικού αξίας €20 δισεκ. μηνιαίως, για όσο χρονικό διάστημα αυτό θεωρηθεί αναγκαίο (QE 2) και ότι θα λήξουν λίγο πριν αρχίσει να αυξάνει τα βασικά επιτόκια της. Τα ποσά από την εξόφληση αποκτηθέντων τίτλων, θα συνεχίσουν να επανεπενδύονται πλήρως, στο πλαίσιο του προγράμματος APP (Asset Purchase Programme) κατά τη λήξη τους, για παρατεταμένη χρονική περίοδο μετά την ημερομηνία κατά την οποία η ΕΚΤ θα αρχίσει να αυξάνει τα βασικά επιτόκια⁸.

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Η αντιμετώπιση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, η εφαρμογή, καθώς και η διαδικασία άρσης των διοικητικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, η υλοποίηση των δράσεων ενίσχυσης της ρευστότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας
- Η συμφωνία μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης για τις πολιτικές εξόδου των οικονομιών από την υγειονομική κρίση
- Η έντονη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου
- Η τελική εφαρμογή της συμφωνίας αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ και οι όροι αυτής. Αφορούν σε θέματα όπως τα δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο οικονομικός διακανονισμός και ο διακανονισμός των όρων εμπορίου.
- Γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και μεταναστευτικές ροές

⁸ Δελτίο τύπου «Αποφάσεις νομισματικής πολιτικής», ΕΚΤ, Οκτώβριος 2019

Πλαίσιο 2.1

Πανευρωπαϊκά οικονομικά μέτρα για την υποστήριξη των οικονομιών της ΕΕ

Η πανδημία του COVID-19 στην Ευρώπη, επέφερε μία σειρά μέτρων με στόχο την προστασία της δημόσιας υγείας, όπως ο περιορισμός μετακινήσεων και το προσωρινό κλείσιμο επιχειρήσεων. Τα μέτρα αυτά, αν και απαραίτητα για την καθυστέρηση της εξάπλωσης της νόσου, αναμένεται να πλήξουν σημαντικά την οικονομία. Για την έγκαιρη αντιμετώπιση της αναμενόμενης ύφεσης η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουν προχωρήσει στην υιοθέτηση οικονομικών μέτρων που θα μπορούσαν να ανακουφίσουν και να περιορίσουν τα δυσμενή αποτελέσματα στην οικονομική μεγέθυνση.

Το πρόγραμμα PEPP (Pandemic Emergency Purchase Programme) ύψους € 750 δισεκ. της ΕΚΤ ξεκίνησε το Μάρτιο σε ολόκληρη την ευρωζώνη. Πρόκειται για ένα έκτακτο μέτρο με στόχο την αντιμετώπιση των σοβαρών κινδύνων που ενέχουν για τον μηχανισμό μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής και τις προοπτικές για την ευρωζώνη γενικότερα, που απορρέουν από την τρέχουσα επιδημία. Αφορά την αγορά ιδιωτικών και δημόσιων τίτλων και η διάρκειά του δεν είναι προκαθορισμένη αλλά συντονισμένη με την επιδημία του COVID-19, σίγουρα όμως θα διαρκέσει μέχρι τέλος του 2020.

Τα κριτήρια επιλογής τίτλων θα είναι όμοια με το υφιστάμενο πρόγραμμα αγοράς (asset purchase programme - APP). Σημαντικό στοιχείο του νέου PEPP αποτελεί η συμμετοχή και των ελληνικών ομολόγων στο πρόγραμμα αγορών της Κεντρικής Τράπεζας, συγκεκριμένα θα υπάρξει εξαίρεση (waiver) όσον αφορά τα κριτήρια επιλεξιμότητας για τους τίτλους που εκδίδει η ελληνική κυβέρνηση. Υπενθυμίζεται ότι στο πλαίσιο του APP οι ελληνικοί τίτλοι δεν ήταν και παραμένουν μη επιλέξιμοι. Οι αγορές στο πλαίσιο του προγράμματος PEPP ξεκίνησαν στις 26 Μαρτίου 2020. Η κατανομή των τίτλων του δημόσιου τομέα εξαρτάται από την κλείδα κατανομής στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο (capital key) των εθνικών κεντρικών τραπεζών, που στην περίπτωση της Ελλάδας αντιστοιχεί σε τόνωση ρευστότητας στην αγορά ομολόγων μέσα από αγορές ύψους περίπου €13 δισεκ. Ωστόσο, το PEPP έχει σχεδιαστεί με ευέλικτο στοχευμένο τρόπο, προκειμένου να ασχοληθεί με την ειδική κατάσταση που προκαλείται από τον COVID-19 και θα επιτρέψει διακυμάνσεις στην κατανομή των ροών αγορών με την πάροδο του χρόνου, σε όλες τις κατηγορίες τίτλων. Συνεπώς, δεν υπάρχει αυστηρά προκαθορισμένη κατανομή μεταξύ αγοράς τίτλων από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Στο πλαίσιο του PEPP μπορούν να μεταβιβασθούν τίτλοι δημοσίου με υπολειπόμενη διάρκεια που κυμαίνεται από 70 μέρες έως 30 έτη και 364 ημέρες. Για τίτλους που προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα που είναι επιλέξιμοι στο πλαίσιο του CSPP, η υπολειπόμενη διάρκεια είναι μεταξύ 28 ημερών έως 30 έτη και 364 ημέρες. Για τους επιλέξιμους τίτλους στο πλαίσιο των ABSPP και CBPP3 δεν υπάρχουν σχετικοί περιορισμοί.

Ακόμη, η ΕΚΤ ανακοίνωσε την επέκταση του εύρους των επιλέξιμων τίτλων υπό το πρόγραμμα αγοράς επιχειρηματικών τίτλων (CSPP) σε μη χρηματοοικονομικούς εταιρικούς τίτλους. Επίσης, πρόκειται να προβεί σε χαλάρωση των όρων των αποδεκτών εξασφαλίσεων προσαρμόζοντας

τις βασικές παραμέτρους κινδύνου στο πλαίσιο των εξασφαλίσεων. Ειδικότερα, επεκτείνεται το πεδίο εφαρμογής του ACC προκειμένου να περιλάβει αιτήματα που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Αυτό θα εξασφαλίσει ότι οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να συνεχίσουν να κάνουν πλήρη χρήση των λειτουργιών αναχρηματοδότησης του ευρωσυστήματος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε μια πρωτοβουλία επενδύσεων αντιμετώπισης των οικονομικών επιπτώσεων της επιδημίας του COVID-19 (Coronavirus Response Investment Initiative - CRII) για την κινητοποίηση της πολιτικής συνοχής και για την ευέλικτη ανταπόκριση στις ταχέως αναδυόμενες ανάγκες στους πλέον εκτεθειμένους τομείς, όπως η υγειονομική περίθαλψη, οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜμΕ) και η αγορά εργασίας, και να βοηθήσει τις πλέον πληγείσες περιοχές των κρατών μελών και των πολιτών τους. Για τον σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε στις 13 Μαρτίου 2020 μια σειρά προτάσεων για την τροποποίηση της νομοθεσίας που θα επιτρέψει στα κράτη μέλη να επωφεληθούν από περισσότερη στοχευμένη, χρηματοδοτική βοήθεια. Τα μέτρα τέθηκαν σε ισχύ την 1^η Απριλίου 2020.

Χάρη στην πρωτοβουλία αυτή, τα κράτη μέλη μπορούν να αντιμετωπίσουν άμεσα τρεις βασικές προτεραιότητες που αφορούν τις δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη, στήριξη σε προγράμματα εργασίας βραχείας διάρκειας και στήριξη του κεφαλαίου κίνησης των ΜΜΕ. Για να διατεθούν αυτά τα χρήματα, η Επιτροπή προτείνει την ταχεία κινητοποίηση ταμειακών αποθεμάτων από τα ταμεία της ΕΕ. Η Επιτροπή πρότεινε να καταστούν επιλέξιμες οι δαπάνες που σχετίζονται με τον COVID-19 στο πλαίσιο των διαρθρωτικών ταμείων από την 1η Φεβρουαρίου 2020. Αυτό θα παράσχει άμεση ρευστότητα στους προϋπολογισμούς των κρατών μελών και θα συμβάλει στην χρηματοδότηση (ύψους €37 δισεκ.) από χρήματα που δεν έχουν ακόμη διατεθεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020, παρέχοντας έτσι μια αναγκαία ώθηση στις επενδύσεις.

Οι υγειονομικές δαπάνες, όπως εξοπλισμός, φάρμακα, εγκαταστάσεις δοκιμών και θεραπείας, πρόληψη και ευαισθητοποίηση, παροχή προστατευτικού εξοπλισμού, ιατροτεχνολογικά προϊόντα, μπορούν να αντληθούν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (European Social Fund – ESF). Το ESF μπορεί ακόμα να υποστηρίξει βραχυπρόθεσμες εργασιακές ρυθμίσεις και κοινοτικές **παρεμβάσεις** υποστήριξης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund – ERDF) μπορεί να στηρίξει τη χρηματοδότηση του κεφαλαίου κίνησης στις ΜμΕ, όπου είναι απαραίτητο για την αντιμετώπιση βραχυπρόθεσμων οικονομικών δυσκολιών, μεταξύ άλλων μέσω επιχορηγήσεων.

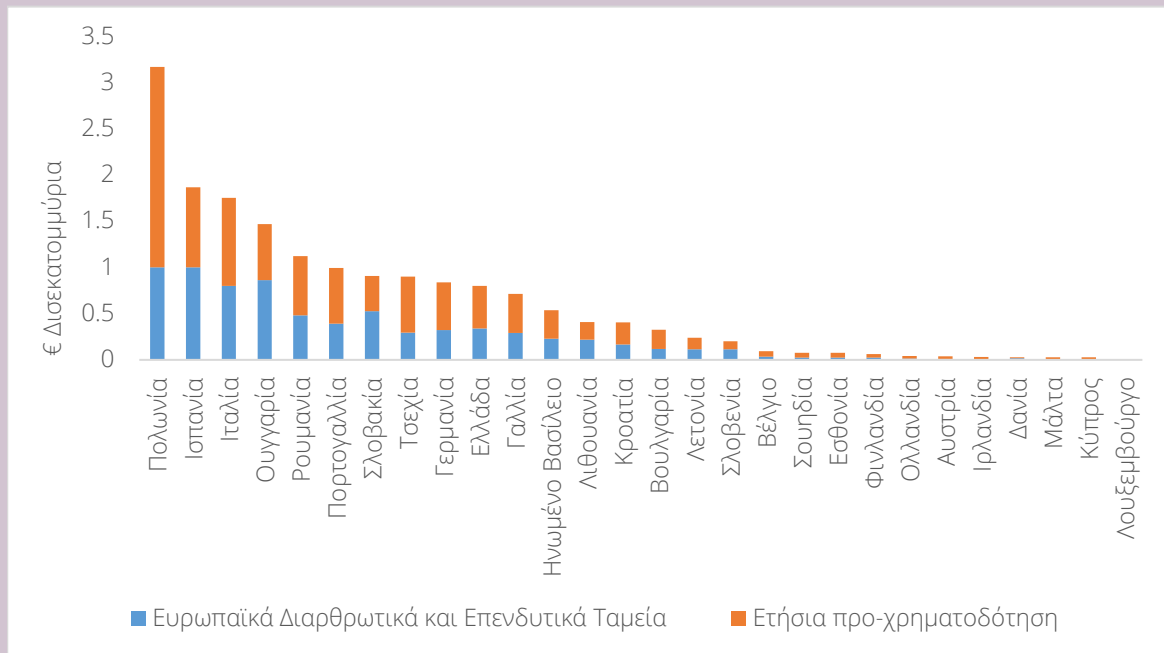
Το Ταμείο Αλληλεγγύης της ΕΕ θα παράσχει πρόσθετη βοήθεια έως και €800 εκατ. στις χώρες που πλήττονται περισσότερο, προκειμένου να μετριαστεί το οικονομικό βάρος των μέτρων άμεσης αντίδρασης. Για την προστασία των θέσεων εργασίας και των εργαζομένων που πλήττονται από την επιδημία του COVID-19, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε την πρωτοβουλία προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (Support mitigating Unemployment Risks in Emergency - SURE). Η πρωτοβουλία SURE θα παράσχει

χρηματοδοτική βοήθεια συνολικού ύψους έως €100 δισεκ. στα κράτη μέλη με τη μορφή δανείων που χορηγούνται με ευνοϊκούς όρους. Τα δάνεια αυτά θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη να καλύψουν το κόστος των εθνικών προγραμμάτων εργασίας βραχείας διάρκειας, δηλαδή, δημόσια προγράμματα που θα επιτρέψουν στις επιχειρήσεις να μειώσουν το ωράριο εργασίας, παρέχοντας παράλληλα εισοδηματική στήριξη. Τα βραχυπρόθεσμα προγράμματα εργασίας συμβάλλουν στη διατήρηση των οικογενειακών εισοδημάτων, της παραγωγικής ικανότητας και του ανθρώπινου κεφαλαίου των επιχειρήσεων, ενισχύοντας το σύνολο της οικονομίας εν γένει.

Διάγραμμα 2.3

Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση του COVID-19, απευθείας στήριξη κρατών μελών

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή Επεξεργασία: IOBE

Σημείωση: Το παρόν γράφημα περιλαμβάνει μόνο την άμεση ενίσχυση των κρατών μελών που αποτελεί ένα υπο-σύνολο των πρωτοβουλιών που περιγράφονται στο πλαίσιο

Σχετικά με την προστασία των ΜμΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι τον Απρίλιο θα διατεθούν χρηματοδοτήσεις ύψους €8 δισεκ. για την παροχή άμεσης χρηματοδοτικής βοήθειας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε ολόκληρη την ΕΕ. Η Επιτροπή έχει διαθέσει €1 δισεκ. από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων, ως εγγύηση στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων για την παροχή κινήτρων σε τοπικές τράπεζες και άλλους δανειστές για την παροχή ρευστότητας σε τουλάχιστον 100.000 ευρωπαϊκές ΜμΕ. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει προτείνει πακέτο ύψους €40 δισεκ. για χρηματοδότηση των ΜΜΕ, μέσα από υπάρχοντα εγγυοδοτικά σχήματα συγχρηματοδοτούμενα από τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό (€20 δισεκ.), έκτακτες πιστωτικές γραμμές για κεφάλαιο κίνησης (€10 δισεκ.) και αγορές τιλοποιημένων δανείων με εξασφάλιση (€10 δισεκ.), ενώ στις 3 Απριλίου 2020 υιοθέτησε την πρόταση των κρατών

μελών της ΕΕ για τη δημιουργία ενός νέου Ταμείου Εγγυήσεων ύψους €25 δισεκ. με στόχο την διευκόλυνση χρηματοδότησης εκτιμώμενου ύψους έως και €200 δισεκ., στοχευμένης για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας.

Τέλος, στο σκέλος των δημοσιονομικών κανόνων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενεργοποίησε για πρώτη φορά τη γενική ρήτρα διαφυγής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) στο πλαίσιο της στρατηγικής της να ανταποκρίνεται γρήγορα, δυναμικά και με συντονισμένο τρόπο στην πανδημία του COVID-19. Αυτό θα επιτρέψει στα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης, και να αποκλίνουν από τις δημοσιονομικές απαιτήσεις που κανονικά θα ίσχυαν στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού δημοσιονομικού πλαισίου. Στην ίδια γραμμή, υποστηρίζεται η δυνατότητα στήριξης των κρατών - μελών με πιστωτικές γραμμές, από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, σε περίπτωση που κάποια χώρα το αιτηθεί, που αντιστοιχούν έως και το 2% του ΑΕΠ κάθε χώρας, και που συνολικά θα μπορούσαν να φθάσουν τα €240 δισεκ. Τα κεφάλαια αυτά θα χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη του κόστους της πανδημίας. Ακόμα, η Επιτροπή αποφάσισε να εγκρίνει αιτήματα όλων των κρατών μελών και του Ηνωμένου Βασιλείου να παραιτηθούν προσωρινά από τους δασμούς και την φορολόγηση κατά την εισαγωγή ιατροτεχνολογικών προϊόντων και προστατευτικού εξοπλισμού από τρίτες χώρες.

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Α. Οικονομικό Κλίμα

- Ελαφρά ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (110,7 από 108,8 μον.). Αισθητή βελτίωση σε σύγκριση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (101,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007.
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες βελτιώθηκαν στο πρόσφατο τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο στη Βιομηχανία και στις Υπηρεσίες, εντονότερα στις Κατασκευές, ενώ υποχώρησαν ήπια στο Λιανικό Εμπόριο
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε ελαφρώς χαμηλότερα, στις -10,4 μονάδες, από -7,1 μον. το προηγούμενο τρίμηνο και -31,1 μον. ένα χρόνο νωρίτερα. Η πρόσφατη επίδοση είναι η καλύτερη από το πρώτο τρίμηνο του 2002.

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ⁹.

⁹ Επισημαίνεται ότι από τον προηγούμενο Μάρτιο, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος

Το πρώτο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ενισχύθηκε ελαφρώς σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην πορεία του δείκτη κατά τους δύο πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους, όταν δεν είχε εκδηλωθεί η υγειονομική κρίση στην Ευρώπη. Σε αυτό το χρονικό διάστημα το οικονομικό περιβάλλον εγχωρίως επηρεαζόταν από τις ευνοϊκές εξελίξεις για την ελληνική οικονομία, όπως η υποχώρηση του κόστους χρηματοδότησης του ελληνικού Δημοσίου, η πιστοληπτική αναβάθμισή του από τον οίκο Fitch, οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις στον προϋπολογισμό για επιχειρήσεις και νοικοκυριά, που είχαν το χαρακτήρα κυρίως φοροελαφρύνσεων στα εισοδήματά τους, ήδη από το έτος 2019. Υπό αυτές τις συνθήκες, καταγραφόταν στο αρχικό δίμηνο αισιοδοξία για την πορεία της ζήτησης στο προσεχές χρονικό διάστημα, ενώ είχε αμβλυνθεί σημαντικά και η απαισιοδοξία στα νοικοκυριά. Η τάση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος άλλαξε τον Μάρτιο εξαιτίας της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, με πτώση του κατά 3,8 μονάδες, επιδείνωση προσδοκιών σε όλους τους τομείς, ενώ ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης υποχώρησε - από το μέγιστο επίπεδό του τα τελευταία 19,5 έτη τον Φεβρουάριο- κατά 11,7 μονάδες, μείωση που είναι η μεγαλύτερη διαχρονικά μεταξύ διαδοχικών μηνών. Επισημαίνεται ότι μέρος της πρωτογενούς έρευνας του Μαρτίου πραγματοποιήθηκε πριν την επιβολή των μέτρων παύσης της δραστηριότητας σε συγκεκριμένους κλάδους και ένα μεγαλύτερο τμήμα αυτής πριν τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών. Τούτου δεδομένου, είναι πιθανή μια περαιτέρω, ενδεχομένως ισχυρότερη, επιδείνωση των προσδοκιών και συνολικά του κλίματος στους προσεχείς μήνες. Άλλωστε, η υγειονομική κρίση συνεχίζει να εξαπλώνεται, με ραγδαίο ρυθμό σε πολλές χώρες, γεγονός το οποίο συντηρεί ισχυρές αβεβαιότητες στην εγχώρια και τη διεθνή οικονομία. Η ένταση και η διάρκεια των επιπτώσεων της πανδημίας στις προσδοκίες για την πορεία της οικονομίας θα εξαρτηθεί και από τις επιδράσεις των διαδοχικών παρεμβάσεων πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αναλυτικά, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2020 ήταν ελαφρώς ενισχυμένος σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2019, στις 110,7 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε επίσης σε επίπεδο αισθητά υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (101,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι το μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε οριακά χαμηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με την προηγούμενη, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 100,1 (από 100,8) μονάδες το α' τρίμηνο του τρέχοντος έτους στην ΕΕ, και στις 100,2 (από 100,6) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώθηκαν το πρώτο τρίμηνο φέτος σε σχέση με το προηγούμενο στη Βιομηχανία και περισσότερο στις Κατασκευές, ενώ σημείωσαν μικρή υποχώρηση στο Λιανικό Εμπόριο και ήπια ενίσχυση στις Υπηρεσίες. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε ελαφρά επιδείνωση του δείκτη καταναλωτικής

2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.

εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες ενισχύθηκαν σε όλους τους τομείς, κυρίως στις Κατασκευές, στις Υπηρεσίες και στους Καταναλωτές, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο και τη Βιομηχανία η αύξηση ήταν ηπιότερη. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου διαμορφώθηκε ελαφρώς χαμηλότερα κατά μέσο όρο, στις -10,4 (από -7,1 το δ' τρίμηνο του 2019), επίδοση σαφώς καλύτερη έναντι της αντίστοιχης περυσινής (-31,1 μον.). Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης υποχώρησε οριακά στην ΕΕ στις -7,8 (από -6,7), όπως και στην Ευρωζώνη (-8,8 από -7,6). Αυτά τα επίπεδα είναι ελαφρώς χαμηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα περυσινά (-6,2 και -7,0 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν τον συνολικό δείκτη ήταν κυρίως πτωτικές στο αρχικό τρίμηνο φέτος σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Έτσι, τόσο οι προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, όσο και εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας υποχώρησαν αισθητά, όπως και οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάστασή τους, ενώ περιορίστηκε η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές χρονικό διάστημα.

Αναλυτικότερα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο αυξήθηκε αισθητά, στο 29% (από 19% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ υποχώρησε στο 19% (από 30%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Επίσης, ενισχύθηκε αισθητά στο 28% (από 18%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με μόλις το 35% (από 50%) να αναμένει βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση τους το επόμενο 12μηνο αυξήθηκε ήπια, στο 80% (από 77%), ενώ αντίστοιχα υποχώρησε στο 17% (από 21%), το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, ενισχύθηκε στο 33% (από 23%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 33% (από 45%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» το α' τρίμηνο του 2020 ενισχύθηκε οριακά, σε 10% (από 9%), ελαφρώς ωστόσο χαμηλότερο σε σχέση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (11%). Επίσης, ενισχύθηκε στο 17% το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 15% στο περυσινό αντίστοιχο τρίμηνο). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» ήταν αμετάβλητο στο 60% και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» ενισχύθηκε οριακά, στο 12% (από 11%), επίπεδο ήπια υψηλότερο από αυτό στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 (10%).

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους διαμορφώθηκε στις 108,6 (από 104,1) μονάδες, αρκετά υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση (101,8 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής ενισχύθηκε αισθητά το εξεταζόμενο τρίμηνο (+34,0 από +20,0 μον. κατά μέσο όρο), ενώ περαιτέρω αρνητικά κινήθηκαν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -9,8 από -7,5 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν μικρή υποχώρηση (στις +8,9 από +10,5 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι μικτές: οι προβλέψεις για την

εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου ενισχύθηκαν ήπια (+27,6 από +23,5 μον.), ενώ πτωτικά μεταβλήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις +7,0 από τις +12,9 μον.), όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού (-5,9 από τις -4,7 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε αισθητή ενίσχυση, στις +14,5 (από +2,3) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού υποχώρησε ήπια, στο 71,3% (από 72,8%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων ήταν σταθεροί, στους 5,2 μήνες κατά μέσο όρο.

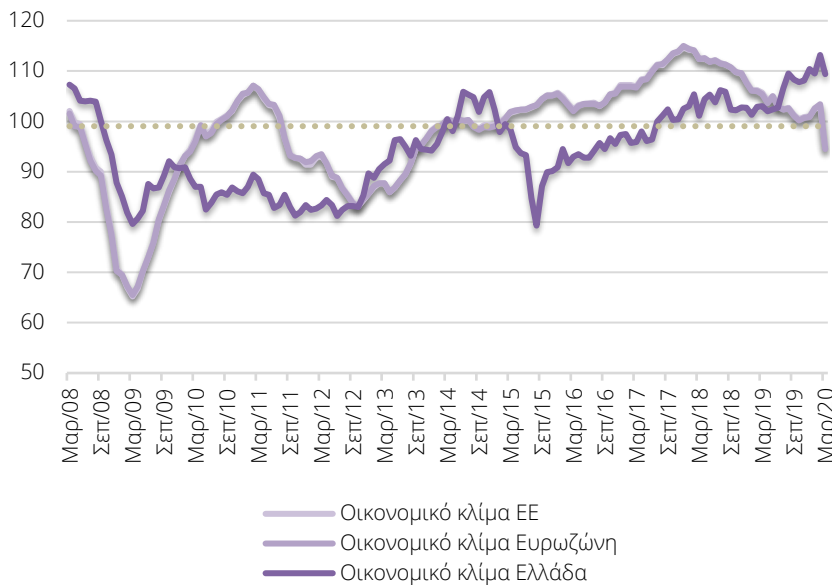
Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν ελαφρά χαμηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 115,1 μονάδες (από τις 119,0), επίδοση υψηλότερη ωστόσο συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (105,8 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων μεταβλήθηκε οριακά στις +41 (από +40) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 18% κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 59% (από 57%) να εκτιμά το αντίθετο. Ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των +48 μονάδων υποχώρησε, στις +41, με τα αποθέματα να κλιμακώνονται περαιτέρω (στις +15 από +7 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, ήπια πτωτική ήταν η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (+32 από +35 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), όπως και για την απασχόληση του τομέα, με το μέσο ισοζύγιο προβλέψεων να σημειώνει μικρή εξασθένιση στις +17 (από +23) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το αντίστοιχο ισοζύγιο παρέμεινε θετικό και ενισχύθηκε περαιτέρω (+11 από +7) μονάδες, με το 4% (από 3%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 81% (από 86%) να προβλέπει σταθερότητα. Ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου πλην του κλάδου Οικιακού εξοπλισμού και Πολυκαταστημάτων.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές ενισχύθηκαν σημαντικά στο αρχικό τρίμηνο του τρέχοντος έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 84,8 (από 68,1) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε πολύ υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (56,7 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα βελτιώθηκαν περαιτέρω, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις -22 (από τις -29) μονάδες και το 14% (από 20%) των επιχειρήσεων να αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 36% (από 49%) αναμένει μείωσή τους. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες βελτιώνονται (στις -31 από -53 μον. ο δείκτης), ενώ οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών ήταν σχεδόν αμετάβλητες (στις -8 από -9 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2017=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος εγχωρίως το α' τρίμηνο φέτος ήταν ελαφρά βελτιωμένος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ έναντι του αντίστοιχου περυσινού ήταν αρκετά υψηλότερος

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα διατηρήθηκαν στους 9,0, ενώ το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών ενισχύθηκε (-14 από -7 μονάδες), με το 22% (από 16%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 9% αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του ανήλθε στο 13% (από 11%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 26% (από 17%) κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 35% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 15% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν ήπια ανοδικά στον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών, ενώ ενισχύθηκαν σημαντικά στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών.

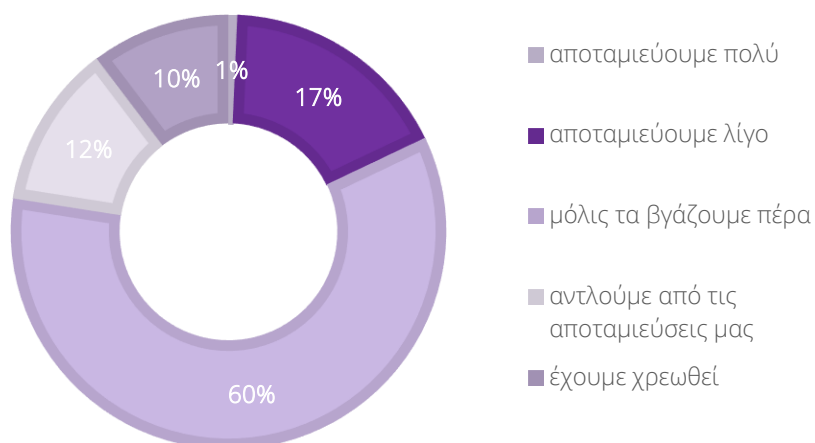
Στις Υπηρεσίες, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών κινήθηκε ανοδικά το α' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 106,5 (από 104,4) μονάδες, πολύ υψηλότερα έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018 (85,7 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση ενισχύθηκαν οριακά, με το σχετικό δείκτη να κερδίζει 3 μονάδες κατά μέσο όρο και να διαμορφώνεται στις +25 μονάδες. Από την άλλη πλευρά, ήπια πτωτικά κινήθηκαν οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+18 από +21 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να ενισχύεται αισθητά, στις +29 (από +22) μονάδες. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, ανοδικά κινήθηκε το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (στις +23 από +14 μον. κατά μέσο όρο), ενώ στις τιμές, ο μέσος δείκτης

προσδοκιών των επιχειρήσεων αυξήθηκε έντονα και διαμορφώθηκε στις +4 (από -4) μονάδες. Τέλος, ενισχύθηκε ήπια, στο 32% (από 30%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 29% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 18% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 16% λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες ενισχύθηκαν οριακά στο αρχικό τρίμηνο του τρέχοντος έτους στους κλάδους Πληροφορικής και Διάφορων Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων, εντονότερα στον κλάδο Ξενοδοχείων-Εστιατορίων-Τουριστικών Πρακτορειών, ενώ εξασθένησαν αισθητά στους κλάδους Χερσαίων Μεταφορών και Ενδιάμεσων Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών.

Διάγραμμα 2.5

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (μέσος όρος: Ιανουάριος-Μάρτιος 2020)

Υποχώρηση σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2019 του ποσοστού που δηλώνει ότι αποταμιεύει έστω λίγο (17%), Σταθερό το ποσοστό όσων αναφέρουν ότι μόλις τα βγάζουν πέρα

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	(Ελλάδα)				
				Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2008	92,4	91,9	102,1	96,9	104,8	105,9	104,6	-38,2
2009	76,4	76,6	86,1	76,0	72,0	83,3	75,0	-36,7
2010	99,3	99,1	86,3	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	99,8	99,9	84,8	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,0	88,1	83,7	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	90,8	90,8	93,6	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	99,6	99,4	102,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	102,9	102,9	91,7	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	104,2	104,0	94,4	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,4	110,4	98,9	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
2018	111,5	111,5	103,8	102,8	58,1	104,5	97,0	-44,0
α' τρίμηνο	113,6	113,6	103,2	105,1	60,3	97,1	91,4	-49,8
β' τρίμηνο	112,2	112,2	104,5	102,7	60,5	104,7	104,4	-48,7
γ' τρίμηνο	111,2	111,2	104,8	105,7	55,0	108,3	97,6	-44,7
δ' τρίμηνο	109,0	109,0	102,6	97,7	56,6	108,2	94,6	-32,6
α' τρίμηνο	106,0	105,8	102,4	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμηνο	104,0	103,8	102,4	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμηνο	102,1	102,0	108,1	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7
δ' τρίμηνο	100,8	100,6	108,8	104,1	68,1	119,1	104,4	-7,1
α' τρίμηνο	100,1	100,2	110,7	108,6	84,9	115,1	106,5	-10,4

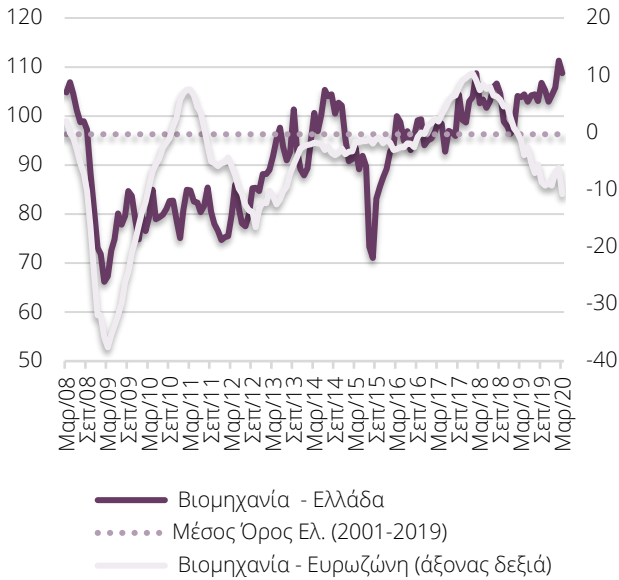
Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

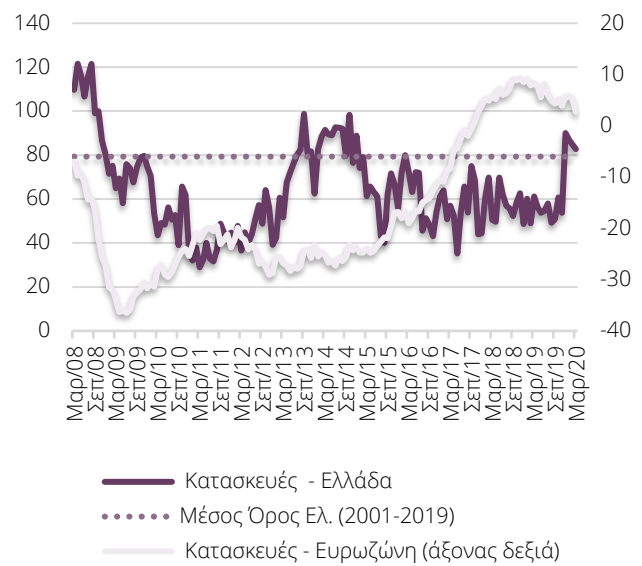
Διάγραμμα 2.6

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

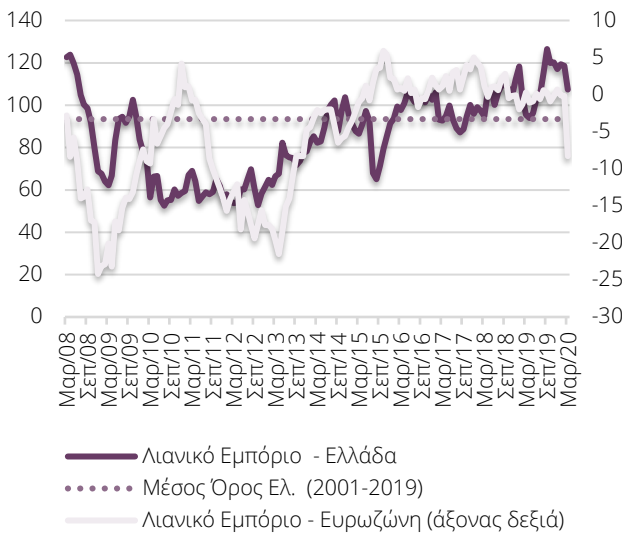
Βιομηχανία

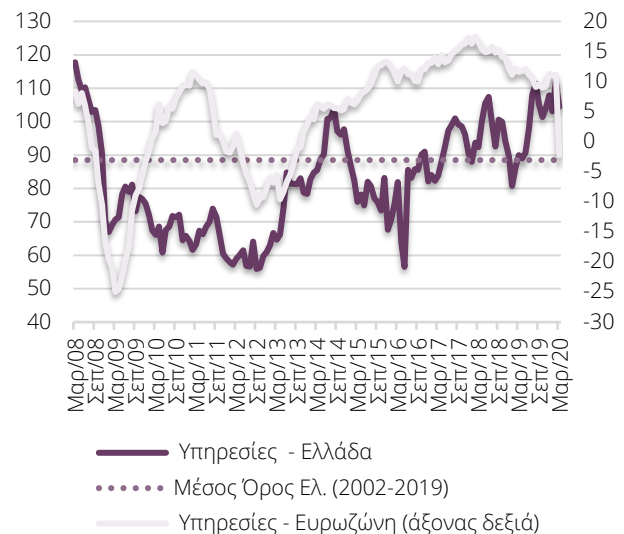
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες ενισχύθηκαν έντονα το τελευταίο τρίμηνο, σε σύγκριση με το προηγούμενο στις Κατασκευές, ηπιότερα στη Βιομηχανία και στις Υπηρεσίες, ενώ υποχώρησαν στο Λιανικό Εμπόριο

Β. Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές

- Υπέρβαση στόχου Ισοζυγίου Κρατικού Προϋπολογισμού το 2019 κατά €2,1 δισεκ, με πλεόνασμα €168 εκατ. αντί ελλείμματος €2,3 δισεκ. Αντίστοιχα καλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα. €5,1 δισεκ., έναντι στόχου €2,2 δισεκ.
- Η συγκράτηση του ελλείμματος επιτεύχθηκε από έκτακτα, μη προϋπολογισμένα έσοδα €2,8 δισεκ. (σύμβαση ΔΑΑ, ANFA's και SMP's), συγκράτηση δαπανών του Τακτικού Προϋπολογισμού έναντι του στόχου €1,5 δισεκ., κυρίως από υποεκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά περίπου €1,1 δισεκ.
- Κρατικός Προϋπολογισμός 2020: έλλειμμα €1,1 δισεκ. στο πρώτο δίμηνο, έναντι στόχου ελλείμματος €814 εκατ. Πρωτογενές πλεόνασμα €831 εκατ., έναντι στόχου πλεονάσματος €929 εκατ.
- Αναμένονται εκτεταμένες αλλαγές στον Κρατικό Προϋπολογισμό εξαιτίας της πανδημίας κορωνοϊού: διαδοχικές δέσμες μέτρων για τη στήριξη επιχειρήσεων, ελεύθερων επαγγελματιών, ανέργων, προϋπολογισμού – έως τώρα- €6,8 δισεκ.
- Πλέον πιθανή η σημαντική υστέρηση εσόδων από έμμεσους και αμέσους φόρους, λόγω της παύσης λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους για την προστασία της δημόσιας υγείας, αλλά και της εκτιμώμενης ανόδου της ανεργίας

Τελική διαμόρφωση Κρατικού Προϋπολογισμού 2019

Στη διάρκεια του 2019 σημειώθηκε σαφής χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής σε σχέση με τις προβλέψεις του προϋπολογισμού, χωρίς ωστόσο να τεθεί σε κίνδυνο η επίτευξη του συμφωνημένου πρωτογενούς πλεονάσματος. Η επίτευξη του σχετικού στόχου διασφαλίστηκε αφενός χάρη στην είσπραξη υψηλών έκτακτων εσόδων, τα οποία δεν προβλέπονταν στον προϋπολογισμό, αφετέρου εξαιτίας της μεγάλης περικοπής, για ακόμα ένα έτος, των δαπανών για επενδύσεις.

Η μεταβολή της δημοσιονομικής πολιτικής ξεκίνησε στα μέσα Μαΐου, με τη νομοθέτηση δέσμης επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων, ύψους 0,7% του ΑΕΠ. Τα κυριότερα από αυτά τα μέτρα ήταν: (α) η χορήγηση έκτακτου επιδόματος στους συνταξιούχους συνολικού ύψους €971 εκατ., (β) η διαμόρφωση του νομικού πλαισίου το οποίο δίνει τη δυνατότητα στους φορολογούμενους να ρυθμίσουν το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών τους προς τις εφορίες, τους ΟΤΑ και τα ασφαλιστικά ταμεία, σε 120 μηνιαίες δόσεις (10 έτη), με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους, και (γ) η μετάταξη από τον κανονικό (24%) στον μειωμένο (13%) συντελεστή ΦΠΑ ορισμένων ειδών διατροφής και υπηρεσιών εστίασης, καθώς και η μετάταξη της ενέργειας από το μειωμένο (13%) στον πολύ χαμηλό συντελεστή (6%). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε ότι αυτά τα μέτρα αφενός θα έθεταν σε κίνδυνο την επίτευξη του συμφωνημένου πρωτογενούς πλεονάσματος, αφετέρου ότι ενίσχυαν την κατανάλωση, ενώ είχε συμφωνηθεί από το 2017 να ληφθούν άλλα μέτρα φιλικά προς την ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, είχε συμφωνηθεί η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας (μη μισθολογικό κόστος), καθώς και της φορολογίας των επιχειρήσεων¹⁰.

¹⁰Enhanced Surveillance Report, Institutional Paper Ιούλιος 2019, σελ. 5.

Τον περυσινό Ιούνιο αποφασίστηκε η κατάργηση της ήδη νομοθετημένης μείωσης από 01/01/2020 του αφορολογήτου ορίου στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, με την παράλληλη κατάργηση και των λεγόμενων «αντισταθμιστικών μέτρων». Τον Ιούλιο νομοθετήθηκε σημαντική μείωση των συντελεστών του ΕΝΦΙΑ για το 2019 και τον Δεκέμβριο ψηφίστηκε ο φορολογικός νόμος, ο οποίος μεταξύ άλλων προβλέπει τη μείωση του συντελεστή της φορολογίας των κερδών των επιχειρήσεων από 28 σε 24%, τη μείωση του εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή φυσικών προσώπων από 22% σε 8%, για εισοδήματα έως €10 χιλ., καθώς και των φορολογιών συντελεστών για τα υπόλοιπα εισοδηματικά κλιμάκια κατά μια ποσοστιαία μονάδα. Όλες αυτές οι μεταβολές αφορούν στα εισοδήματα του 2019.

Αποτέλεσμα και πρωτογενές αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού 2019

Σύμφωνα με τα τελικά στοιχεία του ΓΛΚ για το 2019, το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού σχεδόν μηδενίστηκε (€168 εκατ., ή 0,1% του ΑΕΠ), έναντι στόχου για έλλειμμα 2,0% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα έφθασε τα €5.057 εκατ. ή 2,7% του ΑΕΠ, ενώ ο στόχος ήταν 1,0% (Πίνακας 2.5).

Η μεγάλη βελτίωση του αποτελέσματος του προϋπολογισμού οφείλεται στην υπέρβαση των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού περίπου κατά €3,2 δισεκ. σε σχέση με το στόχο, ενώ οι δαπάνες συγκρατήθηκαν λίγο κάτω από την αρχική πρόβλεψη του Προϋπολογισμού του 2019. Αντιθέτως, το ΠΔΕ παρουσίασε σημαντική υστέρηση εσόδων, περίπου κατά €0,9 δισεκ., αλλά και περικοπή δαπανών ύψους €1,1 δισεκ. (Πίνακας 2.5).

Εκ πρώτης όψης, οι δημοσιονομικές επιδόσεις του 2019 εμφανίζονται πολύ ικανοποιητικές. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης των εσόδων προέρχεται από εφάπαξ έσοδα τα οποία δεν θα επαναληφθούν το 2020. Επίσης, το 2019 οι επιστροφές φόρων ήταν χαμηλότερες κατά €536 εκατ., έναντι του 2018, μολονότι στο τέλος του έτους εκκρεμούσαν επιστροφές φόρων και ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις συνολικού ύψους €1.945 εκατ., οι οποίες, βάσει της χρηματοδοτικής σύμβασης με τον ESM, θα έπρεπε να είχαν εξοφληθεί από τον Αύγουστο του 2018.

Πίνακας 2.5

Έσοδα, δαπάνες και έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

	2018	Προϋπ/σμος 2019	Τελικά 2019	Προϋπ/σμος 2020*	% μεταβολή	
					19/18	20Π/19
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	51.793	53.022	55.097	53.751	6,4	-2,4
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	49.155	49.282	52.240	50.072	6,3	-4,2
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ⁽¹⁾	54.735	54.100	57.284	54.998	4,7	-4,0
Μείον επιστροφές φόρων	5.580	4.818	5.044	4.926	-9,6	-2,3
2. Έσοδα ΠΔΕ	2.638	3.740	2.857	3.679	8,3	28,8
Εξ ων: έσοδα από ΕΕ	2.098	3.590	2.389	3.479	13,9	45,6
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	56.372	56.796	55.265	56.037	-2,0	1,4
3. Δαπάνες ΤΠ	50.135	50.046	49.623	49.287	-1,0	-0,7
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ ^(2,3)	45.459	44.446	44.398	44.787	-2,3	0,9
Τόκοι	4.676	5.600	5.225	4.500	11,7	-13,9
4. Δαπάνες ΠΔΕ	6.237	6.750	5.642	6.750	-9,5	19,6
III. Έλλειμμα(-)/ Πλεόνασμα (+) ΚΠ (I-II)	-4.580	-3.774	-168	-2.286		
% στο ΑΕΠ	-2,5	-2,0	-0,1	-1,2		
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-980	-764	2.617	785		
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	-3.600	-3.010	-2785	-3.071		
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	96	1.826	5.057	2.215		
% στο ΑΕΠ	0,0	1,0	2,7	1,1		
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	184.714	192.749	187.456	197.315	1,5	5,3

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Δεκ. 2019 και Ιαν. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019

* Αυτά τα στοιχεία δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με εκείνα της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2020, τα οποία έχουν καταρτιστεί σε διαφορετική βάση

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Το 2019 τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, προ επιστροφών φόρων, αυξήθηκαν κατά 4,7% και έφθασαν τα €57,3 δισεκ., σε σχέση με €54,7 δισεκ. το προηγούμενο έτος. Ωστόσο στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται πολύ σημαντικά εφάπαξ και έκτακτα έσοδα, ορισμένα από τα οποία, δεν αναμένεται να επαναληφθούν: (α) €1.119 εκατ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, (β) €272 εκατ. τα οποία αφορούν τον αντίστοιχο ΦΠΑ στην ανωτέρω σύμβαση, και (γ) εισπράξεις από ANFA's και SMP's ύψους €1.682 εκατ., από τα οποία τα €1.391 δεν προβλέπονταν στον προϋπολογισμό¹¹ (Πίνακας 2.6). Εάν στα έσοδα των δύο ετών γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές για να αποκατασταθεί η συγκρισιμότητα, τότε τα έσοδα του 2019 εμφανίζουν οριακή μείωση 0,4% έναντι των

¹¹ Από τα €1.391 εκατ. τα €100 εκατ. περίπου είναι μεν έκτακτα αλλά δεν αφορούν ANFA's και SMP's. Στον Προϋπολογισμό του 2019 προβλέπονταν μόνο €291 εκατ. από ANFA's και SMP's, προερχόμενα από την Τράπεζα της Ελλάδος (€1.391 εκατ. + €291εκατ. = €1.682 εκατ.).

αντίστοιχων εισπράξεων του προηγούμενου έτους. Άρα η καλή πορεία των εσόδων του ΤΠ οφείλεται αποκλειστικά στα έκτακτα/ εφάπαξ έσοδα ύψους €2.782 εκατ., τα περισσότερα από τα οποία δεν θα επαναληφθούν φέτος.

Πίνακας 2.6

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	2018	2019 Προϋπ.	2019	2020 Προϋπ.	% μεταβολή	
					19/18	20Π/19
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	51.793	53.022	55.097	53.751	6,4	-2,4
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	49.155	49.282	52.240	50.072	6,3	-4,2
<i>Επιστροφές φόρων</i>	5.580	4.818	5.044	4.926	-9,6	-2,3
Έσοδα ΤΠ	54.735	54.100	57.284	54.998	4,7	-4,0
Φορολογία Εισοδήματος	16.548	16.796	16.716	16.577	1,0	-0,8
<i>Εκ των οποίων:</i>						
--Φυσικών Προσώπων	10.902	11.070	11.029	11.327	1,2	2,7
--Νομικών Προσώπων	4.299	4.420	4.512	4.030	5,0	-10,7
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	3.082	2.801	2.786	2.813	-9,6	1,0
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	161	159	245	270	52,2	10,2
Δασμοί και φόροι Εισαγωγών	232	237	298	322	28,4	8,1
Φόροι επί αγαθών και υπ.	27.437	27.559	28.013	28.490	2,1	1,7
<i>Εκ των οποίων:</i>						
--ΦΠΑ	17.184	17.210	17.792	18.217	3,5	2,4
--Ειδικό Φόρο Καύσης	7.184	7.381	7.125	7.213	-0,8	1,2
Λοιποί φόροι παραγωγής	1.238	944	991	1.136	-20,0	14,6
Λοιποί τρέχοντες φόροι	2.564	2.631	2.365	2.389	-7,8	1,0
Κοινωνικές Εισφορές	65	58	55	55	-15,4	-
Μεταβιβάσεις	682	459	2.001	782	193,4	-60,9
<i>Εκ των οποίων:</i>						
--ANFA's και SMP's	314	291	1.682	...	435,7	-
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	740	773	1.728	700	133,5	-59,5
<i>Εκ των οποίων:</i>						
Επέκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών	-	-	1.119	-	-	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	1.968	1.348	2.076	1.132	5,5	-45,5
Πωλήσεις παγίων	18	335	10	332	44,4	3.220,0
Έσοδα ΠΔΕ	2.638	3.740	2.857 ¹	3.679 ²	8,3	28,8

Πηγές: (α) Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Δεκ. 2019 και Ιαν. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019 (β) Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019

1. Για να εμφανιστούν χωριστά τα έσοδα επενδύσεων του 2019 έχουν αφαιρεθεί €2.406 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €451 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».

2 Για να εμφανιστούν χωριστά τα έσοδα επενδύσεων του 2020 έχουν αφαιρεθεί €3.098 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €581 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».

Από τις επιμέρους κατηγορίες εσόδων, τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος αυξήθηκαν κατά 1,0% σε σχέση με το 2018. Οι εισπράξεις από τα φυσικά πρόσωπα ήταν περισσότερες κατά 1,2%, αλλά υστέρησαν έναντι του στόχου κατά €41 εκατ. Τα έσοδα από τα νομικά πρόσωπα παρουσίασαν σημαντική άνοδο 5,0% έναντι του 2018, καθώς και υπέρβαση έναντι του στόχου κατά €92 εκατ. (Πίνακας 2).

Οι εισπράξεις από τη φορολογία ακίνητης περιουσίας, ουσιαστικά από ΕΝΦΙΑ, σημείωσαν μείωση 9,6%, η οποία εν μέρει είχε προβλεφθεί στον Προϋπολογισμό του 2020 και οφείλεται στη σημαντική μείωση του ΕΝΦΙΑ τον Ιούλιο. Τα έσοδα από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κλπ. κατέγραψαν σημαντική άνοδο, 52,2%, αν και το ποσό είναι σχετικά μικρό.

Όσον αφορά στους έμμεσους φόρους, οι εισπράξεις από το ΦΠΑ παρουσίασαν άνοδο 3,5% έναντι του 2018 και έφτασαν τα €17.792 εκατ. Υπενθυμίζεται πως στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται €272 εκατ. τα οποία προέρχονται από τη σύμβαση του αεροδρόμιου. Χωρίς αυτά τα εφάπαξ έσοδα, ο ρυθμός αύξησης περιορίζεται σε 2,0%, ο οποίος παραμένει ικανοποιητικός, αν ληφθούν υπόψη τα εξής: (α) η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης περιορίστηκε το 2019 στο 0,8% και (β) η μετάταξη αγαθών σε χαμηλότερους συντελεστές ΦΠΑ στις αρχές του καλοκαιριού (Πίνακας 2.6).

Αντίθετα με τον ΦΠΑ, τα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης (ΕΦΚ) παρουσίασαν μείωση 0,8% έναντι του 2018 και υστέρηση έναντι του ετήσιου στόχου, καθώς σε ετήσια βάση οι εισπράξεις από τους ΕΦΚ αρχικά προβλεπόταν (Προϋπολογισμός 2019) να αυξηθούν κατά 2,7%. Σε σχέση με τους αρχικούς στόχους, η υστέρηση εντοπίζεται κυρίως στα έσοδα από τη φορολογία καπνού (περίπου €180 εκατ.) και σε μικρότερο βαθμό στις εισπράξεις από τον ΕΦΚ καυσίμων (€71 εκατ.). Τέλος, μείωση έναντι του 2018 παρουσίασαν τα έσοδα από τους λοιπούς φόρους στην παραγωγή (-20,0%), η οποία όμως είχε προβλεφθεί στον προϋπολογισμό, καθώς και από τους λοιπούς τρέχοντες φόρους (-7,8%) (Πίνακας 2.6).

Οι επιστροφές φόρων μειώθηκαν κατά 9,6% σε σχέση με το 2018. Έτσι, τα καθαρά έσοδα του ΤΠ αυξήθηκαν ταχύτερα από τα ακαθάριστα, κατά 6,3% σε σχέση με 4,7%, και διαμορφώθηκαν στα €52,2 δισεκ.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι η θετική πορεία των εσόδων το 2019 οφείλεται αποκλειστικά στα έκτακτα/εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα. Επιπλέον και πιο σημαντικό, οι εξελίξεις στα έσοδα δεν φαίνεται να αντανakλούν την άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας κατά 1,9%, σε πραγματικούς όρους και 1,5% σε ονομαστικούς, ούτε και την άνοδο των εισοδημάτων από τα έκτακτα επιδόματα του Δεκεμβρίου 2018 και Μαΐου 2019, καθώς και από την αύξηση του κατώτατου μισθού.

Η σημαντική υστέρηση στα έσοδα από τους ΕΦΚ συνάδει με πρόσφατες έρευνες και άλλα στοιχεία που υποδηλώνουν εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της KPMG¹², το 2018 η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση στην παράνομη παραγωγή αφορολόγητων τσιγάρων μεταξύ των χωρών της ΕΕ, με απώλεια φορολογικών εσόδων της τάξης των €690 εκατ. Σε ότι αφορά στα καύσιμα, παρατηρείται ότι οι πωλήσεις αυτοκινήτων το 2019 σημείωσαν άνοδο 10,3% σε σχέση με το 2018, φθάνοντας τις 114,1 χιλιάδες οχήματα και ήταν οι υψηλότερες τουλάχιστον στην τελευταία πενταετία. Η άνοδος των πωλήσεων αντανakλάται και στα έσοδα από το φόρο ταξινόμησης οχημάτων (αύξηση 10,0%). Επίσης, το 2019 η κυκλοφορία των οχημάτων σε όλη τη χώρα¹³ σημείωσε σημαντική άνοδο. Ιδιαίτερα στην εθνική

¹² Η έρευνα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Καθημερινή στις 15-12-2019.

¹³ Η έρευνα των συγκοινωνιολόγων για την αύξηση της κυκλοφορίας δημοσιεύτηκε στην Καθημερινή στις 15-12-2019.

οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης η αύξηση τους τελευταίους μήνες του 2019 άγγιξε το 10,0%. Άρα, τα διαθέσιμα στοιχεία όχι μόνο δεν δικαιολογούν τη μείωση των εσόδων από τον ΕΦΚ καυσίμων σε σχέση με το 2018, αλλά υποδηλώνουν εκτεταμένη φοροδιαφυγή.

Επίσης, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια το σύνολο των μη μισθωτών συστηματικά δηλώνει εισοδήματα κάτω από το αφορολόγητο όριο, τα οποία δεν επαρκούν για τα στοιχειώδη. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο οι θεσμοί επέμεναν στη μείωση της έκπτωσης φόρου στη φορολογία εισοδήματος, που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

Τέλος, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του ΔΝΤ¹⁴ η Ελλάδα κατείχε μία από τις πρώτες θέσεις στην ΕΕ όσον αφορά το μέγεθος της παραοικονομίας¹⁵. Για το 2016, τελευταίο έτος που καλύπτεται από την έρευνα, η παραοικονομία στη χώρα μας εκτιμήθηκε στο 30,2% του ΑΕΠ, ή σε €53,3 δισεκ. Βεβαίως, η παραοικονομία δεν ταυτίζεται με τη φοροδιαφυγή, ούτε εννοιολογικά ούτε ως μέγεθος, υπάρχει όμως θετική σχέση μεταξύ τους. Σε γενικές γραμμές μεγάλη παραοικονομία υποδηλώνει και εκτεταμένη φοροδιαφυγή.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Το 2019 οι πληρωμές του Τακτικού Προϋπολογισμού μειώθηκαν κατά 1,0% έναντι του 2018 και διαμορφώθηκαν σε €49,6 δισεκ. Επίσης, οι πρωτογενείς δαπάνες μειώθηκαν κατά 2,3% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, παρά το γεγονός ότι το πρώτο εξάμηνο του 2019 πραγματοποιήθηκαν δαπάνες, όπως το έκτακτο επίδομα προς τους συνταξιούχους τον Μάιο, το επίδομα στέγασης κλπ., οι οποίες δεν υπήρχαν το 2018 (Πίνακας 2.7). Αυτή εξέλιξη οφείλεται στις μειωμένες δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεων, για απόδοση εσόδων στους ΟΤΑ και για απόκτηση αμυντικού εξοπλισμού.

Από τις επιμέρους κατηγορίες, οι παροχές σε εργαζόμενους αυξήθηκαν κατά 1,0% και έφθασαν τα €13,3 δισεκ. Ο συγκεκριμένος ρυθμός μεταστρέφεται σε αρνητικό (-1,5%) εάν αφαιρεθούν €326 εκατ. που αφορούν σε πληρωμή αναδρομικών τον Ιανουάριο του 2019, σε όσους αμείβονται με ειδικά μισθολόγια. Για αυτά τα αναδρομικά υπήρχε πίστωση στον Προϋπολογισμό 2019 ύψους €982 εκατ., οπότε υπήρξε εξοικονόμηση της τάξης των €650 εκατ. (Πίνακας 2.7).

Το 2019 οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές παρουσίασαν μεγάλη μείωση (-67,0%) επειδή οι πληρωμές για τα οικογενειακά επιδόματα έχουν μεταφερθεί από 01/01/2019 στην κατηγορία «Μεταβιβάσεις». Παρά τη μεταφορά, οι πληρωμές του 2019 για κοινωνικές παροχές (€653 εκατ.) είναι σχεδόν τριπλάσιες σε σχέση με ετήσια πρόβλεψη.

¹⁴ Explaining the Shadow Economy in Europe: Sizes, Causes and Policy Options, ΔΝΤ, Working Paper 19/278, Νοέμβριος.

¹⁵ Με εξαίρεση τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης

Πίνακας 2.7

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	2018	2019 Προϋπ.	2019	2020 Προϋπ.	% μεταβολή	
					19/18	20Π/19
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	56.372	56.796	55.265	56.037	-2,0	1,4
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	50.135	50.046	49.623	49.287	-1,0	-0,7
1.Πρωτογενεις δαπάνες ΤΠ	45.459	44.446	44.398	44.787	-2,3	0,9
Παροχές σε εργαζόμενους	13.121	13.016	13.247	13.403	1,0	1,2
Κοινωνικές παροχές	1.978	246	653	134	-67,0	-79,5
Μεταβιβάσεις	28.179	26.104	28.205	27.824	0,1	-1,4
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	18.037	...	19.243	18.700	6,7	-2,8
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.532	1.324	1.458	1.145	-4,8	-21,5
Επιδότησεις	75	150	224	89	198,7	-60,3
Λοιπές δαπάνες	32	51	50	71	56,3	42,0
Πιστώσεις υπό κατανομή	-	2.938	-	1.496	-	-
Αγορές παγίων	542	617	562	624	3,7	11,0
2. Τόκοι ¹ (ακαθάριστη βάση)	4.676 ¹	5.600 ¹	5.225	4.500	11,7	-13,9
3. Δαπάνες ΠΔΕ	6.237	6.750	5.642	6.750	-9,5	19,6

Πηγές: (α) Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Δεκ. 2019 και Ιαν. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019 (β) Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019.

1. Από τον Ιανουάριο του 2019 οι ετήσιες δαπάνες για τόκους εμφανίζονται από το ΓΛΚ μειωμένες κατά €844 εκατ. για το 2018 και κατά €1.000 εκατ. για το 2019, σε σχέση με τα ποσά που εμφανίστηκαν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 (Πίνακας 3.2).

Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών, οι Μεταβιβάσεις είναι πλέον η μεγαλύτερη κατηγορία πρωτογενών δαπανών και περιλαμβάνει ένα πλήθος υποκατηγοριών με μεγαλύτερη την υποκατηγορία Μεταβιβάσεις στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης. Το 2019 οι πληρωμές για μεταβιβάσεις ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες έναντι του 2018 (+0,1%), μολονότι περιλαμβάνουν το έκτακτο εφάπαξ βοήθημα του Μαΐου, ύψους €971 εκατ., για το οποίο δεν υπήρχε πίστωση στον Προϋπολογισμό του 2019. Αυτό το βοήθημα περιλαμβάνεται στις μεταβιβάσεις προς τους ΟΚΑ, οι οποίες για αυτόν το λόγο αυξήθηκαν κατά 6,7%. Ωστόσο, σε άλλες υποκατηγορίες καταγράφηκε σημαντική μείωση σε σχέση με το 2018. Τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι οι πληρωμές για καταπτώσεις εγγυήσεων, οι οποίες ήταν μειωμένες κατά 58,3% έναντι του 2018 (2019: €397 εκατ., 2018: €952 εκατ.), οι αποδόσεις ίδιων πόρων στους ΟΤΑ, οι οποίες μειώθηκαν κατά 28,2% (2019: €2.324 εκατ., 2018: €3.237 εκατ.) και οι επιχορηγήσεις νοσοκομείων οι οποίες ήταν μειωμένες κατά 8,8% (ή κατά €118 εκατ.) έναντι του 2018. Μόνο από αυτές τις τρεις κατηγορίες η εξοικονόμηση φθάνει τα €1.586 εκατ., σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Λόγω κυρίως της συγκράτησης αυτών των υποκατηγοριών οι συνολικές πληρωμές για «Μεταβιβάσεις» εμφανίζονται ουσιαστικά στάσιμες σε σχέση με το 2018.

Οι πληρωμές για αγορές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 4,8% έναντι του προηγούμενου έτους, αλλά υπερέβησαν τις προβλέψεις του προϋπολογισμού κατά €134 εκατ. Οι πληρωμές για

απόκτηση παγίων (το 90% αφορά αγορά αμυντικού εξοπλισμού) παρουσίασαν άνοδο 3,7% και έφθασαν τα €562 εκατ. (Πίνακας 3).

Τέλος, όσον αφορά τις πληρωμές για τόκους, αυτές αυξήθηκαν κατά 11,7% έναντι του 2018 και έφθασαν τα €5.225 εκατ. Η άνοδος αυτή ήταν αναμενόμενη και είχε ληφθεί υπόψη κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού.

Υλοποίηση Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων

Το 2019 το έλλειμμα του ΠΔΕ περιορίστηκε σε €2.785 εκατ., έναντι ελλείμματος €3.600 εκατ. το 2018. Η συγκράτηση του ελλείμματος οφείλεται κυρίως στη μεγάλη περικοπή των δαπανών αλλά και στη μικρή βελτίωση των εσόδων (σε σχέση με το 2018), τα οποία όμως υστέρησαν σημαντικά έναντι των προβλέψεων του προϋπολογισμού.

Συγκεκριμένα, τα έσοδα αυξήθηκαν κατά 8,3% σε σχέση με τα πολύ χαμηλά έσοδα του 2018 και έφθασαν τα €2.857. Ωστόσο υστέρησαν έναντι του προϋπολογισθέντος ποσού κατά €883 εκατ. Σημειώνεται ότι, όπως και το 2018, η υστέρηση εντοπίζεται αποκλειστικά στις εισπράξεις από τα Ταμεία της ΕΕ (-€1.201 εκατ.). Αντιθέτως, τα ίδια έσοδα του ΠΔΕ έφθασαν τα €468 εκατ., έναντι πρόβλεψης για €150 εκατ. Υπενθυμίζεται ότι το ίδιο είχε συμβεί και το 2018, όταν τα ίδια έσοδα έφθασαν τα €541 εκατ., έναντι πρόβλεψης για €180 εκατ. Σημειώνεται ότι το 2019 η αύξηση των εισροών από τα Ταμεία της ΕΕ είχε προϋπολογισθεί στο 71,1%, αλλά τελικά περιορίστηκε στο 13,9%. Τόσο το 2018 όσο και το 2019 οι απολήψεις του ΠΔΕ από τα Ταμεία της ΕΕ είναι οι χαμηλότερες της τελευταίας δεκαετίας (Πίνακας 2.4).

Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, οι πληρωμές του ΠΔΕ το 2019 περικόπηκαν κατά €1.108 εκατ. σε σχέση με τον προϋπολογισμό, και περιορίστηκαν στα €5.642 εκατ. Συνολικά την περίοδο 2016-2019 οι περικοπές των δημοσίων επενδύσεων ανέρχονται σε €2,9 δισεκ. Στο ίδιο χρονικό διάστημα οι πραγματοποιηθείσες εισροές από τα Ταμεία της ΕΕ, υστέρησαν, σε σχέση με τις προβλέψεις των αντίστοιχων προϋπολογισμών, κατά €4,9 δισεκ.

Η συνεχής περικοπή των επενδύσεων έχει πολύ σημαντικές αρνητικές συνέπειες στις αναπτυξιακές επιδόσεις της χώρας, καθώς και στην απασχόληση. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με όλα τα γνωστά οικονομικά υποδείγματα για την Ελλάδα, ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων επενδύσεων είναι μεγαλύτερος από οποιαδήποτε άλλη δημόσια δαπάνη και υπερβαίνει σημαντικά τη μονάδα. Η περικοπή €2,9 δισεκ. σε τέσσερα χρόνια σημαίνει απώλεια ΑΕΠ έως €4,0 δισεκ. Δεύτερον, η συντήρηση και η δημιουργία νέων υποδομών στη χώρα βελτιώνει την παραγωγικότητα και την αποδοτικότητα όλων των ιδιωτικών επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων και των ξένων άμεσων επενδύσεων, και δημιουργεί ένα πιο ελκυστικό επενδυτικό περιβάλλον. Τρίτον, στο βαθμό που οι δημόσιες επενδύσεις χρηματοδοτούνται από τα Ταμεία της ΕΕ, συμβάλλουν και στην ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας, γεγονός που στην παρούσα συγκυρία, υπό τις πρωτοφανείς εξελίξεις λόγω της πανδημίας κορωνοϊού, είναι ιδιαίτερα σημαντικό.

Εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 2020 (Ιανουάριος- Φεβρουάριος)

Η κατάρτιση του Προϋπολογισμού του 2020 τον περασμένο Νοέμβριο είχε βασιστεί σε ευνοϊκές εκτιμήσεις για τις μακροοικονομικές εξελίξεις του 2019, καθώς και σε ένα πολύ αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο για το 2020 (Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, σελ. 35, Πίνακας 1.5). Όμως, σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις (06/03,2020) των Εθνικών Λογαριασμών, οι μακροοικονομικές επιδόσεις του 2019 δεν είναι πλέον τόσο ευνοϊκές. Λόγω της επιδείνωσης των αποτελεσμάτων του 2019, η επίτευξη των στόχων του 2020 θα είναι δυσχερέστερη, καθώς θα υπάρξουν κάποιες αρνητικές επιπτώσεις (carry-over) και στο 2020 που θα επηρεάσουν και τον προϋπολογισμό.

Ωστόσο, λόγω της πανδημίας κορωνοϊού και των επιπτώσεών της στην οικονομία, οι ανωτέρω εξελίξεις δεν έχουν πλέον σημασία, καθώς ο προϋπολογισμός του 2020 έχει ήδη πλήρως ανατραπεί από τον Μάρτιο. Συγκεκριμένα, η αντιμετώπιση της πανδημίας απαιτεί, μεταξύ άλλων, τη διακοπή της οικονομικής δραστηριότητας σε πάρα πολλούς κλάδους της οικονομίας. Προκειμένου να στηριχτούν οι επιχειρήσεις που υποχρεώθηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους ή υπολειπούν, αλλά και οι θέσεις εργασίας και το εισόδημα των εργαζομένων σε αυτούς τους κλάδους, από το πρώτο δεκαήμερο του Μαρτίου και μετά έχουν εξαγγελθεί διαδοχικές δέσμες μέτρων. Τα μέτρα περιλαμβάνουν και την ενίσχυση αυτοαπασχολούμενων και των ελευθέρων επαγγελματιών χωρίς κανένα κριτήριο. Ευνόητα, απαιτούνται σημαντικές έκτακτες δαπάνες για τη στήριξη του εθνικού συστήματος υγείας και την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Για την υλοποίηση των μέτρων στήριξης που έχουν ανακοινωθεί έως τώρα, θα καταρτιστεί Συμπληρωματικός Κρατικός Προϋπολογισμός, με αυξημένες πιστώσεις του ειδικού λογαριασμού τακτικού αποθεματικού του Υπουργείου Οικονομικών κατά €5,0 δισεκ.

Η αναμενόμενη κατά πάσα πιθανότητα ισχυρή ύφεση της οικονομίας θα επηρεάσει αρνητικά και τα έσοδα του προϋπολογισμού. Επιπλέον, τα μέτρα προβλέπουν και εκτεταμένες περιοριστικές παρεμβάσεις στο σκέλος των εσόδων, καθώς έχει ήδη εξαγγελθεί η προσωρινή αναστολή καταβολής όλων σχεδόν των φόρων καθώς και των ασφαλιστικών εισφορών που θα έπρεπε να καταβληθούν το Μάρτιο, για όλες τις επιχειρήσεις που υποχρεώθηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους. Ιδιαίτερα τα έσοδα από τον ΦΠΑ θα παρουσιάσουν πολλή μεγάλη υστέρηση. Επίσης αναστέλλεται και η εξυπηρέτηση δανείων προς τις τράπεζες. Υπενθυμίζεται ότι, πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας, οι οφειλές των φορολογουμένων προς την εφορία, τους ασφαλιστικούς οργανισμούς και τις τράπεζες ξεπερνούσαν ήδη το ΑΕΠ. Υπάρχει σοβαρή απειλή για μία νέα αποδιοργάνωση της οικονομίας, πριν η επιστροφή στην «κανονικότητα» προλάβει να ξεκινήσει. Για αυτό η διατήρηση της εμπιστοσύνης και της φερεγγυότητας ίσως είναι πιο σημαντικές από τη διατήρηση της ζήτησης.

Δυστυχώς η πανδημία βρήκε την ελληνική οικονομία πολύ ευάλωτη και σε μία ιδιαίτερα κρίσιμη φάση, καθώς εξέρχονταν από μία δεκαετή οικονομική κρίση και το 2020 αναμένονταν μία ουσιαστική επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης. Ήδη, οι πρώτες εκτιμήσεις¹⁶ μετά την έναρξη της επιδημίας αναφέρουν μηδενικό ρυθμό ανάπτυξης για το 2020, έναντι πρόβλεψης 2,8% στον προϋπολογισμό, ενώ νεότερες εκτιμήσεις προβλέπουν ύφεση. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι

¹⁶ Έκθεση του Διοικητού για το έτος 2019, Τράπεζα της Ελλάδος, 2020, σελ. 17. Η προηγούμενη πρόβλεψη της Τράπεζας, που ενσωμάτωνε τα νεότερα στοιχεία για το 2019 ήταν 2,4%.

ενώ στις 13 Φεβρουαρίου η απόδοση του ελληνικού ομολόγου είχε πέσει κάτω και από το 0,9%, στα μέσα Μαρτίου ξεπέρασε το 4,0%, καθώς οι αγορές προέβλεπαν σημαντικούς κινδύνους για την ελληνική οικονομία. Η διάρκεια της πανδημίας, η οποία προς το παρόν είναι αβέβαιη, θα παίξει καθοριστικό ρόλο στις οικονομικές εξελίξεις.

Οι μόνες θετικές ειδήσεις είναι η μείωση της διεθνούς τιμής του αργού πετρελαίου και η κατ' εξαίρεση συμμετοχή της χώρας στο έκτακτο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης¹⁷ της ΕΚΤ, όπου η Ελλάδα θα συμμετάσχει για πρώτη φορά. Αυτό θα εξασφαλίσει χαμηλό κόστος δανεισμού του Δημοσίου, των τραπεζών και των επιχειρήσεων. Αμέσως μόλις ανακοινώθηκε η συμμετοχή σε αυτό το πρόγραμμα, η απόδοση των ελληνικών ομολόγων περιορίστηκε στο 2,0% περίπου.

Σε αυτή τη συγκυρία, η ανάλυση και αξιολόγηση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού στο πρώτο δίμηνο του έτους δεν αποτελεί ένδειξη για το τι θα ακολουθήσει τους επόμενους μήνες. Εξάλλου, λόγω της πανδημίας, το Eurogroup της 16^{ης} Μαρτίου ανέστειλε τη συμβατική υποχρέωση της χώρας για πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ. Η χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής είναι γεγονός σε όλες τις χώρες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Ευρωζώνης. Εξάλλου, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης προβλέπει σε έκτακτες συνθήκες χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων. Ουσιαστικά, ο προϋπολογισμός έχει ανατραπεί και οι μακροοικονομικές και δημοσιονομικές εξελίξεις θα εξαρτηθούν πλέον από τη διάρκεια και την ένταση της πανδημίας.

Ισοζύγιο και πρωτογενές Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

Η εκτέλεση του ΚΠ στο πρώτο δίμηνο του έτους, δεν έχει επηρεαστεί από την επιδημία του κορωνοϊού. Από τα διαθέσιμα οριστικά στοιχεία προκύπτει μία οριακή μείωση του ελλείμματος του ΚΠ σε σχέση με το 2019. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα παρουσίασε ελάχιστη αύξηση €9 εκατ. σε σχέση με το προηγούμενο έτος (Πίνακας 2.8).

Ωστόσο, εάν ληφθεί υπόψη ότι τον Ιανουάριο του 2019 είχαν καταβληθεί αναδρομικές αποδοχές ύψους €326 εκατ. και γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές για να αποκατασταθεί η συγκρισιμότητα, τότε βελτιώνονται τα αποτελέσματα του 2019 και το πρώτο δίμηνο του 2020 εμφανίζει σημαντική επιδείνωση έναντι του προηγούμενου έτους. Συγκεκριμένα το έλλειμμα αυξάνεται κατά 36,8% και το πρωτογενές πλεόνασμα μειώνεται κατά 27,7% (Πίνακας 4).

Εξάλλου, τα αποτελέσματα του διμήνου είναι χειρότερα και από τους αντίστοιχους στόχους. Το έλλειμμα είναι μεγαλύτερο κατά €293 εκατ. και το πρωτογενές πλεόνασμα υπολείπεται του στόχου κατά €98 εκατ. Η επιδείνωση οφείλεται κυρίως στην υστέρηση των εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά €390 εκατ., καθώς επίσης και στην υπέρβαση των επιστροφών φόρων κατά €78 εκατ. Αντιθέτως, οι δαπάνες του ΚΠ συγκρατήθηκαν κατά €175 εκατ. έναντι του στόχου και περιόρισαν την υπέρβαση του ελλείμματος στα €293 εκατ. Όπως αναλύεται παρακάτω το μεγαλύτερο μέρος της υστέρησης των εσόδων εντοπίζεται στο ΠΔΕ και αφορά σε απολήψεις από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁷ Pandemic Emergency Purchase Programme

Πίνακας 2.8

Η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού: Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2020* (εκατ. €)

	Ιαν.-Φεβρουάριος		% Μεταβ	2019	2020 Προϋπ.	% Μεταβ
	2019	2020				
Καθαρά έσοδα ΚΠ (1+2)	7.833	7.557	-3,5	55.097	53.751	-2,4
1. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	7.381	7.126	-3,5	52.240	50.072	-4,2
Έσοδα ΤΠ προ επιστροφών φόρων	8.012	7.849	-2,0	57.284	54.998	-4,0
Μείον Επιστροφές φόρων	631	723	14,6	5.044	4.926	-2,3
2. Έσοδα ΠΔΕ	452	431	-4,6	2.857	3.679	28,8
Δαπάνες ΚΠ	8.968	8.664	-3,4	55.265	56.037	1,4
3. Δαπάνες ΤΠ	9.698	8.173	-6,0	49.623	49.287	-0,7
Πρωτογενείς δαπάνες	6.740	6.234	-7,5	44.389	44.787	0,9
Τόκοι (σε ακαθάριστη βάση)	1.958	1.939	-1,0	5.225	4.500	-13,9
4. Δαπάνες ΠΔΕ	270	492	82,2	5.642	6.750	19,6
Αποτέλεσμα ΚΠ	-1.136	-1.107		-168	-2.286	
% ΑΕΠ	-0,6	...		-0,1	-1,2	
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ	822	831		5.057	2.215	
% ΑΕΠ	0,4	...		2,7	1,1	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	187.456	...		187.456	197.315	5,2

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Δεκ. 2019 και Ιαν. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος και Φεβρουάριος 2019

* Σύμφωνα με τον τρόπο παρουσίασης εσόδων και δαπανών που ισχύει από 01/01/2019. Αυτά τα στοιχεία είναι απολύτως συμβατά με τα Μηνιαία Δελτία Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού, αλλά όχι με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2020.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Στο πρώτο δίμηνο του έτους τα έσοδα του ΤΠ, προ επιστροφών φόρων μειώθηκαν κατά 2,0% έναντι του 2019 και διαμορφώθηκαν σε €7.849 εκατ. Παράλληλα, παρουσίασαν μικρή υστέρηση, κατά €48 εκατ., σε σχέση με τον αντίστοιχο στόχο (Πίνακας 2.9).

Οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος μειώθηκαν κατά 6,5% έναντι του 2019. Η κάμψη εντοπίζεται τόσο στα έσοδα από φυσικά πρόσωπα, όσο και στις εισπράξεις από νομικά πρόσωπα. Στην περίπτωση των φυσικών προσώπων η μείωση οφείλεται εν μέρει στις αναδρομικές αποδοχές που καταβλήθηκαν τον Ιανουάριο του 2019 και από τις οποίες παρακρατήθηκε φόρος 20%. Αντίστοιχα έσοδα, περίπου €65 εκατ., δεν θα πραγματοποιηθούν το 2020.

Επίσης μειωμένες στο δίμηνο, έναντι του προηγούμενου έτους, είναι και οι εισπράξεις από τον ΕΝΦΙΑ, λόγω της μείωσης των συντελεστών τον Ιούνιο του 2019. Πρόκειται για την τελευταία δόση του 2019, η οποία εισπράχθηκε τον Ιανουάριο του 2020.

Στην έμμεση φορολογία, οι εισπράξεις από τον ΦΠΑ σημείωσαν οριακή μείωση 0,3% έναντι των αντίστοιχων εισπράξεων του περυσινού διμήνου και διαμορφώθηκαν σε €3,1 δισεκ. Αυτή η

εξέλιξη οφείλεται στη μετάταξη αρκετών αγαθών και υπηρεσιών από τον κανονικό στο μειωμένο συντελεστή, καθώς και της ηλεκτρικής ενέργειας στον πολύ χαμηλό συντελεστή 6% το καλοκαίρι του 2019.

Πίνακας 2.9

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. – Φεβρ.		% Μεταβ.	2019	2020 Προϋπ.	% Μεταβ.
	2019	2020				
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	7.833	7.557	-3,5	55.097	53.751	-2,4
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	7.381	7.126	-3,5	52.240	50.072	-4,2
<i>Επιστροφές φόρων</i>	631	723	14,5	5.044	4.926	-2,3
Έσοδα ΤΠ	8.012	7.849	-2,0	57.284	54.998	-4,0
Φορολογία Εισοδήματος Εκ των οποίων:	2.117	1.980	-6,5	16.716	16.577	-0,8
--Φυσικών Προσώπων	1.663	1.553	-6,6	11.029	11.327	2,7
--Νομικών Προσώπων	206	191	-7,3	4.512	4.030	-10,7
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	389	328	-15,7	2.786	2.813	1,0
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	35	39	11,4	245	270	10,2
Δασμοί και φόροι Εισαγωγών	49	56	14,3	298	322	8,1
Φόροι επί αγαθών και υπ. Εκ των οποίων:	4.679	4.622	-1,2	28.014	28.490	1,7
--ΦΠΑ	3.121	3.111	-0,3	17.792	18.217	2,4
--Ειδικοί Φόροι Κατ'οψης	1.107	1.068	-3,5	7.125	7.213	1,2
Λοιποί φόροι παραγωγής	41	67	63,4	991	1.136	14,6
Λοιποί τρέχοντες φόροι	236	294	24,6	2.365	2.389	1,0
Κοινωνικές Εισφορές	9	9	-	55	55	-
Μεταβιβάσεις Εκ των οποίων:	78	72	-7,7	2.001	782	-60,9
ANFA's και SMP's	-	1.682		-
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ. Εκ των οποίων:	77	79	2,6	1.728	700	-59,5
Επεκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών	-	-	-	1.119	-	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	301	302	0,3	2.076	1.132	-45,5
Πωλήσεις παγίων	0	1	-	10	332	3.220,0
Έσοδα ΠΔΕ	452	431	-4,6	2.857	3.679	28,8

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Ιαν. 2020 και Φεβρ. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Φεβρουάριος και Μάρτιος 2020

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019. Τα στοιχεία είναι απολύτως συμβατά με τα Μηνιαία Δελτία Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού, αλλά όχι με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2020.

Για την εμφάνιση των εσόδων του ΠΔΕ ως διακριτή κατηγορία εσόδων, στα ετήσια στοιχεία του 2019 έχουν αφαιρεθεί €2.456 εκατ. από την κατηγορία Μεταβιβάσεις και €451 εκατ. από την κατηγορία Λοιπά Τρέχοντα Έσοδα. Αντίστοιχοι χειρισμοί έχουν γίνει και στα μηνιαία στοιχεία.

Μεγαλύτερη μείωση έναντι του προηγούμενου έτους, 3,5%, παρουσίασαν τα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης (ΕΦΚ) και περιορίστηκαν στα €1.068 εκατ. (Πίνακας 2.9). Επίσης, τα έσοδα και από τους τρεις ΕΦΚ υστέρησαν και έναντι των προβλέψεων για το δίμηνο, συνολικά κατά €50 εκατ., με τη μεγαλύτερη υστέρηση (€23 εκατ.) να εντοπίζεται στα έσοδα από τα καύσιμα. Προφανώς, η φοροδιαφυγή στα καύσιμα συνεχίζεται. Σημειώνεται ότι η απώλεια εσόδων από τους ΕΦΚ προκαλεί απώλεια εσόδων και από τον αντίστοιχο ΦΠΑ.

Η σημαντική άνοδος 24,6% στις εισπράξεις από τους λοιπούς τρέχοντες φόρους σε σχέση με το 2019, οφείλεται στην παράταση που δόθηκε τον Δεκέμβριο για την καταβολή των τελών κυκλοφορίας έως τις 15 Ιανουαρίου 2020. Τα τέλη κυκλοφορίας σημείωσαν υπέρβαση και έναντι του στόχου του διμήνου κατά €57 εκατ.

Οι επιστροφές φόρων στο πρώτο δίμηνο φέτος σημείωσαν αύξηση 14,5% έναντι του προηγούμενου έτους και έφθασαν τα €723 εκατ., υπερβαίνοντας και το σχετικό στόχο. Για αυτόν το λόγο, η μείωση των καθαρών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού σε σχέση με το 2019 είναι 3,5%, ενώ των εσόδων προ επιστροφών μόνο 2,0% (Πίνακας 2.9).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των εσόδων στην περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου, τα οποία δεν είναι επηρεασμένα από την υγειονομική κρίση, οι σχετικές εξελίξεις δεν είναι ικανοποιητικές, καθώς αρκετές κατηγορίες τους ήδη παρουσιάζουν υστέρηση και έναντι των σχετικών στόχων. Ευνόητα, λόγω της πανδημίας η αβεβαιότητα για την εξέλιξη των εσόδων έχει αυξηθεί κατακόρυφα. Λόγω της παύσης λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους για την προστασία της δημόσιας υγείας, η δραστηριότητα των οποίων σχετίζεται με τα έσοδα πολλών κατηγοριών έμμεσων φόρων, όπως επίσης και άμεσων φόρων, μέσω των αποτελεσμάτων τους και της απασχόλησής τους (π.χ. Χονδρικό – Λιανικό εμπόριο, Τουρισμός, Μεταφορές, Εστίαση, Τέχνες – Ψυχαγωγία), θεωρείται πλέον πιθανή η μη επίτευξη των φετινών στόχων. Σε κάθε περίπτωση, ο περιορισμός της φοροδιαφυγής είναι σκόπιμο να συνεχίσει να αποτελεί πρώτη προτεραιότητα, καθώς αυτή αδικεί κατάφορα τους ελικρινείς φορολογούμενους ενώ παράλληλα στρεβλώνει και τον ανταγωνισμό.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Στο δίμηνο Ιανουαρίου- Φεβρουαρίου οι πληρωμές του Τακτικού Προϋπολογισμού μειώθηκαν κατά 6,0% και διαμορφώθηκαν σε €8.173 εκατ. Αυτή η μείωση περιορίζεται στο 2,4% εάν από τις δαπάνες του 2019 αφαιρεθούν τα €326 εκατ. που καταβλήθηκαν τον Ιανουάριο του 2019 ως αναδρομικά στα ειδικά μισθολόγια. Η μείωση εντοπίζεται στις πρωτογενείς δαπάνες και ιδιαίτερα σε τρεις κατηγορίες: στις κοινωνικές παροχές, στις επιδοτήσεις και σε μικρότερο βαθμό στις μεταβιβάσεις (Πίνακας 2.10).

Από τις επιμέρους κατηγορίες πρωτογενών δαπανών οι πληρωμές για παροχές σε εργαζόμενους» μειώθηκαν κατά 10,9%, λόγω των αυξημένων δαπανών (αναδρομικών) του 2019. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές, τότε οι μισθολογικές δαπάνες του πρώτου διμήνου του 2020 είναι αυξημένες κατά 2,9% έναντι του προηγούμενου έτους. Πρόκειται για μία ανοδική τάση στη συγκεκριμένη κατηγορία δαπανών η οποία έχει παγιωθεί τα τελευταία 3-4 χρόνια¹⁸.

Οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές μειώθηκαν κατά 88,8%, καθώς από το 2019 οι πληρωμές αυτές έχουν σταδιακά μεταφερθεί στην κατηγορία «μεταβιβάσεις». Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη των δαπανών, οι μεταβιβάσεις είναι πλέον η μεγαλύτερη κατηγορία δαπανών και περιλαμβάνει πλήθος υποκατηγοριών με μεγαλύτερη την υποκατηγορία¹⁹ «Μεταβιβάσεις στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης». Κατά το φετινό, πρώτο δίμηνο οι μεταβιβάσεις στους ΟΚΑ μειώθηκαν

¹⁸ Βλέπε π.χ. Τριμηνιαία Έκθεση IOBE 01/19, Απρίλιος 2019.

¹⁹ Στο σύνολο του 2019 αυτή η υποκατηγορία αποτελούσε το 63,5% του συνόλου των «Μεταβιβάσεων».

κατά 2,3% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2019. Αντιθέτως, οι μεταβιβάσεις στους ΟΤΑ, οι οποίες το 2019 ήταν σημαντικά μειωμένες, στο φετινό δίμηνο σημείωσαν άνοδο 10,9% (Πίνακας 2.10).

Πίνακας 2.10

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. - Φεβρ.		% Μεταβ	2019	2020 Προϋπ.	% Μεταβ.
	2019	2020				
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	8.968	8.664	-3,4	55.265	56.037	1,4
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	8.698	8.173	-6,0	49.623	49.287	-0,7
1.Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ	6.740	6.234	-7,5	44.398	44.787	0,9
Παροχές σε εργαζόμενους	2.435	2.170	-10,9	13.247	13.403	1,2
Κοινωνικές παροχές	178	20	-88,8	653	134	-79,5
Μεταβιβάσεις (εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	3.996 (2.835)	3.957 (2.771)	-1,0 -2,3	28.205 19.243	27.824 18.700	-1,4 -2,8
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	47	80	70,2	1.458	1.145	-21,5
Επιδότησεις	63	6	-90,5	224	89	-60,3
Λοιπές δαπάνες	20	-	-	50	71	42,0
Πιστώσεις υπό κατανομή	-	-	-	-	1.496	-
Αγορές παγίων	1	1	-	562	624	11,0
2. Τόκοι (ακαθάριστη βάση)	1.958	1.939	-1,0	5.225	4.500	-13,9
3. Δαπάνες ΠΔΕ	270	492	82,2	5.642	6.750	19,6

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού, Ιαν. 2020 και Φεβρ. 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Φεβρουάριος και Μάρτιος 2020

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 1-1-2019. Τα στοιχεία είναι απολύτως συμβατά με τα Μηνιαία Δελτία Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού, αλλά όχι με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2020.

Κατόπιν των διαδοχικών δεσμών μέτρων οι οποίες ανακοινώθηκαν για την υποστήριξη επιχειρήσεων, ελεύθερων επαγγελματιών και εργαζομένων οι οποίοι πλήττονται από την πανδημία, αναμένεται κατακόρυφη άνοδος των μεταβιβάσεων σταδιακά από τον Μάρτιο και τουλάχιστον στο δεύτερο τρίμηνό του. Στα έως τώρα ανακοινωμένα μέτρα που αφορούν σε δαπάνες περιλαμβάνεται έκτακτη οικονομική ενίσχυση €800 για την περίοδο έως το τέλος Απριλίου σε μισθωτούς, ελεύθερους επαγγελματίες των οποίων η δραστηριότητα πλήττεται από τα διοικητικά περιοριστικά μέτρα, καθώς και σε άνεργους. Ο προϋπολογισμός της είναι €1,4 δισεκ. Προσθέτοντας τις έκτακτες δαπάνες για τη δημόσια υγεία, την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, την κάλυψη μέρους του επιδόματος Πάσχα εργαζομένων που έχουν τεθεί σε προσωρινή αναστολή της εργασιακής σχέσης τους και την καταβολή του στους εργαζόμενους στη δημόσια υγεία, ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων ανέρχεται στα €2,1 δισεκ.

Οι πληρωμές για αγορές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 70,2% . Αντιθέτως, οι δαπάνες για επιδοτήσεις μειώθηκαν κατά 90,5%. Και στις δύο περιπτώσεις τα ποσά είναι μικρά καθώς βρισκόμαστε στη αρχή του έτους.

Όσον αφορά τις δαπάνες για τόκους, αυτές μειώθηκαν κατά 1,0% έναντι του 2019 και διαμορφώθηκαν σε 1.939 εκατ., ενώ σε ετήσια βάση η προβλεπόμενη μείωση είναι 13,9%. Ήδη στο δίμηνο έχει εκταμιευθεί το 43,1% της ετήσιας πρόβλεψης.

Τέλος, οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του προϋπολογισμού και οι επιστροφές φόρων παρουσίασαν οριακή άνοδο στην αρχή του έτους, καθώς διαμορφώθηκαν τον Ιανουάριο²⁰ σε €2.034 εκατ., έναντι €1.996 εκατ. τον Δεκέμβριο 2019. Τα 2/3 των ληξιπρόθεσμων οφειλών αφορούν την κοινωνική ασφάλιση και τα νοσοκομεία.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Στην επιδείνωση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού συνέβαλε καθοριστικά το ΠΔΕ, καθώς τα προβλεπόμενα έσοδα επενδύσεων υστέρησαν σημαντικά έναντι του στόχου. Ταυτόχρονα, οι πληρωμές για δημόσιες επενδύσεις αυξήθηκαν σημαντικά και υπερέβησαν και το σχετικό στόχο. Έτσι, ενώ το ΠΔΕ αναμένονταν να παρουσιάσει στην περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου πλεόνασμα €323 εκατ., ήταν ελλειμματικό κατά €61 εκατ.

Αναλυτικότερα, τα έσοδα του ΠΔΕ μειώθηκαν κατά 4,6% έναντι του 2019 και περιορίστηκαν στα €431 εκατ. Παράλληλα υστέρησαν και έναντι του στόχου κατά €342 εκατ. Η υστέρηση εντοπίζεται στις απολήψεις από τα Ταμεία της Ένωσης (Πίνακας 2.8).

Οι δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις σημείωσαν στο δίμηνο μεγάλη αύξηση έναντι του 2019, κατά 82,2%, και έφθασαν τα €492 εκατ. Παράλληλα, υπερέβησαν και το σχετικό στόχο κατά €42 εκατ.

Η επιτάχυνση των δαπανών για επενδύσεις είναι μία πολύ θετική εξέλιξη. Ωστόσο είναι αβέβαιο εάν, μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, θα είναι εφικτή η ομαλή υλοποίηση του ΠΔΕ στο υπόλοιπο του έτους, για λόγους οι οποίοι σχετίζονται με διαταραχές στη λειτουργία του κράτους, αλλά και με δυσχέρειες από την πλευρά των επιχειρήσεων στην υποβολή προτάσεων προς ενίσχυση. Επίσης, είναι πολύ πιθανό να μεταβληθεί η κατανομή των κονδυλίων και να διατεθούν περισσότερα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης. Για αυτόν το σκοπό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Πρωτοβουλία Επενδύσεων για την Αντιμετώπιση του Κορωνοϊού (ΠΕΑΚ), με την οποία επισπεύδεται η διάθεση έως τώρα μη κατανομημένων πόρων ύψους €37 δισεκ. Αυτοί θα προέλθουν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Περιφερειακή Ανάπτυξη (ΕΤΠΑ) και θα μπορούν να διατεθούν για τις ανάγκες του συστήματος υγείας, όπως και για τη σύναψη δανείων κεφαλαίου κίνησης από ΜμΕ μέσω εγγυήσεων. Για την Ελλάδα, σύμφωνα με την από 18/03/2020 επιστολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ΠΕΑΚ προς τους αξιωματούχους της ελληνικής κυβέρνησης οι οποίοι είναι καθ' ύλην αρμόδιοι για τη διαχείριση των κεφαλαίων του ΕΚΤ και του ΕΤΠΑ (υπουργοί Εργασίας και Ανάπτυξης)²¹, επιταχύνεται η καταβολή €340 εκατ. Στην ίδια επιστολή αναφέρεται πως η Επιτροπή θα καταβάλει νωρίς την τακτική ετήσια προχρηματοδότηση για το 2020, ύψους €460 εκατ., σε δύο δόσεις, τον Μάρτιο και στην αρχή του Απριλίου. Επομένως, ενώ φαίνεται πως η διαθεσιμότητα κονδυλίων από τα ταμεία της ΕΕ θα

²⁰ Δεν υπάρχουν στοιχεία Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου.

²¹ Πηγή: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/newsroom/crui/el_crui.pdf

είναι μεγαλύτερη της αρχικά αναμενόμενης, επικρατεί αβεβαιότητα ως προς το εάν αυτά θα διοχετευτούν σε ενισχύσεις, πέραν του τομέα της υγείας.

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Η προοπτική βαθιάς οικονομικής ύφεσης λόγω της πανδημίας δημιουργεί σημαντικές νέες προκλήσεις για τις τράπεζες
- Η δέσμη μέτρων στήριξης της ρευστότητας από την ΕΚΤ δημιουργεί “μαξιλάρι ασφαλείας” και πρόσβαση των Ελληνικών τραπεζών σε φθηνή χρηματοδότηση
- Ανάγκη επίσπευσης εφαρμογής του σχεδίου προστασίας περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών για ταχύτερη μείωση των ΜΕΔ
- Διαχρονικά ελάχιστο κόστος νέου δανεισμού για το ελληνικό δημόσιο, spread σε χαμηλό δεκαετία
- Διαχρονικά ελάχιστο κόστος νέου δανεισμού για επιχειρήσεις, αλλά παραμένει το υψηλό spread σε σύγκριση με άλλες χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης
- Ανάσχεση στην ανάκαμψη χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα

Η απότομη εξάπλωση της υγειονομικής κρίσης από τα τέλη Φεβρουαρίου και στη διάρκεια του Μαρτίου στην Ευρώπη, διαμόρφωσε ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο οικονομικών προκλήσεων και προσδοκιών, για το τρέχον αλλά πιθανόν και για τα επόμενα έτη, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα και τις τράπεζες, και απαιτούν κατάλληλα μέτρα πολιτικής προκειμένου να μην ανατραπεί η θετική τάση που είχε διαμορφωθεί έως το Φεβρουάριο του 2020 σε θέματα όπως η διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η παροχή πιστώσεων, το κόστος δανεισμού. Κατά συνέπεια, αν και οι εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό τομέα που περιγράφονται στο παρόν κεφάλαιο αφορούν κατά κύριο λόγο στην περίοδο πριν την έντονη κλιμάκωση της υγειονομικής κρίσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν αρχικά οι πρώτες επιπτώσεις και οι προκλήσεις που δημιουργούνται από την οικονομική κρίση που αυτή έχει επιφέρει. Συγκεκριμένα, οι άνευ προηγουμένου περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα που εφαρμόστηκαν τον Μάρτιο, στην Ελλάδα και πολλές άλλες χώρες, προκειμένου να περιοριστεί η ραγδαία εξάπλωση του κορωνοϊού, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα ως προς τη διάρκεια και τις συνέπειές τους, προκάλεσαν ριζική μεταστροφή του επενδυτικού κλίματος, κάθετη πτώση στις αποτιμήσεις χρεογράφων, καθώς και πρωτοφανή μεταβλητότητα στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, οι ελληνικές τράπεζες απώλεσαν περισσότερο από το 60% της αξίας κεφαλαιοποίησης εντός μόλις ενός μήνα, εν μέσω ανησυχιών ότι μια βαθιά ύφεση θα έθετε σημαντικές νέες προκλήσεις στα επιχειρησιακά πλάνα των τραπεζών, ειδικά σε σχέση με τη μείωση των «κόκκινων» δανείων, την ανάκαμψη της κερδοφορίας και της πιστοδοτικής τους ικανότητας.

Καθώς η οικονομική κρίση λόγω της πανδημίας φάνηκε ότι θα μπορούσε να ξεπεράσει τη διάσταση της προσωρινής κυκλικής διαταραχής, με κίνδυνο οι διαρθρωτικές επιπτώσεις να επηρεάσουν την ευρωστία και σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ανακοινώθηκαν μέτρα πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με κατεύθυνση την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας και των τραπεζών. Ειδικά ως προς την Ελλάδα, η ΕΚΤ έδωσε για πρώτη φορά στη χώρα τη δυνατότητα πρόσβασης σε πρόγραμμα αγοράς κρατικών

και εταιρικών ομολόγων, με το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme), συνολικού προϋπολογισμού €750 δισεκ., κατά παρέκκλιση (waiver) των κανόνων της για επιλεξιμότητα κρατικών χρεογράφων. Επιπλέον, επανεντάχθηκαν τίτλοι των ελληνικών τραπεζών στις επιλέξιμες εξασφαλίσεις από την πλευρά της ΕΚΤ, ενώ μειώθηκαν οι εφαρμοζόμενες περικοπές αποτίμησης (valuation haircuts) στις αποδεκτές εξασφαλίσεις. Εκτιμάται ότι τα μέτρα αυτά προσφέρουν «μαξιλάρι ρευστότητας» στις τράπεζες το οποίο φθάνει έως και €15 δισεκ., με πρόσθετο χαρακτηριστικό το φθινό κόστος χρηματοδότησης, σε αντίθεση με έκτακτες ακριβότερες μορφές χρηματοδότησης που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν.

Σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο των έκτακτων μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, ανακοινώθηκε η πρόθεση επιδότησης από το κράτος του επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δανείων για τρίμηνη χρονική περίοδο, καθώς και η αναβολή πληρωμής των χρεολυσίων για αυτά τα δάνεια. Επίσης, οι τράπεζες ανακοίνωσαν ότι θα προχωρήσουν σε αναστολή των δόσεων ενήμερων δανείων για διάστημα τριών μηνών στην περίπτωση «δανειοληπτών οι οποίοι αποδεδειγμένα πλήττονται από την κρίση». Αυτά τα μέτρα, με σκοπό να διευκολυνθούν οι συνεπείς δανειολήπτες στην τρέχουσα, ιδιαίτερη δυσχερή συγκυρία, χωρίς να αλλοιωθεί η κουλτούρα πληρωμών, έρχονται σε μια περίοδο στην οποία οι τράπεζες ήταν ήδη αντιμέτωπες με μια σειρά από μεγάλες προκλήσεις. Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζουν τα αδύναμα ποιοτικά στοιχεία του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων τους, σε συνδυασμό με τους φιλόδοξους στόχους μείωσης των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) έως το τέλος του 2021, σε ποσοστό κάτω του 20% του συνόλου των δανείων. Ταυτόχρονα, εκκρεμεί η εφαρμογή δραστικότερων εργαλείων για την μείωση των ΜΕΔ, όπως το πρόγραμμα «Ηρακλής» για την προστασία περιουσιακών στοιχείων για τις τράπεζες (Asset Protection Scheme). Σε ότι αφορά την επίδραση των τραπεζών στην πραγματική οικονομία, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται αμείωτη και το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, αν και σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, παραμένει υψηλότερο συγκριτικά με τους ευρωπαϊούς εταίρους.

Στον αντίποδα των επιπτώσεων της κρίσης που ξέσπασε τον Μάρτιο, η γενική κατάσταση και οι θεμελιώδεις τάσεις για το επενδυτικό κλίμα έως τον Φεβρουάριο 2020 είχαν και αρκετά σημαντικά θετικά στοιχεία. Στους αγοραίους παράγοντες που είχαν ενισχύσει το εγχώριο επενδυτικό κλίμα συγκαταλέγονται η προώθηση μιας σειράς φοροελαφρύνσεων στον Προϋπολογισμό του 2020, πιστοληπτικές αναβαθμίσεις από τους οίκους αξιολόγησης, καθώς και διαχρονικά χαμηλές αποδόσεις των κρατικών ομολόγων (χαμηλότερα του 1,1% για το δεκαετές ομόλογο), υποχώρηση του spread έναντι των γερμανικών ομολόγων στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2009 (κοντά στις 150 μονάδες βάσης για το 10-ετές ομόλογο). Επιπλέον, στο τέλος Ιανουαρίου 2020 πραγματοποιήθηκε επιτυχώς έκδοση 15-ετούς ομολόγου, με υψηλή ζήτηση και πολύ χαμηλό επιτόκιο. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε μείωση των επιτοκίων νέων καταθέσεων και χορηγήσεων σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, ενώ συνεχίστηκε, αν και με μειούμενο ρυθμό, η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις που έχει ξεκινήσει τις αρχές του 2019, έπειτα από οκτώ συναπτά έτη πιστωτικής συρρίκνωσης. Θετικά στο τραπεζικό σύστημα επιδρά και η βελτίωση των όρων άντλησης κεφαλαίων από τη διατραπεζική αγορά.

Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αυξήθηκε ο ρυθμός ανάκαμψης των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, το χρονικό διάστημα Δεκεμβρίου 2019 -Φεβρουαρίου 2020, σε σχέση με ένα

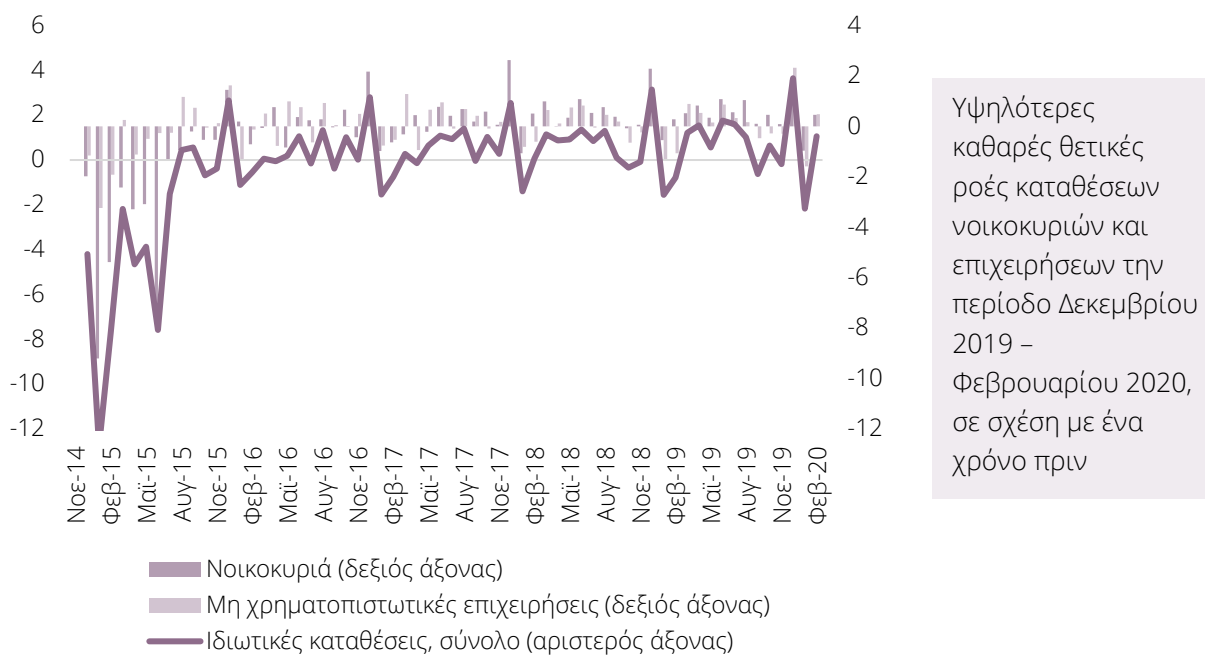

χρόνο πριν. Καταγράφηκε καθαρή εισροή ύψους €2,5 δισεκ., που οφείλεται σε εισροή €1,2 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και €1,3 δισεκ. από νοικοκυριά (Διάγραμμα 2.7). Στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2018-2019, η καθαρή εισροή ιδιωτικών καταθέσεων ήταν μικρότερη, ύψους €814 εκατ. Σε κυλιόμενη 12-μηνη βάση, η μέση μηνιαία τάση επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων καταγράφηκε σε €841 εκατ. το Φεβρουάριο του 2020, υψηλότερα από το τέλος του 2019 (€738 εκατ. καθαρή μέση εισροή), καθώς και από τον αντίστοιχο μήνα του 2019 (€576 εκατ.).

Από τον Αύγουστο του 2015 έως το Φεβρουάριο του 2020 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα διευρύνθηκαν κατά €28,2 δισεκ., εκ των οποίων €17,4 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά και €10,3 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Πάρα ταύτα, το απόθεμα των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων υπολείπεται αρκετά του επιπέδου του 2014 (Νοέμβριος), κατά €22,1 δισεκ., εκ των οποίων υστέρηση €19,8 δισεκ. προέρχεται από τα νοικοκυριά και €2,3 δισεκ. από επιχειρήσεις. Εξ αυτών, οι μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις σημειώνουν αύξηση από το 2015, κατά €1,6 δισεκ.

Διάγραμμα 2.7

Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

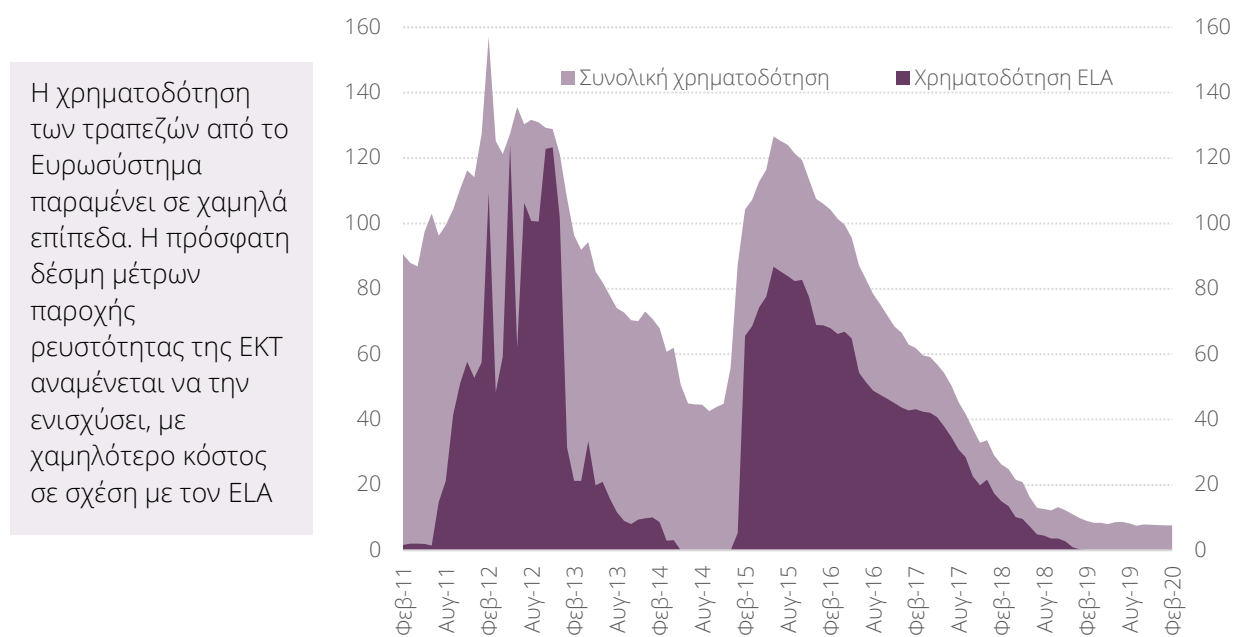
Για τη συνέχεια του 2020 αρχικά αναμένεται γρήγορη επιβράδυνση της θετικής τάσης στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις της πανδημίας, η οποία συνεπάγεται μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος καθώς και σημαντική αύξηση της αβεβαιότητας. Στην περίπτωση που η υγειονομική κρίση θα είναι παρατεταμένη η τάση ενδέχεται να αλλάξει σε πτωτική, ενώ εάν ολοκληρωθεί σχετικά σύντομα, μάλλον θα συνεχιστεί η αύξηση, με μικρή ένταση.

Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα (Διάγραμμα 2.8). Ένα χρόνο μετά την εξάλειψη της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA), και σε συνέχεια αναβαθμίσεων τους από διεθνείς οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης στη διάρκεια του 2019, οι τράπεζες αναζητούν εναλλακτικές πηγές ρευστότητας, όπως τα repos στην διατραπεζική αγορά, την έκδοση ομολογιών, καθώς και φθηνότερες πηγές απευθείας από την ΕΚΤ. Η πρόσφατη έκτακτη δέσμη μέτρων της ΕΚΤ για ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών, χαλαρώνοντας προσωρινά τα κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογούνται ως επιλέξιμες οι εξασφαλίσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο των προγραμμάτων ποσοτικής χαλάρωσης, προσφέρει πλέον και στις ελληνικές τράπεζες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα και τη διατραπεζική αγορά σε κόστος πολύ χαμηλότερο από αυτό που ενείχαν οι έκτακτοι μηχανισμοί ρευστότητας κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων προσαρμογής.

Διάγραμμα 2.8

Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, επιβραδύνθηκε η ανάκαμψη των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που καταγράφηκε από τις αρχές του 2019, έπειτα από οκτώ έτη συρρίκνωσης, ενώ ενισχύθηκε η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, διανύοντας πλέον το δέκατο έτος της. Σε αυτές τις τάσεις συντελούν τόσο παράγοντες της προσφοράς όσο και της ζήτησης δανείων. Στην πλευρά της ζήτησης, αρνητικά επιδρά το υψηλό απόθεμα ιδιωτικού χρέους νοικοκυριών και επιχειρήσεων, αντισταθμίζοντας τη θετική επίδραση από την ενισχυμένη δραστηριότητα, έως το Φεβρουάριο, σε κλάδους όπως ο Τουρισμός, και η Ενέργεια. Στην πλευρά της προσφοράς, το υψηλό απόθεμα Μη

Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) επιδρά ανασταλτικά στην πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, ενώ θετικά επίδρασε η ανάκαμψη των τιμών των κατοικιών.

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, συρρικνώθηκε στο πρώτο δίμηνο του 2020 κατά 0,7% σε όρους ετήσιας μεταβολής, τάση που φανερώνει οριακή επιδείνωση σε σχέση με τη μέση συρρίκνωση κατά 0,4% στο σύνολο του προηγούμενου έτους. (Πίνακας 2.11). Το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2020 η ετήσια συρρίκνωση των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα προήλθε από τον περιορισμό τους κατά 2,9% προς τα νοικοκυριά και κατά 2,4% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίες αντιστάθμισαν την πιστωτική επέκταση κατά 1,4% προς τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις ΜΧΕ (Πίνακας 2.11). Η πιστωτική επέκταση προς τις ΜΧΕ είχε καταγράψει μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2,2% πέρυσι, θετικό για πρώτη φορά μετά από οκτώ χρόνια. Η μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση προς ΜΧΕ στις αρχές του 2020 καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των Μεταφορών, της Ενέργειας, της Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, του Τουρισμού, και της Βιομηχανίας. Αντιθέτως, καταγράφηκε συρρίκνωση προς τις Κατασκευές, την Επικοινωνία, τη Γεωργία, τη Ναυτιλία και στασιμότητα προς το Εμπόριο.

Πίνακας 2.11

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	1/19	2/19	3/19	4/19	Ιαν.20	Φεβ.20
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-0,7	-0,2	-0,2	-0,3	-0,6	-0,7
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,2	-2,4	-2,8	-2,9	-2,9	-2,9
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-1,7	-1,8	-2,3	-2,0	-2,4	-2,4
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	1,3	2,6	2,7	2,2	1,6	1,2
Γεωργία	3,0	0,7	0,0	2,2	-2,9	-0,6
Βιομηχανία	0,3	0,1	-0,8	0,7	-0,3	0,9
Εμπόριο	-0,5	-0,3	-0,3	-0,1	-0,1	0,0
Τουρισμός	3,9	5,5	4,2	3,8	3,5	3,5
Ναυτιλία	1,8	2,2	1,7	1,1	-0,4	0,0
Κατασκευές	-0,7	-0,1	0,5	-1,7	-4,6	-4,4
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	8,1	18,4	24,0	11,5	6,7	7,1
Μεταφορές και logistics	33,1	50,5	48,5	50,4	55,3	0,8
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,10	9,49	9,68	9,59	9,85	9,58
Στεγαστική πίστη	3,20	3,16	3,17	2,93	2,86	2,91
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	4,06	4,06	3,87	3,62	3,63	3,55

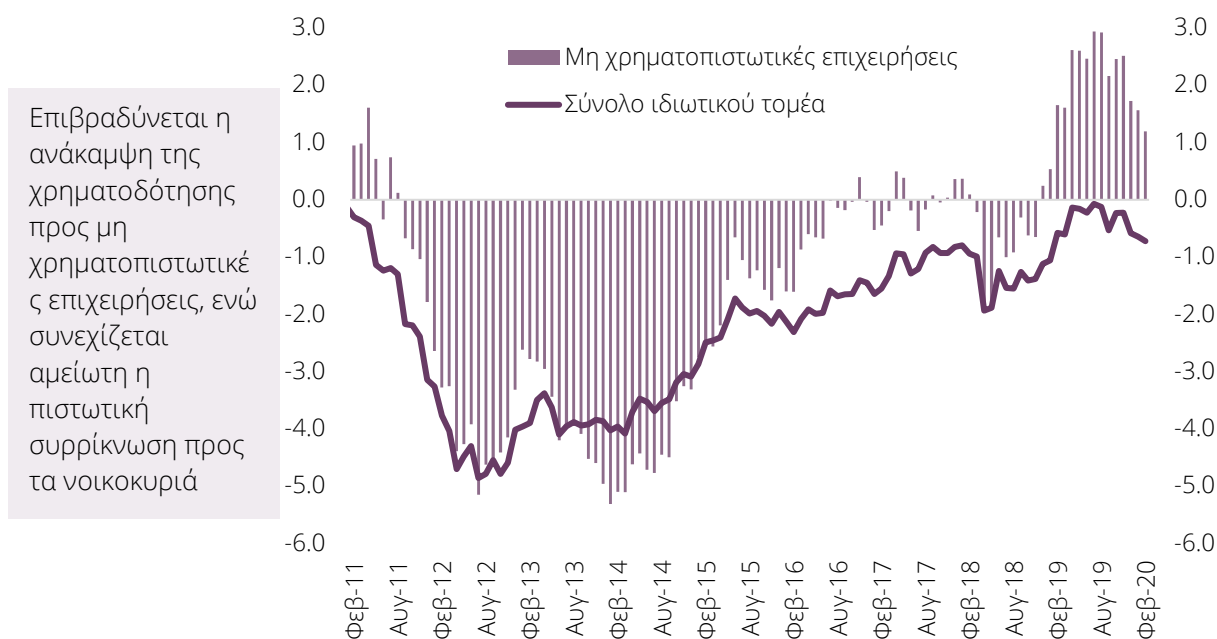
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Διάγραμμα 2.9

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2020 (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Από την πλευρά της ζήτησης, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το τέταρτο τρίμηνο του 2019 συνέχισε να καταγράφει ήπια ενίσχυση της ζήτησης δανείων, ενώ τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα. Κινητήριοι μοχλός της ζήτησης διαφαίνονται τα δάνεια μακροχρόνιου ορίζοντα, τόσο από τις μικρομεσαίες όσο και τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) υποχώρησαν το τέταρτο τρίμηνο του 2019 κατά 4,0% ή €3,2 δισεκ., ελαφρώς βραδύτερα από το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (-€4,2 δισεκ.)²². Το συνολικό ύψος των ΜΕΔ τον Δεκέμβριο του 2019 ήταν €68,0 δισεκ. ή 40,3% των συνολικών δανείων, περίπου €39,2 δισεκ. ή 36,6% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν στο 37,9% των δανείων το τέταρτο τρίμηνο του 2019, από 40,4% το τρίτο τρίμηνο (44,7% το ίδιο τρίμηνο του 2018), ενώ μικρότερη μείωση, από 49,7% σε 48,7%, καταγράφηκε στα καταναλωτικά (53% το ίδιο τρίμηνο του 2018), όπως και στα στεγαστικά χαρτοφυλάκια, από 43,0% σε 42,4% (44,5% το ίδιο τρίμηνο του 2018).²³ Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ τον Δεκέμβριο του 2019 ήταν μειωμένα μεταξύ ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, παραμένοντας ωστόσο σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο (62,0% από 64,2% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ υποχώρησαν στις μεγάλες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε 20,6% και 50,6% αντίστοιχα, από 22,4% και 55,3% τον Σεπτέμβριο

²² Παρουσιάζονται στοιχεία για τα ΜΕΔ που περιλαμβάνουν μόνο τα στοιχεία εντός ισολογισμού

²³ Η τριμηνιαία έκδοση της ΤτΕ με τίτλο «Επιχειρησιακοί Στόχοι ΜΕΑ» έχει διακοπεί, για αυτό ποσοτικά στατιστικά στοιχεία εξέλιξης των ΜΕΔ όπως ο ρυθμός αποκατάστασης εξυπηρέτησης (cure rate) και ο ρυθμός νέων αθετήσεων (default rate) για το 2019 δεν είναι διαθέσιμα.

του 2019. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε σχέση με τον αρχικό στόχο μείωσης των ΜΕΔ που είχε συμφωνηθεί στα πλαίσια του τρίτου προγράμματος, με χρονικό ορίζοντα το τέλος του 2019, οι τράπεζες έφεραν σε πέρας το 91,3% του στόχου, με καταγεγραμμένη σωρευτική μείωση των ΜΕΔ από τον Μάρτιο του 2016, κατά €39,2 δισεκ. σε σχέση με το στόχο μείωσης των €43,0 δισεκ.

Εκτός από τις ποσοτικές μεταβολές, κατά τη διάρκεια της περιόδου 2016-2019 παρατηρήθηκε μία σταδιακή μεταβολή στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιορισμού των ΜΕΔ η οποία είναι σημαντικό να ενισχυθεί. Το πρώτο χρονικό διάστημα, βασίστηκε κυρίως στις διαγραφές δανείων (άνω του μισού της σωρευτικής μείωσης των ΜΕΔ από τις αρχές του 2016 έχει βασιστεί σε αυτές), γεγονός που είχε αρνητική επίπτωση στην κερδοφορία και τους κεφαλαιακούς δείκτες των τραπεζών. Ωστόσο, σταδιακά έχουν κερδίσει έδαφος οι πωλήσεις «κόκκινων» χαρτοφυλακίων, των οποίων η συνεισφορά ως ποσοστό επί της συνολικής ετήσιας μείωσης των ΜΕΔ αυξήθηκε από 35% το 2017 (€3,6 δισεκ.) σε 46% το 2018 (€5,8 δισεκ.) και 59% το 2019 (€8,1 δισεκ.). Παρά την πρόοδο στα ποιοτικά χαρακτηριστικά μείωσης των ΜΕΔ, ορισμένες δυνατότητες για τον περιορισμό τους εξακολουθούν να υπό-αξιοποιούνται, όπως (α) οι εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης και (β) οι εισπράξεις από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων.

Κατά τη διάρκεια του 2019, οι τράπεζες συμφώνησαν με τον Ευρωπαϊκό Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό SSM, σε αναθεωρημένους επιχειρησιακούς στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ έως το τέλος του 2021, σε ποσοστό χαμηλότερο από 20% του συνόλου των δανείων. Σύμφωνα με το πλάνο, η μεγαλύτερη συνεισφορά στον περιορισμό των ΜΕΔ θα προέλθει από πωλήσεις δανείων, με δεύτερη συμβολή από τις ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων και μόλις τρίτη από τις διαγραφές. Επίσης, προβλέπεται μεγαλύτερη συνεισφορά από το χαρτοφυλάκιο των επιχειρηματικών δανείων, ακολουθούμενη από τα στεγαστικά και λιγότερο από τα καταναλωτικά δάνεια.

Προκειμένου να επιταχυνθεί η εξυγίανση του ενεργητικού των τραπεζών και κατόπιν έγκρισης από τη Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ψηφίστηκε σε νόμο στα τέλη του 2019 ένα πρόγραμμα παροχής εγγύησης του Ελληνικού Δημοσίου σε τιτλοποιημένα χαρτοφυλάκια ΜΕΔ (Σχέδιο «Ηρακλής, νόμος 4649/2019). Το σχέδιο διευκολύνει τις τράπεζες να τιτλοποιούν ΜΕΔ και να τα αφαιρούν από τους ισολογισμούς τους, ενώ ταυτόχρονα για τους τίτλους χαμηλότερου κινδύνου το κράτος θα μπορεί να παρέχει την εγγύηση του Δημοσίου, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα αμοιβή σύμφωνη με τους όρους της αγοράς. Η αμοιβή του δημοσίου θα βασίζεται σε δείκτη αναφοράς ο οποίος θα είναι αυξανόμενος όσο το επίπεδο του κινδύνου και η διάρκεια της χορηγούμενης εγγύησης μεγαλώνουν. Οι τάσεις μείωσης του κόστους νέου δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου, τουλάχιστον έως το Φεβρουάριο, βελτιώνουν την προοπτική αποτελεσματικότητας του σχεδίου. Ωστόσο, περισσότερους από τρεις μήνες μετά την ψήφισή του, η υλοποίηση του σχεδίου εκκρεμεί, αν και αναμένεται να εφαρμοστεί σύντομα. Ειδικότερα ως προς την υλοποίηση, αναμένεται ότι το Δημόσιο θα παράσχει συνολικά εγγυήσεις ύψους €12 δισεκ., για την τιτλοποίηση ΜΕΔ ύψους έως €36 δισεκ. Η διαχείριση των τιτλοποιημένων ΜΕΔ θα αναλαμβάνεται από εταιρίες διαχείρισης απαιτήσεων. Παράλληλα, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί η εφαρμογή και άλλων συμπληρωματικών μέτρων, όπως η πρόταση της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία σκοπό έχει να βελτιώσει την κεφαλαιακή διάρθρωση των τραπεζών, καθώς πέρα από τα ΜΕΔ, και ένα μέρος

των απαιτήσεων των τραπεζών από αναβαλλόμενη φορολογία προτείνεται να τιτλοποιηθεί και να πωληθεί σε τρίτους, μέσω οχημάτων ειδικού σκοπού.

Μεσοπρόθεσμα, ο αναθεωρημένος στόχος μείωσης των ΜΕΔ που έχει συμφωνηθεί από τις τράπεζες και τον ΣΣΜ είναι φιλόδοξος καθώς ισοδυναμεί με περιορισμό των ΜΕΔ κατά τουλάχιστον 10 π.μ. σε κάθε έτος, το 2020 και 2021. Για το τρέχον έτος ο στόχος καθίσταται ακόμα πιο φιλόδοξος, δεδομένης της απρόβλεπτης κρίσης πανδημίας και των ισχυρών αρνητικών επιπτώσεων που ήδη επιφέρει στην οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Ακολούθως, είναι αναπόφευκτη η επιβράδυνση μείωσης των ΜΕΔ, αλλά και πιθανή η προσωρινή αύξησή τους, ιδίως σε κλάδους που πλήττονται σημαντικά. Προκειμένου να μην ανακοπεί η μεσοπρόθεσμη τάση σταθερής μείωσης των ΜΕΔ πρέπει να τεθεί σε άμεση εφαρμογή το πρόγραμμα «Ηρακλής», καθώς και συμπληρωματικά εργαλεία που περιέχονται στην πρόταση της ΤτΕ. Η προβλεπόμενη, ισχυρή οικονομική ύφεση για το τρέχον έτος, θα δράσει ανασχετικά και στην ανάκαμψη της τραπεζικής πίστης που παρατηρήθηκε το 2019, με έντονη υποχώρηση της ζήτησης στο πρώτο μισό του έτους, γεγονός που θα ατονήσει την πιστωτική επέκταση των επιχειρηματικών δανείων, ενώ θα ακολουθήσει η πιστωτική συρρίκνωση στα καταναλωτικά και στεγαστικά χαρτοφυλάκια. Δεδομένων αυτών των συνθηκών, θεωρείται περισσότερο πιθανή μια νέα κλιμάκωση της πιστωτικής συρρίκνωσης το τρέχον έτος.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων μειώθηκαν σε ιστορικά χαμηλά το δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2020 για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά, σε 0,16%, από 0,25% το 2019. Τα επιτόκια νέων χορηγήσεων μειώθηκαν επίσης σε 4,3%, το ίδιο δίμηνο φέτος, έναντι 4,6% στο προηγούμενο έτος, κυρίως λόγω της μείωσης του κόστους δανεισμού προς τις ΜΧΕ αλλά και της στεγαστικής πίστης, τα οποία αντιστάθμισαν την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού προς ιδιώτες για καταναλωτικούς σκοπούς (Πίνακας 2.11).

Το μέσο κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε οριακά σε 3,6% τον Φεβρουάριο του 2020, αγγίζοντας ξανά το ιστορικό χαμηλό του Νοεμβρίου 2019, που είναι και το διαχρονικά χαμηλότερο κόστος νέου δανεισμού από την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. Ωστόσο, το κόστος αυτό εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ (Διάγραμμα 2.10), το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις το Φεβρουάριο του 2020 διαμορφώθηκε σε 1,5% στην Ευρωζώνη, 1,5% στην Γερμανία, και 2,1% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Ακολούθως, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου» διατηρήθηκε κοντά στις 210 μ.β. και 150 μ.β. αντίστοιχα. Συγκρίνοντάς το με το επίπεδο προ κρίσης, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, παραμένει αισθητά υψηλότερο.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου διμήνου του 2020 συνεχίστηκε η έντονη αποκλιμάκωση στην απόδοση των κρατικών ομολόγων, η οποία για το 10-ετές αξιόγραφο έφτασε το Φεβρουάριο του 2020 σε διαχρονικά ελάχιστο μέσο μηνιαίο επίπεδο, κάτω του 1,1%. Είναι χαρακτηριστικό ότι μια σειρά από εκδόσεις 3-μηνων έντοκων γραμματίων στα τέλη του 2019 και τις αρχές του 2020, κατέγραψαν οριακά αρνητικό επιτόκιο δανεισμού. Σε αυτό το ευνοϊκό πλαίσιο εξελίξων,

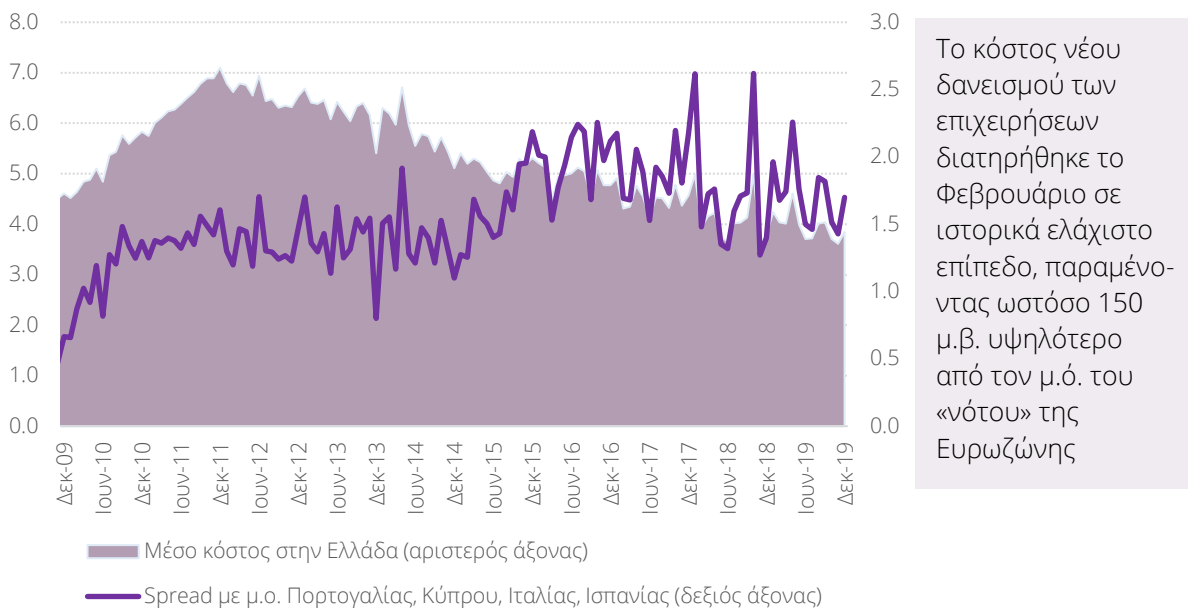

πραγματοποιήθηκε στα τέλη Ιανουαρίου 2020 άντληση κεφαλαίων ύψους €2,5 δισεκ. από το Ελληνικό Δημόσιο με έκδοση 15-ετούς ομολόγου η οποία υπερκαλύφθηκε από ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση (7,5 φορές), οδηγώντας σε επιτόκιο αγοράς χαμηλότερο του 2% (1,875%). Η παραπάνω θετική τάση αντιστράφηκε μερικώς τον Μάρτιο, με τη ριζική επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος διεθνώς και την ισχυρή μεταβλητότητα στις αγορές κεφαλαίου, με την απόδοση του 10-ετούς να ανεβαίνει παροδικά κατά τουλάχιστον 200 μονάδες βάσης, πριν σταθεροποιηθεί σε επίπεδα κοντά στο 2%.

Πάρα τα ιστορικά χαμηλά επιτόκια νέου δανεισμού, και τις αναβαθμίσεις του κρατικού αξιόγραφου της Ελλάδας από τους οίκους αξιολόγησης S&P (Οκτώβριος 2019) και Fitch (Ιανουάριος 2020), η πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδας παραμένει ακόμα μεταξύ δύο (κατά Fitch) και τεσσάρων (κατά Moody's) βαθμίδων μακριά από την κατηγορία της «επενδυτικής βαθμίδας». Η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, μειώθηκε το Φεβρουάριο του 2020 στα επίπεδα του Οκτωβρίου 2009 (Διάγραμμα 2.11), δηλαδή στις 154 μονάδες βάσης σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο (από 378 μ.β. ένα έτος πριν), και στις 56 μονάδες βάσης σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης (από 193 μ.β. το Φεβρουάριο του 2019). Μια περαιτέρω μείωση του επιπλέον κόστους νέου δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες θα σηματοδοτήσει το βαθμό ανάκαμψης εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών απέναντι στην ελληνική οικονομία. Ωστόσο οι εξελίξεις στις αγορές κεφαλαίου τους επόμενους μήνες, σε συνθήκες πρωτοφανούς αβεβαιότητας παγκοσμίως, είναι πιθανό να μην διαμορφώνονται κυρίως από τη σχετική αποτίμηση του ρίσκου των χωρών.

Διάγραμμα 2.10

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

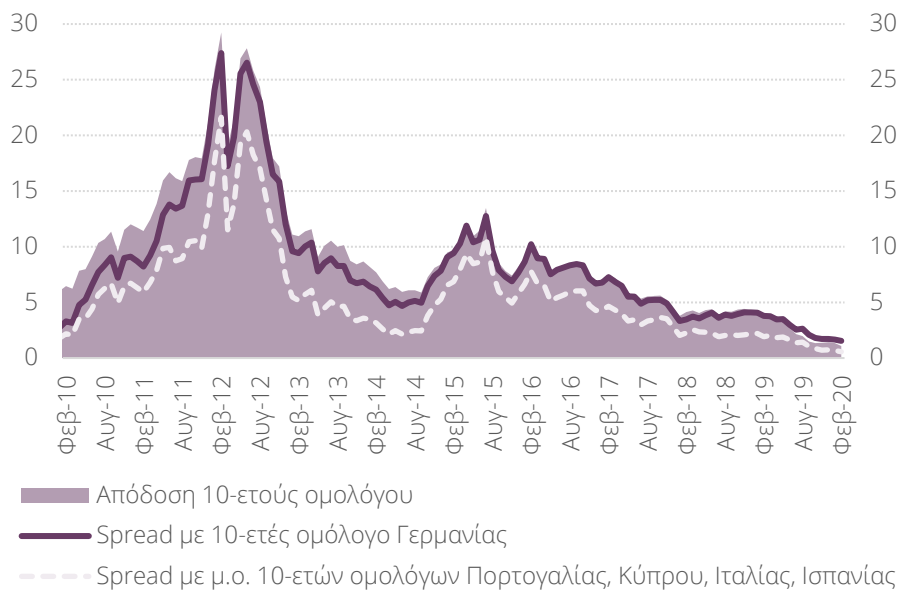
Πηγή: EKT

Διάγραμμα 2.11

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Επιταχύνθηκε η αποκλιμάκωση του spread του 10-ετούς ελληνικού ομολόγου έναντι του Γερμανικού το Φεβρουάριο, σε επίπεδο περί τις 154 μ.β., που αποτελεί ελάχιστο δεκαετίας

Πηγή: ΕΚΤ

3 ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Περαιτέρω επιβράδυνση ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα το δ' τρίμ. 2019, σε 1,0%, από 2,3% στο προηγούμενο τρίμηνο. Η χαμηλότερη ανάπτυξη από το δεύτερο τρίμηνο του 2017.
- Συνολικά το 2019, αύξηση ΑΕΠ ίδιας έκτασης με εκείνη το 2018, 1,9%
- Επιβράδυνση στο δ' τρίμ. κυρίως από τη σημαντική εξασθένιση της ανόδου των εξαγωγών (+1,0% από +9,2%).
- Ωστόσο, νέα βελτίωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα από οριακή υποχώρηση των εισαγωγών (-0,3%)
- Κλιμάκωση πτώσης επενδύσεων (-7,1% από -5,7%), εξαιτίας όμως λιγότερων αποθεμάτων σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα. Εξαιρουμένων αυτών, η διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου κλιμακώθηκε (+14,4% από +2,7% στο γ' τρίμ.).
- Την αποκλιμάκωση της ανάπτυξης συγκράτησε η σημαντική επιτάχυνση της ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης, από 0,6% σε 1,8%

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, στο 1,0% από 2,3% στο προηγούμενο τρίμηνο. Αυτός ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ είναι ο χαμηλότερος από το δεύτερο τρίμηνο του 2017. Ακολούθως, στο σύνολο του 2019 το ΑΕΠ ήταν 1,9% μεγαλύτερο από ότι πρόπερσι, αύξηση ίδιας έκτασης με εκείνη του 2018 ως προς το 2017. Επικεντρώνοντας στις τάσεις στο τέταρτο τρίμηνο του περασμένου

έτους, η επιβράδυνση της αύξησης του εγχώριου προϊόντος προήλθε κυρίως από τη σημαντική εξασθένηση της ανόδου των εξαγωγών. Ωστόσο, η υποχώρηση των εισαγωγών οδήγησε σε νέα βελτίωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα. Στην εξασθένηση της ανάπτυξης συνέβαλαν τόσο η νέα, ισχυρότερη πτώση των επενδύσεων, η οποία όμως προήλθε αποκλειστικά από τη διαφορά στην τάση των αποθεμάτων σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018, όσο και η περιτολή της δημόσιας κατανάλωσης. Η μοναδική ενισχυτική επίδραση στην άνοδο του ΑΕΠ ασκήθηκε από τη σημαντική επιτάχυνση της διεύρυνσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών.

Ως προς τις ακριβείς εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ την προηγούμενη χρονιά, η εγχώρια κατανάλωση ήταν 1,0% μεγαλύτερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στη διάρκεια του οποίου είχε αυξηθεί λιγότερο, κατά 0,3%. Κατόπιν της ενίσχυσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο καταληκτικό τρίμηνο κατά 1,8%, που ήταν η ισχυρότερη από το τρίτο τρίμηνο του 2015, η διεύρυνσή της συνολικά το 2019 κατά 0,8% ήταν ο κύριος λόγος της διεύρυνσης των καταναλωτικών δαπανών εγχωρίως. Ωστόσο, το 2018 η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη (1,0%). Οι καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα διευρύνθηκαν κατά 2,2%, πρωτίστως λόγω της ιδιαίτερα ισχυρής ανόδου τους στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, εξέλιξη η οποία σχεδόν αντιστάθμισε την περιτολή τους ένα έτος νωρίτερα, κατά 2,5%.

Οι επενδύσεις ήταν αμετάβλητες πέρυσι σε σύγκριση με το 2018. Η στασιμότητά τους οφείλεται στη μικρότερη συσσώρευση αποθεμάτων το 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, κατά €963 εκατ., η οποία αντιστάθμισε τη διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου πέρυσι κατά 4,6%. Το 2018 οι επενδύσεις είχαν αυξηθεί κατά 1,6%, ενώ η δημιουργία πάγιου κεφαλαίου είχε υποχωρήσει κατά 12,0%. Ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου κλιμακώθηκε στο τελευταίο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, με την αύξησή του να φτάνει το 14,4%, από 2,7% στο προηγούμενο τρίμηνο, εξέλιξη που αποτυπώνει τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος πριν την εκδήλωση της πανδημίας του κορωνοϊού

Στις περισσότερες από τις κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου σημειώθηκε την προηγούμενη χρονιά άνοδος, με την έντασή της όμως να διαφέρει σημαντικά μεταξύ αυτών. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, σημειώθηκε στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, κατά 29,4% ή €798 εκατ., αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη μείωσή τους κατά 38,6% πρόπερσι. Η άνοδος κορυφώθηκε στο καταληκτικό τρίμηνο, φθάνοντας το 113,9%. Έπεται σε άνοδο, πολύ μικρότερη εκείνης στα μεταφορικά μέσα, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 12,0% ή €165,4 εκατ., συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του το 2018 κατά 17,3%. Η ενίσχυση στις επενδύσεις σε εξοπλισμό ΤΠΕ και στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό – οπλικά συστήματα ήταν ίδιας έντασης, 2,4%, πολύ μικρότερη και στις δύο κατηγορίες από ότι το 2018 (+17,0% και +15,9% αντίστοιχα).

Στον αντίποδα, την ευρύτερη πτώση το 2019 παρουσίασαν οι λοιπές κατασκευές, κατά 6,2% (-€469 εκατ.). Ωστόσο, αυτή ήταν πολύ μικρότερη από εκείνης πρόπερσι, όταν είχε φτάσει 23,0%. Ακολούθησαν σε υποχώρηση οι επενδύσεις στα αγροτικά προϊόντα, τα οποία έχουν μικρή συμβολή στην εγχώρια επενδυτική δραστηριότητα, με 4,7% (-€4,8 εκατ.), έκταση ελαφρώς μεγαλύτερη της προπερσινής ανόδου τους (+3,8%). Τέλος, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε λοιπά προϊόντα ήταν 0,7% μικρότερος (-€21,2 εκατ.), αντί στασιμότητας ένα έτος νωρίτερα.

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους επιβραδύνθηκε έντονα στο επόμενο

τρίμηνο, από 6,6% σε 1,0%. Η επιβράδυνση οφείλεται κυρίως στην ίδια εξέλιξη στις εξαγωγές υπηρεσιών, με την αύξησή τους να υποχωρεί από το 10,8% στο εννεάμηνο στο 2,3%, ενώ στις εξαγωγές προϊόντων σημειώθηκε αλλαγή τάσης, από άνοδο 6,2% σε μείωση 1,1%. Συνολικά το 2019 οι εξαγωγές ήταν 4,9% περισσότερες από ότι το 2018, στο οποίο ο ρυθμός αύξησής τους ήταν 8,7%. Όπως νωρίτερα στο προηγούμενο έτος, η ενίσχυση των εξαγωγών υπηρεσιών πέρυσι κατά 8,1% αποτέλεσε και τη βασική αιτία της άνοδου του συνόλου των εξαγωγών, καθώς σε αυτήν οφείλονται σχεδόν τα $\frac{3}{4}$ της (73,8%). Προήλθε πρωτίστως από τη νέα επέκταση της τουριστικής κίνησης, αλλά και από τις περισσότερες διεθνείς μεταφορές, σύμφωνα με τα στοιχεία εσόδων της Τράπεζας της Ελλάδος. Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 2,2%. Πρόπερσι η διεθνής ζήτηση υπηρεσιών επίσης είχε ενισχυθεί ελαφρώς ταχύτερα από εκείνη για προϊόντα, κατά 9,2%, έναντι 8,4%.

Οι εισαγωγές παρέμειναν σε πτωτική τροχιά στο σύνολο του δεύτερου εξαμήνου πέρυσι, για πρώτη φορά από το πρώτο εξάμηνο του 2016. Η υποχώρηση προήλθε αποκλειστικά από το σκέλος των εισαγωγών προϊόντων και ήταν έκτασης 3,8%, σε αντίθεση με την εκτεταμένη ενίσχυση κατά 7,1% στο αρχικό εξάμηνο. Αντιθέτως, η ενίσχυση των εισαγωγών υπηρεσιών κλιμακώθηκε καθ' όλο το περασμένο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου, σε σύγκριση με το προηγούμενο εξάμηνο, με τη διεύρυνσή τους να φθάνει το 9,4%, από 4,3%. Στο σύνολο του 2019 οι εισαγωγές ήταν 2,5% περισσότερες από ότι το 2018, στη διάρκεια του οποίου είχαν αυξηθεί κατά 3,0%. Η περυσινή άνοδος προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισαγωγές υπηρεσιών (+6,9%), όπως και πρόπερσι, όμως τότε η αύξησή τους ήταν μεγαλύτερη (+14,4%). Η άνοδος των εισαγωγών προϊόντων ήταν υποτονική για δεύτερο έτος, ωστόσο μεγαλύτερη από ότι το 2018, 1,5% έναντι 0,7%. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εξαγωγών σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, περιορίστηκε στα €857 εκατ. (-64,1% έναντι του 2018) ή μόλις 0,4% του ΑΕΠ.

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στο σύνολο του περασμένου έτους ήταν 0,9% υψηλότερη έναντι του 2018, κατά το οποίο ενισχύθηκε περισσότερο, κατά 1,8%. Η μικρότερη διεύρυνσή της παρά την ίδια διεύρυνση του ΑΕΠ με πρόπερσι, οφείλεται στην πολύ μεγαλύτερη άνοδο των φόρων επί των προϊόντων σε σύγκριση με το 2018, οι οποίοι αποτελούν τμήμα του ΑΕΠ το οποίο καταβάλλεται στο κράτος. Συγκεκριμένα, αυξήθηκαν πέρυσι κατά 7,8%, έναντι άνοδου 3,1% ένα έτος νωρίτερα. Σε τέσσερις εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας η δραστηριότητα ενισχύθηκε κατά το προηγούμενο έτος, σε δύο ουσιαστικά παρέμεινε στο προπέρσινο της επίπεδο, ενώ υποχώρησε επίσης σε τέσσερις. Τη μεγαλύτερη αύξηση προϊόντος, σε σχετικούς όρους, παρουσίασαν πέρυσι οι Κατασκευές, κατά 12,3% (+€691 εκατ.), σε συνέχεια της αύξησής της ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 7,9%. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους η τάση στη δραστηριότητα του κλάδου μεταβλήθηκε σε έντονα πτωτική (-8,2%). Έπονται σε ποσοστιαία ενίσχυση δραστηριότητας, όπως στα τρία πρώτα τρίμηνα της προηγούμενης χρονιάς, οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες, με αύξηση 4,2% (ή €348 εκατ.), η οποία είναι ελαφρώς ηπιότερη εκείνης ένα έτος νωρίτερα (5,4%). Ακολουθεί το Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, Μεταφορές - αποθήκευση, Ξενοδοχεία - εστιατόρια, με ρυθμό 3,2%, τομέας στον οποίο σημειώθηκε η ευρύτερη άνοδος σε απόλυτους όρους (+€1,2 δισεκ.). Επομένως, άσκησε τη μεγαλύτερη ενισχυτική επίδραση στο ΑΕΠ, η οποία σχετίζεται κυρίως, για άλλο ένα έτος, με τη

διεύρυνση του διεθνούς τουρισμού και των εσόδων από αυτόν. Πάρα ταύτα, η περυσινή άνοδος ήταν ηπιότερη εκείνης το 2018 (+4,3%). Οι Τέχνες – διασκέδαση – ψυχαγωγία παρουσίασαν την ηπιότερη άνοδο, κατά 2,8% (+€200 εκατ.), σε συνέχεια αύξησης 2,0% ένα έτος νωρίτερα.

Ουσιαστικά αμετάβλητη στο περασμένο έτος σε σύγκριση με το 2018 ήταν η προστιθέμενη αξία στην Ενημέρωση – επικοινωνία και τη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας (+0,3% και +0,2% αντίστοιχα). Οι τάσεις σε αμφοτέρους τους κλάδους είναι απολύτως ίδιες με εκείνες πρότεροι. Μεταξύ των κλάδων με υποχώρηση δραστηριότητας στη διάρκεια του 2019, η μεγαλύτερη υποχώρηση σημειώθηκε στις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, κατά 8,0%. Ο συγκεκριμένος τομέας είχε παρουσιάσει την εντονότερη ύφεση και την προηγούμενη χρονιά (-10,0%), τάση που αναδεικνύει τη διαδικασία αναδιάρθρωσης που αυτός διέρχεται. Έπονται, με αρκετά μικρότερη κάμψη στο προϊόν τους, ο Πρωτογενής τομέας (-1,8%) και η Δημόσια διοίκηση – άμυνα – κοινωνική ασφάλιση (-0,5%), όταν πρότεροι αμφοτέροι μεγεθύνονταν, με ρυθμούς 2,9% και 0,7% αντίστοιχα. Στον τομέα της Βιομηχανίας σημειώθηκαν οι μικρότερες απώλειες, 0,6%, όμως ένα χρόνο νωρίτερα το προϊόν της ανερχόταν με ρυθμό 1,8%. Η έστω μικρή υποχώρηση του προϊόντος της βιομηχανίας θεωρείται πως σχετίζεται με την παρόμοια εξέλιξη στις εξαγωγές προϊόντων στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019, στο οποίο και η παραγωγή της περιορίστηκε για πρώτη φορά σε τρίμηνο πέρυσι και μάλιστα αισθητά, κατά 3,6%.

Η κλιμάκωση της ενίσχυσης των εξαγωγών υπηρεσιών στη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου πέρυσι αποτυπώθηκε αντιστοίχως κατά το τελευταίο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς στην απασχόληση των κλάδων οι οποίοι τις παράγουν (Μεταφορές, Τουρισμός). Σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση των θέσεων εργασίας για πρώτη φορά σε τρίμηνο πέρυσι στο Χονδρικό – Λιανικό εμπόριο, σε συνάφεια με την ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης, αλλά και τη διατήρηση των αυξημένων θέσεων εργασίας από την αρχή του έτους στη Μεταποίηση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 1,8% ή 68,1 χιλ. άτομα, η οποία ήταν η ηπιότερη σε τρίμηνο του 2019. Η υψηλότερη απασχόληση ήταν ο κύριος λόγος της περαιτέρω εξασθένησης της ανεργίας σε αυτήν την περίοδο, στο 16,8% (71,9% της μείωσης του αριθμού των ανέργων), με το υπόλοιπο της μείωσής της να προέρχεται από τη μείωση του εργατικού δυναμικού. Στο σύνολο του 2019 η ανεργία διαμορφώθηκε στο 17,3%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, όταν είχε περιοριστεί κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες. Η πτώση της προήλθε κατά 86,3% από την κλιμάκωση της απασχόλησης (+83,0 χιλ. άτομα) και κατά 13,7% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-13,1 χιλ. άτομα).

Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο Μεταφορών - Αποθήκευσης (+22,2 χιλ. ή +12,0%). Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης οι τομείς του Τουρισμού (+20,2 χιλ. ή +5,6%) και της Μεταποίησης (+19,3 χιλ. ή +5,4%), παρά την υποχώρηση του προϊόντος της που προαναφέρθηκε. Ελαφρώς μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση, (+17,7 χιλ. ή +5,8%), η οποία παρουσίασε σαφή εξασθένηση στο καταληκτικό τρίμηνο (+10,6 χιλ.). Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση από την αρχή του 2019, θεωρείται ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα. Την πεντάδα των κλάδων με τη μεγαλύτερη συμβολή στη δημιουργία θέσεων εργασίας στο περασμένο έτος συμπλήρωσε η Υγεία – Κοινωνική μέριμνα (+5,8 χιλ. ή +2,4%). Στον αντίποδα, μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον

Πρωτογενή τομέα (-16,0 χιλ. ή -3,94%), η οποία κλιμακώθηκε στο τρίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου (-23,0 χιλ.), στις Κατασκευές (-4,0 χιλ. ή -2,6%) και στις Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες (-3,4 χιλ. ή -3,9%).

Ο ρυθμός μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή ήταν στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019, όπως στο προηγούμενο, ουσιαστικά μηδενικός (0,1% κατόπιν -0,1%). Η επίδραση της μείωσης του ΦΠΑ τον περυσινό Μάιο υποχώρησε, καθώς η πτώση τιμών στην κατηγορία αγαθών Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά επιβραδύνθηκε από 1,8%, σε 0,6%. Η επιτάχυνση της μείωσης τιμών στην κατηγορία Στέγαση, από -0,3% σε -1,4%, οφείλεται στην πρόσκαιρη, εκτεταμένη υποχώρηση των τιμών της ενέργειας για οικιακή χρήση στον περασμένο Οκτώβριο, η οποία εξανεμίστηκε στο επόμενο δίμηνο. Η μεγαλύτερη μείωση τιμών στο τέταρτο τρίμηνο σημειώθηκε στην Αναψυχή – πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,8%) και στα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (-1,5%). Τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών στην πρόσφατη περίοδο παρουσίασαν οι Επικοινωνίες (+2,0%), οι υπηρεσίες Υγείας (+1,9%) και οι Μεταφορές (+1,8%), κυρίως από την άνοδο των τιμών στα αεροπορικά εισιτήρια. Αυτές οι ανοδικές τάσεις είχαν εκδηλωθεί σχεδόν από την αρχή του 2019. Στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε οριακά, κατά 0,3%, λιγότερο από ότι το 2018 (+0,6%). Κατά μέσο πέρυσι, οι τιμές υποχώρησαν στις πέντε από τις 12 βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν το ΔTK, κυρίως στα Διαρκή αγαθά και την Αναψυχή - πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,7% σε αμφότερες), στα Λοιπά αγαθά - υπηρεσίες (-0,7%) και στην Ένδυση – Υπόδηση (-0,6%). Στον αντίποδα, υψηλή άνοδο τιμών παρουσίασαν μόνο οι Επικοινωνίες (+4,2%), ωστόσο αυτή σταδιακά αποκλιμακωνόταν εντός του έτους. Έπονταν ως προς την αύξηση τιμών, σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα, η Υγεία και οι Μεταφορές (+1,4% αμφότερες οι κατηγορίες) και τα Αλκοολούχα ποτά – καπνός (+0,7%).

Ανακεφαλαιώνοντας, από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία είχε αναδειχθεί το ότι η επιτάχυνση της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους είχε προέλθει σχεδόν αποκλειστικά από τη μεγάλη αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης στο δεύτερο τρίμηνο, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου, όχι εξαιτίας κάποιου σχετικά σταθερού παράγοντα. Μια αύξηση των καταναλωτικών δαπανών στο δεύτερο τρίμηνο του 2019, όπως εκείνη στο αρχικό τρίμηνό του (0,2%), θα διαμόρφωνε τη μεγέθυνση του εγχώριου προϊόντος χαμηλότερα από ότι στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους.

Οι εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 αναδεικνύουν τον πρωταρχικό ρόλο των εξαγωγών και ευρύτερα του εξωτερικού τομέα στην ανάπτυξη κατά των πρόσφατα έτη. Από τον υπολογισμό της συμβολής των συνιστωσών του ΑΕΠ στην ανάπτυξη σε αυτό το χρονικό διάστημα, προκύπτει ενίσχυση από τον εξωτερικό τομέα κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι 0,9 π.μ. στο προηγούμενο εννεάμηνο της περασμένης χρονιάς. Η εξασθένιση της θετικής επίδρασης οφείλεται στην έντονη υποχώρηση της συμβολής των εξαγωγών από 2,1 σε 0,1 π.μ., ενώ η ανασχετική επίδραση των εισαγωγών είχε εξελιχθεί από το προηγούμενο τρίμηνο σε ενισχυτική, καθώς αυτές υποχωρούσαν (+0,1 έναντι -1,2 π.μ. στο εννεάμηνο). Οι συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης, δηλαδή η κατανάλωση και ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου, συνολικά είχαν αρκετά ισχυρότερο θετικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα στο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου, +2,5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι 1,1 π.μ. νωρίτερα πέρυσι. Ωστόσο αυτή η τονωτική επίδραση εξουδετερώθηκε από την αρνητική συμβολή των αποθεμάτων, κατά 2,1 π.μ., σε αντίθεση με τον ουδέτερο ρόλο τους στην περίοδο

Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου (+0,1 π.μ.). Συνεπώς, η επιβράδυνση της μεγέθυνσης στο τέλος του 2019 οφείλεται κυρίως στην υποχώρηση της συμβολής των εξαγωγών. Αυτή η εξέλιξη προϋδεάζει για της επιπτώσεις της πολύ μεγαλύτερης υποχώρησης των εξαγωγών εξαιτίας των επιπτώσεων του κορωνοϊού στη διεθνή ζήτηση και τις μεταφορές.

Επισημαίνονται οι ενδείξεις από την παραπάνω ανάλυση της ανερχόμενης συμβολής του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στην οικονομική δραστηριότητα, η οποία διαμορφώθηκε σε 1,4 π.μ. του ΑΕΠ, ενώ στο σύνολο του εννεαμήνου πέρυσι ήταν οριακά θετική (0,2 π.μ. του ΑΕΠ). Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις, πιθανότατα ο εκλογικός κύκλος επενέργησε ανασταλικά στην υλοποίηση επενδύσεων, εν αναμονή τυχόν αλλαγών στην οικονομική πολιτική από την ανάδειξη μιας νέας κυβέρνησης, οι οποίες θα αφορούν στις επιχειρήσεις. Ωστόσο, από τα στοιχεία του τελευταίου τριμήνου φαίνεται πως αυτή η ανασχετική επίδραση είχε υποχωρήσει σε μεγάλο βαθμό. Σε αυτήν την εξέλιξη πιθανότατα συνέβαλαν από τον Οκτώβριο τα μέτρα ελάφρυνσης της άμεσης φορολογίας για τις επιχειρήσεις στο προσχέδιο του Προϋπολογισμού για το 2020, που εγκρίθηκαν με την ψήφισή του τον Δεκέμβριο, όπως επίσης η συνεχής πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από την αρχή του 2019. Αυτοί οι παράγοντες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αναθέρμανση της επενδυτικής δραστηριότητας και το τρέχον έτος, ωστόσο οι πρόσφατες εξελίξεις εξαιτίας της πανδημίας ανατρέπουν αυτήν την προοπτική, έως ότου ομαλοποιηθεί η εσωτερική λειτουργία της ελληνικής οικονομίας, αλλά και των υπόλοιπων οικονομιών που συγκαταλέγονται στους κυριότερους εμπορικούς εταίρους και αποκατασταθούν οι διεθνείς μεταφορές.

Τέλος, επισημαίνεται το γεγονός ότι παρότι η εγχώρια ζήτηση (καταναλωτικές δαπάνες και σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου) ενισχύθηκε πέρυσι, με αποτέλεσμα να επενεργήσει τονωτικά στο ΑΕΠ, κατά μέσο όρο κατά 1,5 π.μ. αυτού, εντούτοις οι εισαγωγές αυξήθηκαν ήπια, με αποτέλεσμα η αρνητική επίδρασή τους να είναι αντίστοιχης έκτασης, 0,9 π.μ. Πρόπερσι το αρνητικό αποτέλεσμα των εισαγωγών είχε διαμορφωθεί στις 1,4 π.μ., παρά την υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης (-1,3 π.μ.), λόγω της έντονης κάμψης των επενδύσεων. Η μικρή διεύρυνση των εισαγωγών παρά την ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, ενδεχομένως να οφείλεται και σε υποκατάσταση εισαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών με εγχωρίως παραγόμενα. Μια τέτοια εξέλιξη θα επενεργούσε ανατροφοδοτικά στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2006	242.8	5,6%	208.0	3,7%	59.922	23,7%	50.966	5,1%	77.705	13,2%
2007	250.5	3,2%	216.9	4,3%	64.994	8,5%	56.373	10,6%	88.905	14,4%
2008	249.9	-0,3%	221.4	2,1%	59.020	-9,2%	58.486	3,7%	89.866	1,1%
2009	239.1	-4,3%	220.0	-0,6%	43.185	-26,8%	47.790	-18,3%	71.706	-20,2%
2010	226.1	-5,4%	206.9	-5,9%	38.613	-10,6%	49.959	4,5%	69.238	-3,4%
2011	205.3	-9,2%	188.2	-9,1%	30.201	-21,8%	49.998	0,1%	63.435	-8,4%
2012	190.3	-7,3%	173.9	-7,6%	22.965	-24,0%	50.578	1,2%	57.496	-9,4%
2013*	184.2	-3,2%	167.7	-3,5%	20.699	-9,9%	51.388	1,6%	55.586	-3,3%
2014*	185.7	0,8%	168.3	0,4%	22.064	6,6%	55.352	7,7%	59.870	7,7%
2015*	184.7	-0,5%	168.4	-0,3%	19.382	-12,2%	56.917	2,8%	60.112	0,4%
2016*	184.2	-0,3%	168.1	0,1%	20.534	5,9%	55.818	-1,9%	60.806	1,2%
α' 2017	46.16	0,0%	42.14	1,1%	6.824	29,8%	14.453	6,0%	17.227	16,1%
β' 2017	46.70	1,7%	42.34	1,3%	5.723	-1,6%	14.727	9,1%	16.268	5,8%
γ' 2017	46.90	1,9%	42.47	1,3%	4.444	-6,9%	15.250	6,6%	15.534	4,8%
δ' 2017	47.19	2,2%	42.31	-0,1%	5.491	17,2%	15.223	5,8%	16.275	3,2%
2017*	186.9	1,4%	169.2	0,9%	22.482	9,5%	59.652	6,9%	65.304	7,4%
α' 2018	47.41	2,7%	42.53	0,5%	5.263	-22,9%	15.720	8,8%	15.930	-7,5%
β' 2018	47.33	1,4%	42.19	1,5%	5.571	-2,7%	16.087	9,2%	16.722	2,8%
γ' 2018	47.77	1,9%	42.56	1,1%	6.262	40,9%	16.173	6,1%	17.957	15,6%
δ' 2018	48.04	1,8%	42.48	0,8%	5.741	4,6%	16.869	10,8%	16.6627	2,2%
2018	190.5	1,9%	169.7	1,0%	22.837	1,6%	64.849	8,7%	67.235	3,0%
α' 2019	48.15	1,6%	42.61	0,9%	5.915	12,4%	16.423	4,5%	17.492	9,8%
β' 2019	48.65	2,8%	43.00	0,0%	5.690	2,1%	16.926	5,2%	17.381	3,9%
γ' 2019	48.85	2,3%	42.86	0,6%	5.960	-5,7%	17.663	9,2%	17.453	-2,8%
δ' 2019	48.51	1,0%	43.05	1,8%	5.336	-7,1%	17.040	1,0%	16.583	-0,3%
2019	194.1	1,9%	171.5	0,8%	22.847	0,0%	68.053	4,9%	68.910	2,5%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ, Μάρτιος 2020

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Η διάρκεια της πανδημίας κορωνοϊού και τα μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της, περιοριστικά, αλλά και ενίσχυσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, κύριος καθοριστικός παράγοντας της εξέλιξης του ΑΕΠ
- Σημαντικό πρόσκομμα στην πραγματοποίηση προβλέψεων η άγνοια ως προς τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, τη δυνατότητα εύρεσης θεραπείας της και την πιθανότητα ανάκαμψής της στο μέλλον
- Πραγματοποίηση προβλέψεων για όλες τις μακροοικονομικές μεταβλητές βάσει εναλλακτικών συνόλων υποθέσεων (σεναρίων) για παραμέτρους που τις επηρεάζουν (π.χ. διάρκεια κρίσης, μέγεθος σοκ στην οικονομία της Ευρωζώνης, βαθμός εφαρμογής παρεμβάσεων στήριξης, πολλαπλασιαστές μέτρων)
- Με αυτήν τη διαδικασία προβλέψεων, ύφεση τουλάχιστον 5,0% φέτος. Εφόσον οι συνθήκες εγχωρίως και παγκοσμίως παραμείνουν ιδιαίτερα δυσμενείς πέρα από το δεύτερο τρίμηνο ή/και συμβεί μια σημαντική έξαρση του ιού το φθινόπωρο, δεν αποκλείεται η ύφεση να κινηθεί πλησίον διψήφιου ποσοστού.

Στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξελίξεις οι οποίες θεωρούνταν ως οι πλέον καθοριστικές του πολιτικοοικονομικού περιβάλλοντος εγχωρίως στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους ήταν η ολοκλήρωση των επιδράσεων του εκλογικού κύκλου και η αποσαφήνιση των μεταβολών στην οικονομική πολιτική από τη νέα κυβέρνηση, μέσω της πραγματοποίησης σχετικών παρεμβάσεων (φοροελαφρύνσεις Σεπτεμβρίου 2019 και Προϋπολογισμού 2020 (ν.4646/2019)), νέος αναπτυξιακός νόμος («Επενδύω στην Ελλάδα», ν.4635/2019), Πρόγραμμα Ηρακλής, για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των τραπεζών στην Ελλάδα (ν.4649/2019)). Προκειμένου παράλληλα με τις φοροελαφρύνσεις και τις παροχές να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι, περιλαμβάνονταν στον φετινό προϋπολογισμό μεταρρυθμίσεις στη δημοσιονομική διοίκηση, για την ενίσχυση της ελεγκσιμότητας των δημοσίων δαπανών και εσόδων, καθώς και την αξιολόγηση της αποδοτικότητας των πόρων του δημόσιου τομέα. Αυτές ήταν η επισκόπηση δαπανών και εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, η μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων, με τη δημιουργία ενός συστήματος κύριων δεικτών επίδοσης (KPIs), η ρεαλιστικότερη αποτύπωση των ορίων δαπανών των υπουργείων, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας τους με το Γενικό Λογιστήριο. Επιπλέον, είχαν σχεδιαστεί δράσεις για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης, την αύξηση της εισπραξιμότητας εσόδων από ακίνητη περιουσία και την επιτάχυνση επίλυσης εκκρεμών φορολογικών διαφορών στα δικαστήρια.

Ωστόσο, η ραγδαία εξάπλωση του κορωνοϊού από τον Φεβρουάριο φέτος, με αποτέλεσμα να εξελιχθεί σε παγκόσμια υγειονομική κρίση, έχει ήδη μεταβάλλει σημαντικά και θα συνεχίσει να επηρεάζει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα τα δεδομένα όχι μόνο για την ελληνική, αλλά και για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια οικονομία. Η διάρκεια και η έντασή της, στο τρέχον και ενδεχομένως στα επόμενα έτη, προς το παρόν δεν είναι δυνατό να προβλεφθούν, επομένως και η ένταση των συνεπειών της σε διάφορα επίπεδα (δημόσια υγεία, κοινωνικές σχέσεις, εκπαίδευση, διακρατικές σχέσεις, παραγωγική δραστηριότητα, δημόσια οικονομικά, τραπεζικό σύστημα κ.ά.). Ειδικά σε ότι αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας, το γεγονός ότι εξαπλώνεται με ταχύ ρυθμό ιδίως σε ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα ιδιαίτερα

υψηλή θνησιμότητα, έχει οδηγήσει στη λήψη πρωτοφανών προστατευτικών μέτρων, τα οποία έχουν δημιουργήσει σημαντικά προσκόμματα στην ομαλή λειτουργία τους και ασκούν ισχυρές, πρωτοφανείς μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πιέσεις στις οικονομίες τους. Η μεγάλη ανάσχεση της οικονομικής δραστηριότητας στις αναπτυσσόμενες οικονομίες επηρεάζει τη ζήτησή τους από αναπτυσσόμενες και αναδύομενες οικονομίες που διαθέτουν πρόσβαση σε καίριους για παραγωγή φυσικούς πόρους ή/και παράγουν πρώτες ύλες. Ευρύτερα, όσο η κρίση θα παρατείνεται και ενδεχομένως θα εντείνεται, αποκτά περισσότερα δομικά και λιγότερα συγκυριακά χαρακτηριστικά, τα οποία οξύνουν σημαντικά τις επιπτώσεις της.

Οι επενέργειες των διοικητικών μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό στη ζήτηση από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, τόσο για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες, όπως επίσης για εισαγωγές αυτών, που πλήττουν τους σχετιζόμενους κλάδους, θα αντισταθμιστούν σε κάποιο βαθμό, ο οποίος προς το παρόν δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί, από τις παρεμβάσεις δημοσιονομικής πολιτικής, ήδη υλοποιούμενες και όσες θα πραγματοποιηθούν στο μέλλον. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτές οι παρεμβάσεις μάλλον θα πραγματοποιηθούν κυρίως με εθνικούς πόρους, με αντίστοιχο αρνητικό αντίκτυπο στα δημοσιονομικά ισοζύγια. Έως τώρα στην Ελλάδα έχουν ανακοινωθεί τέσσερις δέσμες μέτρων, πολλά από τα οποία αφορούν σε αναθεώρηση των προηγούμενων. Πρωτοβουλίες οι οποίες έχουν ληφθεί από θεσμούς της ΕΕ, όπως η Πρωτοβουλία Επενδύσεων της Ευρ. Επιτροπής για την Αντιμετώπιση του Κορωνοϊού, ύψους €37 δισεκ, και το Έκτακτο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, προϋπολογισμού €750 δισεκ., εστιάζουν κυρίως στην τόνωση της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας, καθώς η συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου και της καταναλωτικής ζήτησης, οι περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα και η γενικότερη αβεβαιότητα, θα ασκήσουν πιέσεις στο τραπεζικό σύστημα, π.χ. στην εξυπηρέτηση δανείων, στην εισροή καταθέσεων. Ωστόσο, από τους ίδιους παράγοντες, πλήττονται σημαντικά τα κίνητρα και οι αποφάσεις στο σκέλος της προσφοράς της οικονομίας, δηλαδή των επιχειρήσεων. Στις αποφάσεις τους περιλαμβάνονται οι επενδυτικές αποφάσεις.

Οι επιπτώσεις της έξαρσης του κορωνοϊού έχουν εν μέρει αποτυπωθεί στην εξέλιξη των προσδοκίων. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα υποχώρησε τον Μάρτιο του 2019 σχεδόν κατά τέσσερις μονάδες, από τις 113,2 στις 109,4. Ωστόσο σε δραστηριότητες του Λιανικού Εμπορίου και σε κλάδους των Υπηρεσιών οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες ως επί το πλείστον σε τελικούς καταναλωτές, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκίων υποχώρησε κατά 6,2 και 7,0 μονάδες αντίστοιχα. Επιπλέον, ο δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης υποχώρησε από το μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 19,5 ετών στο οποίο βρέθηκε τον Φεβρουάριο κατά 11,7 μονάδες, επιδείνωση που είναι η μεγαλύτερη διαχρονικά μεταξύ διαδοχικών μηνών. Η ισχυρή πτώση σημειώθηκε παρότι το μεγαλύτερο μέρος της πρωτογενούς έρευνας πραγματοποιήθηκε πριν την εκκίνηση επιβολής περιορισμών στη λειτουργία καταστημάτων, στις 13 Μαρτίου. Επομένως, η εξέλιξη του δείκτη δεν ενσωματώνει απόλυτα το εύρος των εξελίξεων που έλαβαν χώρα τον Μάρτιο. Όμως, δεν περιλαμβάνει και τις επιδράσεις των διαδοχικών παρεμβάσεων πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Άλλωστε, η εφαρμογή των περισσότερων δεν έχει ξεκινήσει.

Οι διεθνείς εξελίξεις εξαιτίας της πανδημίας κορωνοϊού έχουν επισκιάσει πλήρως άλλες εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, οι οποίες επηρεάζουν, σε πολύ μικρότερο βαθμό από την υγειονομική

κρίση, την ελληνική οικονομία. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα γεωπολιτικά ζητήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, η μεταναστευτική και προσφυγική κρίση στα σύνορα με την Τουρκία και το συναινετικό Brexit από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δεδομένων των χαρακτηριστικών της πανδημίας, κυρίως της αβεβαιότητας για τη διάρκειά της, αλλά και των πολυδιάστατων επιδράσεών της, ο προσδιορισμός υποθέσεων για την πραγματοποίηση μακροοικονομικών προβλέψεων συναντά έντονα προσκόμματα. Σε συνθήκες πρωτοφανούς αβεβαιότητας, είναι περισσότερο ουσιαστικός και αξιόπιστος ο προσδιορισμός των παραγόντων οι διακυμάνσεις των οποίων θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις. Κατόπιν του προσδιορισμού των παραγόντων των οποίων οι μεταβολές εκτιμάται πως θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές μεταβλητές, με εναλλακτικές υποθέσεις για αυτούς, μπορούν να πραγματοποιηθούν προβλέψεις για τις μεταβλητές. Οι διαφορετικές προβλέψεις που θα προκύψουν από τις διαφορετικές υποθέσεις, θα διαμορφώσουν ένα διάστημα πρόβλεψης για κάθε μακροοικονομική μεταβλητή και ακολούθως, για το ΑΕΠ. Με αυτήν την προσέγγιση θα πραγματοποιηθούν οι προβλέψεις στην τρέχουσα και σε επόμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία.

Υπό τη συγκεκριμένη προσέγγιση για τη διενέργεια μακροοικονομικών προβλέψεων, οι παράγοντες οι μεταβολές των οποίων επηρέασαν τις μακροοικονομικές προβλέψεις για την ελληνική οικονομία, είναι οι εξής (Πλαίσιο 3.1).

Πλαίσιο 3.1

Παράγοντες των οποίων οι μεταβολές θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις

- Διάρκεια της τρέχουσας πανδημίας του νέου κορωνοϊού, εγχωρίως και διεθνώς, και ενδεχόμενο νέας έξαρσης του ιού εντός του έτους
- Ένταση και εξέλιξη στο χρόνο (time profiling) οικονομικών επιπτώσεων στην Ευρωζώνη (κύριος εμπορικός εταίρος Ελλάδας)
- Μέγεθος και διάρκεια παρεμβάσεων πολιτικής εγχωρίως για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης
- Τιμή πετρελαίου
- Μέγεθος και διάρκεια παρεμβάσεων πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης

Το βασικό σενάριο πρόβλεψης βασίζεται στην υπόθεση ότι η πλειονότητα των εσωτερικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας θα διατηρηθεί έως τα μέσα Μαΐου και κατόπιν θα αρχίσει η σταδιακή άρση τους, ενώ το ίδιο θα γίνει από το τέλος του ίδιου μήνα για όσα αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, εγχωρίως και διεθνώς. Αυτή η υπόθεση συνεπάγεται πως η υγειονομική κρίση θα εξασθενήσει σημαντικά προς το τέλος Μαΐου. Σε ότι αφορά τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από το κράτος, όπως αυτά έχουν θεσπιστεί έως την τέταρτη δέσμη μέτρων (30/03/2020), θα επεκταθούν μέχρι το τέλος Μαΐου. Συνεπώς, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δεχθούν διεθνή τουρισμό σε ένα σημαντικό μέρος της θερινής τουριστικής περιόδου. Σε ότι αφορά την οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωζώνη, γίνεται η υπόθεση ύφεσης στο σύνολο του 2020 με ένταση ίση με μιάμιση φορά την ύφεση του 2009, λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ωστόσο, θεωρείται πιθανή η εξής διαφοροποίηση εξελίξεων σε αυτό το σενάριο: η σταδιακή άρση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας για τις διεθνείς επιβατικές μεταφορές να γίνει αρκετά αργότερα από ότι εκείνων

που αφορούν στη λειτουργία επιχειρήσεων εγχωρίως και τους περιορισμούς στις μετακινήσεις, π.χ. στο τέλος Ιουνίου, δεδομένης της πολύ μεγαλύτερης διασποράς του ιού σε πολλές χώρες της ΕΕ, σε σύγκριση με την Ελλάδα. Ακολούθως, θα περιοριστεί αρκετά, χωρίς να χαθεί πλήρως η τουριστική περίοδος.

Στο εναλλακτικό, δυσμενές σενάριο, γίνεται η υπόθεση πως η πλειονότητα των εσωτερικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας θα διατηρηθεί έως το τέλος Ιουνίου και κατόπιν θα αρχίσει η σταδιακή άρση τους, ενώ το ίδιο θα γίνει για όσα αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές από το τέλος Ιουλίου, εγχωρίως και διεθνώς. Σε ότι αφορά τα μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από το κράτος, όπως αυτά έχουν θεσπιστεί έως την τέταρτη δέσμη μέτρων (30/03/2020), θα επεκταθούν μέχρι το τέλος Ιουλίου. Συνεπώς, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δεχθούν διεθνή τουρισμό σε ένα μικρό μέρος της θερινής τουριστικής περιόδου, ενώ πολλές εξ' αυτών δεν θα έχουν κίνητρο λειτουργίας φέτος. Σε ότι αφορά την οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωζώνη, γίνεται η υπόθεση ύφεσης στο σύνολο του 2020 με ένταση διπλάσια της ύφεσης του 2009. Εναλλακτικά, το δυσμενές σενάριο καλύπτει την περίπτωση στην οποία οι υποθέσεις για τα μέτρα αντιμετώπισης της τρέχουσας πανδημίας κορωνοϊού είναι οι ίδιες με το βασικό σενάριο. Όμως, στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, π.χ. από τον Νοέμβριο, σημειώνεται νέα έξαρσή του, που οδηγεί στην επαναφορά των μέτρων προστασίας τουλάχιστον έως το τέλος του τρέχοντος έτους.

Αναλυτικά ως προς τις πιθανές και πλέον αναμενόμενες εξελίξεις στους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις, οι οικονομικές επιδράσεις των έως τώρα ληφθέντων παγκοσμίως μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό είναι πολλές και ισχυρές. Όσο συνεχίζεται η εφαρμογή των περισσότερων εξ' αυτών οι επιπτώσεις θα διευρύνονται, καθώς και εάν ληφθούν πρόσθετα. Οι περιορισμοί ή οι απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις, ακόμα και εμπορευμάτων (π.χ. ΗΠΑ για προϊόντα από Κίνα), θα οδηγήσουν σε κατακόρυφη υποχώρηση των διεθνών μεταφορών και σε έντονη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου. Το διεθνές εμπόριο θα πληγεί σημαντικά και από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στη λειτουργία πρωτίστως εμπορικών επιχειρήσεων στο εσωτερικό πολλών χωρών, προκειμένου να αποτραπεί μια ταχύρρυθμη εξάπλωση του ιού. Τα εσωτερικά διοικητικά μέτρα θα ασκήσουν έντονες πιέσεις συνολικά στην καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών, άμεσες λόγω των περιορισμών στην κατανάλωση, αλλά και έμμεσες, μέσω των επιπτώσεών τους στο εισόδημα από απασχόληση, από την υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους, καθώς και από την κάμψη της δραστηριότητας στην αλυσίδα αξίας τους. Σε αυτές επιδράσεις θα προστεθούν εκείνες από την εξασθένιση της πρόθεσης για κατανάλωση, εξαιτίας της γενικότερης ανησυχίας για τις αρνητικές επενέργειες του κορωνοϊού. Ενώ η πρώτη εκ των παραπάνω επιδράσεων στον εξωτερικό τομέα, που αφορά στις διεθνείς μετακινήσεις, θα αποτυπωθεί σε αρχικό στάδιο στις εξαγωγές κάθε χώρας, η δεύτερη, στο εσωτερικό των χωρών, αφορά σε πρώτο επίπεδο στις εισαγωγές της.

Ευρύτερα, η συρρίκνωση της δραστηριότητας, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα για την εξέλιξη και τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης την πιθανότητα επανάληψής της στο μέλλον, π.χ. το φθινόπωρο, θα πλήξουν καίρια την πρόθεση για επενδύσεις. Στην πλευρά της παραγωγής, οι κλάδοι οι οποίοι αναμένεται να πληγούν περισσότερο από τα διοικητικά μέτρα εγχωρίως και διεθνώς, πέρα από εκείνους των Μεταφορών και του Χονδρικού - Λιανικού

εμπορίου (εκτός των super markets) οι οποίοι αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι αυτοί με υψηλή δραστηριότητα σε διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες, όπως πολλοί κλάδοι της Μεταποίησης, ο Τουρισμός, ο Πρωτογενής τομέας, τα Ορυχεία - Λατομεία. Η υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους κλάδους στο εσωτερικό της χώρας θα ασκήσει ισχυρές πιέσεις και σε ορισμένους άλλους, στους οποίους δεν έχουν επιβληθεί τέτοια μέτρα, όπως οι Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (ελεύθεροι επαγγελματίες) και οι Κατασκευές, λόγω της έντονης συρρίκνωσης των επενδύσεων.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανασχετικές επιδράσεις των μέτρων προστασίας, οι κυβερνήσεις λαμβάνουν μέτρα στήριξης και διευκόλυνσης των επιχειρήσεων και των πολιτών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρεμβάσεις πολιτικής κυρίως για την τόνωση της ρευστότητας και των επενδύσεων έχουν ληφθεί και σε επίπεδο ενώσεων κρατών, από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει διευκολύνει την υλοποίηση πολιτικών στήριξης από τις εθνικές κυβερνήσεις, μέσω της αναστολής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Στην Ελλάδα, έχουν ανακοινωθεί τέσσερις δέσμες μέτρων. Κατόπιν της πρώτης, οι επόμενες περιλαμβάνουν νέες παρεμβάσεις και διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των υφιστάμενων, από προηγούμενες δέσμες. Σκοπός των μέτρων είναι, καταρχάς, η στήριξη και διευκόλυνση των επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους, όπως επίσης των ελεύθερων επαγγελματιών, που πλήττονται από τα μέτρα προστασίας, κατά τη διάρκεια εφαρμογής τους και στην περίοδο μετά από αυτή. Δεύτερον, η παροχή ρευστότητας και επενδυτικών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση της ιδιαίτερα δυσμενούς κατάστασης εξαιτίας της πανδημίας κορωνοϊού και την υποστήριξη της μεγέθυνσης των επιχειρήσεων. Τα μέτρα περιλαμβάνονται στο Πλαίσιο 3.2.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών, στα μέτρα άμεσης στήριξης για το δίμηνο Μαρτίου - Απριλίου έως και την τέταρτη δέσμη, που ανακοινώθηκε στις 30/03, περιλαμβάνονται αναστολές φορολογικών υποχρεώσεων άνω των €2,1 δισεκ., αναστολές ασφαλιστικών υποχρεώσεων και καλύψεις ασφαλιστικών εισφορών μισθωτών - ελεύθερων επαγγελματιών ύψους €1,6 δισεκ., έκτακτη οικονομική ενίσχυση προς αυτούς και σε ανέργους από την 1/3/2020 €1,4 δισεκ. Επομένως, η συνολική έκταση αυτών των μέτρων ανέρχεται στα €5,1 δισεκ. Προσθέτοντας τις έκτακτες δαπάνες για τη δημόσια υγεία, τον προϋπολογισμό ενισχύσεων μέσω του χρηματοδοτικού σχήματος της «επιστρεπτέας προκαταβολής» για τις ΜΜΕ, την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, την κάλυψη μέρους του επιδόματος Πάσχα εργαζομένων που έχουν τεθεί σε προσωρινή αναστολή της εργασιακής σχέσης τους και την καταβολή του στους εργαζόμενους στη δημόσια υγεία, ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων ανέρχεται στα €6,8 δισεκ. Για την υλοποίηση των μέτρων στήριξης θα καταρτιστεί Συμπληρωματικός Κρατικός Προϋπολογισμός, με αυξημένες πιστώσεις του ειδικού λογαριασμού τακτικού αποθεματικού του Υπουργείου Οικονομικών κατά €5,0 δισεκ.

Πλαίσιο 3.2

Παρεμβάσεις πολιτικής στην Ελλάδα για τη στήριξη επιχειρήσεων και πολιτών

Δυνατότητα αναστολής καταβολής ΦΠΑ και δόσεων ρυθμίσεων τμηματικής καταβολής βεβαιωμένων οφειλών προς την εφορία έως τέλος Μαρτίου, για 4 μήνες, για περίπου 800.000 επιχειρήσεις, σε κλάδους και περιοχές όπου διακόπτεται η δραστηριότητα επιχειρήσεων. Προϋπόθεση υπαγωγής στις ρυθμίσεις η διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας.

Αναστολή έως 31/7 της πληρωμής φόρων και εισφορών, βάσει ΚΑΔ, για τις επιχειρήσεις που πλήττονται δραστικά

Για αυτοαπασχολούμενους, ατομικές επιχειρήσεις κ.ά. αναβάλλονται όλες οι φορολογικές υποχρεώσεις για 4 μήνες

Οι επιχειρήσεις των οποίων διακόπτεται η δραστηριότητα, θα καταβάλλουν το 60% του ενοικίου για το δίμηνο Μαρτίου - Απριλίου για επαγγελματική στέγη. Το ίδιο ισχύει για την α' κατοικία των εργαζομένων τους.

Επιδότηση επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δανείων, βάσει ΚΑΔ, έως τέλος Απριλίου (σε περίπτωση που η κρίση συνεχιστεί, το μέτρο θα επεκταθεί χρονικά). Σε συνεννόηση με τράπεζες που το ανακοίνωσαν, αναβάλλεται η πληρωμή των χρεολυσίων αυτών των επιχειρήσεων έως 30/09/2020

Ενίσχυση €800 για 1,7 εκατ. εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα, ελεύθερους επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενους και επιτηδευματίες. Δικαιούχοι και όσοι απολύθηκαν ή εξαναγκάστηκαν σε παραίτηση από 1η μέχρι και 17 Μαρτίου. Η ενίσχυση για όσους τίθενται σε προσωρινή αναστολή εργασίας, είναι αφορολόγητη, ακατάσχετη, μη συμψηφιστέα. Κάλυψη και της ασφαλιστικής τους δαπάνης για 45 ημέρες.

Επίδομα Πάσχα: Οι επιχειρήσεις που έχουν αναστείλει την λειτουργία τους θα μπορούν να το καταβάλλουν μέχρι 30/06/2020. Το τμήμα του επιδόματος που δεν θα καταβληθεί από τους εργοδότες, για το χρονικό διάστημα αναστολής των συμβάσεων εργασίας, θα καταβληθεί από τον Κρατικό Προϋπολογισμό. 108.000 εργαζόμενοι στη δημόσια υγεία, καθώς και όσοι υπηρετούν στη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, επίσης θα λάβουν επίδομα Πάσχα.

Μέτρα στήριξης προς κλάδους του πρωτογενούς τομέα που πλήττονται από την κρίση του κορωνοϊού. Για αυτόν το σκοπό διατίθενται από το Υπουργείο Οικονομικών προς το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, αρχικά €150 εκατ.

Στους εργαζόμενους με προσωρινή αναστολή εργασίας παρέχεται αναστολή πληρωμής βεβαιωμένων οφειλών προς την εφορία για 4 μήνες, με δυνατότητα έκπτωσης 25% εάν καταβληθούν εμπρόθεσμα.

Για τις δόσεις βεβαιωμένων οφειλών προς την εφορία μηνός Απριλίου, παρέχεται δυνατότητα έκπτωσης 25%, εάν καταβληθούν εμπρόθεσμα. Εάν οι πληρωτέες τον μήνα Απρίλιο υποχρεώσεις ΦΠΑ καταβληθούν εμπρόθεσμα, το 25% του ποσού τους συμψηφίζεται με πάσης φύσεως μελλοντικές φορολογικές οφειλές

Χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω χρηματοδοτικού σχήματος «επιστρεπτέας προκαταβολής» για την αντιμετώπιση της μείωσης του τζίρου, του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους

Εκπαιδευτικό επίδομα €600 για το τρέχον διάστημα και αποζημίωση €800 από τον Μάιο, ανακοίνωσε για το επιστημονικό δυναμικό της χώρας

Η ΑΑΔΕ προχωράει στην άμεση πληρωμή όλων των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου σε επιχειρήσεις. Έχουν επιστραφεί τουλάχιστον €218 εκατ.

Στις παραπάνω παρεμβάσεις δεν περιλαμβάνονται εκείνες για τη στήριξη της ρευστότητας και την πραγματοποίηση επενδύσεων με χρηματοδοτικούς πόρους από τα ταμεία της ΕΕ και την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια, κατά την ανάλυση για τις προοπτικές των επενδύσεων.

Από το πλήθος των πολιτών και των επιχειρήσεων οι οποίοι θα αξιοποιήσουν τις παραπάνω παρεμβάσεις, αλλά και από τη διάρκειά τους, θα καθοριστεί η ευνοϊκή επίδρασή τους, αλλά και η επιβάρυνση που θα επιφέρουν στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Όμως, μάλλον ισχυρότερες επιπτώσεις σε αυτό θα έχουν οι απώλειες φορολογικών εσόδων, ασφαλιστικών εισφορών κ.ά. από την υποχρεωτική παύση δραστηριότητας επιχειρήσεων, όπως επίσης από τους υπόλοιπους κλάδους οι οποίοι πλήττονται από αυτό το γεγονός. Υπενθυμίζεται πως στον Προϋπολογισμό του 2020 περιλαμβανόταν η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών από τα μέσα του έτους κατά 0,9 π.μ. Η ιδιαίτερα υψηλή συνολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού του κράτους από τις δαπάνες για την υποστήριξη της οικονομίας, αλλά και από τις απώλειες εσόδων, είναι αρκετά πιθανό να οδηγήσει σε αξιοποίηση του κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας (cash buffer) το οποίο διαθέτει το ελληνικό δημόσιο και το οποίο ως επί το πλείστον συγκεντρώθηκε στην περίοδο πριν την ολοκλήρωση του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής. Αυτό αποτελείται από δύο σκέλη: το μεγαλύτερο προέρχεται από τη σύναψη δανείων της Κεντρικής Κυβέρνησης με τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, μέσω εκδόσεων *repos*, ενώ το υπόλοιπο από δανεισμό στο πλαίσιο της δανειακής σύμβασης με τον ESM. Εφόσον η διάρκεια της τρέχουσας πανδημίας κορωνοϊού είναι είτε μεγάλη, είτε ολοκληρωθεί στο β' τρίμηνο και ο ιός ανακάμψει από το φθινόπωρο, η αντίστοιχη επιδείνωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου, στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, δεν αποκλείεται να έχει επιπτώσεις στους όρους δανεισμού του επίσημου τομέα από τις αγορές κεφαλαίων.

Οι επιπλοκές από την υγειονομική κρίση στη λειτουργία του κράτους, αλλά και των θεσμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναμένεται να οδηγήσουν σε χρονική μετάθεση των αξιολογήσεων της διαδικασίας Ενισχυμένης Εποπτείας. Επιπλέον, εκτιμάται πως η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων που ήταν προγραμματισμένες στο πλαίσιο αυτής δεν θα συνεχιστεί υπό τις τρέχουσες συνθήκες με τους σχεδιασμένους ρυθμούς, με αποτέλεσμα καθυστερήσεις στην υλοποίησή τους. Ωστόσο, επισημαίνεται πως η πλέον πρόσφατη, πέμπτη αξιολόγηση υπό την Ενισχυμένη Εποπτεία ολοκληρώθηκε επιτυχώς τον περασμένο Φεβρουάριο.

Το ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον κρίνεται πως αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα για την υλοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών μέσω παραχωρήσεων και αποκρατικοποιήσεων. Ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ για το 2020 είναι €2,45 δισεκ., εκ των οποίων €2,07 δισεκ. αναμενόταν

να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρώνονταν το τρέχον έτος και €376 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση θα γινόταν φέτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Στον Προϋπολογισμό του 2020 διευκρινίζονταν οι πηγές μόνο των €376 εκατ., με πλέον σημαντική την πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ που προς το παρόν δεν έχει ολοκληρωθεί (€300 εκατ.). Τα υπόλοιπα €2,07 δισεκ. αναφερόταν πως θα προέλθουν από ενέργειες οι οποίες βρίσκονται σε στάδιο προπαρασκευής ή ωρίμανσης, χωρίς να προσδιορίζεται ποιες εξ' αυτών αναμένεται να ολοκληρωθούν το 2020 και ποια είναι τα προσδοκώμενα έσοδα από καθεμιά. Σε αυτές τις ενέργειες συγκαταλέγονται η πώληση του 30% των μετοχών της ΔΑΑ ΑΕ, του 65% των μετοχών της ΔΕΠΑ ΑΕ, η παραχώρηση της Εγνατίας Οδού για 35 έτη, η παραχώρηση περιφερειακών λιμένων και μαρίνων (π.χ. Ιτέας και Αρετσούς Θεσσαλονίκης) και λοιπών ακινήτων που περιλαμβάνονται στο χαρτοφυλάκιο του ΤΑΙΠΕΔ. Καθώς ο στόχος εσόδων για φέτος ήταν 77,4% μεγαλύτερος από τα μέγιστα έσοδα σε ένα χρόνο έως τώρα (€1,38 δισεκ. το 2017), θεωρούταν εξαρχής φιλόδοξος. Υπό τις τρέχουσες συνθήκες, θεωρείται πλέον πιθανό ότι δεν θα επιτευχθεί. Η πρόοδος εργασιών του ΤΑΙΠΕΔ κατά το πρώτο τρίμηνο ήταν η εξής: προεπιλέχθηκαν τα επενδυτικά σχήματα για τη β' φάση του διαγωνισμού (δεσμευτικές προσφορές) απόκτησης του 30% του μετοχικού κεφαλαίου της ΔΑΑ ΑΕ, ολοκληρώθηκε η παραχώρηση της μαρίνας της Χίου και ένα επενδυτικό σχήμα υπέβαλε εκδήλωση ενδιαφέροντος για τη μαρίνα Ιτέας, ενώ εννέα επενδυτικά σχήματα υπέβαλαν εκδήλωση ενδιαφέροντος για την απόκτηση του 65% της ΔΕΠΑ ΑΕ.

Οι έντονα ανασχετικές επιδράσεις της αβεβαιότητας για τη δυνατότητα επιστροφής της παγκόσμιας οικονομίας στον τρόπο και ρυθμούς λειτουργίας προ της πανδημίας κορωνοϊού εκτιμάται ότι θα είναι αρκετά ισχυρότερες στις επενδύσεις από ότι στις υπόλοιπες βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, υπό την προσέγγιση της ζήτησης. Η ανάσχεση οφείλεται πρωτίστως στην αδυναμία, προς το παρόν, προσδιορισμού του πότε η πανδημία θα εξασθενήσει αισθητά και θα εξελιχθεί σε μια ενδημική ασθένεια. Όπως προαναφέρθηκε, η κυβέρνηση έχει ήδη ανακοινώσει στο πλαίσιο των δεσμών μέτρων, προγράμματα υποστήριξης της ρευστότητας και των επενδύσεων. Αυτά είναι τα εξής:

- α) Μηχανισμός παροχής εγγυήσεων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για σύναψη δανείων κεφαλαίου κίνησης έως €6 δισεκ.
- β) Παροχή ρευστότητας από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) στις τράπεζες για τη χορήγηση νέων επιχειρηματικών δανείων έως €2 δισεκ.
- γ) Εγγυοδοτικός μηχανισμός σε συνεργασία με την ΕΚΤ, για επενδυτικά δάνεια έως €500 εκατ.
- δ) Απλοποίηση Ταμείου Επιχειρηματικότητας της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας και αύξηση πόρων του κατά €250 εκατ., για την χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεις που πλήττονται από τον κορωνοϊό, με επιδότηση 100% του επιτοκίου για 2 έτη

Επιπλέον των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων από αυτούς τους μηχανισμούς, η Ελλάδα θα αντλήσει κεφάλαια από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, ύψους €800 εκατ. στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Επενδύσεων για την Αντιμετώπιση του Κορωνοϊού. Οι συγκεκριμένοι κεφαλαιακοί πόροι θα προέλθουν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και θα μπορούν να διατεθούν για τις ανάγκες του συστήματος

υγείας (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), όπως και για τη σύναψη δανείων κεφαλαίου κίνησης από ΜμΕ μέσω εγγυήσεων (ΕΤΠΑ). Σε αυτά τα κεφάλαια περιλαμβάνεται η νωρίτερη καταβολή της τακτικής ετήσιας προ-χρηματοδότησης από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, ύψους €460 εκατ., σε δύο δόσεις, τον Μάρτιο και στην αρχή του Απριλίου²⁴.

Βασικός χρηματοδοτικός μηχανισμός από την πλευρά του δημόσιου τομέα παραμένει το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Καθώς οι δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων υποχώρησαν το 2019 σε €5,64 δισεκ., επίπεδο το οποίο ήταν το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2000, έναντι €6,24 δισεκ. ένα έτος νωρίτερα, υφίσταται η δυνατότητα αύξησής τους φέτος, δεδομένου και του σχετικού στόχου €6,75 δισεκ. στον προϋπολογισμό του 2020, που είναι αμετάβλητος για πέμπτο έτος. Στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους, το οποίο αφορούν τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, η τάση στην παροχή ενισχύσεων από το ΠΔΕ ήταν έντονα ανοδική σε σύγκριση με πέρυσι, καθώς αυτές έφτασαν τα €492 εκατ., 82,2% περισσότερες από το -πολύ χαμηλό- επίπεδό τους στο ίδιο χρονικό διάστημα της προηγούμενης χρονιάς. Επιπλέον, υπερέβησαν το σχετικό στόχο (€450 εκατ.).

Δεδομένου ότι στα έκτακτα μέτρα περιλαμβάνεται η άμεση πληρωμή όλων των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου σε επιχειρήσεις, αναμένεται σημαντική αποκλιμάκωσή τους. Στο τέλος του περασμένου Ιανουαρίου οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων, έφταναν τα €2,03 δισεκ.²⁵ Έως τώρα έχουν επιστραφεί τουλάχιστον €218 εκατ., επομένως εκκρεμεί η επιστροφή περίπου €1,8 δισεκ. Εφόσον αυτή η διαδικασία ολοκληρωθεί και σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, θα αποτελέσει σημαντική στήριξη των δικαιούχων στην τρέχουσα, ιδιαίτερα δυσμενή συγκυρία. Η σημασία της υλοποίησης αυτού του μέτρου ενισχύεται από το γεγονός ότι στο σύνολο του 2019 οι επιστροφές ληξιπρόθεσμων οφειλών ήταν μόλις €107,6 εκατ.²⁶ Επιπλέον, στην ενότητα του Προϋπολογισμού του 2020 για τις ληξιπρόθεσμες οφειλές του Δημοσίου δεν αναφερόταν κάποιος στόχος για το τρέχον έτος, π.χ., ύψους πληρωμών σε δικαιούχους, υπολοίπου χρεών στο τέλος του έτους.

Συνεπώς, δεδομένων των έκτακτων χρηματοδοτικών εργαλείων εξαιτίας της τρέχουσας πανδημίας, οι επιλογές χρηματοδοτικών εργαλείων για άντληση ρευστότητας και χρηματοδότηση επενδύσεων είναι σαφώς περισσότερες από ότι στα περασμένα έτη, καθώς και το ύψος των διαθέσιμων πόρων. Όμως, κατόπιν της υγειονομικής κρίσης, πλέον καθοριστικός παράγοντας για την αξιοποίηση από τις επιχειρήσεις των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων είναι η διάρκεια και η ένταση της αβεβαιότητας για την εξέλιξή της, όχι μόνο στο τρέχον, αλλά και στα επόμενα έτη. Η υλοποίηση επενδύσεων αποφασίζεται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Έως ότου αρθούν διεθνώς τα μέτρα προστασίας και διαφανεί πως έχει βρεθεί ένας αποτελεσματικός τρόπος θεραπείας του συγκεκριμένου κορωνοϊού ή/και πρόληψής του, που θα αποτρέψει μια νέα εξάπλωσή του στο μέλλον, η υλοποίηση ενός πολύ μεγάλου μέρους των επενδυτικών σχεδίων θα αναστέλλεται.

²⁴ Πηγή: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/newsroom/crui/el_crui.pdf

²⁵ Περιλαμβάνονται εκκρεμείς επιστροφές φόρων οι οποίες δεν μπορούν να αποπληρωθούν. Δηλαδή, παρουσιάζουν κάποιο κώλυμα (π.χ. μη ανταπόκριση δικαιούχου ή μη προσκόμιση δικαιολογητικών). Πηγή: Δελτίο μηνιαίων στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης – Ιανουάριος 2020, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Μάρτιος 2020.

²⁶ Πηγή: Δελτίο ενισχύσεων / επιχορηγήσεων – πληρωμών ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων Γενικής Κυβέρνησης – Δεκέμβριος 2019, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Φεβρουάριος 2020

Εξαίρεση σε αυτήν την τάση θα αποτελέσουν επενδύσεις που αφορούν στην υγεία, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. για τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την αντιμετώπιση της πανδημίας, για την παρασκευή φαρμάκων και αναλώσιμων για την προστασία της υγείας, για την υγειονομική ασφάλεια των μεταφορών κ.λπ. Αλλά και επενδύσεις σε δημόσια έργα, καθώς και σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη.

Ευνόητα, οι επιχειρήσεις θα είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικές για τους ίδιους λόγους ως προς την άντληση κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα. Άλλωστε, επίσης για τους παραπάνω λόγους, και οι τράπεζες θα είναι σαφώς πιο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων. Επιπλέον, εφόσον πολλά από τα περιοριστικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας συνεχιστούν για πολλούς μήνες, με ισχυρές επιπτώσεις στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών, είναι αρκετά πιθανό να ανακάμψει η αθέτηση υποχρεώσεων προς τις τράπεζες, οδηγώντας σε νέα διεύρυνση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ).

Για τη διευκόλυνση των δανειοληπτών οι οποίοι αποδεδειγμένα πλήττονται από την κρίση προσφέρονται από τις τράπεζες διευκολύνσεις στην πληρωμή των δόσεων των ενήμερων δανείων τους. Συγκεκριμένα, για φυσικά πρόσωπα (εργαζόμενους, ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις) που πλήττονται άμεσα, λόγω αναστολής λειτουργίας των επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονται/των οποίων είναι ιδιοκτήτες στο πλαίσιο των ληφθέντων μέτρων, και τα οποία θα λάβουν την ενίσχυση των €800, οι τράπεζες, κατόπιν επικοινωνίας, θα προχωρήσουν σε αναστολή των δόσεων για διάστημα τριών μηνών. Επιπλέον, υφίσταται η δυνατότητα επιδότησης από το κράτος του επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δανείων έως την 31/12/2019, βάσει Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ), έως το τέλος Απριλίου, μέτρο το οποίο, σε περίπτωση που η κρίση συνεχιστεί, θα επεκταθεί χρονικά. Επίσης, έχει αναβληθεί η πληρωμή των χρεολυσίων των δανείων αυτών των επιχειρήσεων από την 17/03/2020 έως 30/09/2020. Τέλος, στην Π.Ν.Π. της 30/03/2020 περιλαμβάνεται η αναστολή των προθεσμιών λήξης, εμφάνισης και πληρωμής επιταγών, συναλλαγματικών και γραμματίων σε διαταγή, με ημερομηνία πληρωμής από 31/03/2020 έως 31/05/2020, κατά 75 ημέρες. Αφορά σε υπόχρεους προς πληρωμή τέτοιων αξιογράφων, τα ΑΦΜ των οποίων εμπίπτουν στους ΚΑΔ των πληττόμενων από τα μέτρα επιχειρήσεων, οι οποίοι μπορούσαν να δηλώσουν την επιθυμία τους να κάνουν χρήση της συγκεκριμένης ρύθμισης έως 07/04/2020.

Καθώς οι οικονομικές επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης εκτείνονται πέρα από τους θεωρούμενους ως πληττόμενους κλάδους και όσους εργάζονται σε αυτούς, αλλά και επειδή όταν αυτή θα εξασθενήσει και θα αρθούν τα διοικητικά μέτρα αναστολής λειτουργίας, πολλές εκ των επιχειρήσεων και των εργαζόμενων τους, ακόμα και από κλάδους για τους οποίους έχουν ληφθεί μέτρα στήριξης, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα δεν θα επανέλθουν στα πρότερα της κρίσης επίπεδα δραστηριότητας, το ενδεχόμενο μιας νέας διεύρυνσης των ΜΕΔ θεωρείται αρκετά πιθανό. Σε ότι αφορά την εξέλιξη των ΜΕΔ, τον Δεκέμβριο του 2019 διαμορφώθηκαν σε €68,0 δισεκ. (ή 40,3% του συνόλου των δανείων), από €71,2 δισεκ. τον περασμένο Σεπτέμβριο και €13,8 δισεκ. στο τέλος του 2018. Η υποχώρηση του αποθέματός τους πέρυσι προήλθε πρωτίστως από πωλήσεις δανείων (€8,1 δισεκ. ή 58,7% της μείωσης) και δευτερευόντως από διαγραφές (€4,3 δισεκ. ή 31,1%). Επομένως, όπως έχει αναδειχθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων μέσω ενεργητικής

διαχείρισης (αναδιαρθρώσεις δανείων, ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων, εισπράξεις καθυστερούμενων οφειλών κ.ά.) ήταν μικρός, €1,4 δισεκ. Από την άλλη πλευρά, στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε σημαντική μείωση της εισροής νέων ΜΕΔ, με αποτέλεσμα την καθαρή εκροή ΜΕΔ σε επίπεδο συστήματος²⁷.

Υπενθυμίζεται ότι τον Σεπτέμβριο του 2018 οι τράπεζες καθόρισαν αναθεωρημένους στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ, έως το τέλος του 2021, περίοδος στην οποία τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια θα πρέπει να έχουν περιοριστεί κάτω από το 20% των δανείων, δηλαδή στο μισό του επιπέδου τους στο τέλος του προηγούμενου έτους. Εφόσον δεν προκύψει μια νέα γενιά ΜΕΔ εξαιτίας των επιπτώσεων της πανδημίας κορωνοϊού, ο στόχος θεωρείται εφικτός με τη συνδρομή του προγράμματος «Ηρακλής». Βάσει αυτού, με την παροχή εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο έως €12 δισεκ., οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια άνω των €30 δισεκ., εντός περιόδου 18 μηνών από τις 10/10/2019, ημερομηνία στην οποία δημοσιεύτηκε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πρόγραμμα. Επισημαίνεται πως σύμφωνα με το σχετικό με το πρόγραμμα νόμο (Ν.4649/2019), με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, κατόπιν σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ανώτατο ύψος και η περίοδος παροχής των εγγυήσεων μπορούν να παραταθούν. Εφόσον η τάση στα νέα κόκκινα δάνεια μεταβληθεί σε έντονα ανοδική λόγω της υγειονομικής κρίσης, αυτή η δυνατότητα μάλλον θα αξιοποιηθεί. Άλλωστε, στην Ιταλία, η οποία μαστίζεται από την πανδημία, το αντίστοιχο πρόγραμμα επίσης εγκρίθηκε με αρχική διάρκεια 18 μηνών, ωστόσο έχει παραταθεί επανειλημμένως και παραμένει σε ισχύ. Όμως, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, θα πρέπει να εξεταστούν και άλλα σχήματα, όπως αυτό που επεξεργάζεται από τις υπηρεσίες της, με το οποίο, παράλληλα με το πρόβλημα των ΜΕΔ, αντιμετωπίζεται και το ζήτημα της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTCs).

Η πλέον σημαντική εξέλιξη την τρέχουσα περίοδο και πιθανότατα των τελευταίων ετών η οποία σχετίζεται με τη ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας, είναι η δυνατότητα πρόσβασης της Ελλάδας στο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, προϋπολογισμού €750 δισεκ. Η Ελλάδα έγινε για πρώτη φορά δεκτή από την ΕΚΤ σε πρόγραμμα αγοράς τίτλων από αυτή, κάτι που επιδιωκόταν από το 2014. Η ένταξη στο πρόγραμμα επιτεύχθηκε με την εξαίρεση της Ελλάδας (waiver) από τους κανόνες επιλεξιμότητας χρεωγράφων τα οποία έχουν εκδοθεί από τις κεντρικές κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης και είναι οι ίδιοι που ισχύουν για το Πρόγραμμα Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme) της ΕΚΤ.²⁸ Σύμφωνα με αυτά, οι μακροχρόνιοι τίτλοι πρέπει να εκδίδονται από φορείς με πιστοληπτική αξιολόγηση η οποία εμπίπτει τουλάχιστον στην τρίτη Βαθμίδα Πιστωτικής Ποιότητας (Credit Quality Step) του Πλαισίου Πιστωτικής Αξιολόγησης του Ευρωσυστήματος.²⁹ Η υπολειπόμενη διάρκεια των τίτλων του δημόσιου τομέα που είναι επιλέξιμοι για αγορά στο πλαίσιο του ΠΑΤΠ κυμαίνεται από 70 ημέρες έως 30 έτη και 364 ημέρες. Οι μη χρηματοπιστωτικοί εμπορεύσιμοι τίτλοι, δηλαδή όσοι δεν εκδίδονται από τις τράπεζες, επίσης είναι επιλέξιμοι, υπό όρους, για αγορές τόσο στο πλαίσιο του ΠΑΤΠ, όσο και στο Πρόγραμμα Αγοράς από τον Εταιρικό Τομέα (CSPP). Ωστόσο οι σχετικοί τίτλοι των ελληνικών

²⁷ Πηγή: Έκθεση του Διοικητή για έτος 2019, Τράπεζα της Ελλάδος, Μάρτιος 2020

²⁸ Απόφαση ΕΚΤ για ΠΑΤΠ: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/celex_32020d0440_en_txt.pdf

²⁹ Πηγή: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201404_focus03.en.pdf

επιχειρήσεων δεν έχουν γίνει αποδεκτοί στο ΠΑΤΠ. Το ΠΑΤΠ θα ολοκληρωθεί όταν η ΕΚΤ θεωρήσει πως η πανδημία κορωνοϊού έχει τελειώσει και σε κάθε περίπτωση όχι πριν το τέλος του 2020.

Η ένταξη της Ελλάδας στο ΠΑΤΠ διασφαλίζει τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος έναντι ενδεχόμενης αύξησης της ζήτησης κεφαλαίων από τους κατοίκους της χώρας, αλλά και έναντι πιθανής κερδοσκοπικής επίθεσης. Ωστόσο, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν και σχετίζονται με την αβεβαιότητα ως προς τη διάρκεια της τρέχουσας έξαρσης του κορωνοϊού και την πιθανότητα όσο δεν ανακαλύπτεται κάποια θεραπεία/μέθοδος πρόληψης αυτή να επαναληφθεί στο μέλλον, δεν αναμένεται να λάβει χώρα μια κλιμάκωση των πιστώσεων από το τραπεζικό σύστημα εξαιτίας της πρόσβασης στο ΠΑΤΠ στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του 2020. Δεδομένων αυτών των συνθηκών, θεωρείται περισσότερο πιθανή μια νέα κλιμάκωση της πιστωτικής συρρίκνωσης το τρέχον έτος. Άλλωστε, για τους ίδιους λόγους, αναμένεται η ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά να είναι υποτονική. Μόνο εφόσον υποχωρήσουν σημαντικά αυτές οι εστίες αβεβαιότητας θα ανακάμψουν τόσο η προσφορά, όσο και η ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων.

Στο αρχικό δίμηνο φέτος, περίοδος την οποία αφορούν τα πλέον πρόσφατα στοιχεία χορηγήσεων από το τραπεζικό σύστημα και στη διάρκειά της δεν είχε εκδηλωθεί η υγειονομική κρίση, ο ρυθμός περιορισμού των πιστώσεων συνολικά προς τον ιδιωτικό τομέα (μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά) κλιμακώθηκε ελαφρώς σε σύγκριση με το τέλος του 2019. Αυτή η τάση οφείλεται στην επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τη μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, σε 1,4% από 2,2% στο καταληκτικό τρίμηνο του περασμένου έτους, καθώς η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά και τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα συνεχίστηκε με αμείωτο ρυθμό (2,9%). Επομένως, στην αρχή του τρέχοντος έτους συνεχιζόταν η διαφοροποιημένη ανάλογα με την κατηγορία δανειζόμενου πιστωτική πολιτική των τραπεζών, εστιάζοντας στην στήριξη των επιχειρήσεων.

Η αναμενόμενη ανακοπή των παραπάνω τάσεων στις πιστώσεις συνεπάγεται, πέρα από το σημαντικό περιορισμό της νέας ρευστότητας στην οικονομία, ότι πολλές από επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που μέχρι πριν την κρίση εξέταζαν τον τραπεζικό δανεισμό, δεν θα επωφεληθούν από τους πολύ ευνοϊκούς όρους αυτού οι οποίοι είχαν διαμορφωθεί την πρόσφατη περίοδο. Συγκεκριμένα, στο δίμηνο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 3,45%, από 3,78% κατά μέσο όρο το 2019, με το πρόσφατο επίπεδο να είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2010. Το επιτόκιο της ίδιας κατηγορίας νέων δανείων προς ελεύθερους επαγγελματίες διαμορφώθηκε σε 5,16%, από 5,52% κατά μέσο όρο πέρυσι, επίπεδο το οποίο επίσης είναι το μικρότερο τουλάχιστον από το 2010. Για το σύνολο των νέων δανείων προς τα νοικοκυριά, το μέσο επιτόκιο στην αρχή του τρέχοντος έτους ήταν 4,94%, οριακά χαμηλότερο από το μέσο επίπεδό του τον περασμένο χρόνο (5,09%). Σε αντίθεση με τα επιτόκια νέων δανείων προς επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες στις αρχές του 2020, αυτά προς τα νοικοκυριά δεν είναι τα χαμηλότερα στην πρόσφατη δεκαετία, με το ελάχιστο επίπεδό τους σε αυτό το χρονικό διάστημα να σημειώνεται στο πρώτο τρίμηνο του 2015 (4,5%).

Τα σαφώς χαμηλότερα επιτόκια δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών στο δεύτερο εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς και στο δίμηνο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου φέτος

σχετίζονται και την έντονη αποκλιμάκωση στην ίδια περίοδο των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Συγκεκριμένα, το επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου του υποχώρησε από 3,37% κατά μέσο όρο τον Μάιο σε 1,34% τον Οκτώβριο, επίπεδο γύρω από το οποίο κυμάνθηκε έως τον Ιανουάριο φέτος. Τον επόμενο μήνα, που είναι ο τελευταίος για τον οποίο υπάρχουν στοιχεία, το μέσο επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου διαμορφώθηκε σε 1,07%, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 1993, βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Σε αυτήν την εξέλιξη συνέβαλε η αναβάθμιση από τον οίκο αξιολόγησης Fitch της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από BB- σε BB, όπως επίσης η έκδοση τον ίδιο μήνα ομολογιακού τίτλου μεγάλης διάρκειας (15-ετής), με ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση, καθώς οι προσφορές ξεπέρασαν κατά 7,5 φορές το μέγεθος της έκδοσης, φθάνοντας τα €18,8 δισεκ., ενώ το επιτόκιο της διαμορφώθηκε μόλις σε 1,875%. Επιπλέον, το spread με το 10-ετές ομόλογο της Γερμανίας είχε υποχωρήσει στις 154 μονάδες βάσης, επίπεδο στο οποίο είχε βρεθεί τελευταία φορά πριν από σχεδόν δέκα έτη, τον Οκτώβριο του 2009. Όπως προαναφέρθηκε, εφόσον η διάρκεια της κύριας φάσης της πανδημίας κορωνοϊού είναι μεγάλη, όχι μόνο εγχωρίς, αλλά και διεθνώς, ή αυτή ανακάμψει από το φθινόπωρο, τότε η επιδείνωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου από τα μέτρα αναστολής δραστηριότητας σε κλάδους και επαγγέλματα, όπως και από εκείνα για την προστασία της δημόσιας υγείας και εκείνα για τη στήριξη της οικονομίας, στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, είναι πιθανό να έχει σημαντικές επιπτώσεις στους όρους δανεισμού του επίσημου τομέα από τις αγορές κεφαλαίων.

Η ραγδαία επιδείνωση των συνθηκών στις αγορές κεφαλαίου στο πρόσφατο χρονικό διάστημα, που στην Ελλάδα αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στην ισχυρή υποχώρηση του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών κατά 376 μονάδες ή κατά 41% από τις 20 Φεβρουαρίου όταν ξεκίνησε η πτώση του έως τις αρχές του Απριλίου, θα επενεργήσει έντονα αποτρεπτικά στην προσπάθεια άντλησης κεφαλαίων από τις μεγάλες επιχειρήσεις και τις τράπεζες από την εγχώρια και διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με βιώσιμους όρους. Οι ανασχετικές επιδράσεις στη χρηματοδότηση μέσω αγορών είναι αντίθετες από την ανοδική τάση της οπό τον περασμένο Σεπτέμβριο, καθώς κατόπιν του εκλογικού κύκλου είχε ανακάμψει η δραστηριότητα στην έκδοση ομολογιακών δανείων. Σύνηθες χαρακτηριστικό αυτών των διαδικασιών ήταν η υπερκάλυψη του στόχου άντλησης κεφαλαίων, γεγονός που αντανάκλα την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Στις πρόσφατες εκδόσεις συγκαταλέγονται αυτή της Ελλάκτωρ, ύψους €70 εκατ., με επιτόκιο 6% και λήξη το 2024. Το αρχικό μέγεθος της έκδοσης ήταν €50 εκατ., αλλά κατόπιν προσφορών άνω των €200 εκατ., το αντληθέν ποσό αυξήθηκε. Τον Νοέμβριο προχώρησε σε έκδοση ευρωομολόγου και η Μυτιληναίος, πενταετούς διάρκειας και ονομαστικής αξίας €500 εκατ., με το επιτόκιο να διαμορφώνεται στο 2,5% και τις προσφορές να ξεπερνούν τα €1,9 δισεκ. Στα μέσα Οκτωβρίου, η ΤΕΡΝΑ ενεργειακή πραγματοποίησε την έκδοση επταετούς ομολόγου ύψους €150 εκατ., με επιτόκιο 2,6% και υπερκάλυψη 4,5 φορές και στην αρχή του ίδιου μήνα, η WIND Ελλάς ολοκλήρωσε την έκδοση ομολόγου πενταετούς διάρκειας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, ύψους €525 εκατ., με κουπόνι στο 4,25%.

Ενώ ενδέχεται οι επενδύσεις να υποστούν το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση φέτος και το επόμενο έτος, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις και μετακινήσεις εμπορευμάτων και την ευρύτερη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, προβλέπεται ότι θα ασκήσουν τις εντονότερες πιέσεις στο εγχώριο προϊόν. Από την άλλη πλευρά, αυτή η επίπτωση θα μετριαστεί από την αναμενόμενη

υποχώρηση και των εισαγωγών, εξαιτίας της αναστολής λειτουργίας των εμπορικών επιχειρήσεων και της γενικότερης κάμψης της παραγωγικής δραστηριότητας, λόγω της υποχώρησης της ζήτησης, τόσο εγχωρίως, όσο και διεθνώς, αφού οι εξαγωγές της Ελλάδας χαρακτηρίζονται από υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών (π.χ. εξαγωγές πετρελαιοειδών). Όπως ήδη έχει τονιστεί, η ένταση των τάσεων στις δύο βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου θα εξαρτηθεί από τη διάρκεια των παραπάνω περιορισμών στην τρέχουσα φάση εξάπλωσης της πανδημίας και από ενδεχόμενη ανάκαμψή της το φθινόπωρο.

Η πρωτεύουσα συμβολή των εξαγωγών στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τα πρόσφατα έτη αποτυπώνεται στο ότι η άνοδός τους πέρυσι αντιστοιχούσε σε 1,6 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ και το 2018 σε 2,8 π.μ. Εξ' αυτών, 0,4 ποσοστιαίες μονάδες προήλθαν το 2019 από τις περισσότερες εξαγωγές προϊόντων και 1,2 π.μ. από τη νέα ενίσχυση των εξαγωγών υπηρεσιών, πρωτίστως λόγω των περισσότερων εισπράξεων από τον τουρισμό. Πρόπερσι, η συμβολή των δύο βασικών συνιστωσών των εξαγωγών στην ανάπτυξη δεν διέφερε ουσιαστικά και διαμορφώθηκε σε 1,5 και 1,3 π.μ. αντίστοιχα. Στο σκέλος των εξαγωγών προϊόντων, η άνοδός τους προς την Ευρωζώνη το προηγούμενο έτος, κατά 7,0% σε τρέχουσες τιμές, ήταν η πλέον καθοριστική για τη συνολική διεύρυνσή τους, αν και ήταν σαφώς μικρότερη από ότι ένα έτος νωρίτερα (16,2%). Το γεγονός ότι πέντε χώρες της Ευρωζώνης, η οποία πλήττεται έντονα από την υγειονομική κρίση, συγκαταλέγονταν το 2019 στο top-10 των εξαγωγικών προορισμών (Ιταλία, Γερμανία, Κύπρος, Γαλλία, Ισπανία), με την Ιταλία να βρίσκεται στην πρώτη θέση και σε μεγάλη απόσταση από τη δεύτερη Γερμανία (€3,63 δισεκ. έναντι €2,25 δισεκ.), είναι ενδεικτικό των επιπτώσεων που θα έχει η πανδημία στη διεθνή ζήτηση ελληνικών προϊόντων. Ορισμένες από τις υπόλοιπες του top-10 επίσης αντιμετωπίζουν μεγάλη έξαρση του κορωνοϊού (ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο). Η απώλεια της ισχυρής δυναμικής του 2018 στη διεθνή ζήτηση προϊόντων σχετιζόταν σε μεγάλο βαθμό με την υποχώρησή της σε γειτονικές στην Ελλάδα χώρες, με σχετικά σημαντικό μερίδιο στις εξαγωγές της, κυρίως στην Αίγυπτο και το Λίβανο.

Αρνητικές επιδράσεις της έξαρσης της πανδημίας στην Ευρωζώνη αναμένεται να εκδηλωθούν και στην πλευρά του εφοδιασμού της ελληνικής οικονομίας από το εξωτερικό, καθώς επίσης πέντε χώρες της βρίσκονταν πέρυσι στο top-10 των χωρών με τις μεγαλύτερες εισαγωγές εγχωρίως (Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Γαλλία, Ισπανία). Στην ενότητα 3.3 της τριμηνιαίας έκθεσης περιλαμβάνεται ειδικό πλαίσιο για τη διάρθρωση των εξαγωγικών και των εισαγωγικών ροών προϊόντων μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας και της Ισπανίας στην πρόσφατη τριετία 2017-2019.

Από τις τάσεις στις εξαγωγικές ροές βασικών κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών το 2019 προκύπτουν αυτές που οδήγησαν στην άνοδό τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, αυξήθηκαν οριακά πέρυσι έναντι του 2018 (+0,2% ή +€60,8 εκατ.), κατά το οποίο διευρύνθηκαν σημαντικά (+15,5%), εξαιτίας αποκλειστικά της ενίσχυσης των εξαγωγών εκτός καυσίμων - πλοίων (+4,5% ή +€1,04 δισεκ.). Αντιθέτως, οι εξαγωγές καυσίμων ήταν λιγότερες κατά 10,3% (-€938 εκατ.), ύστερα από την αύξησή τους κατά 27,0% (+€2,13 δισεκ.) ένα έτος νωρίτερα. Μεγαλύτερη ήταν πέρυσι η σχετική μείωση των εξαγωγών πλοίων (-43,1%), ωστόσο επειδή το απόλυτο μέγεθός τους είναι μικρό, η αρνητική επίδρασή τους στις εξαγωγές ήταν αντίστοιχου μεγέθους (-€39,4 εκατ.). Στο σκέλος των διεθνών ροών υπηρεσιών, η αύξηση των εισπράξεων την περασμένη χρονιά κατά 7,5% ή κατά €3,0 δισεκ.,

σε συνέχεια της ενίσχυσής τους κατά 10,4% πρόπερσι, προήλθε κατά κύριο λόγο (69,7%) από τις περισσότερες εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό. Ανήλθαν κατά 11,5% (+€2,09 δισεκ.), κατόπιν αύξησής τους κατά 9,9% πρόπερσι. Έπονται σε συμβολή στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών οι διεθνείς μεταφορικές υπηρεσίες, με 22,4%, λόγω της ανόδου τους κατά 3,9% (+€673,2 εκατ.). Οι λοιπές υπηρεσίες ενισχύθηκαν περισσότερο από τις διεθνείς μεταφορές, κατά 5,1%, όμως επειδή το απόλυτο μέγεθός τους είναι μικρότερο από των υπόλοιπων συνιστωσών, το μερίδιό τους στην αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών το 2019 ήταν μικρό (7,9%).

Επομένως, οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις στις διεθνείς μετακινήσεις επιβατών εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, που στην Ελλάδα αφορούν στις πτήσεις από Ιταλία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Τουρκία κ.ά. καθώς και στην κρουαζιέρα, θα πλήξουν τον κύριο παράγοντα της κλιμάκωσης των ελληνικών εξαγωγών στα τελευταία έτη, την άνοδο του διεθνούς τουρισμού. Καθώς η διάρκειά τους δεν μπορεί να προβλεφθεί, αντιστοίχως δεν είναι εφικτή μια ασφαλής εκτίμηση των επιπτώσεών τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τον Μάρτιο, κατά τον οποίο τα περιοριστικά μέτρα δεν ήταν σε ισχύ στο σύνολο της διάρκειάς του, η επιβατική κίνηση στο Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών ήταν μικρότερη κατά 61,3% σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, με αποτέλεσμα να διακινηθούν μόλις 640.000 επιβάτες. Ο αριθμός των επιβατών εσωτερικού και εξωτερικού κατέγραψε μείωση της τάξης του 60% και 62%, αντιστοίχως. Η πτώση είναι εντονότερη στα 14 περιφερειακά αεροδρόμια τα οποία διαχειρίζεται η Fraport, στα οποία η κίνηση των επιβατών ήταν 97% λιγότερη από ότι ένα έτος πριν.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα, ακόμα και σε ορισμένες από τις πλέον αναπτυγμένες χώρες, όπως επίσης οι περιορισμοί στις διεθνείς μεταφορές, ήδη έχουν περιορίσει σημαντικά τη ζήτηση πετρελαίου και άλλων ενεργειακών αγαθών. Η τιμή του πετρελαίου (Brent) βρίσκεται σε πτωτική τροχιά από τις αρχές Ιανουαρίου, όταν ο νέος κορωνοϊός εξαπλωνόταν στην πόλη Γουχάν της Κίνας, δημιουργώντας ανησυχία για τις πιθανότητες εξάπλωσής του στην υπόλοιπη χώρα και τις επιπτώσεις του στην οικονομία της. Η υποχώρησή της ανακόπηκε πρόσκαιρα κατά τις δύο πρώτες εβδομάδες του Φεβρουαρίου. Κατόπιν συνεχίστηκε εντονότερη, έως το τέλος Μαρτίου. Από την αρχή του τρέχοντος μηνός η τάση στην τιμή του πετρελαίου είναι ανοδική. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην απόφαση της Σαουδικής Αραβίας την 1^η Απριλίου να συγκαλέσει έκτακτη συνάντηση στις 6 Απριλίου των πετρελαιοπαραγωγών χωρών οι οποίες συμμετέχουν στο OPEC, με συμμετοχή και της Ρωσίας, προκειμένου να περιορίσουν σημαντικά την ημερήσια παραγωγή πετρελαίου τους. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 8 Απριλίου, καταλήγοντας σε συμφωνία μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας για περιορισμό της παραγωγής πετρελαίου, κατά 8,5 εκατ. βαρέλια/ημερησίως από καθεμία στους επόμενους 2-3 μήνες και αναμένεται η θέση των ΗΠΑ σχετικά με αυτή. Σε κάθε περίπτωση, στην προηγούμενη περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου η τιμή του πετρελαίου περιορίστηκε κατά 64,1%, υποχωρώντας μέχρι τα \$24,0, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο από το Νοέμβριο του 2002. Στο σύνολο του πρώτου τριμήνου του τρέχοντος έτους φέτος η μέση τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε σε \$53,3, από \$63,1 ένα έτος νωρίτερα.

Εφόσον υλοποιηθεί η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ των χωρών μελών του OPEC και της Ρωσίας προκειμένου να περιοριστεί η ημερήσια παραγωγή πετρελαίου, θα επιδράσει αυξητικά στην τιμή του. Όμως, δεν αναμένεται μια απόφαση περιορισμού να την επαναφέρει στα επίπεδα στα οποία κυμαινόταν πριν την εκδήλωση της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Στους επόμενους μήνες και κατά πάσα πιθανότητα στο μεγαλύτερο

μέρος της διάρκειας του 2019, το κόστος του πετρελαίου θα επηρεαστεί κατά κύριο λόγο από την εξέλιξη της πανδημίας και δευτερευόντως από τις εξελίξεις σχετικά με τις δυνατότητες αντιμετώπισης / πρόληψής της. Όσο δεν σημειώνεται μια σημαντική, σταθερή εξασθένησή της, η οποία θα επιτρέψει την άρση των περισσότερων εκ των μέτρων προστασίας που έχουν ληφθεί, θα συνεχίζονται οι πιέσεις στις τιμές πετρελαίου. Επιπλέον, δεν θεωρείται δυνατή στους επόμενους μήνες η πλήρης αποκατάσταση της λειτουργίας των διεθνών αλυσίδων αξίας, όπως αυτή γινόταν πριν την υγειονομική κρίση, η οποία θα επανάφερε και τη ζήτηση πετρελαίου στα τότε επίπεδά της. Για αυτούς τους λόγους κρίνεται ως πλέον πιθανό ότι η τιμή του θα κυμανθεί στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του τρέχοντος έτους σαφώς χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα. Η υστέρησή της και η διάρκειά της επίσης θα εξαρτηθούν από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν.

Η πολύ ισχυρή, απρόσμενη έξαρση του νέου κορωνοϊού στην Ευρώπη, αλλά και η μέχρι προσφάτως αδυναμία συμφωνίας στην Ευρωζώνη επί των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής τα οποία χρειάζεται να ληφθούν από κοινού από τα μέλη της για την αντιμετώπιση των αναγκών που έχει δημιουργήσει στο πεδίο της υγείας, όπως επίσης για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεών της, οδήγησαν σε υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου τον Φεβρουάριο, από 1,11 σε 1,07, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο από τον Μάιο του 2017. Η απότομη έξαρση του ιού στις ΗΠΑ κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου, μετέβαλε την τάση στην ισοτιμία, η οποία ανήλθε έως το τέλος του ίδιου μήνα στο 1,12. Η ανακοίνωση από τον πρόεδρο των ΗΠΑ δέσμης μέτρων στήριξης της οικονομίας, προϋπολογισμού \$2 τρισεκ., αποκατέστησε σε σημαντικό βαθμό την εμπιστοσύνη στις προοπτικές της οικονομίας των ΗΠΑ. Αυτά αφορούν σε μεταβιβάσεις προς νοικοκυριά, δάνεια προς μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις, ενισχύσεις στις πολιτειακές κυβερνήσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση, υποστήριξη των δημόσιων υπηρεσιών υγείας. Επιπλέον, ανάδειξαν περαιτέρω τις αδυναμίες στη λήψη αποφάσεων πολιτικής στην Ευρωζώνη, με αποτέλεσμα τη νέα πτώση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου.

Από τις έως τώρα επιδράσεις των ενεργειών πολιτικής ή της έλλειψής τους, προκύπτει το ότι η δυναμική της οικονομίας της Ευρωζώνης φέτος θα είναι ευαίσθητη σε αυτές, μάλλον περισσότερο από ότι στα προηγούμενα έτη. Επομένως, απαιτείται εγρήγορση από τους πολιτικούς ηγέτες της, για τη λήψη μέτρων όποτε και όσες φορές χρειαστεί για την αντιμετώπιση των εξελίξεων σχετικά με τον κορωνοϊό. Όσο αυτά υστερούν σε σχέση με τις επικρατούσες συνθήκες και τα υφιστάμενα προβλήματα, η ελκυστικότητα και η αξιοπιστία της οικονομίας της Ευρωζώνης θα υπολείπεται αυτής της οικονομίας των ΗΠΑ. Ως προς την επίδραση της διαφαινόμενης φέτος χαμηλότερης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου στο ενεργειακό κόστος του πετρελαίου, θα είναι ήπια αυξητική.

Λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές μελλοντικές εξελίξεις και επιδράσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, ιδίως τις επιπτώσεις των περιορισμών και απαγορεύσεων στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές και της αναστολής λειτουργίας επιχειρήσεων, τα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής εγχωρίως για την αντιμετώπισή τους, αλλά και τις τάσεις στην ελληνική οικονομία στο αρχικό δίμηνο φέτος, προ της υγειονομικής παγκόσμιας κρίσης, αναμένεται σημαντική υποχώρηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες θα ασκηθούν από την απαγόρευση λειτουργίας φυσικών καταστημάτων

λιανικού εμπορίου, εστίασης κ.ά., την εκτιμώμενη σημαντική άνοδο της ανεργίας ύστερα από μια εξαετία συνεχούς πτώσης, αλλά και την κάμψη των προσδοκιών των πολιτών, εξαιτίας της απειλής για την υγεία τους. Υποχώρηση της απασχόλησης αναμένεται να σημειωθεί κυρίως σε κλάδους πώλησης τελικών προϊόντων και υπηρεσιών προς τους καταναλωτές, ορισμένοι από τους οποίους πρωτοστάτησαν στην κάμψη της ανεργίας στα πρόσφατα έτη (Τουρισμός, Μεταφορές – Αποθήκευση, Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες), αλλά και σε άλλους εξωστρεφείς κλάδους (π.χ. της Μεταποίησης). Ευνόητα, η ένταση αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από τη διάρκεια και την ένταση της πανδημίας και το εάν ο ιός θα παρουσιάσει νέα έξαρση, εφόσον εξασθενήσει για κάποια περίοδο.

Τις αρνητικές επενέργειες θα μετριάσει η αναμενόμενη υποχώρηση των τιμών, που ήδη έχει εκδηλωθεί σε εκπτώσεις και προσφορές σε διαδικτυακά καταστήματα. Επιπλέον, φαίνεται πως στο αρχικό δίμηνο φέτος η καταναλωτική ροπή ήταν ισχυρή, με τον δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης να διαμορφώνεται σε αυτό το χρονικό διάστημα σε μέγιστο επίπεδο 19 ετών και τον όγκο του Λιανικού Εμπορίου να ενισχύεται τον Ιανουάριο κατά 8,2%. Αυτές οι τάσεις μάλλον θα αποτρέψουν μια υποχώρηση των σχετικών δαπανών των νοικοκυριών στο σύνολο του πρώτου τριμήνου του 2020. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω ισχυρές, αντίρροπες επενέργειες εκτιμάται πως ο περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών θα έχει ένταση τουλάχιστον 4,0% στο βασικό σενάριο πρόβλεψης, ενώ δεν αποκλείεται σε παρατεταμένα δυσμενείς συνθήκες, στην Ελλάδα και διεθνώς, να υπερβεί το 8,0%.

Σε αντίθεση με την ιδιωτική κατανάλωση, η πανδημία του νέου κορωνοϊού θα οδηγήσει σε εκτεταμένη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης. Αυτή θα προέλθει από έκτακτες δαπάνες στην υγεία, όπως επίσης από ορισμένα έξοδα για τη στήριξη επιχειρήσεων και νοικοκυριών που πλήττονται από τα μέτρα προστασίας. Παρομοίως με την ιδιωτική κατανάλωση και τις υπόλοιπες συνιστώσες του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης, η αύξηση λόγω της υγειονομικής κρίσης θα εξαρτηθεί από τη διάρκειά της και το εάν αυτή θα ανακάμψει εντός του έτους, από το εάν θα ληφθούν πρόσθετα μέτρα ενίσχυσης επιχειρήσεων - νοικοκυριών, από τα ληφθέντα μέτρα σε επίπεδο Ευρωζώνης κ.λπ. Ανασχετικά στην άνοδο των καταναλωτικών εξόδων του δημόσιου τομέα θα επενεργήσει το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» από το υψηλό επίπεδό της στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Τη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης θα συγκρατήσουν και ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στον καθορισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δαπανών στο δημόσιο τομέα, οι οποίες περιλαμβάνονταν στον προϋπολογισμό του 2020 (επισκόπηση δαπανών και εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων, με τη δημιουργία ενός συστήματος κύριων δεικτών επίδοσης (KPIs) κ.λπ.). Τούτων δεδομένων, η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης προβλέπεται πως θα είναι τουλάχιστον 4,5%, στην περίπτωση που η πανδημία υποχωρήσει σημαντικά τον Μάιο και ολοκληρωθούν τα μέτρα ενίσχυσης στο τέλος του ίδιου μήνα. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν η κρίση παραμείνει ισχυρή καθ' όλο το δεύτερο τρίμηνο ή εάν επανακάμψει το φθινόπωρο, τότε οι απαιτούμενες δημόσιες δαπάνες θα οδηγήσουν σε αύξηση σε σχέση με το 2019 7,5% ή περισσότερη.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι επενδύσεις ενδέχεται να υποστούν το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση, καθώς η πραγματοποίησή τους αποφασίζεται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα και η τρέχουσα πολύ υψηλή αβεβαιότητα για τις προοπτικές της εγχώριας, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας

δεν επιτρέπει αυτήν τη διαδικασία. Το αντίξοο επενδυτικό περιβάλλον θα συνεχίζεται έως ότου ολοκληρωθεί η πανδημία και βρεθεί ένας αποτελεσματικός τρόπος θεραπείας του συγκεκριμένου κορωνοϊού ή/και πρόληψής του, δηλαδή μάλλον στη μεγαλύτερο τμήμα της διάρκειας του 2020, αποτρέποντας την πλειοψηφία των δυνητικών επενδυτών να αναλάβει επενδυτικό ρίσκο.

Τούτων δεδομένων, ένα μεγάλο μέρος των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα έχει τεθεί και θα παραμείνει σε κατάσταση αναμονής των εξελίξεων σχετικά με το νέο κορωνοϊό. Πρόκειται για επενδυτικά σχέδια από εξωστρεφείς κλάδους με συνεχή, μεγάλη αύξηση της δραστηριότητας τους στα προηγούμενα χρόνια, όπως στον Τουρισμό, στις Μεταφορές και στην Αποθήκευση, σε κλάδους της Μεταποίησης, αλλά και από κλάδους οι οποίοι ευνοήθηκαν από την κλιμάκωση της εγχώριας ζήτησης και διαθρωτικές αλλαγές, όπως το Χονδρικό – λιανικό εμπόριο, επίσης κάποιιο μεταποιητικοί κλάδοι και η Ενέργεια.

Η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, της επιστροφής καταθέσεων, αλλά και χάρη στη δυνατότητα πρόσβασης για πρώτη φορά σε πρόγραμμα αγοράς χρεογράφων της ΕΚΤ, σε μεγάλο βαθμό δεν θα αξιοποιηθεί από τις επιχειρήσεις, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Επιπλέον, τουλάχιστον όσο δεν θα διαφαίνεται η ασφαλής έξοδος από την υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της, οι τράπεζες αναμένεται να είναι περισσότερο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων, καθώς θα ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας νέας κλιμάκωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Ακολούθως, ο ρόλος των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, περιφερειακά αεροδρόμια), που έχουν μακροχρόνιο ορίζοντα απόδοσης, εκτιμάται ότι θα είναι καθοριστικός για το επίπεδο της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος. Για αυτό, η σημασία της ολοκλήρωσης των σχετικών αδειοδοτικών διαδικασιών αυξάνεται σημαντικά. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θα αποτυπωθούν κυρίως στις Κατασκευές. Από την άλλη πλευρά, αυτές θα απωλέσουν την ώθηση των πρόσφατων ετών από τα οικοδομικά έργα στον Τουρισμό, σε ξενοδοχεία, καθώς και για την ανακαίνιση κατοικιών, για αξιοποίηση μέσω Airbnb. Εάν οι αποκρατικοποιήσεις είχαν υλοποιηθεί με ταχύτερο ρυθμό τα προηγούμενα έτη, θα βρίσκονταν τώρα σε εξέλιξη περισσότερες επενδύσεις σε υποδομές και μεγάλες επιχειρήσεις τις οποίες συνήθως αφορούν οι αποκρατικοποιήσεις, περιορίζοντας την επίδραση συγκυριακών παραγόντων στην επενδυτική δραστηριότητα.

Επισημαίνεται ότι ενώ η υλοποίηση δημοσίων έργων, τα οποία χρειάζεται να προωθηθούν στην τρέχουσα συγκυρία, σχετίζεται στενά με το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, εντούτοις ένα μεγάλο μέρος των χρηματοδοτούμενων από το ΠΔΕ επενδύσεων είναι ιδιωτικές. Όπως τα χρηματοδοτούμενα από το τραπεζικό σύστημα επενδυτικά σχέδια, και εκείνα που υποστηρίζονται από το ΠΔΕ εκτιμάται πως θα είναι σαφώς λιγότερα την προσεχή περίοδο, εξαιτίας της αβεβαιότητας για τις προοπτικές της εγχώριας και της διεθνούς οικονομίας, που αποθαρρύνει την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου.

Ένας τεχνικός παράγοντας, στο πλαίσιο της διαδικασίας υπολογισμού του ΑΕΠ, ο οποίος έχει ασκήσει σημαντική επίδραση στη μεταβολή τους σε ορισμένα έτη στο παρελθόν και είναι πιθανό να έχει παρόμοια επίδραση φέτος, είναι τα αποθέματα. Ως επί το πλείστον, προκύπτουν από τη

διάσταση μεταξύ της εκτίμησης του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης και από εκείνη από το σκέλος της παραγωγής. Είναι πιθανό, π.χ. στο αρχικό τρίμηνο, η παραγωγική δραστηριότητα εγχωρίως, να αντιδράσει με χρονική υστέρηση στις ραγδαίες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην πλευρά της ζήτησης, λόγω της διακοπής λειτουργίας επιχειρήσεων στην Ελλάδα και διεθνώς, των περιορισμών στις διεθνείς μεταφορές. Ακολούθως, ένα μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής από ότι συνήθως δεν θα πωληθεί. Αυτό το τμήμα της θα καταγραφεί στα αποθέματα και ακολούθως στις επενδύσεις.

Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων στις επενδύσεις, οι οποίες στην πλειονότητά τους είναι αρνητικές, και λαμβάνοντας υπόψη ότι η έντασή τους θα εξαρτηθεί πρωτίστως από τη διάρκεια της τρέχουσας πανδημίας και την πιθανότητα εκ νέου έξαρσης του νέου κορωνοϊού στη συνέχεια του έτους, αναπτύχθηκαν τα εναλλακτικά σενάρια εξέλιξης των επενδύσεων. Κάθε σενάριο περιλαμβάνει υποθέσεις για τη μεταβολή της δραστηριότητας σε κλάδους οι οποίοι σχετίζονται με βασικές κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου (μηχανολογικός εξοπλισμός, μεταφορικά μέσα, κατασκευές) και χρησιμοποιεί διαχρονικούς συντελεστές συσχέτισης μεταξύ των μεταβολών στη δραστηριότητα και των μεταβολών στις επενδυτικές δαπάνες. Μια υπόθεση κοινή σε όλα τα σενάρια είναι το ότι στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου φέτος η ελληνική οικονομία λειτουργούσε ομαλά και η τάση στην επενδυτική δραστηριότητα ήταν αυτή που αναμενόταν προ της κρίσης, δηλαδή σημαντική άνοδός της, σε συνέχεια της ισχυρής ανόδου στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και σε συνάφεια με τη συνεχή από την αρχή του προηγούμενου έτους πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις. Επιπλέον, είναι αρκετά πιθανός ο υψηλός σχηματισμός αποθεμάτων στην αρχή του 2020. Από αυτήν τη διαδικασία προέκυψε ένα εύρος εκτίμησης μεταβολής των επενδύσεων. Σε όλα τα σενάρια το ποσοστό υποχώρησης των επενδύσεων στο σύνολο του 2020 είναι διψήφιο, τουλάχιστον 17%, ενώ δεν αποκλείεται να υπερβεί το 30%.

Η μεγαλύτερη αβεβαιότητα σχετικά με το εύρος των μεταβολών εντοπίζεται στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, καθώς αυτές θα εξαρτηθούν από τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία σε καθεμία από τις χώρες οι οποίες αποτελούν εμπορικούς εταίρους στην Ελλάδα, τόσο στο σκέλος των εξαγωγών, όσο και στην πλευρά των εισαγωγών. Δεδομένου ότι η Ευρωζώνη, που μαστίζεται από την υγειονομική κρίση, αποτελεί την περιφέρεια – κύριο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων, η προβλεπόμενη ισχυρή ύφεσή της θα αποτυπωθεί αντιστοίχως στη ζήτηση για αυτά. Οι εξαγωγές θα πληγούν έντονα από τη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου παγκοσμίως, η έκταση της οποίας, βάσει πρόσφατων προβλέψεων του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, θα είναι τουλάχιστον 13%, ενώ στο δυσμενέστερο σενάριο ενδέχεται να φτάσει το 32%³⁰. Καθώς η διεύρυνση των εγχώριων εξαγωγών πέρυσι και – σε μεγάλο βαθμό – στα προηγούμενα χρόνια προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό, το γεγονός ότι τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας πλήττουν πρωτίστως τις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, θα έχει ισχυρό αντίκτυπο στις σχετικές εισπράξεις. Τα στοιχεία επιβατικής κίνησης τον Μάρτιο στο Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών και σε 14 περιφερειακά αεροδρόμια που παρατέθηκαν παραπάνω αποτελούν μια πρώτη ένδειξη αυτών των ισχυρών επιπτώσεων, οι οποίες θα κλιμακωθούν τους επόμενους μήνες και θα συνεχιστούν όσο τα μέτρα παραμένουν εν ισχύ, όχι μόνο εγχωρίως, αλλά και διεθνώς. Συνεπώς, από τις εκτιμήσεις και τα

³⁰ Πηγή: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm

πρώτα στοιχεία σχετικά με το διεθνές εμπόριο και τις εξαγωγές, προκύπτει πως η πτώση τους θα είναι πολύ ισχυρή, τουλάχιστον όσο θα είναι σε ισχύ τα μέτρα.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2018	2019	2020	2021
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,9	2,2*	2,4*	2,0*
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,1	0,5	1,5	1,4
Δημόσια Κατανάλωση	-2,5	3,4	0,3	0,1
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-12,2	10,1	12,5	8,1
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	8,7	4,3	3,4	3,0
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,2	5,1	4,0	3,0
Απασχόληση	1,7	2,2	2,2	1,4
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	1,3	0,4	1,1	2,0
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,5	0,0	0,1	-0,2
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,8	0,5	0,7*	0,9*
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-1,3	2,1	2,5	2,0
Καθαρές Εξαγωγές	1,5	-0,3	0,3	0,0
Αποθέματα	1,8	0,0	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	1,0	1,3	1,0	1,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-1,1	-0,8	-1,1	-0,9
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	181,2	175,2	169,3	163,1
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	19,3	17,3	15,4	14,0

* Πηγή: European Economic Forecast, winter 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2020

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

Στο σκέλος των εισαγωγών, η υποχώρησή τους θα καθοριστεί πρωτίστως από τη μείωση της εγχώριας ζήτησης και των εξαγωγών προϊόντων, που χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών, όχι από τις άμεσες επενέργειες των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, όπως στην πλευρά των εξαγωγών. Το μερίδιο των εισαγωγών προϊόντων εκτός πλοίων – πετρελαιοειδών στις εισαγωγές προϊόντων - υπηρεσιών είναι πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των εξαγωγών της ίδιας κατηγορίας αγαθών στη συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών, 54,8% έναντι 32,0%. Πέρα από την πίεση από την πλευρά της ζήτησης, ενδεχομένως να προκύψουν περιορισμοί στις εισαγωγές από την πλευρά της προσφοράς, καθώς σε ορισμένες χώρες από τις οποίες προέρχεται ένα μεγάλο μέρος αυτών, έχει επιβληθεί αναστολή δραστηριότητας ακόμα και σε τμήματα της βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ. Ιταλία, Ισπανία). Ειδικά σε ότι αφορά τον αντίκτυπο της υποχώρησης της εγχώριας ζήτησης, βάσει των εναλλακτικών προβλέψεων για τις μεταβολές στις συνιστώσες της που παρατέθηκαν προηγουμένως και της ελαστικότητας της ζήτησης εισαγωγών προς την εγχώρια ζήτηση, προκύπτουν προσεγγίσεις της μεταβολής των εισαγωγών εξαιτίας αυτού του παράγοντα. Και για αυτό το μέγεθος η ηπιότερη αρνητική μεταβολή θα είναι στην περιοχή του 15% στο σύνολο του έτους, ενώ στο δυσμενέστερο σενάριο εξελίξεων μπορεί να κυμανθεί αρκετά υψηλότερα.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2019 – 2020 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ		ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
ΑΕΠ	2,0	2,8	2,2*	2,4*	2,1	-5 έως -9	1,9	-10,0	1,8	2,1
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,6	1,8	0,5	1,5	0,7	>-4,0	:	:	0,6	1,8
Δημόσια Κατανάλωση	1,6	0,6	3,4	0,3	2,0	>4,5	:	:	2,3	1,1
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	8,8	13,4	10,1	12,5	2,5	>-17,0	:	:	7,3	10,3
Εξαγωγές	4,9	5,1	4,3	3,4	6,0	:	:	:	3,9	3,6
Εισαγωγές	4,1	5,2	5,1	4,0	4,7	:	:	:	4,0	3,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,7*	0,9*	0,8	0,5	0,5	-2 έως -3,5	0,5	-0,5	0,4	0,4
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	17,4	15,6	19,3	15,4	17,4	19,3 – 21,2	17,3	22,3	17,5	16,3
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	1,2	1,2	1,0	1,3	:	:	0,1	-0,5	1,3	1,0
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-1,1	-1,1	:	:	0,4	-9,0	-0,5	0,2

*Πηγή: European Economic Forecast, winter 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2020

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019 – European Economic Forecast, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019 - Η Ελληνική Οικονομία 01/20, ΙΟΒΕ, Απρίλιος 2020 – World Economic Outlook, ΔΝΤ, Απρίλιος 2020 - Economic Outlook 106, ΟΟΣΑ, Νοέμβριος 2019

Η πρωτοφανής αβεβαιότητα και ανησυχία για τις επενέργειες της πανδημίας κορωνοϊού σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής δραστηριότητας, που αναδείχθηκαν κατά την ανάλυση των πολύπλευρων επιδράσεων της στις συνιστώσες του ΑΕΠ, συνεπάγονται ιδιαίτερη αβεβαιότητα για την εξέλιξη συνολικά του εγχώριου προϊόντος φέτος, αλλά και στα προσεχή έτη. Όπως αναφέρθηκε επανειλημμένως κατά τις προβλέψεις για τις συνιστώσες, η διάρκεια της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης καθώς και το εάν ο ιός θα ανακάμψει εντός του έτους, θα είναι οι πλέον καθοριστικοί παράγοντες της οικονομικής δραστηριότητας. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι κατά το μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του αρχικού τριμήνου φέτος η ελληνική οικονομία λειτουργούσε ομαλά, με τη δυναμική που είχε αποκτήσει το 2019. Για αυτό, είναι πιθανή η, έστω οριακή, ανάπτυξή της στη συγκεκριμένη την περίοδο. Όμως, τουλάχιστον στο δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο η πτώση του ΑΕΠ θα είναι ισχυρή, με τα τρέχοντα δεδομένα. Για αυτούς τους λόγους, είναι αδύνατη μια συγκεκριμένη εκτίμηση για τη μεταβολή του ΑΕΠ στο σύνολο του τρέχοντος έτους.

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για το ΑΕΠ βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις στους προσδιοριστικούς παράγοντές του που περιγράφηκε παραπάνω, διαμορφώθηκε ένα διάστημα πρόβλεψης για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος φέτος. Σύμφωνα με αυτή, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος θα έχει ένταση τουλάχιστον στην περιοχή του 5,0%. Εφόσον όμως οι συνθήκες στο ελληνικό και το διεθνές περιβάλλον παραμείνουν ιδιαίτερα δυσμενείς πέρα από το δεύτερο τρίμηνο ή/και συμβεί μια σημαντική έξαρση του ιού το φθινόπωρο, είναι αρκετά

πιθανό η ύφεση να κινηθεί πλησίον διψήφιου ποσοστού. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι προβλέψεις αντανakλούν τις τρέχουσες προσδοκίες και είναι αρκετά πιθανό να αναθεωρηθούν σημαντικά σε προσεχείς εκθέσεις.

Ευνόητα, η αναστολή λειτουργίας εγχωρίως επιχειρήσεων οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στην παροχής υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, αλλά και οι περιορισμοί και απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από την πανδημία, θα ασκήσουν έντονες πιέσεις στην απασχόληση. Αυτές αναμένεται να εκδηλωθούν σε κλάδους οι οποίοι είχαν σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας στα πρόσφατα έτη, συγκεκριμένα στο Χονδρικό - Λιανικό Εμπόριο, στην Εστίαση, στις Επαγγελματικές - τεχνικές δραστηριότητες, στην Παροχή Καταλύματος και στις Μεταφορές. Τα μέτρα παύσης της δραστηριότητας, και μάλιστα σε πολύ μεγάλα τμήματα αυτής, σε χώρες με μεγάλη διασπορά του κορωνοϊού στον πληθυσμό και πολλές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, οι οποίες έχουν υψηλό μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (π.χ. Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία), καθώς η εκτεταμένη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, θα επιδράσουν ανασχετικά στην απασχόληση των εξωστρεφών κλάδων της Μεταποίησης. Ένας κλάδος με σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας το 2019, η Εκπαίδευση, αναμένεται να ασκήσει αντίθετη επίδραση σε αυτή φέτος, καθώς ήταν ο πρώτος του οποίου η λειτουργία παύτηκε. Επιπλέον, η εκτιμώμενη σημαντική υποχώρηση των επενδύσεων θα πλήξει τη δραστηριότητα του τομέα των Κατασκευών. Από την άλλη πλευρά, η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία έχει δημιουργήσει συγκεκριμένες ανάγκες παροχής υπηρεσιών, π.χ. υγείας, κοινωνικής μέριμνας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), οι οποίες, παρά τη γενικότερη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα συντηρήσουν ή και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας στους αντίστοιχους κλάδους.

Όπως σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, η διάρκεια και η ένταση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης στην απασχόληση θα εξαρτηθεί κυρίως από το χρόνο που θα παρέλθει έως ότου αυτή εξασθενήσει σημαντικά, όπως επίσης από ενδεχόμενη νέα έξαρση του κορωνοϊού εντός του έτους. Επί τη βάση διαφορετικών υποθέσεων (σεναρίων) για τη διάρκεια της πανδημίας, έγιναν εκτιμήσεις μεταβολής της απασχόλησης, ανά τρίμηνο και σε κλαδικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω αναμενόμενες κλαδικές τάσεις. Με αυτόν τον τρόπο προέκυψε ένα εύρος εκτιμήσεων για το μέσο επίπεδο της ανεργίας φέτος. Όλα τα σενάρια κατέληξαν σε άνοδο της ανεργίας. Βάσει των αποτελεσμάτων τους, το ποσοστό ανεργίας το 2020 θα είναι υψηλότερο από περίπου 2,0 έως σχεδόν 4,0 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με το περυσινό του επίπεδο (17,3%).

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα, όπως επίσης οι περιορισμοί στις επιβατικές διασυνοριακές μεταφορές, έχουν ήδη επενεργήσει έντονα πτωτικά στη ζήτηση πετρελαίου, καθώς και άλλων ενεργειακών αγαθών, επομένως και στην τιμή τους. Η πρόσφατη απόφαση Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας για περιορισμό της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου από καθεμία από τις δύο χώρες κατά 8,5 εκατ. βαρέλια, αναμένεται να μετριάσει την εκτεταμένη υποχώρηση της τιμών, όχι όμως και να την αντισταθμίσει. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις εξειδικευμένων οργανισμών, οι οποίες αντανakλούν τις τρέχουσες προσδοκίες η μέση τιμή του πετρελαίου Brent θα διαμορφωθεί στα \$33/βαρέλι, καταγράφοντας μείωση της τάξης του 48%. Συνεπώς, η επίδραση των ενεργειακών προϊόντων στις τιμές θα είναι σαφώς αντιπληθωριστική το τρέχον έτος.

Στην πλευρά των επιδράσεων οι οποίες θα ασκηθούν στις τιμές από εγχώριους παράγοντες, η παύση λειτουργίας της συντριπτικής πλειονότητας φυσικών καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου, οδήγησε πολλές επιχειρήσεις με διαδικτυακά καταστήματα σε εκπτώσεις εντός του Μαρτίου, ενδεχομένως για την αποφυγή συσσώρευσης αποθεμάτων σε εποχικά προϊόντα. Σε κάθε περίπτωση, αυτή η εξέλιξη από την πλευρά της προσφοράς επενέργησε αποπληθωριστικά. Εφόσον και όποτε επαναληφθεί εκτός περιόδων τακτικών εκπτώσεων και προσφορών, θα ασκήσει την ίδια επίδραση στις τιμές. Από την άλλη πλευρά, είναι πιθανή η εκδήλωση και πληθωριστικών πιέσεων από την πλευρά της προσφοράς, ιδίως στην περίπτωση που η κρίση θα είναι παρατεταμένη ή θα επαναληφθεί σε κάποιο βαθμό το φθινόπωρο. Η υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας σε κλάδους, που διεθνώς, σε ορισμένες χώρες, αφορά και στη βιομηχανία, ή το οριστικό κλείσιμο επιχειρήσεων, είναι αρκετά πιθανό να οδηγήσει ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα σε περιορισμένη διαθεσιμότητα ή έλλειψη ορισμένων προϊόντων και υπηρεσιών. Τέτοιες εξελίξεις θα οδηγήσουν σε αύξηση τιμών.

Στο σκέλος της εγχώριας ζήτησης, η -κατά μέσο όρο- μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών λόγω ανόδου της ανεργίας, σε συνδυασμό με την επιδείνωση των προσδοκιών τους, θα περιορίσουν τη καταναλωτική τους διάθεση. Καθώς δεν περιλαμβάνονται στα δημοσιονομικά μέτρα για φέτος αυξήσεις έμμεσων φόρων, δεν αναμένεται κάποια αυξητική επίδραση στις τιμές από αυτούς. Μάλιστα, έχει εκτιμηθεί πως σε έτη στα οποία η έμμεση φορολογία είναι αμετάβλητη, συχνά η καθαρή επίδρασή της στις τιμές είναι ελαφρώς αρνητική. Λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβολές των τιμών εγχωρίως στις παραπάνω συνιστώσες του , σε περιόδους εξελίξεων στο παρελθόν όπως οι αναμενόμενες φέτος και λαμβάνοντας υπόψη πως στο πρώτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε πληθωρισμός 0,4, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή φέτος θα υποχωρήσει κατά περίπου 2,0 – 3,5%, ανάλογα κυρίως με την ένταση της πανδημίας και τη διάρκεια των σχετικών με αυτή μέτρων.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Μείωση βιομηχανικής παραγωγής το 2019 κατά 0,8% αντί 1,6% πρόπερσι
- Κάμψη στις Κατασκευές το 2019 κατά 5,5% σε συνέχεια μείωσης 12,5% το 2018
- Ήπια ενίσχυση στο Λιανικό Εμπόριο και στο προηγούμενο έτος, με βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα (+0,8% αντί +1,4%)
- Βελτίωση στον κύκλο εργασιών το 2019 σε δώδεκα από τους δεκατρείς υποκλάδους των Υπηρεσιών.

Βιομηχανία

Στο σύνολο του 2019, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής περιορίστηκε κατά 0,8% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κατά το οποίο είχε ενισχυθεί με ρυθμό 1,6%. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, τον Ιανουάριο του 2020 η περυσινή τάση συνεχίστηκε, με τη βιομηχανική παραγωγή να περιορίζεται κατά 1,2% σε σχέση με τον Ιανουάριο του 2019, όταν ενισχυόταν κατά 3,9%.

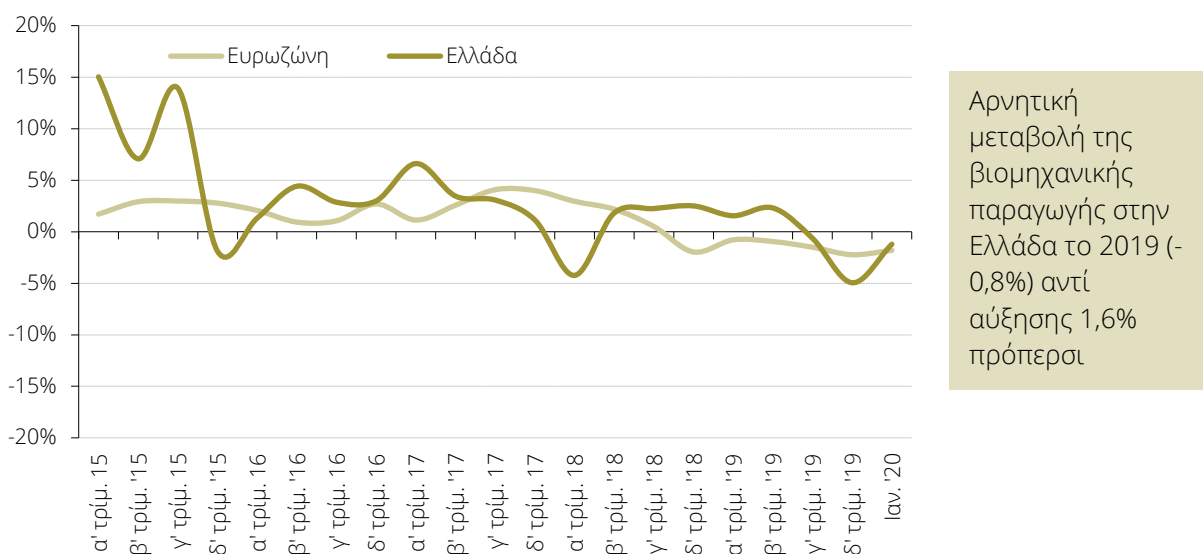

Σε ότι αφορά τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων στο σύνολο του περασμένου έτους, αυτές ήταν 0,4% υψηλότερες από ότι το 2018, όταν είχαν σημειώσει αρκετά εντονότερη αύξηση 4,3%. Πρόκειται για την τρίτη συνεχόμενη χρονιά που οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων αυξήθηκαν, κατόπιν μείωσης επί τέσσερα έτη (2013-2016). Η αύξηση οφείλεται στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων που διοχετεύονται στην εγχώρια αγορά (+0,6%, από +3,3% το 2018) καθώς οι τιμές των εξαγόμενων προϊόντων υποχώρησαν κατά 0,6%, αντί αύξησης 7,6% πρόπερσι. Κατόπιν αυτών των μεταβολών σε παραγωγή και τιμές, ο δείκτης κύκλου εργασιών της βιομηχανίας περιορίστηκε το 2019 κατά 0,3%, αντί βελτίωσης κατά 8,9% το 2018.

Στην Ευρωζώνη η βιομηχανική παραγωγή υποχώρησε πέρυσι κατά 1,7%, αντί ανόδου κατά 0,9% ένα έτος νωρίτερα, ενώ σε 10 από τα 27 κράτη μέλη η παραγωγή περιορίστηκε. Η μεγαλύτερη κάμψη στη βιομηχανική παραγωγή σημειώθηκε στη Γερμανία (-4,6%, από +1,0% το προηγούμενο έτος) ως αποτέλεσμα κυρίως της κάμψης των παραγγελιών σε κεφαλαιουχικά προϊόντα (εργαλεία, εξοπλισμός, οχήματα).

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

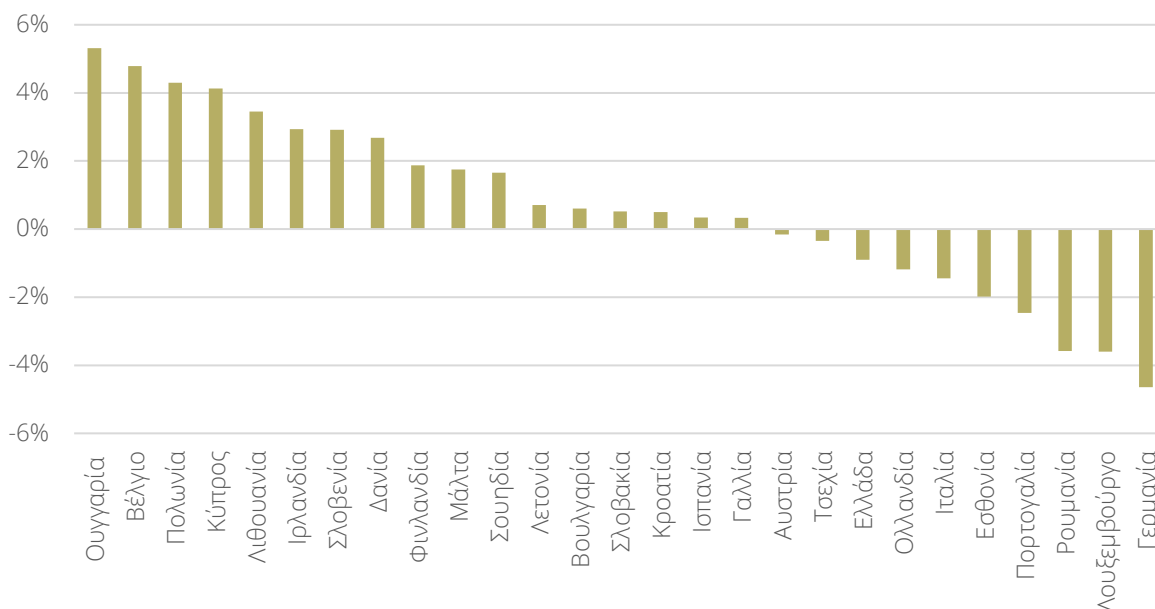
Σε επίπεδο βασικών τομέων της ελληνικής βιομηχανίας, στο σύνολο του περασμένου έτους οριακή βελτίωση καταγράφηκε στη Μεταποίηση, (+0,9% αντί +2,8% το 2018) και στην Παροχή Νερού (+0,6% αντί -2,3%). Αντιθέτως, σημαντικές απώλειες είχαν το 2019 τα Ορυχεία-Λατομεία (-9,1%), όταν πρόπερσι η παραγωγή τους ήταν αμετάβλητη. Πτώση 5,6% σημειώθηκε στην Παραγωγή Ηλεκτρικού ρεύματος, η οποία ήταν εντονότερη εκείνης το 2018 (-1,4%).

Το 2019 η παραγωγή υποχώρησε σε όλους τους επιμέρους υποκλάδους των Ορυχείων. Στην Εξόρυξη άνθρακα - λιγνίτη και υποστηρικτικές δραστηριότητες εξόρυξης η πτώση έφτασε το 31,8% αντί σαφώς ηπιότερης μείωσης το 2018 (8,9%). Η παραγωγή στην Εξόρυξη Μεταλλευμάτων

μειώθηκε κατά 9,3%, αντί αύξησης 18,7% πρόπερσι, ενώ η παραγωγή των Λοιπών Ορυχείων - Λατομείων βρέθηκε 6,1% χαμηλότερα από ότι το 2018 (-5,7%).

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στα κράτη μέλη της ΕΕ, Π.Μ. (%) 2019/2018

Πηγή: Eurostat

Η μεγαλύτερη μείωση της βιομηχανικής παραγωγής σε χώρα της ΕΕ το 2019 σημειώθηκε στη Γερμανία (-4,6%)

Στη Μεταποίηση, η παραγωγή αυξήθηκε σε 14 από τους 24 κλάδους. Σε κλάδους με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, αύξηση σημειώθηκε στο προϊόν των Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων (+18,1%, σε συνέχεια +19,1% ένα χρόνο νωρίτερα) και στην παραγωγή Τροφίμων (+1,4% αντί σταθερότητας το 2018). Αντιθέτως, η παραγωγή Βασικών Μετάλλων περιορίστηκε κατά 3,1%, σε αντίθεση με την αύξησή της κατά 3,8% ένα χρόνο νωρίτερα.

Στους λοιπούς μεταποιητικούς κλάδους η μεγαλύτερη πτώση πέρυσι σημειώθηκε στην κατασκευή Λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (-16,1%, σε συνέχεια -6,1%), στην παραγωγή Οπτάνθρακα και Προϊόντων Πετρελαίου (-8,6% αντί +3,5%), στην παραγωγή Άλλων Μη Μεταλλικών Ορυκτών (-8,0% αντί +1,5%) και στα Είδη ένδυσης (-6,3% κατόπιν -1,7%).

Στους κλάδους των οποίων η παραγωγή ενισχύθηκε συγκαταλέγονται οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές - Ηλεκτρικά Προϊόντα (+28,1% σε συνέχεια +11,4% το 2018), η κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού (8,2% αντί -7,8% πρόπερσι), η επισκευή - εγκατάσταση Μηχανημάτων Εξοπλισμού (+8,1% έναντι +1,9%).

Στο σύνολο του 2019, το προϊόν ενισχύθηκε σε τρεις από τις πέντε κύριες ομάδες βιομηχανικών προϊόντων. Αναλυτικά, η παραγωγή Κεφαλαιουχικών αγαθών αυξήθηκε με ρυθμό ίδιο με εκείνο κατά το 2018 (5,5%), ενώ τα μη Διαρκή Καταναλωτικά αγαθά κατά 4,1% σε συνέχεια αύξησης κατά

2,9% το προηγούμενο έτος. Ηπιότερη αύξηση από ότι πρόπερσι σημειώθηκε στα Καταναλωτικά αγαθά (+1,4% αντί +1,7%). Αντιθέτως, υποχώρησε η παραγωγή Ενέργειας (-6,2% αντί +0,1%) και η παραγωγή στα Ενδιάμεσα αγαθά (-0,8% αντί +1,2%).

Κατασκευές

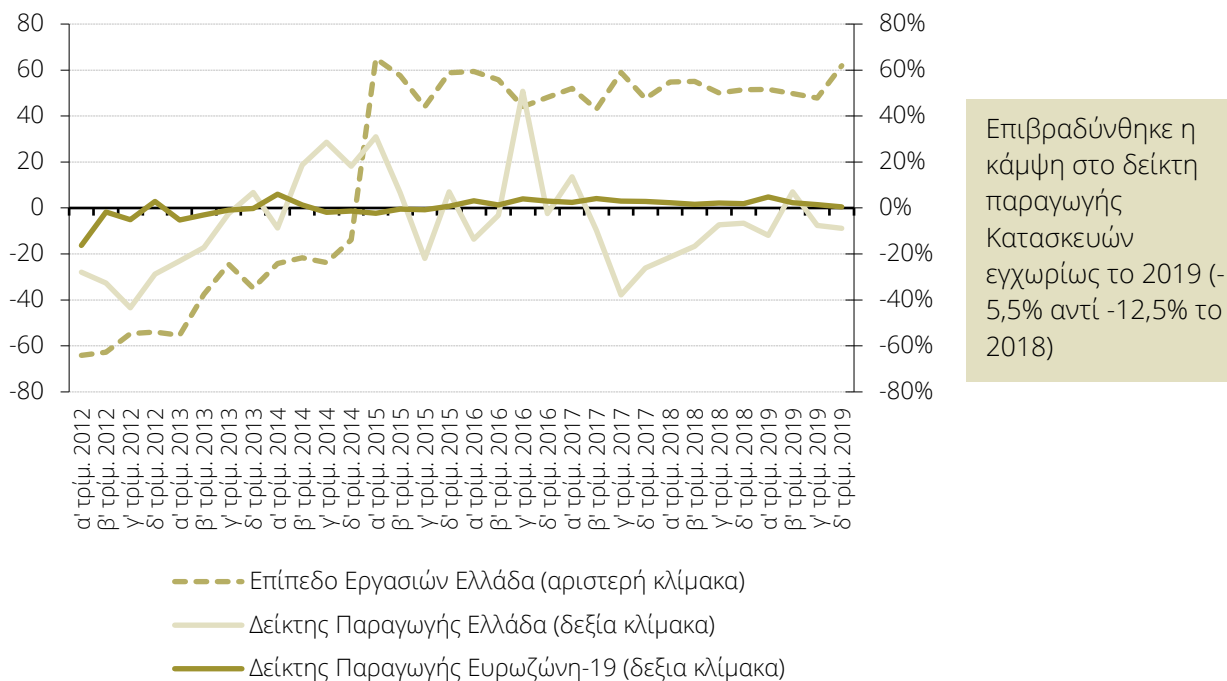
Στο σύνολο του 2019 ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών μειώθηκε κατά 5,5%, σε συνέχεια εντονότερης μείωσης κατά 12,5% το 2018. Στους επιμέρους δείκτες, η παραγωγή Οικοδομικών έργων υποχώρησε κατά 6,5%, περίπου όσο και πρόπερσι (-5,3%). Αρνητικά κινήθηκε και ο δείκτης παραγωγής έργων Πολιτικού Μηχανικού, καταγράφοντας απώλειες 4,9%, αρκετά μικρότερες ωστόσο από εκείνες το 2018 (-16,2%).

Από τα μηνιαία στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας προκύπτει στο σύνολο του 2019 σημαντική αύξηση 24,4% σε όρους αριθμού αδειών, αντί οριακής ανόδου τους 0,2% πρόπερσι. Σε όρους όγκου η αύξηση διαμορφώθηκε στο 8,6%, σημαντικά χαμηλότερη από πρόπερσι (+23,6%). Παρόμοια αύξηση σημειώθηκε και σε όρους επιφανείας (+8,5% αντί +23,0%).

Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές αυξήθηκε το 2019 με ρυθμό ίδιο με πρόπερσι (2,1% αντί 2,0%).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Ο αναθεωρημένος δείκτης όγκου³¹ στο Λιανικό εμπόριο ενισχύθηκε στο σύνολο του 2019 με βραδύτερο ρυθμό σε σύγκριση με τη μεταβολή του το 2018 (0,8% αντί 1,4%). Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, τον Ιανουάριο του 2020 ο δείκτης όγκου αυξήθηκε κατά 8,4%, αντί απωλειών 3,2% τον Ιανουάριο του περασμένου έτους.

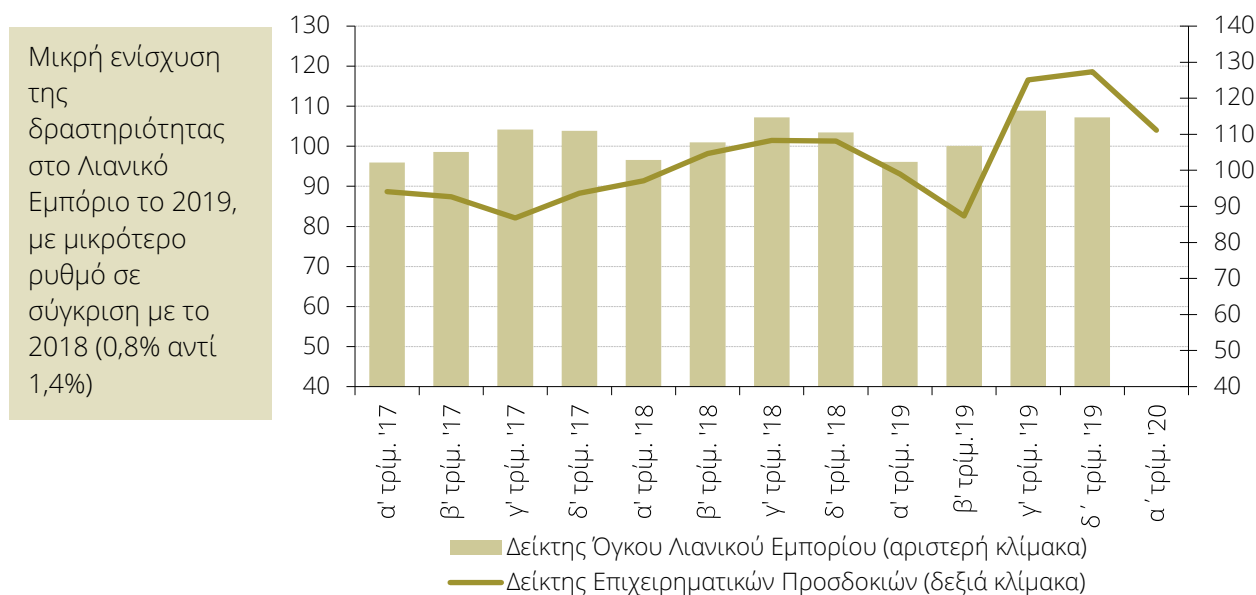
Ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε πέρυσι σε 6 από τους 8 υποκλάδους. Η μεγαλύτερη άνοδος σημειώθηκε στα Βιβλία – Χαρτικά (9,5% αντί 2,0%), ενώ ακολούθησαν τα Έπιπλα, Ηλεκτρικά Είδη και Οικιακός Εξοπλισμός, με 7,3%, σε συνέχεια ηπιότερης βελτίωσης 4,7% πρόπερσι. Οι πωλήσεις Καυσίμων και Λιπαντικών κινήθηκαν θετικά κατά 1,8%, αντί απωλειών 0,8% ένα έτος νωρίτερα. Επιπλέον, οι πωλήσεις βελτιώθηκαν ήπια στα Φαρμακευτικά-Καλλυντικά (+0,7% αντί σταθερότητας το 2018) και στην Ένδυση - Υπόδηση (+0,5% αντί +1,2% το 2018).

Με απώλειες στις πωλήσεις τους κινήθηκαν πέρυσι τα Πολυκαταστήματα (-10,6% αντί -0,4%), και τα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (-6,0% αντί -2,9%).

Οι προσδοκίες στον κλάδο του Λιανικού εμπορίου κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020, έτσι όπως αποτυπώνονται στους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE βελτιώθηκαν με ρυθμό αντίστοιχο με το 2019. Ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 8,9 μονάδες, αντί αύξησης 8,5 μονάδων το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Σημειώνεται πως οι δείκτες για τη συγκεκριμένη περίοδο ενσωματώνουν σε μικρό βαθμό την επίδραση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, βάσει μέρους των αποτελεσμάτων της έρευνας για τον Μάρτιο.

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Μικρή ενίσχυση της δραστηριότητας στο Λιανικό Εμπόριο το 2019, με μικρότερο ρυθμό σε σύγκριση με το 2018 (0,8% αντί 1,4%)

Πηγή: IOBE

³¹ Νέο έτος βάσης το 2015

Σε επίπεδο κλάδων, οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν στα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση (-17,8 μονάδες έναντι -25,7 μονάδων) και στα Οχήματα – Ανταλλακτικά (-14,7 μονάδες αντί +6,4 μονάδων πρόπερσι). Η σημαντική υποχώρηση στα Οχήματα οφείλεται στα στοιχεία Μαρτίου. Μάλλον τα μέτρα προστασίας από την πανδημία που οδήγησαν σε δραστικό περιορισμό κυκλοφορίας και οικονομικής δραστηριότητας, επίδρασαν αρνητικά στις προσδοκίες των επιχειρήσεων του κλάδου. Το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων διαμορφώθηκε στις 22 μονάδες στο πρώτο τρίμηνο, με σημαντική υποχώρηση σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 (58 μονάδες). Η επιδείνωση του ισοζυγίου προήλθε από την αύξηση του ποσοστού όσων εκτιμούσαν μειωμένες πωλήσεις και τη σημαντική μείωση των επιχειρήσεων που εκτιμούσαν αυξημένες πωλήσεις, αντιστρέφοντας τη θετική τάση και ανάκαμψη των τελευταίων ετών. Στο σκέλος των αποθεμάτων καταγράφηκαν παρόμοιες τάσεις στις προβλέψεις αύξησης και μείωσης, με αποτέλεσμα το ισοζύγιο να μην αλλάξει σημαντικά. Το ισοζύγιο των παραγγελιών δεν άλλαξε, παραμένοντας στις 25 μονάδες, παρά το γεγονός ότι τον Μάρτιο αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των επιχειρήσεων που αναμένει μείωση. Αυτή η εξέλιξη αναδεικνύει ότι στο πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους οι επιχειρήσεις είχαν πολύ θετικές εκτιμήσεις για τις παραγγελίες τους επόμενους μήνες. Παρόμοια τάση με το ισοζύγιο τρεχουσών πωλήσεων αποτυπώνεται και στις προσδοκίες για αυτές, με το ισοζύγιο να μειώνεται στις 22 μονάδες, έναντι 27 μονάδων το 2019, εξαιτίας και πάλι του πολύ χαμηλότερου επιπέδου του Μαρτίου. Τέλος, στην πλευρά της απασχόλησης παραμένουν οι ισχυρές ενδείξεις σταθεροποίησης, αλλά ταυτόχρονα παρατηρείται μείωση των επιχειρήσεων που αναμένουν αύξηση των θέσεων απασχόλησης στο μέλλον.

Αντιθέτως, περισσότερο αισιόδοξοι εμφανίζονται οι εκπρόσωποι του υποκλάδου των Πολυκαταστημάτων (βελτίωση του δείκτη κατά 38,4 μονάδες αντί ήπιας αύξησης κατά 3,7 μονάδες το 2019), του υποκλάδου Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (+24,8 μονάδες αντί -11,0) και στα Τρόφιμα - Ποτά – Καπνός (+11,1 μονάδες αντί +26,0).

Πίνακας 3.4

Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	2017	2018	2019	Μεταβολή 2018/2017	Μεταβολή 2019/2018
Γενικός Δείκτης	100,6	102,1	103,1	1,4%	1,0%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	101,8	103,5	104,2	1,7%	0,7%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	101,2	104,8	106,1	3,5%	1,2%
Πολυκαταστήματα	107,0	106,7	95,4	-0,4%	-10,6%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	94,2	93,4	95,1	-0,8%	1,8%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	95,2	92,4	86,9	-2,9%	-6,0%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	99,3	99,3	100,1	0,0%	0,7%
Ένδυση-Υπόδηση	108,9	110,1	110,7	1,2%	0,5%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	104,9	109,9	117,9	4,7%	7,3%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	112,4	114,7	125,6	2,0%	9,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	α' τρίμ. 2018	α' τρίμ. 2019	α' τρίμ. 2020	% Μεταβ. 2019/2018	% Μεταβ. 2020/2019
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	72.9	98.9	110.0	35.7%	11.2%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	116.9	91.2	73.4	-22.0%	-19.5%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	90.8	79.8	104.6	-12.1%	31.1%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	117.0	123.4	108.7	5.5%	-11.9%
Πολυκαταστήματα	97.9	101.6	140.0	3.8%	37.8%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	93.8	102.3	111.2	9.1%	8.7%

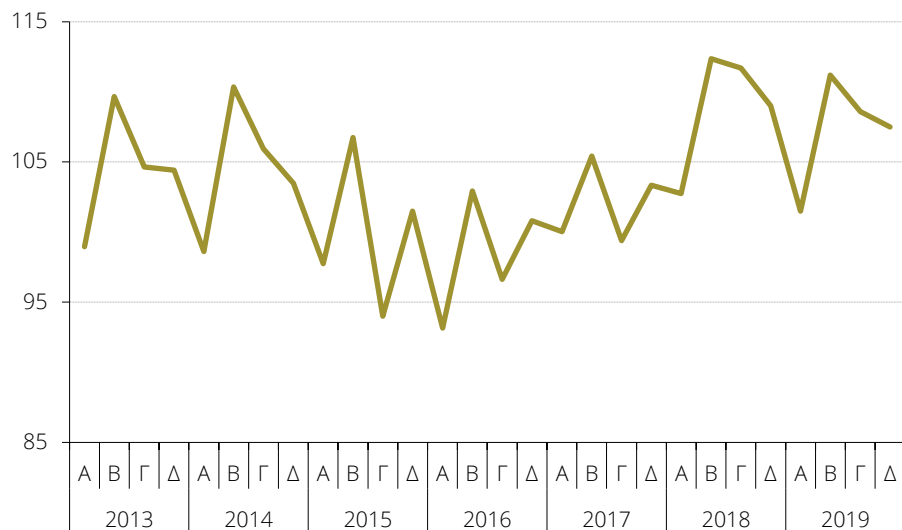
Πηγή: IOBE

Χονδρικό εμπόριο

Στο σύνολο του 2019 ο αναθεωρημένος δείκτης του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κινήθηκε πτωτικά και κατέγραψε απώλειες της τάξης του 1,6%, έναντι αύξησης 6,8% πρόπερσι. Σημειώνεται ότι και στα τέσσερα τρίμηνα η δραστηριότητα ήταν χειρότερη από την αντίστοιχη περίοδο του 2018.

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Μείωση του κύκλου εργασιών το 2019 κατά 1,6% σε σχέση με το 2018. Υποχώρηση σε όλα τα τρίμηνα σε σχέση με ένα χρόνο πριν

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Το περασμένο έτος ο κύκλος εργασιών βελτιώθηκε σε δώδεκα από τους δεκατρείς κλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με το 2018. Πτώση στον κύκλο εργασιών σημειώθηκε μόνο στις υπηρεσίες Άλλων επαγγελματικών και επιστημονικών ειδικοτήτων, των οποίων ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε κατά 6,2% αντί αύξησης κατά 3,8% πρόπερσι.

Αντιθέτως, η μεγαλύτερη ενίσχυση δραστηριότητας σημειώθηκε στις υπηρεσίες Δραστηριοτήτων σχετικών με την Απασχόληση (+19,4%, σε συνέχεια +16,3% το 2018), στις υπηρεσίες Διαφήμισης (+9,9% από +1,1%) και στις υπηρεσίες Επεξεργασίας δεδομένων και πληροφόρησης (8,2% αντί -4,2%). Έπονται σε άνοδο, παραπλήσια με πρόπερσι, οι υπηρεσίες Πληροφορικής (+6,8%, από +7,0%) και οι υπηρεσίες Νομικών και Λογιστικών δραστηριοτήτων (+6,0%, κατόπιν +6,9% το 2018). Μικρή διεύρυνση δραστηριότητας σημειώθηκε στις υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών (+2,4%, από 0,6% πρόπερσι) και η μικρότερη, οριακή άνοδος δραστηριότητας στις υπηρεσίες Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών, ύστερα όμως από ισχυρή ύφεση το 2018 (+0,4% αντί -12,8% το 2018).

Σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE, που αφορούν στο πρώτο τρίμηνο του 2020, σημειώθηκε βελτίωση προσδοκιών και στους τέσσερις υποκλάδους των Υπηρεσιών, ενώ ο γενικός δείκτης των Υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 19,7 μονάδες, αντισταθμίζοντας τη μείωση κατά 5,3 μονάδες στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Επισημαίνεται πως οι δείκτες για τη συγκεκριμένη περίοδο ενσωματώνουν σε μικρό βαθμό την επίδραση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, βάσει μέρους των αποτελεσμάτων της έρευνας για τον Μάρτιο. Ο σχετικός κλαδικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 20,6 μονάδες στους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (αντί μείωσης κατά 22 μονάδες πέρυσι) και κατά 19,7 μονάδες στις Διάφορες υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις (σε συνέχεια ανόδου 13,4 μονάδων). Στα Ξενοδοχεία – Εστιατόρια ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 13,9 μονάδες, αντί κάμψης κατά 16,6 μονάδες πέρυσι. Τέλος, οι προσδοκίες στον κλάδο της Πληροφορικής βελτιώθηκαν κατά 2,9 μονάδες.

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (2010=100)

Κλάδος υπηρεσιών	% Μεταβ. 2018	% Μεταβ. 2019
Εκδοτικές δραστηριότητες	-3.3%	4.6%
Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί	-12.8%	0.4%
Επεξεργασία δεδομένων και παροχή πληροφόρησης	-4.2%	8.2%
Παροχή προστασίας και διενέργεια έρευνας	-3.9%	0.9%
Τηλεπικοινωνίες	0.6%	2.4%
Διαφήμιση, έρευνα αγοράς και δημοσκοπήσεις	-1.1%	9.9%
Ταχυδρομικές και ταχυ-μεταφορικές υπηρεσίες	8.1%	4.7%
Υπηρεσίες Πληροφορικής	7.0%	6.8%
Λοιπές επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	3.8%	-6.2%
Νομικές και Λογιστικές υπηρεσίες	6.9%	6.0%
Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου	9.6%	1.7%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	16.3%	19.4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

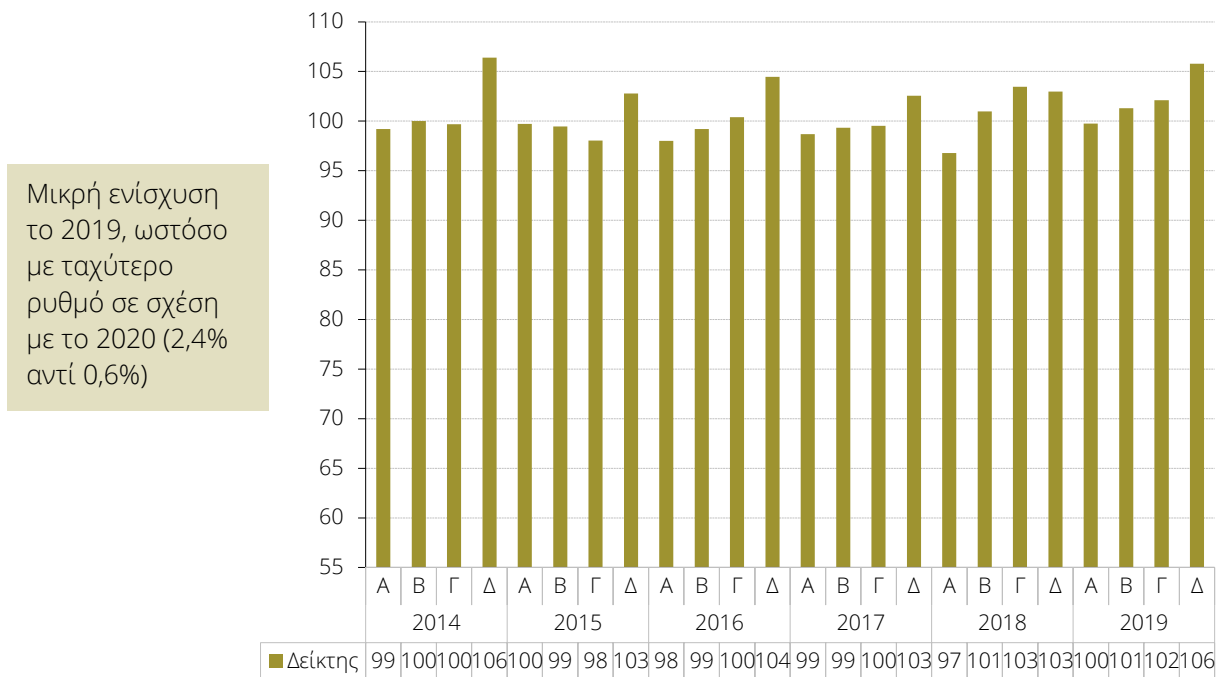
Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

	α' τρίμ. 2018	α' τρίμ. 2019	α' τρίμ. 2020	ΠΜ%	ΠΜ%	Μεταβ. 2018/2017	Μεταβ. 2019/2018
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	95.5	78.9	92.8	-17.4%	17.62%	-16.6	13.9
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	66.4	79.8	99.5	20.2%	24.69%	13.4	19.7
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	95	73	93.6	-23.2%	28.22%	-22	20.6
Πληροφορική	77.2	82.6	85.5	7.0%	3.51%	5.4	2.9
Σύνολο Υπηρεσιών	85.4	80.1	99.8	-6.2%	24.59%	-5.3	19.7

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 3.6

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

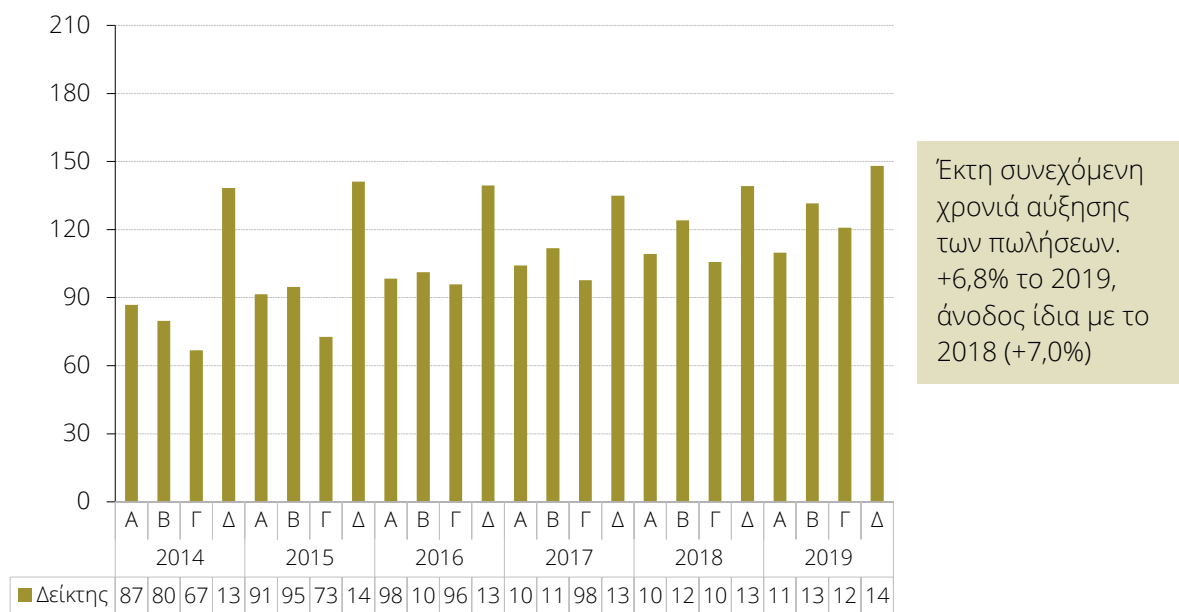

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

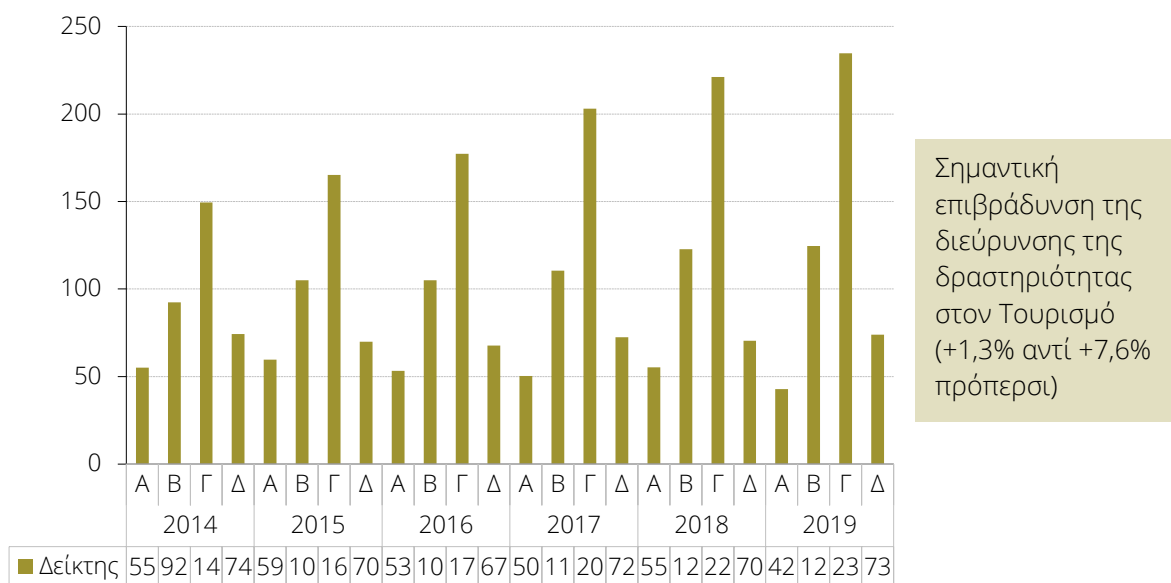
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

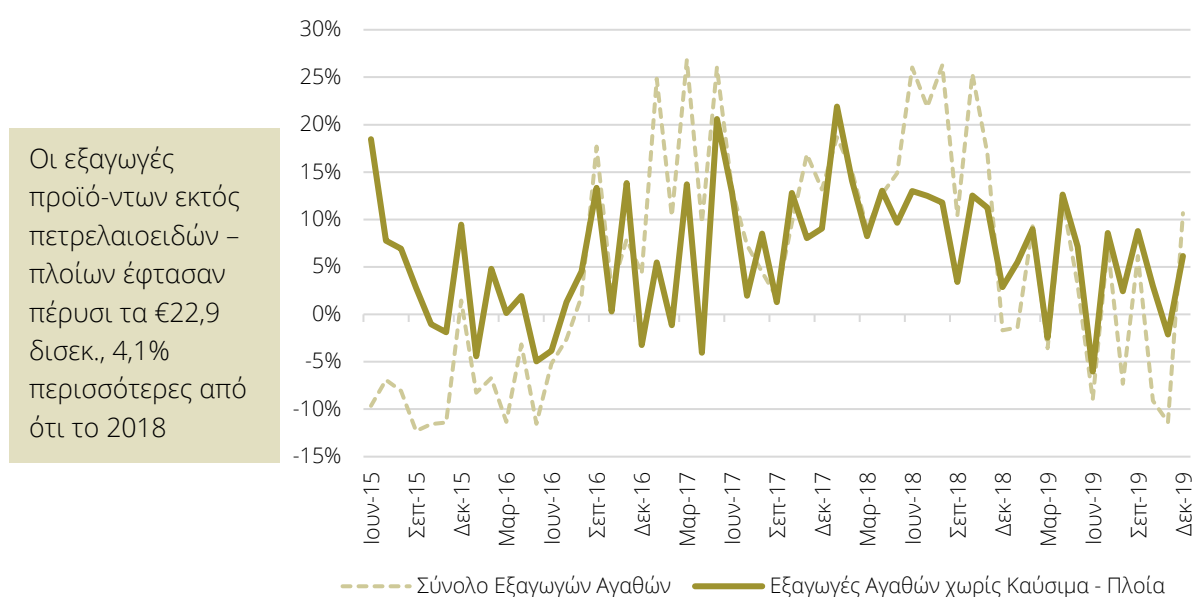
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι εξαγωγές προϊόντων διαμορφώθηκαν το 2019 στα €33,4 δισεκ., έναντι €33,1 δισεκ. το 2018, σημειώνοντας οριακή αύξηση, 0,8%. Εξαιρώντας τις εξαγωγές πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 4,1%, καθώς διαμορφώθηκαν στα €22,9 δισεκ., από €22,0 δισεκ. το 2018 (Διάγραμμα 3.9). Οι εισαγωγές παρουσίασαν πέρυσι αύξηση κατά 2,3%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €54,0 δισεκ., από €52,8 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Στην αρχή του τρέχοντος έτους, τον Ιανουάριο, οι εξαγωγές παρουσίασαν άνοδο 13,5% σε σχέση με πριν ένα χρόνο, φθάνοντας τα €2,85 δισεκ. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων στις βασικές συνιστώσες του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών πέρυσι, το έλλειμμα του διαμορφώθηκε €965,2 εκατ. υψηλότερα από το 2018, στα €20,6 δισεκ., από €19,7 δισεκ. (+4,9%). Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας αντιστοιχούσε πέρυσι στο 61,8% των εισαγωγών της, ενώ το 2018 αντιστοιχούσε στο 62,7%.

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν μείωση 1,5% το προηγούμενο έτος, φθάνοντας τα €5,85 δισεκ., από €5,95 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε μείωση 7,1%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €10,7 δισεκ., από €11,5 δισεκ. το 2018 (Πίνακας 3.8).

Διάγραμμα 3.9

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία: IOBE

Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών προϊόντων αντιστοιχούσαν το 2019 στο 49,6% των εγχώριων εξαγωγών αγαθών, από 52,7% πρόπερσι. Η μείωση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την πτώση κατά 41,3% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €409,4 εκατ., από €697,5 εκατ. πριν ένα χρόνο, με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών προϊόντων από 2,1% το 2018 σε 1,2% το 2019. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 80,4% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν

αύξηση 3,8%, από €4,5 δισεκ. το 2018 σε €4,7 δισεκ. πέρυσι. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, από τα οποία προέρχεται το 12,6% των εξαγωγών της κατηγορίας Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε στο σύνολο του προηγούμενου έτους στα €736,6 εκατ., ενισχυμένη κατά 3,3% σε σχέση με το 2018.

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσίασαν αύξηση 7,9% το 2019, με την αξία τους να αγγίζει τα €14,8 δισεκ., από €13,8 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Αυτή η άνοδος ερμηνεύεται κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 17,5%, με την αξία τους να φθάνει τα €4,0 δισεκ. Επίσης άνοδος εξαγωγών σημειώθηκε στα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, της τάξης του 21,6%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €2,7 δισεκ. πέρυσι, από €2,3 δισεκ. το προηγούμενο έτος, ενώ ανοδικά κινήθηκε η ζήτηση στα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, κατά 8,2%, στα €3,0 δισεκ. από €2,8 δισεκ. πρόπερι. Αντιθέτως, μείωση 4,5% σημειώθηκε στις εξαγωγές σε Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη. Τέλος, ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, κατά 7,7%, φθάνοντας τα €1,5 δισεκ., από €1,4 δισεκ., ενώ οι εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, διευρύνθηκαν κατά 4,6%, ανερχόμενες στα €527,6 εκατ. το 2019.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή το 2019, διευρύνθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 7,0%, προσεγγίζοντας τα €13,2 δισεκ., από €12,3 δισεκ. το 2018. Ακολούθως, κατευθύνθηκε προς αυτές φέτος σχεδόν το 39,5% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Προς την ΕΕ-27 σημειώθηκε αύξηση 7,2% ή €1,2 δισεκ., με τις εξαγωγές να φθάνουν τα €17,3 δισεκ., από €16,1 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Στις χώρες της Ευρωζώνης, οι οποίες απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των εξαγωγών προς την ΕΕ, σημειώθηκε διεύρυνσή τους προς την Ιταλία κατά 5,1%, από €3,5 δισεκ. πρόπερι σε €3,6 δισεκ. το 2019 και προς την Κύπρο, κατά 8,2%, από €1,8 δισεκ. σε €1,9 δισεκ. Αύξηση 6,4% παρουσίασαν οι εξαγωγές και προς την Γερμανία, από €2,1 δισεκ. το 2018 σε €2,2 δισεκ. ένα έτος μετά. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών το 2019 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε προς τη Λιθουανία, κατά 10,2% ή €5,3 εκατ., με αποτέλεσμα αυτές να διαμορφωθούν στα €46,4 εκατ., ενώ η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε προς την Εσθονία, κατά 79,0% ή κατά €14,5 εκατ.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 7,8% ή €296,0 εκατ., φθάνοντας τα €4,1 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προς αυτή σε σχέση με το 2018 κατά 9,7% ή €138,5 εκατ. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς μια άλλη χώρα από τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών η οποία απορροφά σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, τη Ρουμανία, προς την οποία οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 7,2% ή €67,7 εκατ., στο €1,0 δισεκ. αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση προς χώρα της ΕΕ εκτός Ευρωζώνης, της τάξης του 42,4%, σημειώθηκε προς την Κροατία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €40,6 εκατ., από €104,1 εκατ. πρόπερι στα €146,3 εκατ. το 2019.

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης³², παρουσίασαν μείωση της ζήτησης ελληνικών εξαγωγών κατά 1,3% το 2019, στα €6,29 δισεκ. από €6,37 δισεκ. πρόπερι. Στην Τουρκία, η οποία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, σημειώθηκε μείωση, της

³² Περιλαμβάνεται το Ηνωμένο Βασίλειο, κατόπιν της αποχώρησής του από την ΕΕ

τάξης του 3,0%, από €2,03 δισεκ. σε €1,97 δισεκ., ενώ προς το Ηνωμένο Βασίλειο σημειώθηκε μικρή άνοδος, 2,2%, από €1,20 το 2018 σε €1,22 ένα χρόνο μετά.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν καθοδικά κατά 3,8%, από €1,69 δισεκ. πρόπερσι σε €1,62 δισεκ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 4,8%, από €1,37 δισεκ. το 2018 σε €1,30 εκατ. το 2019, και προς τον Καναδά, κατά 5,5% ή 8,9 εκατ. Η πτώση προς τις ΗΠΑ ενδεχομένως σχετίζεται με τα μέτρα εμπορικού προστατευτισμού. Αντιθέτως, αύξηση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό (+6,0%).

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής μειώθηκαν κατά 12,1%, σε €4,7 δισεκ. από €5,4 δισεκ. Η πτώση προήλθε κυρίως από τη μείωση των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (-18,2%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το 2019 στα €942,6 εκατ., έναντι €1,1 δισεκ. πριν ένα χρόνο, αλλά και προς το Λίβανο (-21,8%), προς τον οποίο σημείωσαν μείωση κατά €324,8 εκατ. το 2019 σε σύγκριση με πρόπερσι (Διάγραμμα 3.11). Στον αντίποδα, σε έναν σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 2,8%, στα €745,4 εκατ., άνοδος η οποία υπεραντισταθμίστηκε από την πτώση προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα κατά 21,0%, στα €253,4 εκατ. πέρυσι.

Αυξημένη κατά 19,6% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους το 2019 να διαμορφώνεται στα €210,8 εκατ., όταν ένα χρόνο νωρίτερα βρισκόταν στα €176,3 εκατ. Η αύξηση των εξαγωγών προς στην Αυστραλία ήταν της τάξης του 19,0%, από €158,4 εκατ. πρόπερσι στα €188,4 εκατ. το 2019. Έντονη αύξηση σημειώθηκε και προς τη Νέα Ζηλανδία, της τάξης του +24,4%.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Δεκέμβριος (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		%	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019*	2018*	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	2019*	2018*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5,858.4	5,950.1	-1.5%	17.6%	18.0%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	4,712.3	4,539.4	3.8%	14.1%	13.7%
Ποτά και Καπνός	736.6	713.2	3.3%	2.2%	2.2%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	409.4	697.5	-41.3%	1.2%	2.1%
ΠΡΩΤΕΣ ΎΛΕΣ	1,466.6	1,361.8	7.7%	4.4%	4.1%
Πρώτες Ύλες μη Εδωδιμες εκτός από Καύσιμα	1,466.6	1,361.8	7.7%	4.4%	4.1%
ΚΑΥΣΙΜΑ	10,673.4	11,484.6	-7.1%	32.0%	34.7%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	10,673.4	11,484.6	-7.1%	32.0%	34.7%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	14,830.4	13,738.6	7.9%	44.5%	41.5%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	4,049.2	3,446.9	17.5%	12.1%	10.4%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	4,943.5	5,176.3	-4.5%	14.8%	15.6%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	3,095.8	2,860.3	8.2%	9.3%	8.6%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	2,741.8	2,255.0	21.6%	8.2%	6.8%
ΆΛΛΑ	527.6	553.2	-4.6%	1.6%	1.7%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	527.6	553.2	-4.6%	1.6%	1.7%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	33,356.4	33,088.2	0.8%	100.0%	100.0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Διεύρυνση, της τάξης του 17,1%, εμφάνισαν το 2019 οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €418,5 εκατ., από €357,3

εκατ. ένα χρόνο πριν. Η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από τη Βραζιλία, κατά 21,7%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €134,6 εκατ., αλλά κυρίως από τον Παναμά, κατά 39,5%, με αποτέλεσμα να φτάσουν τα €189,8 εκατ.

Υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές συρρικνώθηκαν κατά 12,0% σε σχέση με το 2018, στα €2,0 δισεκ. από €2,3 δισεκ. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην κάμψη της ζήτησης από τη Σιγκαπούρη (-66,1%, στα €143,7 εκατ. από €424,6 εκατ. το 2018) και τις Φιλιππίνες (-89,4%, στα €6,9 εκατ. από €65,1 εκατ. πρόπερσι). Αντιθέτως, εκτεταμένη άνοδος των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, 38,7%, καταγράφηκε προς τη Νότια Κορέα, από €113,0 εκατ. το 2018 σε €156,8 εκατ. το επόμενο έτος, καθώς και κατά 57,1% προς την Ιαπωνία, από €121,1 εκατ. το 2018 στα €190,3 εκατ. ένα χρόνο μετά.

Ανακεφαλαιώνοντας, το 2019, οι ελληνικές εξαγωγές κατέγραψαν νέο διαχρονικά μέγιστο επίπεδο, φθάνοντας τα €33,4 δισεκ. Η ώθηση στις εξαγωγές προήλθε κυρίως από την αυξημένη ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα (+7,9%), όπως επίσης για πρώτες ύλες (+7,7%). Σε επίπεδο χωρών, σημαντική άνοδος σημειώθηκε σε συγκεκριμένες χώρες οι οποίες συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς (Γαλλία, Ιταλία, Κύπρος).

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Δεκέμβριος*

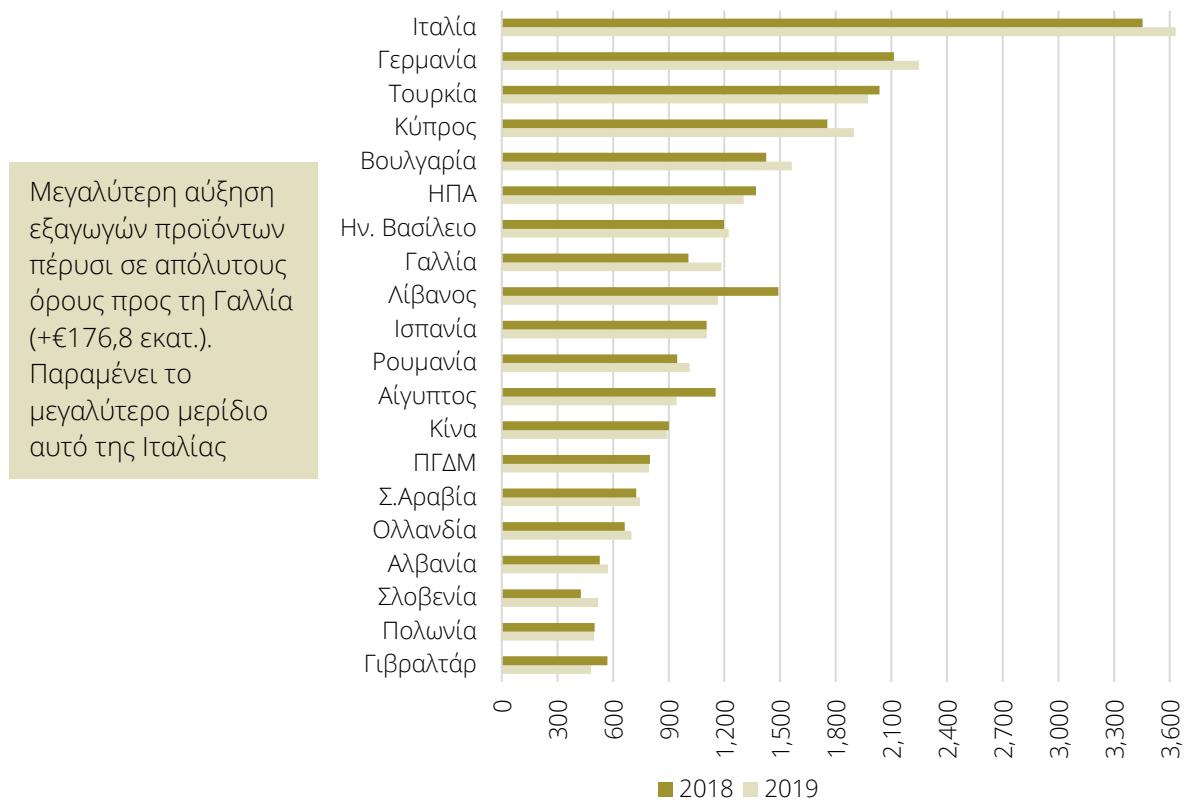
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019	2018	19/18	2019	2018
ΚΟΣΜΟΣ	33,356.4	33,088.2	0.8%	100.0%	100.0%
ΟΟΣΑ	18,555.1	17,426.0	6.5%	55.6%	52.7%
Ε.Ε. (27)	17,275.1	16,112.1	7.2%	51.8%	48.7%
Ευρωζώνη	13,180.4	12,313.4	7.0%	39.5%	37.2%
G7	9,936.2	9,426.9	5.4%	29.8%	28.5%
Βόρεια Αμερική	1,628.8	1,693.6	-3.8%	4.9%	5.1%
Χώρες BRICS	1,402.4	1,469.6	-4.6%	4.2%	4.4%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	4,717.3	5,366.3	-12.1%	14.1%	16.2%
Βόρεια Αφρική	1,816.6	2,183.8	-16.8%	5.4%	6.6%
Ωκεανία	210.8	176.3	19.6%	0.6%	0.5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	418.5	357.3	17.1%	1.3%	1.1%
Ασία	2,027.6	2,304.1	-12.0%	6.1%	7.0%
Χώρες ΟPEC	1,841.9	1,845.0	-0.2%	5.5%	5.6%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων από το Κ.Ε.Ε.Μ.

Διάγραμμα 3.10

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιαν – Δεκ. (εκατ. €)

Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων πέρυσι σε απόλυτους όρους προς τη Γαλλία (+€176,8 εκατ.). Παραμένει το μεγαλύτερο μερίδιο αυτό της Ιταλίας

Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: IOBE

Όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξαγωγές προϊόντων ανέρχονταν στην αρχή του τρέχοντος έτους και μάλιστα σημαντικά, όπως προκύπτει από τα πρώτα διαθέσιμα στοιχεία για φέτος που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, κατόπιν της ραγδαίας εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού από την Κίνα όπου εμφανίστηκε πρώτη φορά στην Ευρώπη και εν συνεχεία στη Βόρεια Αμερική, και εξαιτίας των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας τα οποία έχουν ληφθεί από πολλές χώρες, οι προοπτικές του διεθνούς εμπορίου το 2020 έχουν μεταβληθεί πλήρως σε σχέση με τις προβλεπόμενες στην αρχή του έτους, ενώ ενδέχεται οι συνθήκες στο διεθνές εμπόριο να έχουν μεταβληθεί για περισσότερα χρόνια. Οι επιπτώσεις της τρέχουσας πανδημίας στο διεθνές εμπόριο και ευρύτερα στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως, θα εξαρτηθούν από τη διάρκειά της και το χρόνο που θα παρέλθει έως ότου εξασθενήσει σημαντικά, αλλά και από το πότε θα βρεθεί κάποια αποτελεσματική θεραπεία, καθώς και κάποια μέθοδος πρόληψης, που θα αποτρέψουν μια νέα έξαρσή της στο μέλλον, με τις πρωτοφανείς επιπτώσεις που έχει η τρέχουσα. Όσο εφαρμόζονται τα υφιστάμενα μέτρα διακοπής της λειτουργίας επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους, στην Ελλάδα και διεθνώς, ή εφόσον αυτά σταματήσουν και επαναληφθούν σε κάποια άλλη περίοδο, το διεθνές εμπόριο θα παρουσιάζει σημαντική υποχώρηση. Σύμφωνα με πρόσφατες προβλέψεις από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, σε ένα αισιόδοξο σενάριο για την εξέλιξη και την αντιμετώπιση του κορωνοϊού, αυτό θα υποχωρήσει φέτος κατά 13%. Εάν όμως δεν επιτευχθεί έλεγχος της

υγειονομικής κρίσης και οι κυβερνήσεις δε συντονιστούν μεταξύ τους προκειμένου να εφαρμόσουν αποτελεσματικές πολιτικές αντιμετώπισής της, η πτώση μπορεί να φτάσει το 32%³³.

Σε κάθε περίπτωση, το διεθνές εμπόριο προϊόντων της Ελλάδας αναμένεται να πληγεί σημαντικά από την πανδημία. Η υποχώρησή του εξαιτίας της ενδεχομένως να είναι ισχυρή, καθώς μεταξύ των χωρών οι οποίες έχουν πληγεί σημαντικά από αυτή συγκαταλέγονται ορισμένες οι οποίες αποτελούν σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς των ελληνικών προϊόντων (Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία). Η Ιταλία και η Ισπανία ήταν εκ των πρώτων χωρών εκτός της Κίνας με ραγδαία εξάπλωση του ιού και πολύ μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, γεγονός που τις ώθησε στη λήψη εκτεταμένων μέτρων προστασίας του πληθυσμού νωρίτερα από άλλες χώρες. Δεδομένων αυτών των πρωτοφανών εξελίξεων και της σημασίας των δύο χωρών για το διμερές εμπόριο της Ελλάδας, παρουσιάζονται σε πλαίσιο που ακολουθεί οι εμπορικές ροές της με τις δύο χώρες και διάφορα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά τους, τόσο στην πλευρά των εξαγωγών, όσο και στο σκέλος των εισαγωγών, για την περίοδο 2017-2019 (Πλαίσιο 3.3).

³³ https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra303_e.htm

Πλαίσιο 3.3

Εμπορικές ροές της Ελλάδας με Ιταλία και Ισπανία και πιθανές επιπτώσεις από την πανδημία κορωνοϊού

Η πανδημία λόγω εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού, που ξεκίνησε από την Κίνα τον Ιανουάριο του 2020 και έχει πλέον άνω του ενός εκατομμυρίου κρούσματα, προκαλώντας μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και δοκιμάζοντας τις αντοχές των συστημάτων υγείας ακόμα και σε προηγμένες και ανεπτυγμένες χώρες. Τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας που έχουν ληφθεί σε πολλές χώρες έγκεινται στον περιορισμό ή στην απαγόρευση των διεθνών μετακινήσεων ανθρώπων, στον περιορισμό κίνησης του πληθυσμού εσωτερικά στις χώρες, καθώς επίσης στην αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους κλάδους. Επομένως, εκτός από την υγειονομική κρίση και κυρίως την απώλεια ανθρώπινων ζωών, η πανδημία έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις στις χώρες που λαμβάνουν ισχυρά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, καθώς έχει ανασταλεί το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγικής διαδικασίας. Οι επιπτώσεις αφορούν τόσο την κάθε χώρα που λαμβάνει μέτρα, όσο και τους εμπορικούς εταίρους της, καθώς η οικονομική παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει σημαντικές διασυνδέσεις μεταξύ των οικονομιών των χωρών. Η Ιταλία και η Ισπανία είναι, έως τώρα, οι χώρες με τις περισσότερες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης. Οι δυσάρεστες εξελίξεις τις ώθησαν να λάβουν, νωρίτερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα, μέτρα σχεδόν καθολικού αποκλεισμού της κυκλοφορίας, παύσης της δραστηριότητας στην πλειονότητα των κλάδων κ.ά, με αποτέλεσμα η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας να είναι άμεση και ισχυρή, μεγαλύτερη από άλλες χώρες.

Τούτων δεδομένων, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η προοπτική της ιταλικής και ισπανικής οικονομίας. Ένας επιπλέον λόγος είναι πως Ιταλία και Ισπανία αποτελούν διαχρονικά σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της ελληνικής οικονομίας, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της εξέτασης των επιδράσεων της πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας και της ζήτησης σε αυτές τις χώρες. Η Ελλάδα επίσης έχει λάβει ειδικά μέτρα για τις συγκεκριμένες χώρες (π.χ. απαγόρευση πτήσεων από και προς αυτές). Στη συνέχεια χαρτογραφούνται οι εμπορικές ροές μεταξύ της Ελλάδας και των δύο χωρών, σε επίπεδο κατηγορίας προϊόντων (κεφαλαιουχικά, καταναλωτικά), αλλά και σε κλαδικό επίπεδο, κατά την τριετία 2017-2019. Οι εμπορικές ροές αφορούν μόνο στα αγαθά, συνεπώς δεν παρουσιάζονται πιθανές επιδράσεις στις ταξιδιωτικές εισπράξεις. Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι να αναδειχθούν οι πιθανές επιπτώσεις για το εξωτερικό εμπόριο της ελληνικής οικονομίας. Οι αρνητικές επιδράσεις μπορούν να προέλθουν είτε από την πλευρά των εισαγωγών, καθώς η αδυναμία αυτών των χωρών να λειτουργήσουν ομαλά τη βιομηχανία τους μπορεί να προκαλέσει ελλείψεις πρώτων υλών κ.ά., είτε από το σκέλος των εξαγωγών, αφού η ισχυρή ύφεση η οποία αναμένεται σε αυτές θα μειώσει τις εισαγωγές τους και από την Ελλάδα.

Η Ιταλία αποτελεί τον πρώτο προορισμό για τις ελληνικές εξαγωγές αγαθών στην εξεταζόμενη περίοδο, με περίπου €3,4 δισεκ., που αντιστοιχούν στο 10,6% των ελληνικών εξαγωγών και στο 20% των ενδοκοινοτικών εξαγωγών. Η Ισπανία είναι ο 10^{ος} εμπορικός εταίρος της Ελλάδας στην πλευρά των εξαγωγών, με μερίδιο 3,0% επί του συνόλου τους. Από την πλευρά των ελληνικών εισαγωγών η Ιταλία βρίσκεται στη 2η θέση, μετά την Γερμανία, καθώς η χώρα μας εισάγει από την Ιταλία το 8,5% των προϊόντων, με το αντίστοιχο μερίδιο από την Ισπανία να είναι 3,7%. Επομένως, αθροιστικά οι δύο χώρες αποτελούν το 13,7% των εξαγωγών και το 12,3% των εισαγωγών εγχωρίως, αποτυπώνοντας τις ισχυρές εμπορικές ροές.

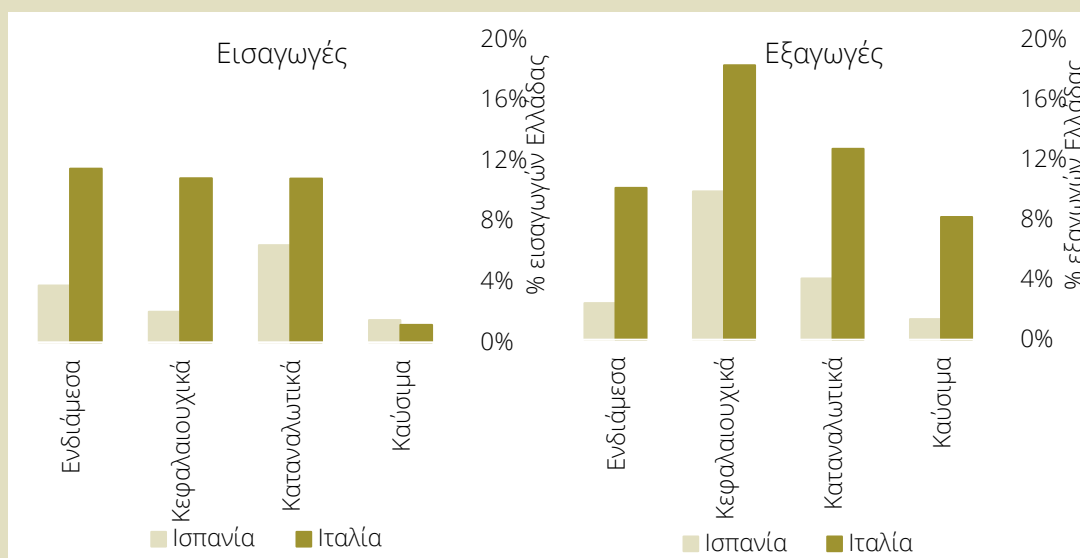

Στο επόμενο διάγραμμα αποτυπώνεται το μερίδιο των δύο χωρών στις ελληνικές εισαγωγές και εξαγωγές ανά κατηγορία προϊόντος. Η κατηγοριοποίηση των προϊόντων πραγματοποιείται σύμφωνα με την ταξινόμηση Classification by Broad Economic Categories Rev.5 σε:

- Ενδιάμεσα προϊόντα (καταναλωτικά ή κεφαλαιουχικά προϊόντα για την παραγωγή άλλων αγαθών)
- Κεφαλαιουχικά προϊόντα
- Καταναλωτικά (προς τελική κατανάλωση)
- Καύσιμα

Διάγραμμα 3.11

Εισαγωγές - εξαγωγές από Ιταλία – Ισπανία, ανά κατηγορία προϊόντων (μέσος όρος 2017-2019)

Πηγή: Eurostat (EU trade by BEC)

Το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών από Ιταλία και Ισπανία αφορά σε καταναλωτικά προϊόντα, καθώς το 40% και 50% αντίστοιχα αυτών από τις δυο χώρες είναι αγαθά προς τελική χρήση, ενώ ακολουθούν τα ενδιάμεσα προϊόντα, με μερίδιο 45% στις εισαγωγές από την Ιταλία και 32% σε αυτές στην Ισπανία. Υπολογίζοντας τα μερίδια των εισαγωγών (με εξαίρεση τα καύσιμα) από αυτές τις χώρες στο σύνολο των εγχώριων εισαγωγών αγαθών, μπορεί να προκύψει η βαρύτητά τους για την ελληνική οικονομία. Βάσει αυτών των υπολογισμών, περίπου το 11% των εισαγωγών της Ελλάδας προέρχεται από την Ιταλία, ενώ σημαντικό μερίδιο κατέχει και η Ισπανία (από 2,0% έως 6,4%). Επομένως, εφόσον η βιομηχανική παραγωγή σε αυτές τις χώρες υποχωρήσει σημαντικά εντός του 2020 εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων, δεν αποκλείεται να υπάρξουν ορισμένες δυσχέρειες στον εφοδιασμό της ελληνικής βιομηχανίας, ειδικά σε περιπτώσεις που δεν παράγονται παρόμοια προϊόντα σε άλλες χώρες, καθώς το 15,2% των εισαγωγών σε ενδιάμεσα αγαθά και το 12,9% των κεφαλαιουχικών αγαθών προέρχεται από αυτές (Διάγραμμα 3.11). Το μερίδιό τους στα καταναλωτικά προϊόντα είναι ακόμα μεγαλύτερο άνω του 17% αθροιστικά, ωστόσο για τα προϊόντα αυτής της κατηγορίας η εύρεση υποκατάστατων είναι γενικά ευκολότερη. Ως προς τις εισαγωγές καυσίμων, αυτές από Ιταλία και Ισπανία δεν είναι υψηλές και συνολικά δεν ξεπερνούν το 2,6% του συνόλου τους.

Στην πλευρά των εξαγωγών, η Ελλάδα εξάγει κυρίως καταναλωτικά προϊόντα προς τις συγκεκριμένες χώρες, καθώς το 40% των εξαγωγών της προς την Ισπανία και το 35% προς την Ιταλία αφορά σε προϊόντα αυτής της κατηγορίας, με τα ενδιάμεσα αγαθά και τα καύσιμα να ακολουθούν. Ανά κατηγορία προϊόντος, το 12,6% των ενδιάμεσων αγαθών που εξάγει η Ελλάδα κατευθύνεται αθροιστικά σε αυτές τις χώρες (Διάγραμμα 3.11), ενώ ιδιαίτερα υψηλό είναι το μερίδιό τους στις ελληνικές εξαγωγές κεφαλαιουχικών προϊόντων, με το ποσοστό στις δύο χώρες να προσεγγίζει το 28,2%. Συνεπώς, ένα μεγάλο ποσοστό των ελληνικών εξαγωγών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού απορροφάται από Ιταλία και Ισπανία. Οπότε, εφόσον η δραστηριότητα της βιομηχανίας τους υποχωρήσει έντονα, για μεγάλο χρονικό διάστημα, αυτό θα συνεπάγεται μειωμένες παραγγελίες για την ελληνική βιομηχανία. Το 16,8% των ελληνικών εξαγωγών σε καταναλωτικά αγαθά επίσης κατευθύνεται σε αυτές τις χώρες, ωστόσο ο εφοδιασμός τους σε προϊόντα λιανικής δεν έχει διακοπεί και συνεχίζεται χωρίς προσκόμματα.

Σε κλαδικό επίπεδο (διψήφια ταξινόμηση Nace rev.2), παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.10 το μερίδιο της Ιταλίας και της Ισπανίας στους πέντε πρώτους κλάδους της ελληνικής οικονομίας σε εισαγωγές/εξαγωγές (εξαιρείται ο κλάδος αργού πετρελαίου, οι εμπορικές ροές του οποίου προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από χώρες εκτός ΕΕ). Στις εισαγωγές, το 10,7% εκείνων σε τρόφιμα προέρχεται από την Ιταλία και το 6% από την Ισπανία. Στον κλάδο χημικών προϊόντων το μερίδιο της Ιταλίας είναι ακόμα υψηλότερο, ενώ όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στα πετρελαιοειδή δεν καταγράφεται σημαντική εξάρτηση από αμφότερες τις χώρες. Οι εγχώριες εισαγωγές από έναν κλάδο με ιδιαίτερη σημασία στην τρέχουσα συγκυρία, τον κλάδο φαρμάκων, προέρχονται κατά 7,0% από την Ιταλία, ενώ αθροιστικά στις δύο χώρες το 1/10 των εισαγωγών του κλάδου στην Ελλάδα προέρχεται από αυτές. Δεδομένης της ισχυρής ζήτησής τους σε αυτές την τρέχουσα περίοδο, η Ελλάδα θα πρέπει να αναζητήσει εναλλακτικούς προμηθευτές. Στον κλάδο Υπολογιστών δεν υφίσταται σημαντική ροή από τις δύο χώρες. Στο σκέλος των εξαγωγών, η Ελλάδα εξάγει το 7,7% των προϊόντων πετρελαιοειδών στην Ιταλία και ένα μικρό ποσοστό στην Ισπανία. Ιδιαίτερο βάρος έχουν οι δύο χώρες για τις εξαγωγές του κλάδου τροφίμων, με συνολικό μερίδιο 18,1%. Παρόμοιο μερίδιο σημειώνεται στον κλάδο βασικών μετάλλων, ενώ ο αγροτικός τομέας και τα χημικά επίσης αναμένεται να επηρεαστούν με το 12,4% και 12,8% των εξαγωγών τους να εισάγονται από τις δύο χώρες.

Εκτός από την ανάλυση ως προς τους κύριους κλάδους εξαγωγών και εισαγωγών της ελληνικής οικονομίας, ενδιαφέρον παρουσιάζει η τρέχουσα κατάσταση για κλάδους που εμφανίζουν τις μεγαλύτερες ροές με την Ιταλία και την Ισπανία, ανεξαρτήτως του μεριδίου τους στο σύνολο των εγχώριων εξαγωγών/ εισαγωγών. Στο σκέλος των εισαγωγών, σημαντικό τμήμα των εισαγωγών επίπλων, περίπου το 23%, γίνεται από την Ιταλία. Ακολουθούν οι εισαγωγές μεταλλικών προϊόντων, με 20,2% των εισαγωγών τους να προέρχεται από την Ιταλία. Το 16,5% των ελληνικών εισαγωγών ειδών ένδυσης προέρχεται από την Ισπανία, όπως επίσης το 8,8% των εισαγωγών οικοδομικών υλικών.

Στις εξαγωγές, η εγχώρια αλιεία αναμένεται να επηρεαστεί έντονα καθώς πραγματοποιεί το 43,6% των συνολικών εξαγωγών στην Ιταλία, ενώ το αντίστοιχο μερίδιο για τον κλάδο δερμάτινων προϊόντων είναι 25%. Ο εγχώριος κλάδος αλιείας έχει σημαντικές ροές και προς την Ισπανία (15,1% των εξαγωγών του), άρα αθροιστικά με την Ιταλία, περίπου το 60% των εξαγωγών του κλάδου κατευθύνεται στις δύο αυτές χώρες. Φορείς του εγχώριου κλάδου αλιείας ήδη εκτιμούν πτώση των εξαγωγών τους σε αυτές τις χώρες κατά 40% περίπου. Ο κλάδος υπολογιστών παρουσιάζει

σημαντικές ροές προς την Ισπανία, με το 12,8% των εξαγωγών του να απορροφούνται από αυτή, ενώ ακολουθεί σε εξαγωγές εξόρυξη μεταλλευμάτων, με ποσοστό 8,9% (Διάγραμμα 3.12).

Πίνακας 3.10

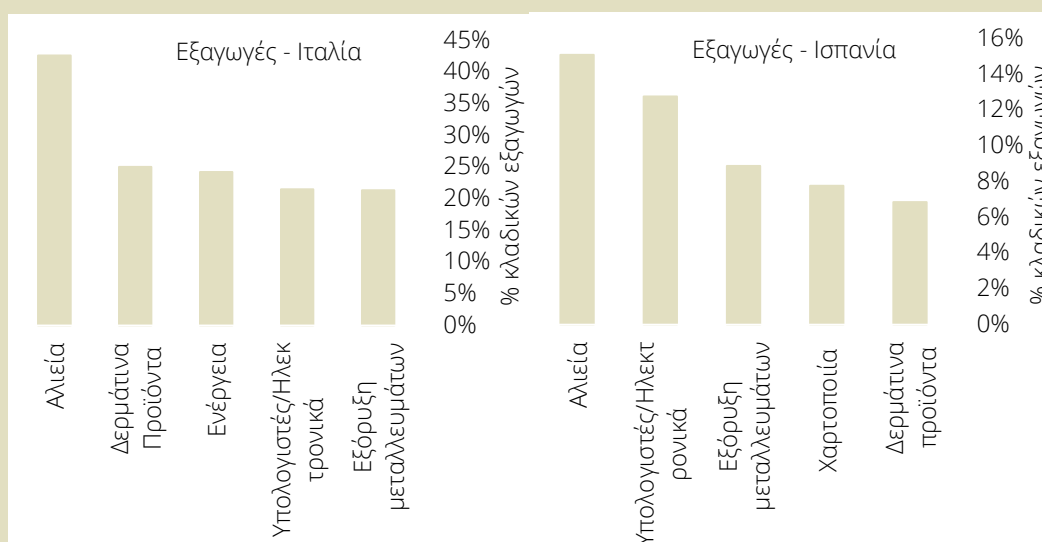
Μερίδιο Ισπανίας και Ιταλίας στους κλάδους με τις περισσότερες εισαγωγές - εξαγωγές της Ελλάδας (μέσος όρος 2017-2019)

	Εισαγωγές			Εξαγωγές	
	Ιταλία	Ισπανία		Ιταλία	Ισπανία
Τρόφιμα	10,7%	6,0%	Πετρελαιοειδή	7,7%	1,5%
Χημικά	12,1%	6,0%	Τρόφιμα	15,4%	2,7%
Πετρελαιοειδή	3,0%	6,0%	Βασικά Μέταλλα	15,0%	2,5%
Φάρμακα	7,0%	2,6%	Αγροτικά Προϊόντα	9,6%	1,8%
Υπολογιστές	2,7%	0,5%	Χημικά	9,3%	3,5%

Πηγή: Eurostat (EU trade by CPA)

Διάγραμμα 3.12

Κλάδοι που εξάγουν περισσότερο σε Ιταλία - Ισπανία (μέσος όρος 2017-2019)

Πηγή: Eurostat (EU trade by CPA)

Εν κατακλείδι, προς το παρόν είναι άγνωστο το πόσο η πανδημία του νέου κορωνοϊού θα επηρεάσει εκτός από την ανθρώπινη υγεία και την οικονομική δραστηριότητα. Ωστόσο, η παύση ενός πολύ μεγάλου μέρους της οικονομικής δραστηριότητας σε Ιταλία και Ισπανία είναι προφανές από τα παραπάνω στοιχεία ότι μπορεί να επηρεάσει και την ελληνική οικονομία, ιδίως εάν η υγειονομική κρίση σε αυτές τις χώρες, όπως επίσης σε άλλες οι οικονομίες των οποίων σχετίζονται στενά με αυτές, είναι τελικά παρατεταμένη. Οι πιθανές επιπτώσεις δεν θα αφορούν μόνο στις εγχώριες εξαγωγές, ιδίως στο πεδίο των εξαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών, αλλά και στον εφοδιασμό από πρώτες ύλες οι οποίες παράγονται από συγκεκριμένους κλάδους.

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, στο σύνολο του 2019 το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα περιορίστηκε κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή στο 17,3% από 19,3% το 2018. Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε την ίδια περίοδο κατά 10,5% ή 96,2 χιλ. άτομα, από τα 915,0 χιλ. στα 818,9 χιλ. Το 86,3% της μείωσης των ανέργων (83,0 χιλ. άτομα) προήλθε από την άνοδο του αριθμού των απασχολουμένων και το 13,4% (13,2 χιλ. άτομα) από τη μείωση του εργατικού δυναμικού.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωζώνη-19, από το 2014 περιορίζεται συνεχώς, και το 2019 κατήλθε περαιτέρω, στο 7,6%, δηλαδή 0,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με το 2018. Στην Ισπανία, που μετά την Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώθηκε σε 14,1% το 2019, από 15,3% το προηγούμενο έτος (πτώση 1,2 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ στην Ιταλία κατήλθε στο 10% από 10,6%. Στον αντίποδα, τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας το 2019 σημειώθηκαν στη Γερμανία (3,2% το 2019 από 3,4% το 2018), τη Μάλτα (3,4% το 2019 από 3,7% το 2018) και την Ολλανδία (3,4% το 2019 από 3,9% το 2018). Στις υπόλοιπες μεγάλες οικονομίες της Ευρώπης η ανεργία είναι επίσης σε πτωτική τροχιά. Στη Γαλλία το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε από 9% το 2018 σε 8,5% το 2019 και στο Ηνωμένο Βασίλειο από το 4% στο 3,7%. Μόνο στη Λιθουανία και το Λουξεμβούργο η ανεργία παρουσίασε οριακή άνοδο, κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες (από 6,2% σε 6,3% και από 5,5% σε 5,6%, αντίστοιχα).

Ως προς την εξέλιξη της ανεργίας με βάση το φύλο, στην Ελλάδα το 2019 το ποσοστό ανεργίας των ανδρών (14%) ήταν 7,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο συγκριτικά με το ποσοστό των γυναικών (21,5%) και 1,4 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το 2018 (15,4%). Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών υποχώρησε το 2019 κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με πρόπερσι (24,2%). Στην Ευρωζώνη τα ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών παρουσίασαν το περασμένο έτος την ίδια ποσοστιαία μείωση (0,6 ποσοστιαίες μονάδες), αλλά των ανδρών ήταν χαμηλότερο σε σχέση με αυτό των γυναικών (7,3% έναντι 8,0%).

Σχετικά με την ηλικιακή διάρθρωση της ανεργίας, σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες παρουσιάζεται μείωση του ποσοστού της και το ποσοστό της είναι χαμηλότερο όσο αυτή αυξάνεται. Αναλυτικά, η μεγαλύτερη μείωση στο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε το 2019 στα άτομα ηλικίας 15-19 ετών, στα οποία διαμορφώθηκε σε 43,4% από 50,3% το 2018 και έπονται σε πτώση τα άτομα ηλικίας 20-24 ετών, στα οποία το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε κατά 4,2 ποσοστιαίες μονάδες, από 38,6% σε 34,3%. Η μικρότερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε το 2019 στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, στο 9,8% από 10,6% το 2018 καθώς και στα άτομα ηλικίας 45-64 ετών, από 15,6% πρόπερσι σε 13,9% το 2019.

Σχετικά με τη διάρκεια τη ανεργίας, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων ήταν αμετάβλητο πέρυσι συγκριτικά με το 2018, στο 70,4%. Όμως, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων παρουσίασε μείωση το προηγούμενο έτος, κατά 69,3 χιλ. άτομα ή κατά 10,8% συγκριτικά με το 2018, από τα 643,7 χιλ. στα 574,4 χιλ.

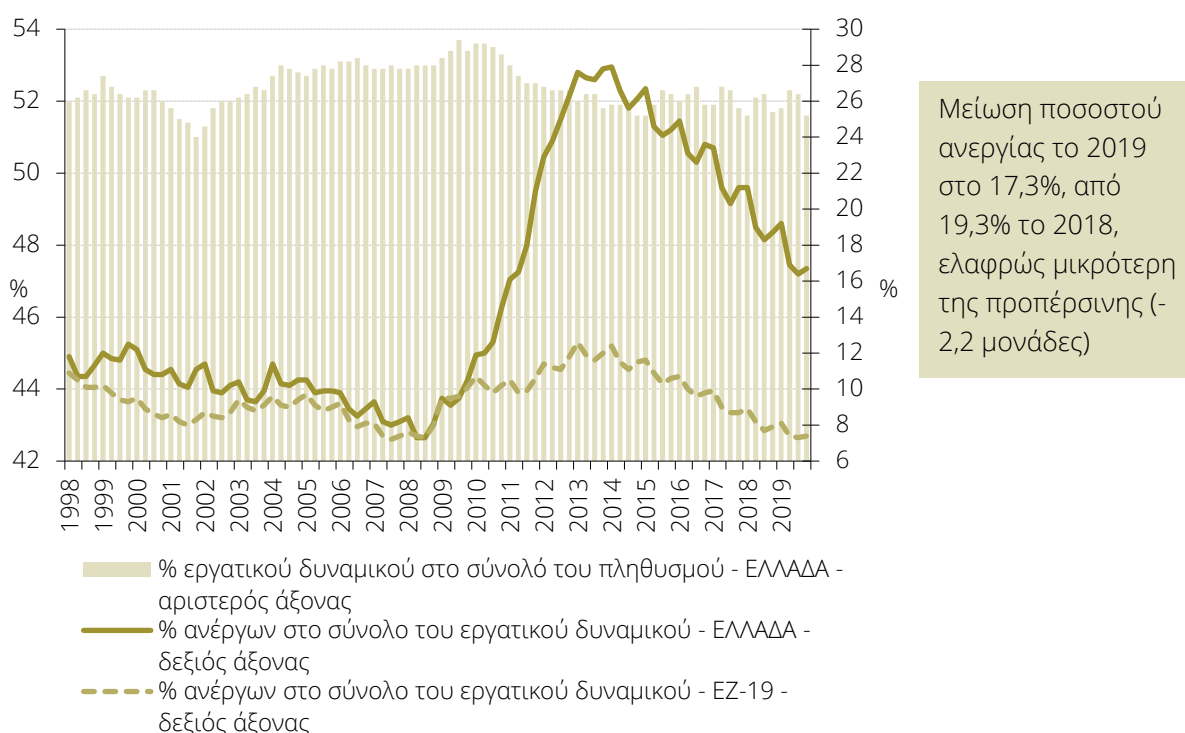
Αναφορικά με το επίπεδο της ανεργίας με βάση το επίπεδο της εκπαίδευσης, διαχρονικά είναι χαμηλότερο καθώς το επίπεδό της αυξάνεται, ενώ σε όλες τις κατηγορίες εκπαίδευσης πλην των ατόμων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, περιορίστηκε πέρυσι. Αναλυτικά, η μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε το 2019 στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις

του Δημοτικού, στα οποία διαμορφώθηκε στο 35,1% από 39,5% ένα έτος νωρίτερα. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε στα άτομα με διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο, 8,7% από 9,9% το 2018, και το υψηλότερο στα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, μεταξύ των οποίων ανήλθε στο 54% το 2019 από 47,7% πρόπερσι. Η χαμηλότερη πτώση του ποσοστού ανεργίας σημειώθηκε το 2019 στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού, στα οποία διαμορφώθηκε σε 20,6% από 21,6% ένα χρόνο νωρίτερα. Στις υπόλοιπες κατηγορίες, η πτώση στα ποσοστά ανεργίας κυμαίνεται μεταξύ 2,0 (πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών - από 14,4% σε 12,4%) και 2,4 ποσοστιαίων μονάδων (άτομα με πτυχίο τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης - από 20,4% σε 18%).

Διάγραμμα 3.13

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Σε σχέση με την περιφερειακή διάσταση της απασχόλησης, σε δέκα περιφέρειες της χώρας το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε το 2019, σε δύο περιφέρειες αυξήθηκε και σε μία ήταν αμετάβλητο. Συγκεκριμένα, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στην Κρήτη, όπου κατήλθε στο 11,7% το 2019 από 13,4% ένα έτος νωρίτερα, ενώ το υψηλότερο στη Δυτική Μακεδονία, όπου διαμορφώθηκε σε 24,5% από 27% το 2018. Η μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας πέρυσι σημειώθηκε στο Βόρειο Αιγαίο, κατά 4,7 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί σε 17,6%, ενώ η μικρότερη στην Κεντρική Μακεδονία, όπου η ανεργία περιορίστηκε κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 20,7% σε 19,6%. Στη Δυτική Ελλάδα η ανεργία την περίοδο 2018-2019 ήταν αμετάβλητη (24,1%), ενώ στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Θεσσαλίας αυξήθηκε οριακά, κατά 0,3 (από 15,9% σε 16,2%) και 0,2 (από 18,3% σε 18,5%) ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Στην Αττική και τη Στερεά Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας πέρυσι ήταν παραπλήσιο με το εθνικό ποσοστό, 17,0% (από 19,9% το 2018) και 17,2% (από 18,9%) αντίστοιχα.

Σε ότι αφορά την ανεργία σε επίπεδο βασικών τομέων, εκτός του Πρωτογενή τομέα, η απασχόληση ενισχύθηκε. Στον Τριτογενή τομέα η απασχόληση αυξήθηκε κατά 82,8 χιλ. άτομα (ή 3,0%), από τα 2.774,7 χιλ. το 2018 στα 2.857,5 χιλ. το προηγούμενο έτος, ενώ στο Δευτερογενή διευρύνθηκε κατά 2,8% ή 16,2 χιλ. απασχολούμενους, από τους 583,7 χιλ. πρόπερσι στους 599,9 χιλ. την περασμένη χρονιά. Αντιθέτως, στον Πρωτογενή τομέα η απασχόληση περιορίστηκε κατά 16,0 χιλ. άτομα το 2019, στα 453,6 χιλ. από 469,6 χιλ. το 2018, στο οποίο είχε ανέλθει κατά 16,3 χιλ. άτομα.

Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σε πέντε από αυτούς σημειώθηκε πέρυσι μείωση της απασχόλησης και στους υπόλοιπους 16 άνοδος. Η μεγαλύτερη μείωση εντοπίζεται στον κλάδο Γεωργίας-Δασοκομίας-Αλιείας, στον οποίο οι θέσεις εργασίας περιορίστηκαν κατά 16,0 χιλ. άτομα ή κατά 3,4% και έπεται ο κλάδος Δραστηριοτήτων νοικοκυριών ως εργοδοτών, με μείωση 4,9 χιλ. απασχολούμενων (από τους 29,9 χιλ. το 2018 στους 25,0 χιλ. το 2019). Μικρότερη ήταν η μείωση της απασχόλησης στους κλάδους Κατασκευών (-4,0 χιλ. απασχολούμενοι, από 151,6 χιλ. σε 147,6 χιλ.) και Χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (-3,4 χιλ. εργαζόμενοι, στους 84,2 χιλ.). Από την άλλη πλευρά, η ισχυρότερη άνοδος στην απασχόληση εντοπίζεται στον κλάδο Μεταφορών - αποθήκευσης, κατά 22,2 χιλ. απασχολούμενους (206,9 χιλ. το 2019 από 184,7 χιλ. το 2018) και ακολουθεί ο κλάδος Δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης όπου οι απασχολούμενοι αυξήθηκαν κατά 20,2 χιλ., στους 381,9 χιλ. Σημαντική ήταν η άνοδος της απασχόλησης στη Μεταποίηση, 19,3 χιλ. άτομα, από τα 357,8 χιλ. πρόπερσι στα 377,1 χιλ. το 2019, όπως και στην Εκπαίδευση που διαμορφώθηκε σε 17,7 χιλ. άτομα (από 303,2 χιλ. σε 320,9 χιλ.). Τέλος, στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε το προηγούμενο έτος στα 691,9 χιλ. άτομα από 688,6 χιλ. το 2018.

Ανακεφαλαιώνοντας, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο προκύπτει ότι η συνολική αύξησή της το 2019 προήλθε κυρίως από:

- Την άνοδο στον κλάδο Μεταφοράς-Αποθήκευσης (+22,2 χιλ. απασχολούμενοι).
- Την άνοδο στον Τουρισμό (+20,2 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με την άνοδο στις ταξιδιωτικές εισπράξεις το 2019 συγκριτικά με το 2018, κατά €2.093,0 εκατ. (+13%)
- Την άνοδο στον κλάδο Μεταποίησης (+19,3 χιλ. άτομα), παρά την οριακή μείωση του εποχικά διορθωμένου Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής κατά 0,9% πέρυσι.
- Την άνοδο στην Εκπαίδευση (+17,7 χιλ. άτομα),

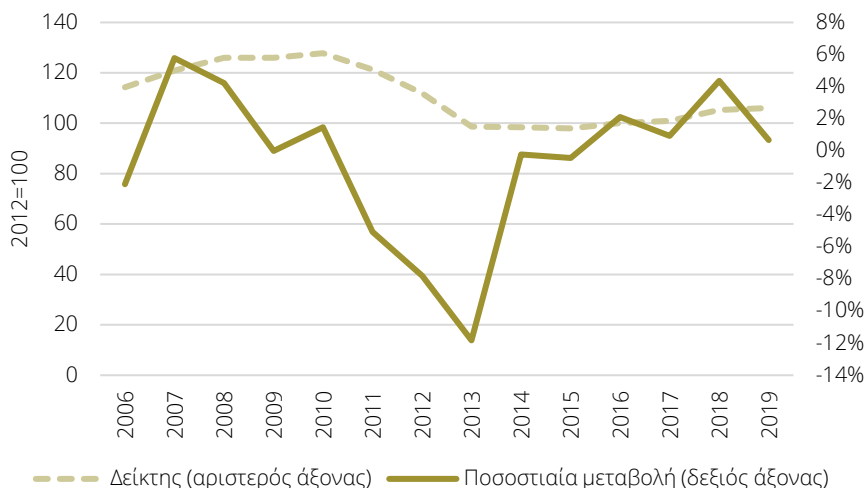
και παρά την πτώση της απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα (-16,0 χιλ. άτομα).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, το 2019, παρουσίασε άνοδο για τέταρτο συνεχόμενο έτος, κατά 0,7%, αρκετά μικρότερη από ότι πρόπερσι (+4,4%).

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολής αυτού (2006-2019)

Αύξηση εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους κατά 0,7% το 2019 συγκριτικά με το 2018, σαφώς ηπιότερη από ότι στο δεύτερο έτος (+4,4%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.11

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
α' τρίμ. 2018	9.154,0	51,6	3.723,8	78,8	1.001,2	21,2
β' τρίμ. 2018	9.144,7	52,1	3.860,4	81,0	906,0	19,0
γ' τρίμ. 2018	9.135,5	52,2	3.894,2	81,7	871,8	18,3
δ' τρίμ. 2018	9.126,4	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
α' τρίμ. 2019	9.117,3	51,8	3.814,0	80,8	907,1	19,2
β' τρίμ. 2019	9.108,0	52,3	3.956,4	83,1	805,0	16,9
γ' τρίμ. 2019	9.089,9	52,2	3.971,9	83,6	777,0	16,4
δ' τρίμ. 2019	9.089,9	51,6	3.901,8	83,2	786,4	16,8
2019	9.103,5	52,0	3.911,0	82,7	818,9	17,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η πρωτοφανής κατάσταση εγχωρίως και διεθνώς από την πανδημία του νέου κορωνοϊού (COVID-19) έχει μεταβάλλει πλήρως τα οικονομικά δεδομένα, εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων προστασίας της υγείας, αλλά και των παρεμβάσεων πολιτικής για την αντιμετώπιση των συνεπειών τους στην οικονομική δραστηριότητα. Αναμένεται να αποτελέσει τον πλέον καθοριστικό παράγοντα των μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας, με την επίδρασή του να εξαρτάται από τη διάρκεια της πανδημίας και μια πιθανή νέα έξαρση του ιού, εφόσον ολοκληρωθεί η τρέχουσα. Κατά συνέπεια θα έχει επενέργειες και στην απασχόληση, τόσο από εξωχώριους, όσο και από εγχώριους παράγοντες.

Σχετικά με την πρώτη κατηγορία παραγόντων, τα εκτεταμένα περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία επιχειρήσεων σε σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας, όπως οι Ιταλία, Γερμανία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, ΗΠΑ, Γαλλία, Κίνα, Ολλανδία (συνολικά άνω του 40% των ελληνικών εξαγωγών διαχρονικά), καθώς ο κορωνοϊός παρουσιάζει ραγδαία εξάπλωση στον πληθυσμό, θα επηρεάσουν όσο διαρκούν έντονα τη ζήτηση ελληνικών προϊόντων και επομένως και την απασχόληση εξαγωγικών μεταποιητικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Επιπλέον, για τις περισσότερες εξ' αυτών των χωρών έχει πραγματοποιηθεί εγχωρίως αναστολή επιβατικών πτήσεων από και προς αυτές, η οποία θα πλήξει σημαντικά τον τουρισμό και τις μεταφορές, δύο εκ των κλάδων με σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας τα προηγούμενα χρόνια.

Στην πλευρά των εξελίξεων στην Ελλάδα λόγω της υγειονομικής κρίσης οι οποίες ήδη επηρεάζουν την απασχόληση και θα συνεχίσουν να ασκούν πιέσεις, η κυβέρνηση ανέστειλε στις αρχές Μαρτίου τη λειτουργία των εκπαιδευτικών μονάδων όλων των βαθμίδων. Εν συνεχεία, αυτό το μέτρο επεκτάθηκε σταδιακά, στα τουριστικά καταλύματα και τη συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου, με εξαίρεση όσες καλύπτουν βασικές ανάγκες (supermarkets, αρτοποιίες, πρατήρια βενζίνης, φαρμακεία, κρεοπωλεία, οπωροπωλεία, τράπεζες κ.λπ.). Στις υπόλοιπες επιχειρήσεις οι οποίες συνεχίζουν να λειτουργούν, δόθηκε η δυνατότητα της εξ αποστάσεως απασχόλησης των εργαζομένων καθώς και η δυνατότητα για εκ περιτροπής απασχόλησή τους.

Παράλληλα με τα παραπάνω μέτρα, λήφθηκαν και μέτρα με σκοπό την υποστήριξη των επιχειρήσεων, των ελευθέρων επαγγελματιών και εργαζομένων που πλήγηκαν οικονομικά μέσω της εμφάνισης και εξάπλωσης του κορωνοϊού. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται η αναστολή καταβολής ΦΠΑ υπό προϋποθέσεις, η αναστολή είσπραξης βεβαιωμένων οφειλών και η παράταση προθεσμίας καταβολής δόσεων στις ΔΟΥ ή τα ελεγκτικά κέντρα, η παράταση προθεσμίας καταβολής ασφαλιστικών εισφορών και δόσεων ρυθμίσεων αυτών, η έκτακτη οικονομική ενίσχυση εργαζομένων ύψους €800 των οποίων οι συμβάσεις εργασίας τέθηκαν σε αναστολή, η παράταση της διάρκειας τακτικής επιδότησης ανέργων που έληγε εντός του πρώτου τριμήνου του 2020, η επιτάχυνση επιστροφών φόρου εισοδήματος και ΦΠΑ μέχρι ποσού €30 χιλ. κ.ά. Πέρα από την παροχή οικονομικής στήριξης, αυτά τα μέτρα αποσκοπούν στη διατήρηση της απασχόλησης, επιδρώντας ανασχετικά σε μια αύξηση της ανεργίας.

Παρά τα παραπάνω μέτρα ενίσχυσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, οι επιδράσεις στη ζήτηση της συντριπτικής πλειονότητας των επιχειρήσεων στην Ελλάδα από τα εσωτερικά περιοριστικά διοικητικά μέτρα εγχωρίως, αλλά και διεθνώς, σε σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς, όπως επίσης οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις στις διεθνείς μεταφορές και το διεθνές εμπόριο, θα

οδηγήσουν σε ανακατατάξεις και μεταβολές στην απασχόλησή τους. Η ζήτηση των νοικοκυριών θα περιοριστεί από τη γενικότερη αβεβαιότητά τους για την εξέλιξη της πανδημίας και την ανησυχία για την υγεία τους, που θα επιδεινώσουν τις προσδοκίες τους.

Οι αρνητικές επενέργειες των μέτρων πολιτικής εκτείνονται πέρα από την τρέχουσα ζήτηση και δραστηριότητα, στις επενδυτικές αποφάσεις. Καθώς τα επενδυτικά σχέδια αποφασίζονται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, η τρέχουσα πολύ υψηλή αβεβαιότητα για τις προοπτικές της εγχώριας, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας επενεργεί ιδιαίτερα ανασχετικά στην υλοποίησή τους, γεγονός που αναμένεται να έχει έντονο αντίκτυπο στα κατασκευαστικά έργα, αλλά σε κλάδους που παράγουν κεφαλαιουχικό εξοπλισμό (μηχανήματα, μεταφορικά μέσα κ.ά.). Δεδομένων αυτών των ανασχετικών επιδράσεων, η επενδυτική δραστηριότητα το τρέχον έτος αναμένεται να προέλθει κυρίως από τα δημόσια έργα και τις ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις.

Υπό τις παραπάνω επιδράσεις στην απασχόληση από την υγειονομική κρίση και λαμβάνοντας υπόψη ότι η έντασή τους θα εξαρτηθεί κυρίως από το χρόνο έως ότου αυτή εξασθενήσει σημαντικά και ανακαλυφθούν θεραπείες και τρόποι πρόληψης του νέου κορωνοϊού, το IOBE ανέπτυξε εναλλακτικά σενάρια εκτιμήσεων της απασχόλησης, ανά τρίμηνο και σε κλαδικό επίπεδο. Τα σενάρια διαφοροποιούνται μεταξύ τους κυρίως ως προς τη διάρκεια της τρέχουσας πανδημίας και το εάν ο ιός θα παρουσιάσει νέα έξαρση το φθινόπωρο. Εντός κάθε σεναρίου οι μεταβολές σε κλαδικό επίπεδο διαφέρουν σημαντικά, ενώ δεν είναι αρνητικές σε όλους τους κλάδους. Ενδεικτικά, στη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση και στις Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας θεωρείται πλέον πιθανή μια αύξηση της απασχόλησης. Στον αντίποδα, κλάδοι των οποίων η απασχόληση αναμένεται να δεχθεί τις μεγαλύτερες πιέσεις είναι αυτοί του Τουρισμού, του Χονδρικού – λιανικού εμπορίου, της Εκπαίδευσης, που πέρυσι σημείωσε μεγάλη άνοδο απασχόλησης, οι Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες. Μια υπόθεση κοινή σε όλα τα σενάρια είναι το ότι στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου φέτος η ελληνική οικονομία λειτουργούσε ομαλά και οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας ήταν αυτές που αναμενόταν προ της κρίσης που επακολούθησε, δηλαδή συνέχιση της πτώσης της ανεργίας, σε σχέση με ένα χρόνο πριν. Όπως είναι αναμενόμενο, όσο η υπόθεση για τη διάρκεια της πανδημίας και γενικότερα τις επιπτώσεις του νέου κορωνοϊού στην οποία βασίζεται το σενάριο επιδεινώνεται, ενισχύονται οι επιπτώσεις στην απασχόληση και αυξάνεται περισσότερο η ανεργία.

Ακολουθώντας την παραπάνω μεθοδολογία, προέκυψε ένα εύρος εκτιμήσεων για το μέσο επίπεδο της ανεργίας φέτος. Δεν προέκυψε από κάποιο σενάριο συνέχιση της πτώσης της ανεργίας για έβδομο έτος το 2020. Όλα τα σενάρια κατέληξαν σε άνοδο της ανεργίας, ανάλογη της διάρκειας της υγειονομικής κρίσης και της διατήρησης των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, εγχωρίως και διεθνώς. Βάσει των αποτελεσμάτων των εναλλακτικών σεναρίων, το ποσοστό ανεργίας θα αυξηθεί φέτος από περίπου 2,0 έως σχεδόν 4,0 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με το περυσινό του επίπεδο (17,3%).

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Ιανουαρίου - Μαρτίου του 2020 σε σχέση με το τελευταίο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, καταγράφεται βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού εμπορίου. Σε σχέση με την ίδια περίοδο

του προηγούμενου έτους, σημειώθηκε μικρή ενίσχυση στις Κατασκευές και στη Βιομηχανία, ελαφρώς εντονότερη στις Υπηρεσίες και μικρή υποχώρηση στο Λιανικό εμπόριο. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των +2 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου αυξήθηκε κατά 12 μονάδες κατά το α' τρίμηνο του 2020. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 9 μονάδες. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα βρίσκεται στο 9%, ενώ σημειώνει αύξηση στο 23% (από 20%) το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Ωστόσο, η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (68% από 63%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν βελτίωση στο χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο διαμορφώθηκε στις -22 μονάδες (από -29 μονάδες), σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019 (-32 μονάδες). Στο εξεταζόμενο τρίμηνο, το 36% (από 49%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 14% (από 20%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αισθητή βελτίωση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια έργα (-21 από -41 μον.) δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη βελτίωση του δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (-24 από -16 μον.).

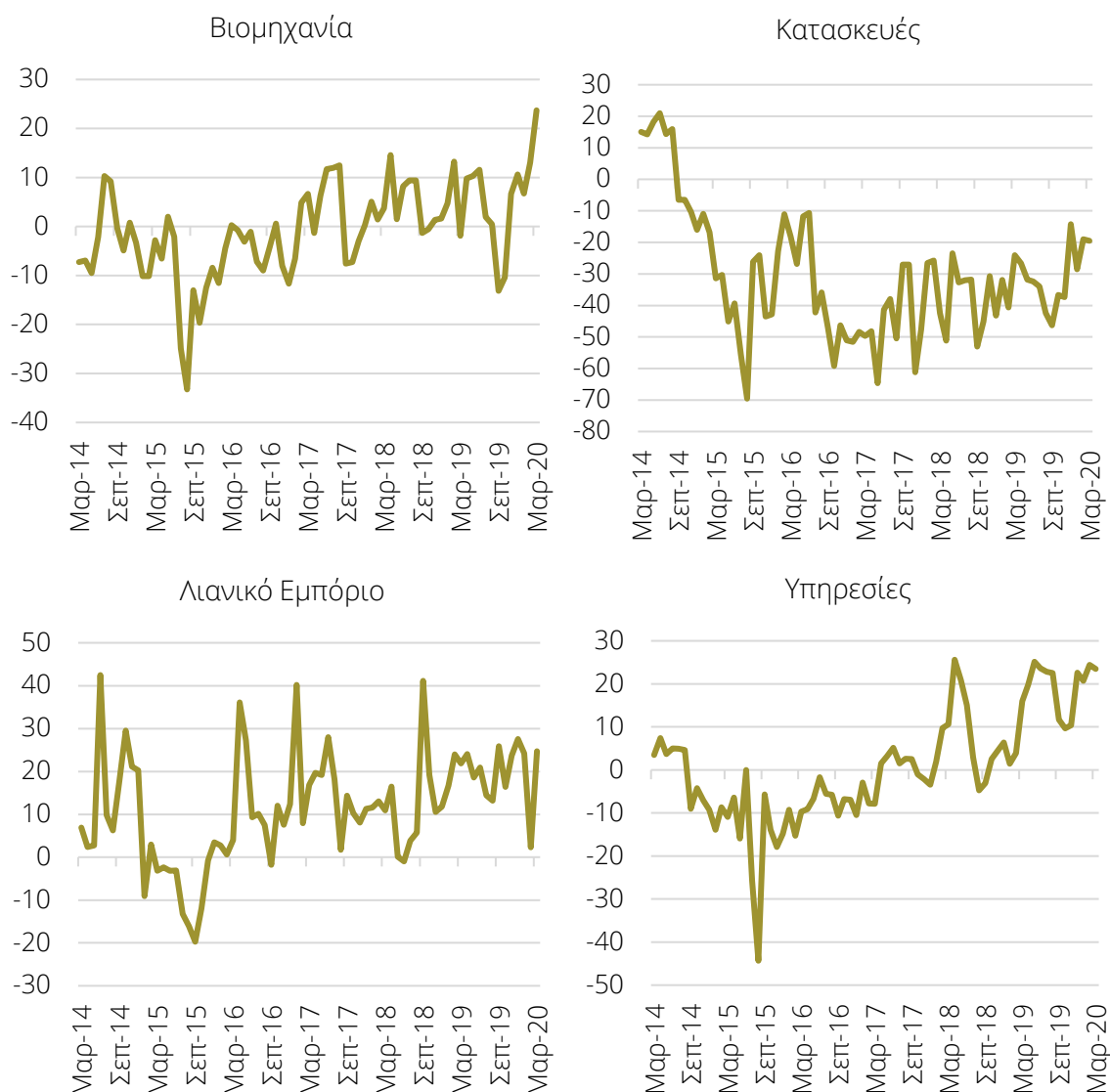
Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο υποχώρησε ήπια κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +17 μονάδες (από +23). Επιπλέον, αυτή η επίδοση βρίσκεται αρκετά χαμηλότερα, κατά 5 μονάδες, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή. Μόλις το 3% (από 2%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 20% (από 25%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 78% (από 73%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται μείωση του σχετικού ισοζυγίου σε όλους τους κλάδους, πλην του κλάδου των Πολυκαταστημάτων, στον οποίο παρατηρείται οριακή αύξηση.

Στις Υπηρεσίες οι σχετικές προβλέψεις το εξεταζόμενο τρίμηνο υποδηλώνουν αισθητή βελτίωση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ως προς το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα σημειώνουν έντονη βελτίωση. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +14 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, ανήλθε κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο στις +23 μονάδες, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019 αυξήθηκε κατά 16 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 3% (από 9% το προηγούμενο τρίμηνο) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να διαμορφώνεται στο 26% (από 24% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ανοδική στον κλάδο της Πληροφορικής και των Ξενοδοχείων-Εστιατορίων και πτωτική στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους.

Διάγραμμα 3.15

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών - αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Στο τρίμηνο Ιανουαρίου - Μαρτίου φέτος, καταγράφηκε σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού Εμπορίου

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

- Πληθωρισμός 0,5% το πρώτο δίμηνο του 2020, ίδιας έκτασης με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019
- Αρνητική επίδραση στις τιμές από έμμεσους φόρους, οριακά θετική επίδραση από τα ενεργειακά προϊόντα
- Ρυθμός μεταβολής του ΔTK με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια 1,8% στο πρώτο δίμηνο φέτος, από 0,9% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019, που αποτυπώνει την τονωτική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στις τιμές
- Κατόπιν της πανδημίας κορωνοϊού και των περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, στην Ελλάδα και διεθνώς, προβλέπεται για το σύνολο του 2020 υποχώρηση του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή τουλάχιστον στην περιοχή του 2,0%. Θα προέλθει κυρίως από πτώση τιμών των ενεργειακών αγαθών και αρνητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης.
- Εφόσον η υγειονομική κρίση είναι παρατεταμένη ή ανακάμψει εντός του έτους, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί μεταξύ 3,0-3,5%

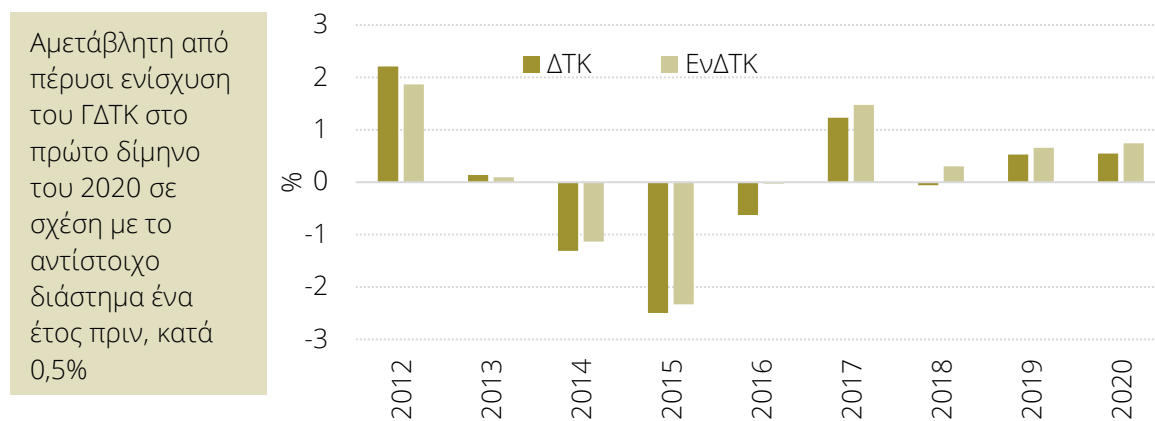
Πρόσφατες εξελίξεις

Το πρώτο δίμηνο του 2020, ο μέσος ρυθμός μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔTK) βρέθηκε σε θετικό πεδίο τιμών για δεύτερο συνεχές έτος. Συγκεκριμένα, ο εθνικός ΔTK αυξήθηκε στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου φέτος σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους κατά 0,5%, όσο αυξανόταν τότε έναντι του 2018. Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) παρουσίασε ενίσχυση 0,7% στο αρχικό δίμηνο, επίσης όση στο ίδιο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους (Διάγραμμα 3.16). Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους ο εγχώριος ΔTK ήταν αμετάβλητος σε σχέση με ένα χρόνο πριν, όταν κατέγραφε ενίσχυση κατά 0,9% (

Διάγραμμα 3.17).

Διάγραμμα 3.16

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.17

Μηνιαία εξέλιξη ΔTK στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Αμετάβλητος ο εγχώριος ΔTK τον Μάρτιο του 2020, (0,0%) από +0,9% τον αντίστοιχο μήνα του 2019. Άνοδος 0,4% το α' τρίμ., από 0,7% ένα χρόνο πριν

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Εξετάζοντας τις επιδράσεις των συνιστωσών του ΓΔTK, η αύξησή του στην περίοδο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου προήλθε σε μεγάλο βαθμό από την ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης, καθώς η μεταβολή του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά διαμορφώθηκε σε 1,8%, πολύ υψηλότερα από τη συνολική μεταβολή του ΔTK. Σημειώνεται ότι αύξηση τιμών εγχωρίως εξαιρουμένης της ενέργειας και των φόρων καταγράφεται για τρίτο έτος έπειτα από επτά συνεχόμενα έτη αρνητικής επίδρασης (2011-2017, Διάγραμμα 3.18).

Η επίδραση της φορολογίας στη μεταβολή των τιμών καταναλωτή ήταν αρνητική το πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους. Συγκεκριμένα, η επίδραση των έμμεσων φόρων στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔTK το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου του 2020 ήταν -1,3 ποσοστιαίες μονάδες, από οριακά αρνητική το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους (-0,1 ποσοστιαίες μονάδες (Διάγραμμα 3.18)). Αυτή η επίδραση οφείλεται κυρίως στη μείωση των συντελεστών έμμεσων φόρων τον Μάιο του 2019.

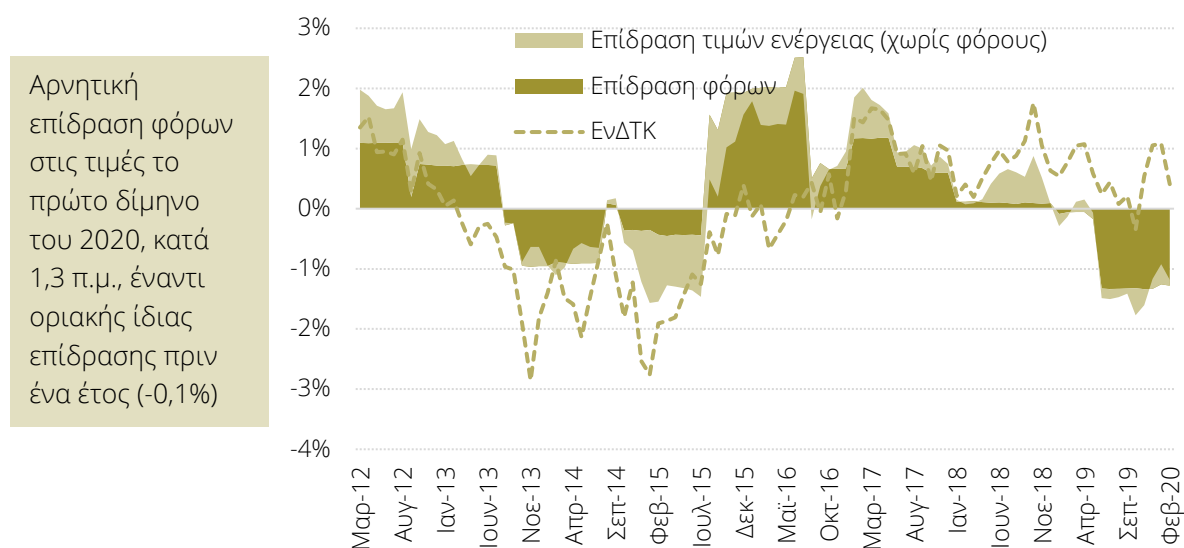
Αναφορικά με τις εξελίξεις στις τιμές των ενεργειακών αγαθών, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους παρουσίασε εξασθένιση έναντι του πρώτου διμήνου του 2019. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent το πρώτο δίμηνο του 2020 διαμορφώθηκε στα \$59,9/βαρέλι, από \$61,6/βαρέλι την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, σημειώνοντας εξασθένιση της τάξης του 2,8%³⁴. Η αναλογικά υψηλότερη υποχώρηση της μέσης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου την ίδια περίοδο σε σχέση με ένα χρόνο πριν, κατά 3,3%, στο 1,10 έναντι 1,14, επίδρασε αντίρροπα στη μεταβολή της

³⁴ Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

τιμής του πετρελαίου σε ευρώ. Ακολούθως, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ διαμορφώθηκε στα €54,4/βαρέλι, 0,5% υψηλότερα από ότι στο πρώτο δίμηνο του 2019. Η οριακή άνοδος της τιμής του πετρελαίου, η οποία αποτελεί βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, ερμηνεύει και την οριακή θετική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως στο πρώτο δίμηνο φέτος, κατά 0,2% (Διάγραμμα 3.18).

Διάγραμμα 3.18

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

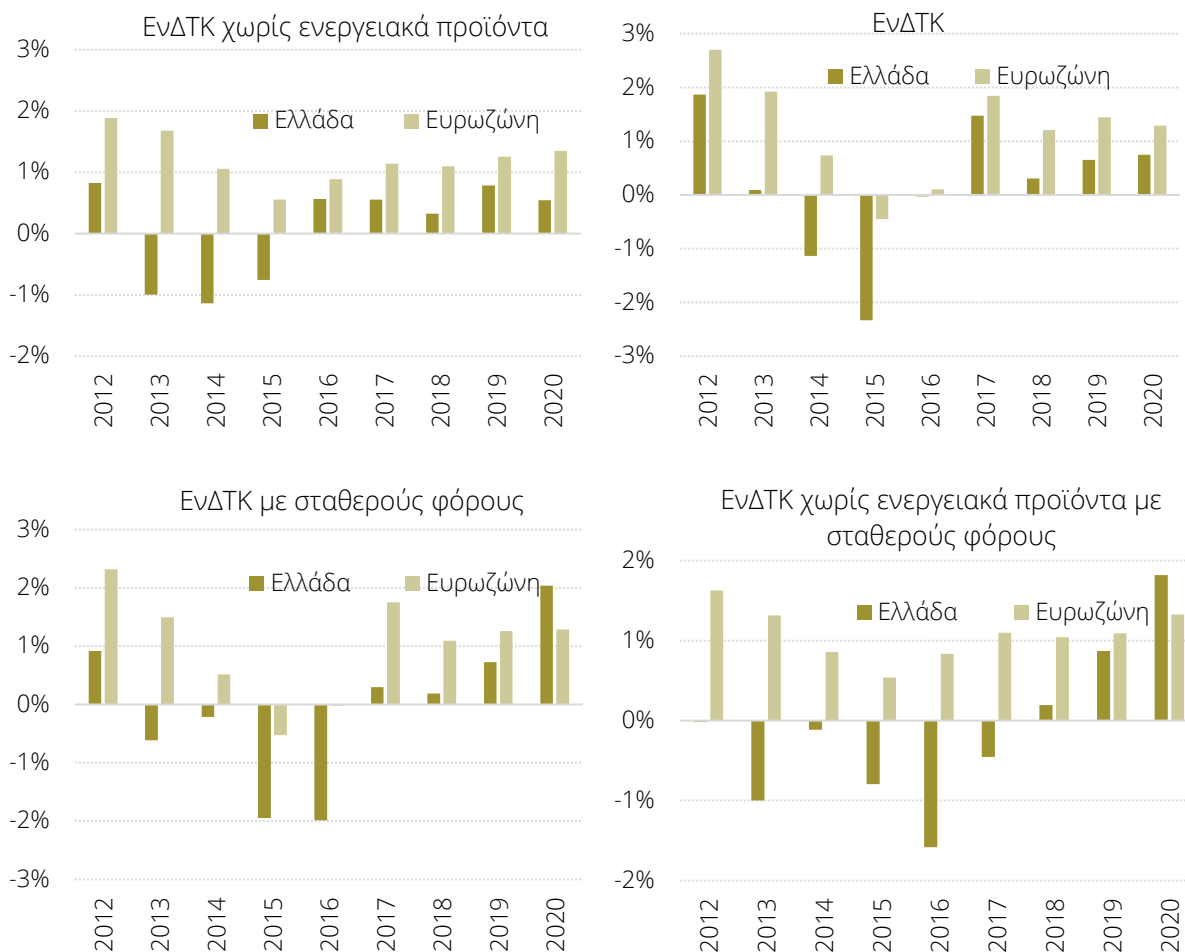
Η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ το πρώτο δίμηνο του 2020 ήταν χαμηλότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, 0,7% έναντι 1,3%, ρυθμός ανόδου ο οποίος κατατάσσει τη χώρα στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, υψηλότερα μόνο από την Ιταλία (0,3%).

Στο ίδιο επίπεδο με την Ελλάδα κινήθηκε ο εναρμονισμένος πληθωρισμός στην Δανία και την Πορτογαλία, ενώ σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο εντοπίζεται η Κύπρος (0,9%). Η εγχώρια ζήτηση αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα της ανόδου των τιμών και στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά κατέγραψε άνοδο 1,3% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, όταν η άνοδος ήταν 0,9% (Διάγραμμα 3.19).

Διάγραμμα 3.19

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου)

Αύξηση τιμών εγχωρίως το πρώτο δίμηνο του 2020 κυρίως από την ενίσχυση της ζήτησης, που άσκησε αυξητική επίδραση 1,8 π.μ. , από 0,9 π.μ. το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Εξετάζοντας τις τάσεις στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών, την υψηλότερη άνοδο το πρώτο δίμηνο του 2020 κατέγραψαν οι Μεταφορές, κατά 4,3%, μετά από υποχώρηση κατά 1,0% στην ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους. Αρκετά μικρότερες μεταβολές παρουσίασαν η Υγεία και τα Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια, 1,5% και 0,8% αντίστοιχα, από ηπιότερη άνοδο 0,7% αμφότερα στο πρώτο δίμηνο του 2019. Οριακά ανοδική τάση παρουσίασαν οι τιμές στις Επικοινωνίες, με 0,1%, αντί πολύ εντονότερης αύξησης ένα χρόνο πριν (5,6%), ενώ αμετάβλητες ήταν οι τιμές στα Αλκοολούχα ποτά - Καπνός, έναντι ενίσχυσης 1,2% στο πρώτο δίμηνο του 2019. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση τιμών σημειώθηκε στην αρχή του 2020 στην Αναψυχή, κατά 1,2%, σε συνέχεια της αντίστοιχης περσινής υποχώρησης τιμών κατά 1,6%. Τάσεις υποχώρησης των τιμών καταγράφονται στα Άλλα αγαθά και υπηρεσίες, κατά 0,7%, από παρόμοια μεταβολή ένα έτος πριν (-0,8%), ενώ ελαφρώς ηπιότερη ήταν η

εξασθένιση τιμών στην Ένδυση και στα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού κ.λπ., κατά 0,6% σε αμφότερα, αντίστοιχα, σε συνέχεια υποχώρησης 1,4% και 1,7% το πρώτο δίμηνο του 2019. Η ηπιότερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στη Στέγαση και στη Διατροφή, -0,5% και -0,1% αντίστοιχα, έναντι αύξησης 1,0% και 2,0% ένα χρόνο νωρίτερα.

Ως προς τις τάσεις των τιμών στην πλευρά της παραγωγής, τον πρώτο μήνα του τρέχοντος έτους ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, σημείωσε άνοδο 3,3% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι, για τέταρτο συνεχόμενο έτος. Αναλυτικά, ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια τον πρώτο μήνα του 2020 κατέγραψε εκ νέου οριακή ενίσχυση, κατά 0,1%, ίδια με εκείνη τον ίδιο μήνα του 2019. Αναφορικά με τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο σημείωσαν τα Προϊόντα οπτάνθρακα και διύλισης πετρελαίου, με 13,2%, από υποχώρηση 3,6% ένα χρόνο μετά, ενώ σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο μεταβολής ακολουθούν το Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο και ο Ηλεκτρικός εξοπλισμός, κατά 2,0% αμφότερα, σε αντίθεση με έντονη ενίσχυση κατά 7,5% και 3,3% τον αντίστοιχο μήνα του 2019 πρόπερσι. Χαμηλότερη άνοδο τιμών παρουσίασαν τα Προϊόντα καπνού και τα Προϊόντα ξύλου, κατά 1,3% αμφότερα, έναντι ενίσχυσης 1,4% και 0,7% ένα έτος πριν. Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στην παραγωγή Άνθρακα και Λιγνίτη ήταν έντονα πτωτική, σε συνέχεια εντονότερης εξασθένησής τους στην αρχή του 2019 (-4,7% από -11,3%). Ηπιότερη ήταν η τάση εξασθένησης στα Βασικά μέταλλα, -1,3%, έναντι ενίσχυσης 1,9% το προηγούμενο έτος.

Όσον αφορά στο Γενικό Δείκτη Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) τον Ιανουάριο του 2020 κατέγραψε ενίσχυση 5,7%, σε αντίθεση με μείωση τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους κατά 0,8%. Οριακά μικρότερος ήταν ο σχετικός δείκτης στην Ευρωζώνη σε σχέση με πέρυσι (-0,1%), έναντι ανόδου 0,7% τον πρώτο μήνα του 2019. Η ισχυρή άνοδος στην Ελλάδα κατατάσσει την χώρα στην πρώτη θέση ως προς την αύξηση τιμών εισαγωγών μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία τη συγκεκριμένη περίοδο, ενώ έπεται, σε απόσταση, η Εσθονία (+1,7%). Στον αντίποδα βρίσκεται η Σλοβακία, με υποχώρηση 2,3%, και με ελαφρώς μικρότερη εξασθένηση η Λετονία (-2,1%).

Από τις επιμέρους κατηγορίες εισαγόμενων προϊόντων, η μεγαλύτερη άνοδος τον πρώτο μήνα του 2020 σημειώθηκε στα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, κατά 22,3%, σε αντίθεση με υποχώρηση 0,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Αισθητά χαμηλότερη ήταν η άνοδος στα Έπιπλα, 2,7%, από εξασθένηση τον ίδιο μήνα του 2019 (-0,3%), αλλά και στα Τρόφιμα, 1,5% (από -0,1%). Άνοδο τιμών σημείωσαν το πρώτο μήνα φέτος και τα Προϊόντα ξύλου, κατά 1,2%, έναντι ηπιότερης ανόδου 0,6% τον αντίστοιχο μήνα του 2019. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση στις τιμές εισαγωγών καταγράφηκε στα Βασικά μέταλλα, κατά 3,6%, από οριακή άνοδο τον πρώτο μήνα του 2019 (+0,2%), και στα Προϊόντα χαρτιού, κατά 2,9%, έναντι ανόδου 2,4% ένα χρόνο πριν.

Διάγραμμα 3.20

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (Ιανουάριος)

Σημαντική ενίσχυση τιμών εισαγωγών (+5,7%), λόγω κυρίως αυξητικής επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών. Ηπιότερη άνοδος στις τιμές παραγωγού τον Ιανουάριο του 2020

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το πρώτο δίμηνο του 2020, προέκυψε ότι η ενίσχυσή του προήλθε κυρίως από την τόνωση της εγχώριας ζήτησης. Η επίδραση της έμμεσης φορολογίας ήταν αρνητική, ενώ αυτή των ενεργειακών αγαθών οριακά θετική. Για το υπόλοιπο του 2020 δεν αναμένονται πληθωριστικές πιέσεις από την έμμεση φορολογία. Η τάση στις τιμές θα εξαρτηθεί σχεδόν αποκλειστικά από τις επιδράσεις της πανδημίας κορωνοϊού στις τιμές των ενεργειακών αγαθών και της εγχώριας ζήτησης.

Αναλυτικά, ως προς την αναμενόμενη επίδραση των έμμεσων φόρων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ, η αρνητική επενέργεια των δημοσιονομικών παρεμβάσεων του Μαΐου του 2019 θα συνεχιστεί το τρέχον έτος έως τον Απρίλιο. Οι πτωτικές επιδράσεις τους θα εξομαλυνθούν στη συνέχεια του έτους. Ο προϋπολογισμός του 2020 περιλάμβανε τη μείωση της έμμεσης φορολογίας σε συγκεκριμένα προϊόντα (μείωση ΦΠΑ από 24% σε 13% στα βρεφικά είδη, τα παιδικά καθίσματα και τα κράνη μοτοσικλετιστών), τα οποία δεν ασκούν σημαντική επίδραση στο ΔΤΚ, επομένως και στον πληθωρισμό. Συνεπώς, προς το παρόν, πλέον πιθανή είναι η αρνητική επίδραση της έμμεσης φορολογίας στις τιμές το τρέχον έτος.

Ως προς τις εξελίξεις σχετικά με το κόστος ενέργειας, τον περασμένο Δεκέμβριο ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, μαζί με τη Ρωσία, συμφώνησαν να παρατείνουν τον περιορισμό στην ημερήσια παραγωγή πετρελαίου έως το Μάρτιο του 2020³⁵. Πάρα ταύτα, η τιμή του πετρελαίου Brent τον Μάρτιο του 2020 διαμορφώθηκε στα \$32,4/βαρέλι, υποχωρώντας κατά 51,1% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2019 (\$66,1/βαρέλι), ενώ ως προς τον Φεβρουάριο πέρυσι

³⁵ Πηγή: US Energy Information Administration, www.eia.gov

η μείωση ήταν αισθητά εντονότερη, 72,9% (από \$55,7/βαρέλι). Η έντονη εξασθένηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου οφείλεται κυρίως στις επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού. Η ταχεία εξάπλωσή του επέφερε σημαντική αβεβαιότητα, αρχικά για τις προοπτικές της κινέζικης οικονομίας και στη συνέχεια για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια. Τα περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία πολλών κλάδων, ακόμα και βιομηχανικών οι οποίοι χρησιμοποιούν περισσότερο ενεργειακά αγαθά, σε συνδυασμό με τη διακοπή / περιορισμό των διεθνών επιβατικών μεταφορών, θα ασκήσουν πολύ έντονες πιέσεις στην παγκόσμια ζήτηση πετρελαίου. Αρνητικά στην τιμή του πετρελαίου συνεχίζει να επιδρά και η μεγάλη προσφορά των πετρελαιοπαραγωγών επιχειρήσεων των ΗΠΑ.

Ανασχετικά σε αυτές τις καθοδικές πιέσεις στην τιμή του πετρελαίου ενδέχεται να επενεργήσει η νέα συμφωνία μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και της Ρωσίας για περιορισμό της παραγωγής πετρελαίου, κατά 8,5 εκατ. βαρέλια/ημερησίως για καθμία στους επόμενους 2-3 μήνες, εφόσον υλοποιηθεί. Στόχος της συμφωνίας είναι να περιοριστούν οι επιδράσεις στις τιμές από τη μειωμένη ζήτηση λόγω της πανδημίας κορωνοϊού. Από τη συμφωνία για την καθολική μείωση της παραγωγής εξαιρούνται το Ιράν, η Λιβύη και η Βενεζουέλα, ενώ αναμένεται η θέση των ΗΠΑ σχετικά με τον περιορισμό της παραγωγής. Ωστόσο, δεδομένης της κάμψης της ζήτησης και της αβεβαιότητας για τις προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας λόγω της υγειονομικής κρίσης, η οποία θα συνεχιστεί σε κάποιο βαθμό όταν ολοκληρωθεί η πανδημία, δεν αναμένεται έντονη ανοδική επίδραση της συμφωνίας στην τιμή του πετρελαίου.

Ευρύτερα, ο παράγοντας που φαίνεται ότι θα επηρεάσει ως επί το πλείστον τη μεταβολή της διεθνούς τιμή του πετρελαίου στη συνέχεια του έτους, είναι η πανδημία του νέου κορωνοϊού, μέσω των μέτρων περιορισμού της εξάπλωσής του διεθνώς. Πολλοί αναλυτές³⁶ έχουν αναθεωρήσει έντονα επί τα χείρω προηγούμενες εκτιμήσεις τους για τη μέση τιμή του πετρελαίου το τρέχον έτος, επισημαίνοντας ότι αυτή μπορεί να διαμορφωθεί ακόμα και στα \$30/βαρέλι, από την υπερπροσφορά σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της πανδημίας που συρρικνώνουν σημαντικά τη ζήτησή του. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών, η διεθνής τιμή του πετρελαίου το 2020 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα \$33/βαρέλι, καταγράφοντας μέση μείωση 48% σε σύγκριση με πέρυσι³⁷. Ίδιας έκτασης πτώση έχει σημειωθεί στο παρελθόν, το 2009, κατά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, και το 2015. Εξετάζοντας ενδεικτικά την επίδραση των ενεργειακών αγαθών στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ εγχωρίως στα συγκεκριμένα έτη, προέκυψε πως ήταν αρνητική, στην περιοχή της μιας ποσοστιαίας μονάδας του δείκτη.

Αναφορικά με την ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου, τον Φεβρουάριο υποχώρησε στο 1,07 από 1,11, ένα μήνα πριν, σημειώνοντας τη χαμηλότερη επίδοση από τον Μάιο του 2017. Αυτή η εξέλιξη εκτιμάται πως προήλθε κυρίως από την ταχεία εξάπλωση του νέου κορωνοϊού στην Ιταλία, αλλά και την αδυναμία συμφωνίας των μελών της Ευρωζώνης για την αντιμετώπιση των αναγκών που έχει δημιουργήσει στο πεδίο της υγείας, καθώς και της οικονομίας. Στη συνέχεια, η εξάπλωση του ιού στις ΗΠΑ τον Μάρτιο, αντέστρεψε την τάση ενίσχυσης του δολαρίου έναντι του ευρώ, με αποτέλεσμα η ισοτιμία να διαμορφωθεί στο 1,12. Η ανακοίνωση από τον πρόεδρο

³⁶ Goldman Sachs Group Inc. Citigroup Inc., Morgan Stanley, Barclays

³⁷ Short-Term Energy Outlook, US Energy Information Administration, Απρίλιος 2010

των ΗΠΑ δέσμης μέτρων στήριξης της οικονομίας ύψους \$2 τρισεκ., αποκατέστησε σε σημαντικό βαθμό την εμπιστοσύνη στις προοπτικές της οικονομίας των ΗΠΑ, αναδεικνύοντας περαιτέρω τις αδυναμίες στη λήψη αποφάσεων πολιτικής στην Ευρωζώνη, με αποτέλεσμα τη νέα πτώση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου. Θετικές επενέργειες στην οικονομία των ΗΠΑ αναμένονται και από την προοπτική σταδιακής αποκλιμάκωσης των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού, λόγω της εμπορικής συμφωνίας με την Κίνα στις 15 Ιανουαρίου. Συνολικά, η επίδραση της διαφαινόμενης φέτος χαμηλότερης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου στο ενεργειακό κόστος του πετρελαίου, θα είναι ήπια αυξητική.

Στην πλευρά των επιδράσεων οι οποίες θα ασκηθούν στις τιμές από εγχώριους παράγοντες, η επιβολή περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας (αναστολή λειτουργίας εμπορικών καταστημάτων, περιορισμός μετακινήσεων), αναμένεται να συμπιέσει έντονα την ιδιωτική κατανάλωση, κατά τουλάχιστον 4,0% σε σχέση με πέρυσι, στην περίπτωση που η πανδημία θα υποχωρήσει σημαντικά εγχωρίως και διεθνώς προς το τέλος του δεύτερου τριμήνου. Εάν αυτή συνεχιστεί τους καλοκαιρινούς μήνες ή επαναληφθεί εντός του έτους, η πτώση της κατανάλωσης θα είναι εντονότερη. Σε κάθε περίπτωση, η εξασθένησή της θα περιορίσει σημαντικά τη ζήτηση, εξέλιξη η οποία θα επενεργήσει περιοριστικά στις τιμές.

Η διακοπή λειτουργίας των φυσικών καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου οδήγησε πολλές επιχειρήσεις με διαδικτυακά καταστήματα σε εκπτώσεις εντός του Μαρτίου, ενδεχομένως για την αποφυγή συσσώρευσης αποθεμάτων σε εποχικά προϊόντα, εξέλιξη η οποία επενεργήσει αποπληθωριστικά, κάτι που μπορεί να συμβεί και σε επόμενους μήνες. Όμως, είναι πιθανή και η εκδήλωση πληθωριστικών πιέσεων από την πλευρά της προσφοράς, ιδίως στην περίπτωση που η τρέχουσα κρίση θα είναι παρατεταμένη ή θα επαναληφθεί σε κάποιο βαθμό το φθινόπωρο. Η υποχρεωτική διακοπή λειτουργίας σε κλάδους ή το οριστικό κλείσιμο κάποιων επιχειρήσεων λόγω αδυναμίας επιβίωσης, είναι αρκετά πιθανό να έχουν ως αποτέλεσμα ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα σε περιορισμένη διαθεσιμότητα ή έλλειψη ορισμένων προϊόντων και υπηρεσιών. Τέτοιες εξελίξεις θα οδηγήσουν σε αύξηση τιμών.

Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις και αναμενόμενες τάσεις που αναφέρθηκαν, τις επιδράσεις τους στις μεταβολές βασικών συνιστωσών του ΓΔΤΚ σε περιόδους εξελίξεων στο παρελθόν όπως οι αναμενόμενες φέτος και λαμβάνοντας υπόψη πως στο πρώτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε πληθωρισμός 0,4%, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή φέτος θα υποχωρήσει τουλάχιστον κατά 2,0%. Εφόσον η υγειονομική κρίση είναι παρατεταμένη ή ανακάμψει εντός του έτους, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί μεταξύ 3,0- 3,5%.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόσφορες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι ως επί το πλείστον ανοδικές κατά το α' τρίμηνο του 2020 έναντι του δ' τριμήνου του προηγούμενου έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να αυξάνεται σε τρεις τομείς (Βιομηχανία, Υπηρεσίες και Λιανικό Εμπόριο) και να μειώνεται αισθητά στις Κατασκευές. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή τριμηνιαία περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν επίσης αρνητική μεταβολή στις Κατασκευές και ενισχύονται στους υπόλοιπους τομείς. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το α' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε ελαφρά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυξήθηκε κατά δύο μονάδες το υπό εξέταση τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +2 μονάδες, ενώ κινήθηκε 4 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 7% σταθερά αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ κινείται στο 8% (από 7%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 85% (από 87%) να αναμένει σταθερότητα.

Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο των +7 μονάδων στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο αυξήθηκε κατά 4 μονάδες, ενώ βρέθηκε 10 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 4% (από 3%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ ενισχύεται αισθητά στο 15% (από 10%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 81% (από 86%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του Λιανικού Εμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το α' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2019 ήταν ήπια πτωτικές στα Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός και στα Υφάσματα - Ένδυση - Υπόδηση, εντονότερες στα Οχήματα- Ανταλλακτικά ενώ στα είδη Οικιακού εξοπλισμού ήταν ήπια ανοδικές και στα Πολυκαταστήματα σχεδόν αμετάβλητες.

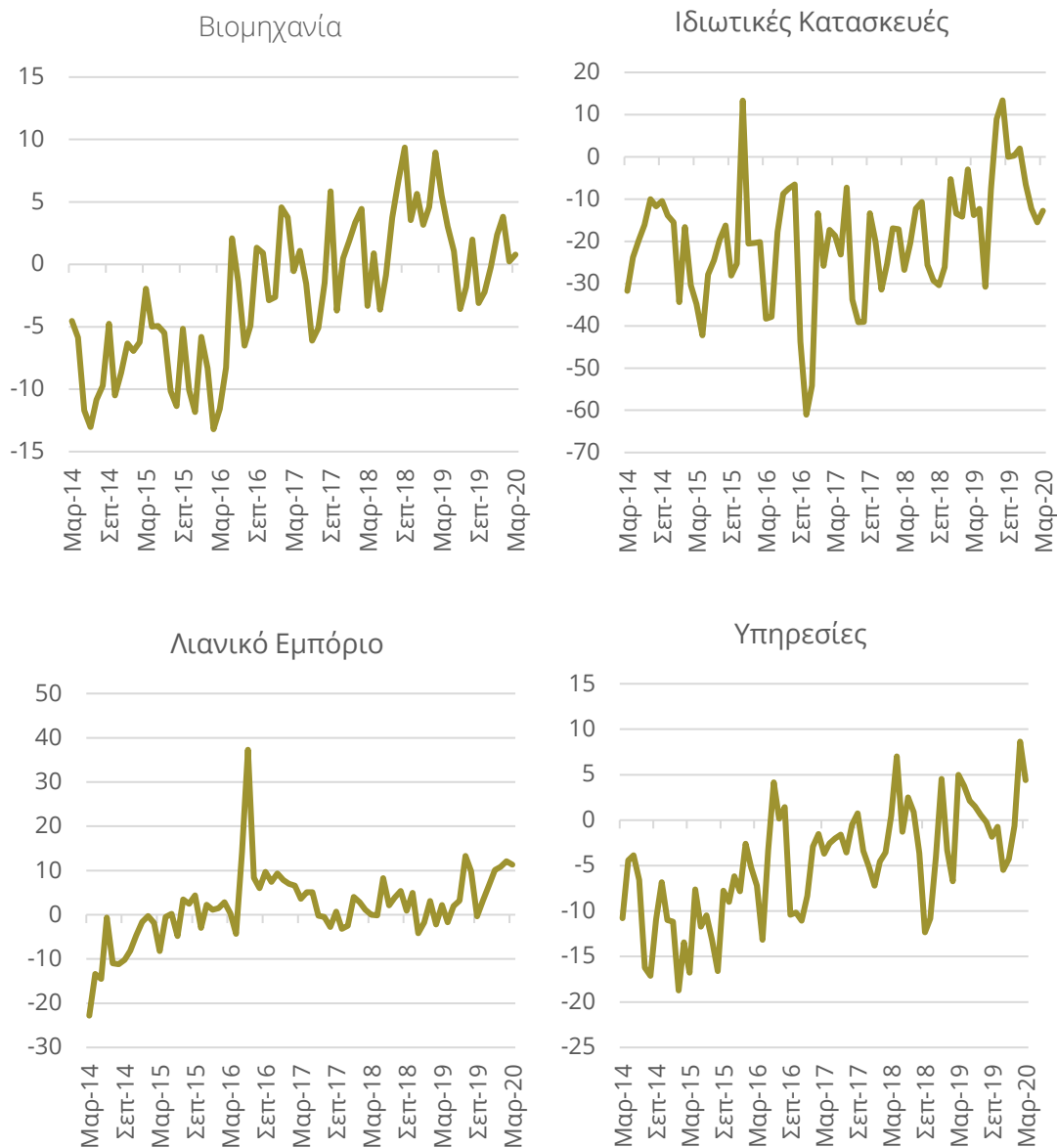
Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο αυξήθηκε αισθητά σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +4 (από -4) μονάδες, ενώ κινήθηκε σε αρκετά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περυσινή του επίδοση (-2 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 5% (από 10%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 9% (από 6%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης μειώθηκε έντονα στα Ξενοδοχεία, Εστιατόρια, Τουριστικά πρακτορεία, ήταν σχεδόν αμετάβλητος στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, ενώ ενισχύθηκε οριακά στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και τις Χερσαίες μεταφορές και υποχώρησε στην Πληροφορική.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το οριακά αρνητικό ισοζύγιο της -1 μονάδας του προηγούμενου τριμήνου υποχώρησε αισθητά στις -13 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί ήπια πτωτικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του προηγούμενου έτους (-10 μον.). Επιπλέον, το 14% (από μόλις 3%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο μειώνεται κατά μια μονάδα (+1 από +2 μον.), με το 85% (από 95%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.21

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι ως επί το πλείστον ανοδικές το α' τρίμηνο φέτος έναντι του προηγούμενου, με το ισοζύγιο να αυξάνεται σε τρεις τομείς (Βιομηχανία, Υπηρεσίες και Λιανικό Εμπόριο) και να μειώνεται αισθητά στις Κατασκευές

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Συρρίκνωση του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών το 2019, με μεγαλύτερη ενίσχυση εξαγωγών έναντι εισαγωγών
- Βελτίωση στα ισοζύγια Υπηρεσιών και Εισοδημάτων, η οποία εν μέρει μετριάστηκε από τη μικρή αύξηση στο έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Τον Ιανουάριο του 2020 το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών διευρύνθηκε, κατά €108,4 εκατ., λόγω δημιουργίας ελλείμματος στο ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων και μείωσης των πλεονασμάτων Υπηρεσιών και Πρωτογενών εισοδημάτων. Από την άλλη πλευρά, το εμπορικό έλλειμμα διορθώθηκε.

Στο σύνολο του 2019, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) ήταν ελλειμματικό, κατά €2,6 δισεκ., έναντι διπλάσιου ελλείμματος το 2018, μέγεθος που αντιστοιχεί στο 1,4% του ΑΕΠ του περασμένου έτους, έναντι 2,8% πρόπερσι. Το έλλειμμα συρρικνώθηκε λόγω της σημαντικής βελτίωσης στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών και Εισοδημάτων, ενώ στην αντίθετη κατεύθυνση επενέργησε εν μέρει η αύξηση στο εμπορικό έλλειμμα.

Στα επιμέρους στοιχεία για το σύνολο του 2019, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών διαμορφώθηκε στα €22,8 δισεκ., αυξημένο κατά €344,2 εκατ., λόγω της μεγαλύτερης αύξησης των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών. Σημειώνεται ότι το 2018 η διόγκωση του ελλείμματος ήταν πολύ μεγαλύτερη, €2,6 δισεκ. Οι εξαγωγές παρέμειναν σχεδόν στα €32,4 δισεκ., (€60,8 εκατ.)³⁸, με σημαντική μείωση στα καύσιμα (-9,4%), λόγω πτώσης των διεθνών τιμών στο πετρέλαιο, στα Πλοία (-30,1%), ενώ αύξηση σημειώθηκε στα λοιπά προϊόντα (1,04 δισεκ.). Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία διαμορφώθηκε πέρυσι στα €17,4 δισεκ., ελαφρώς αυξημένο κατά 1,1%, καθώς παράλληλα με την ενίσχυση των εξαγωγών κατά €1,0 δισεκ., σημειώθηκε και αύξηση εισαγωγών, κατά €1,2 δισεκ.

Το πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών ενισχύθηκε κατά €1,8 δισεκ. το 2019 και διαμορφώθηκε στα €21,1 δισεκ., με ταυτόχρονη άνοδο εισπράξεων και πληρωμών. Αναλυτικά, πέρυσι οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €40,2 δισεκ., ενισχυμένες κατά 8,1% σε σύγκριση με το 2018. Στις επιμέρους κατηγορίες, οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €18,2 δισεκ., υψηλότερες κατά 13,0%, τα έσοδα από μεταφορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν κατά 4,0%, στα €17,3 δισεκ., ενώ τέλος από λοιπές υπηρεσίες έφτασαν τα €4,7 δισεκ., με αύξηση 5,3%. Το 2019 οι τουριστικές εισπράξεις αντιστοιχούσαν στο 9,7% του ΑΕΠ της χώρας, επίπεδο που είναι το υψηλότερο από το 2002, με συνεχή άνοδο μεριδίου από το 2016. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €19,1 δισεκ. πέρυσι, έναντι €17,9 δισεκ. πρόπερσι. Οι πληρωμές για ταξιδιωτικές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 25,2%, στα €2,7 δισεκ., οι πληρωμές για μεταφορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν 3,0% και διαμορφώθηκαν στα €11,4 δισεκ, ενώ οι πληρωμές λοιπών υπηρεσιών έφτασαν τα €4,9 δισεκ., με αύξηση 6,6% σε σύγκριση με το 2018.

³⁸ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων το έλλειμμα διορθώθηκε το 2019, κατά €299,6 εκατ., και διαμορφώθηκε σε €1,4 δισεκ. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €6,0 δισεκ., ελαφρώς μειωμένες, ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν κατά 4,3%, στα €7,5 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία αυξήθηκαν κατά 10,7%, στα €246,9 εκατ., από επενδύσεις κατά 4,9%, στα €2,9 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) μειώθηκαν κατά 6,3%, στα €2,9 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία αυξήθηκαν στα €1,4 δισεκ. (+3,5%), από επενδύσεις σημείωσαν μείωση κατά 6,5%, στα €5,6 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε οριακή άνοδος, κοντά στα €410,0 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων εμφάνισε πλεόνασμα για πρώτη φορά από το 2013, κατά €583,5 εκατ., με τις εισπράξεις να ανέρχονται στα €3,8 δισεκ., από €2,2 δισεκ. πρόπερσι, και τις πληρωμές στα €3,2 δισεκ., έναντι €2,5 δισεκ. το 2018. Βασική αιτία για την ενίσχυση των εισπράξεων αποτέλεσαν η καταβολή της πρώτης (Μάιος) και της δεύτερης (Δεκέμβριος) δόσης των κερδών από ομόλογα του ελληνικού δημοσίου τα οποία διακρατούνται από το Ευρωσύστημα (SMPs/ANFAs) και η επιστροφή του περιθωρίου επιτοκίου, ενώ και το 2013 η αύξηση των εσόδων συνέβη για τον ίδιο λόγο.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το πλεόνασμα του Ισοζυγίου Κεφαλαίων³⁹ ενισχύθηκε το 2019, στα €679,8 εκατ., έναντι €353,2 εκατ. το 2018, με αύξηση εισπράξεων κατά €171,4 εκατ. και μείωση πληρωμών κατά €155,3 εκατ.

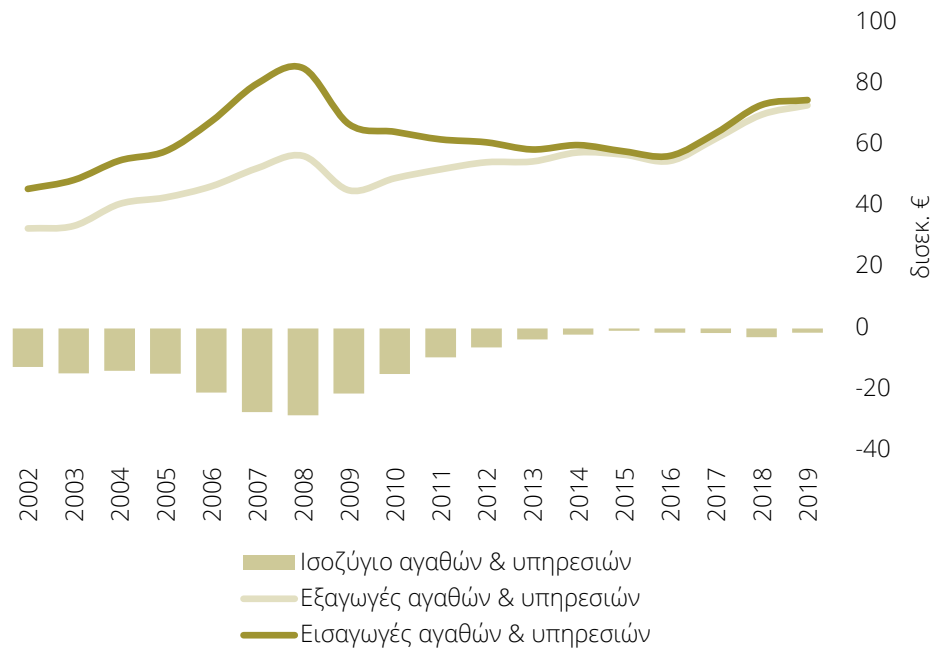
Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό, στα €1,9 δισεκ., έναντι €4,9 εκατ. το 2018.

³⁹ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.22

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος - Δεκέμβριος) 2002-2019

Συρρίκνωση ελλείμμα-τος Ισοζυγίου Αγαθών και Υπηρεσιών πέρυσι, στα €1,7 δισεκ., μετά τη διόγκωσή του 2018 κατά €1,4 δισεκ., στα €3,2 δισεκ.

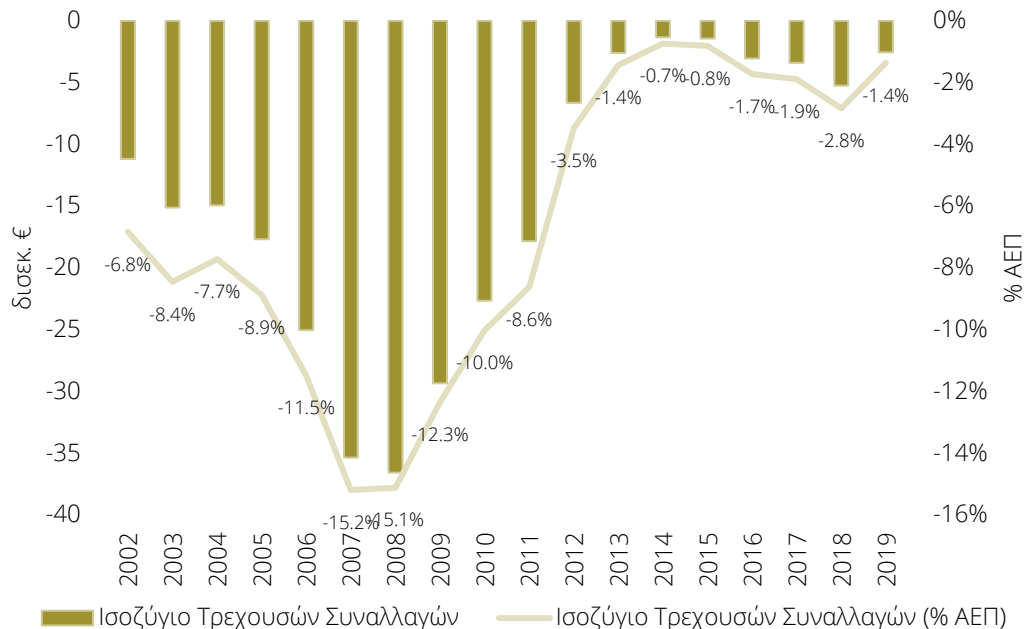

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.23

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος - Δεκέμβριος) 2002-2019

Στο 1,4% του ΑΕΠ το έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών το 2019, έναντι 2,8% του ΑΕΠ το 2018

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν ελλειμματικό την προηγούμενη χρονιά, στα €355,2 εκατ., έναντι ελλείμματος €3,9 δισεκ. το 2018.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €380,6 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους (επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα) ενισχύθηκαν σημαντικά, κατά €4,1 δισεκ. Με βάση τα στοιχεία της ΤτΕ, η σημαντικότερη συναλλαγή αποτέλεσε η συμμετοχή της Consolidated Lamda Holdings S.A. στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Lamda Development S.A. κατά €679 εκατ.

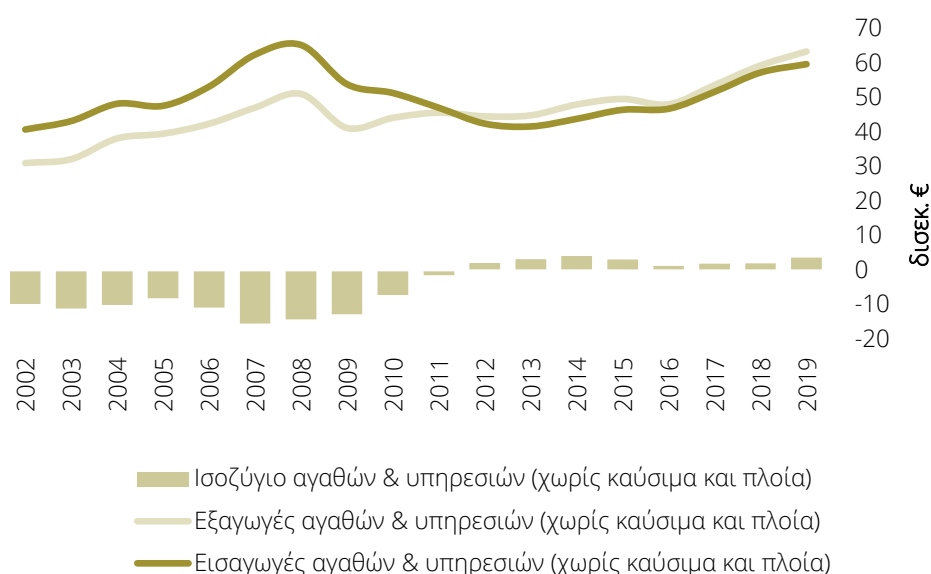
Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €25,9 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ σημειώθηκε άνοδος των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού, λόγω τιτλοποίησης δανείων συστημικού πιστωτικού ιδρύματος. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους ανήλθαν ελαφρώς λιγότερο κατά €1,7 δισεκ.

Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν κατά €1,6 δισεκ., με καθαρή μείωση κατά €7,8 δισεκ. των καταθέσεων και γeros κατοίκων (πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών) στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά €19,3 δισεκ., αποτυπώνοντας την αύξηση των καταθέσεων και γeros μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €21,5 δισεκ. (περιλαμβάνεται και ο λογαριασμός TARGET), ενώ στα ποσά αυτά συμπεριλαμβάνεται η τιτλοποίηση δανείων του ισοζυγίου χαρτοφυλακίου. Επίσης, σημειώθηκε μείωση των δανειακών υποχρεώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους κατά €4,9 δισεκ. Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Δεκεμβρίου του 2019 στα €7,6 δισεκ., αυξημένα κατά €1,0 δισεκ. από τον Δεκέμβριο του 2018.

Διάγραμμα 3.24

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος - Δεκέμβριος) 2002-2019

Σημαντική ενίσχυση πλεονάσματος στο ισοζύγιο Αγαθών και Υπηρεσιών χωρίς καύσιμα, στα €3,7 δισεκ. από €2,1 δισεκ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

4 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΖΩΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Στην τρέχουσα συγκυρία λόγω πανδημίας, ένας βίαιος ψηφιακός μετασχηματισμός λαμβάνει χώρα, προκειμένου λειτουργίες και διαδικασίες της οικονομίας να αναμορφωθούν και να προσαρμοστούν τάχιστα σε ψηφιακό περιβάλλον
- Η Ελλάδα 26η θέση στην ΕΕ ως προς δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας DESI το 2018
- Μέση κατανάλωση μέση κατανάλωση δεδομένων μέσω κινητής συσκευής στην Ελλάδα το 2018 λίγο παραπάνω από το 1GB ανά συνδρομητή / μήνα. Μέσος όρος ΕΕ περίπου στα 4GB.
- Όφελος για την ελληνική οικονομία έως €2,6 δισεκ ή 1,4% στο ΑΕΠ από διπλασιασμό της κατανάλωσης δεδομένων μέσω κινητών επικοινωνιών, με τα υφιστάμενα χαρακτηριστικά χρήσης υπηρεσιών. Όφελος από το διπλασιασμό έως €6,8 δισεκ. ή 3,7% του ΑΕΠ, εάν η αυξημένη ζήτηση αφορά σε υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (e-government, e-banking, e-commerce).
- Απαιτούνται επενδύσεις σε βελτιωμένες ευρυζωνικές υποδομές και ανάπτυξη του δικτύου πέμπτης γενιάς (5G) στην Ελλάδα. Το ρυθμιστικό πλαίσιο θα πρέπει να συμβάλλει στην προσέλκυση και την υλοποίηση αυτών των επενδύσεων.

4.1 Εισαγωγή

Η παγκόσμια κρίση στον τομέα της υγείας, χαρακτηρίζει ήδη με δραματικό τρόπο τη χρονιά που διανύουμε τόσο σε κοινωνικό, όσο και οικονομικό επίπεδο, δημιουργώντας πρωτόγνωρες συνθήκες στις περισσότερες χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Μέτρα άμεσης παύσης της

οικονομικής δραστηριότητας σε πλήθος κλάδων, αλλά και περιορισμού της κυκλοφορίας δημιουργούν νέες συνθήκες τόσο στην πλευρά της παραγωγής, όσο και στην πλευρά της ζήτησης της οικονομίας. Ταυτόχρονα όμως οι ανάγκες συνέχισης με κάποιο λειτουργικό τρόπο μέρους της δραστηριότητας σε διάφορα επιχειρησιακά επίπεδα, έχουν οδηγήσει σε αύξηση της χρήσης του διαδικτύου, αξιοποιώντας σειρά εργαλείων και υπηρεσιών που είτε ήταν ήδη διαθέσιμα, είτε βελτιώθηκαν τάχιστα, ούτως ώστε να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες χρήσης.

Ήδη με βάση κάποιες πρώτες εκτιμήσεις από τους παρόχους τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, η αύξηση τον Μάρτιο 2020 σε σχέση με τον Φεβρουάριο σε χρήση δεδομένων, αλλά και ομιλίας είναι σημαντική. Στην κινητή σημειώνεται αύξηση 21,3% σε δεδομένα και 14,5% σε λεπτά ομιλίας, ενώ στην σταθερή τηλεφωνία η αύξηση είναι ακόμα μεγαλύτερη: 36% στα δεδομένα και 46% στα λεπτά ομιλίας, με τις συνθήκες μάλιστα αναστολής λειτουργίας κλάδων και περιορισμού της κυκλοφορίας να έχουν ισχύσει σε μέρος του Μαρτίου.

Συνεπώς, ένας βίαιος ψηφιακός μετασχηματισμός φαίνεται έτσι να λαμβάνει χώρα, σε μια προσπάθεια παραδοσιακές λειτουργίες και διαδικασίες της οικονομίας να αναμορφωθούν και να προσαρμοστούν σε ψηφιακό πλέον περιβάλλον. Υπηρεσίες τηλεκπαίδευσης, τηλεργασίας, ηλεκτρονικών συναλλαγών με το Δημόσιο (e-government), με τις επιχειρήσεις (e-commerce) και το χρηματοπιστωτικό τομέα (e-banking) δέχονται αυτή τη στιγμή αυξημένο όγκο χρηστών που προσπαθεί να αξιοποιήσει αυτές τις δυνατότητες για να καλύψει τις ανάγκες του.

Μέχρι σήμερα, τόσο ο ιδιωτικός όσο και ο δημόσιος τομέας έχουν δείξει μάλλον γρήγορη και σχετικά αποδοτική προσαρμογή. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτών των υπηρεσιών βασίζεται αφενός στις δεξιότητες των χρηστών, υφιστάμενων και ή δυνητικά νέων, αφετέρου στις επενδύσεις σε ευρυζωνικές υποδομές που έχουν γίνει. Όλες αυτές οι νέες υπηρεσίες που υποστηρίζονται από την ευρυζωνικότητα, εξαρτώνται άμεσα από το επίπεδο των επενδύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί σε αυτές και από την ικανότητα αφενός του τομέα των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) να βελτιώσει τις υπηρεσίες του, αφετέρου των επιχειρήσεων άλλων κλάδων να τις εντάξουν λειτουργικά στις υφιστάμενες διαδικασίες τους. Ο έσχατος κρίκος της αλυσίδας είναι οι πολίτες-χρήστες που καλούνται να τις αξιοποιήσουν σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο, ώστε να βελτιώσουν τη δύσκολη καθημερινότητα αυτών των στιγμών.

Σε ερευνητικό και μελετητικό επίπεδο, το IOBE έχει ασχοληθεί ενεργά στο παρελθόν με τα ζητήματα του ευρύτερου ψηφιακού μετασχηματισμού, με πλήθος μελετών για το Cloud Computing, τις ψηφιακές υπογραφές, τις ψηφιακές δεξιότητες, δράσεις e-government κτλ. Πολύ πρόσφατα (Δεκέμβριος 2019) δημοσίευσε ακόμα μία σχετική μελέτη, την οποία εκπόνησε για λογαριασμό της Ένωσης Εταιρειών Κινητής Τηλεφωνίας (ΕΕΚΤ) με τίτλο «*Η σημασία των κινητών επικοινωνιών και της ευρυζωνικότητας στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας*». Στόχος της μελέτης ήταν η ανάδειξη της σημασίας των κινητών επικοινωνιών και της ευρυζωνικότητας στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας. Βασικός πυρήνας της μελέτης ήταν η ποσοτικοποίηση αφενός της συνολικής συνεισφοράς του κλάδου στην εγχώρια οικονομία, αφετέρου της δυνητικής επίδρασης που θα μπορούσε να έχει στην οικονομία μια ποιοτική ενίσχυση της χρήσης των κινητών επικοινωνιών σε μια σειρά από ψηφιακές λειτουργίες, όπου η χώρα υστερεί σύμφωνα με τους δείκτες Digital Economy and Society Index (DESI).

Στα συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά σημεία της μελέτης.⁴⁰

4.2 Η ψηφιακή ταυτότητα της Ελλάδας

Μία πρώτη συγκριτική εικόνα για την εξέλιξη του ψηφιακού μετασχηματισμού στην Ελλάδα αναδεικνύεται από τον ετήσιο δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας DESI (Digital Economy & Society Index) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Πρόκειται για ένα σύνθετο δείκτη ο οποίος αναλύει συγκριτικά ανά χώρα κρίσιμα μεγέθη σε πέντε περιοχές :

- A. Συνδεσιμότητα,
- B. Ανθρώπινο κεφάλαιο/ψηφιακές ικανότητες,
- Γ. χρήση διαδικτύου από τους πολίτες,
- Δ. Υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις,
- Ε. Προσφορά ψηφιακών υπηρεσιών από το κράτος για πολίτες και επιχειρήσεις.

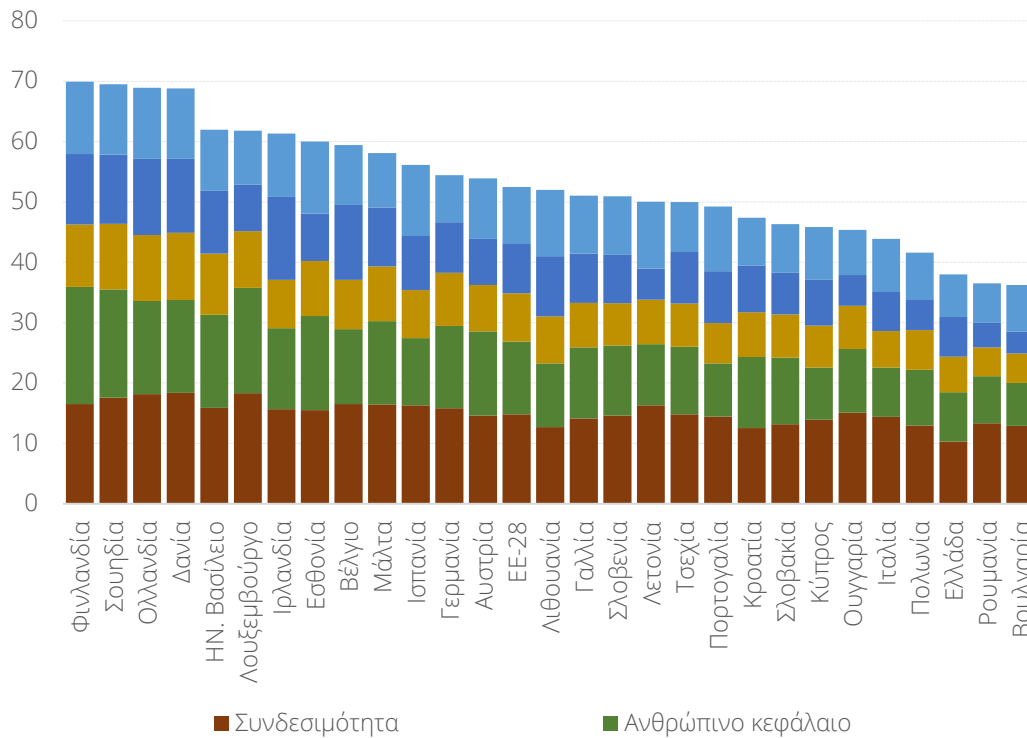
Σύμφωνα με την έκθεση του 2019, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 26^η θέση μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ πάνω μόνο από την Ρουμανία και την Βουλγαρία. Πρόκειται αναμφίβολα για μία πολύ κακή επίδοση, ενδεικτική των δυσκολιών που υπάρχουν στον ψηφιακό μετασχηματισμό της χώρας, με κακές επιδόσεις σχεδόν σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες του δείκτη. Ενδεικτικά, στη *συνδεσιμότητα* η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία μεταξύ των χωρών της ΕΕ, καθώς παρά τη βελτίωση στη διαθεσιμότητα σταθερών ευρυζωνικών συνδέσεων, η διείσδυση κινείται με πιο αργό ρυθμό σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ. Όσον αφορά στη διάσταση του *ανθρώπινου κεφαλαίου*, το 2017 το 46% των ατόμων ηλικίας 16 έως 74 ετών στην Ελλάδα είχαν βασικές ψηφιακές δεξιότητες έναντι 57% στην ΕΕ.

Αντίστοιχη υστέρηση σημειώνεται και στη χρήση διαδικτυακών υπηρεσιών. Τα τελευταία χρόνια πράγματι διευρύνεται η εξοικείωση των ατόμων με το διαδίκτυο χάρη περισσότερο στις δυνατότητες που προσφέρει η χρήση νέων συσκευών, αλλά και οι τεχνολογικές εφαρμογές. Το 2018 το ποσοστό του ατόμων που χρησιμοποίησε το διαδίκτυο ξεπέρασε το 70% του πληθυσμού). Παρά αυτήν την αύξηση, το ποσοστό παραμένει από τα χαμηλότερα στην ΕΕ (μέσος όρος στο 85%).

⁴⁰ Το πλήρες κείμενο καθώς και μία παρουσίαση της μελέτης είναι διαθέσιμα εδώ: http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=192

Διάγραμμα 4.1

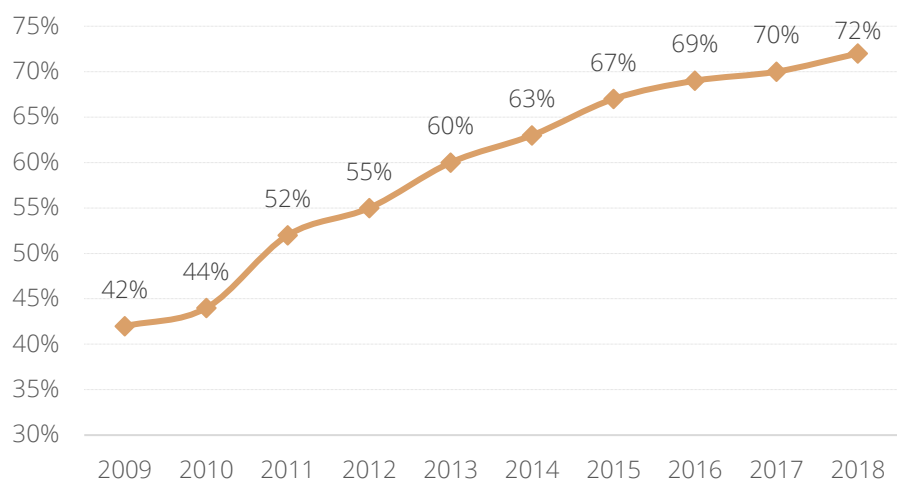
Δείκτης Ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI), 2019

Πηγή: DESI

Διάγραμμα 4.2

Ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα με πρόσβαση στο διαδίκτυο, 2009-2018

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Χρήση τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας)

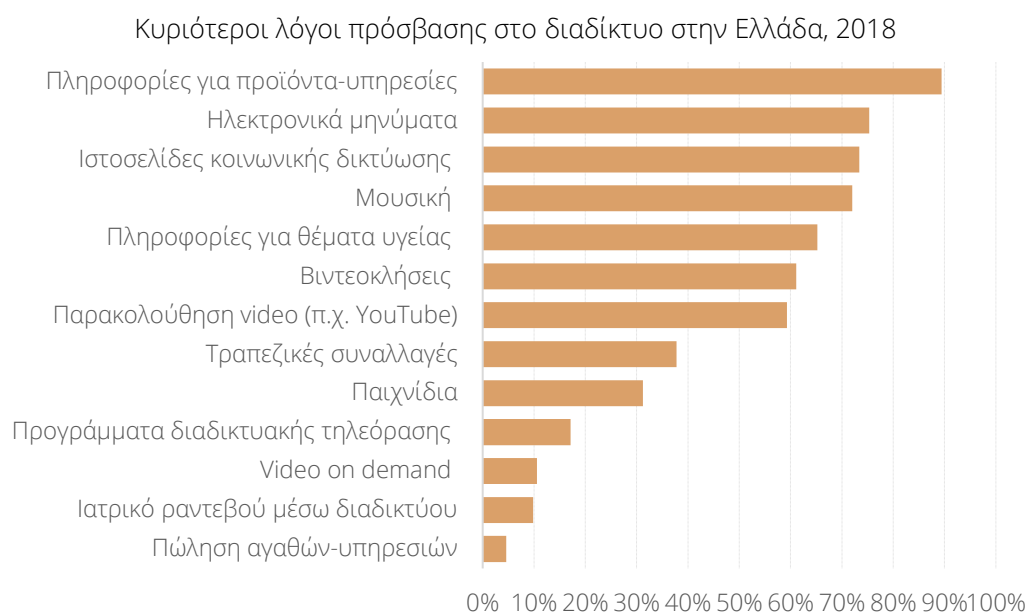
Όμως υπάρχει ένα ακόμα «πρόβλημα» που αφορά στα λεγόμενα «ποιοτικά» χαρακτηριστικά αυτής της χρήσης. Η αναζήτηση πληροφοριών για προϊόντα-υπηρεσίες, η ηλεκτρονική αλληλογραφία και η ψυχαγωγία αποτελούν τους κυριότερους λόγους χρήσης του διαδικτύου στην Ελλάδα (Διάγραμμα 4.3). Αντίθετα, παρότι βελτιώνεται, η χρήση διαδικτυακών τραπεζικών

υπηρεσιών ή οι ηλεκτρονικές αγορές, είναι χαμηλότερα από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο. Συνεπώς, το διαδίκτυο αξιοποιείται περισσότερο ως εργαλείο αναψυχής και ενημέρωσης (infotainment), παρά ως εργαλείο βελτίωσης της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας κάποιων από τις καθημερινές μας λειτουργίες. Αυτό το πρότυπο χρήσης διαφοροποιείται από το μέσο ευρωπαϊκό, στο οποίο περισσότερα άτομα αναζητούν πληροφορίες όχι γενικά για προϊόντα και υπηρεσίες αλλά και για ειδικευμένη πληροφόρηση. Επιπλέον επιλέγουν το διαδίκτυο για να διενεργήσουν συναλλαγές με τράπεζες και κάνουν εντατικότερη χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα, το 2018 το 86% αυτών είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο. Σε σχέση με την ΕΕ, αυτό το επίπεδο είναι το δεύτερο χαμηλότερο, υψηλότερο μόνο από εκείνο της Ρουμανίας. Οι ηλεκτρονικές πωλήσεις αποτελούν μόλις το 4% του κύκλου εργασιών των ελληνικών επιχειρήσεων έναντι 17% του τζίρου των επιχειρήσεων στην ΕΕ-28. Επιπλέον, μόλις το 14% των επιχειρήσεων στην Ελλάδα αγοράζει πρώτες ύλες και προϊόντα διαδικτυακά, έναντι μέσου όρου 45% στην ΕΕ, και ακόμα λιγότερες πωλούν μέσω εφαρμογών ηλεκτρονικού εμπορίου (12% έναντι 20% στην ΕΕ). Όσον αφορά σε υπηρεσίες e-government, παρόλο που έχει βελτιωθεί η διαθεσιμότητα ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών εγχωρίως, μόλις ένας στους 3 χρήστες του διαδικτύου κάνουν χρήση αυτών, έναντι 64% στην ΕΕ.

Διάγραμμα 4.3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Συνεπώς, η Ελλάδα εμφανίζει σημαντικές υστερήσεις σε διάφορες διαστάσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού, καθώς βασικές παράμετροι παραμένουν σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. Αν και σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού και των επιχειρήσεων στην Ελλάδα χρησιμοποιεί την τεχνολογία, υπάρχει ακόμα τμήμα αυτού που δεν παρακολουθεί τις σχετικές εξελίξεις, στοιχειοθετώντας το λεγόμενο «ψηφιακό χάσμα», σε πληθυσμό και επιχειρήσεις: μέρος του πληθυσμού (νεότερες και πιο καταρτισμένες ηλικίες), αλλά και οι μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις εμφανίζουν μια αξιόλογη δυναμική υιοθετώντας ταχύτερα τις νέες τεχνολογίες. Από

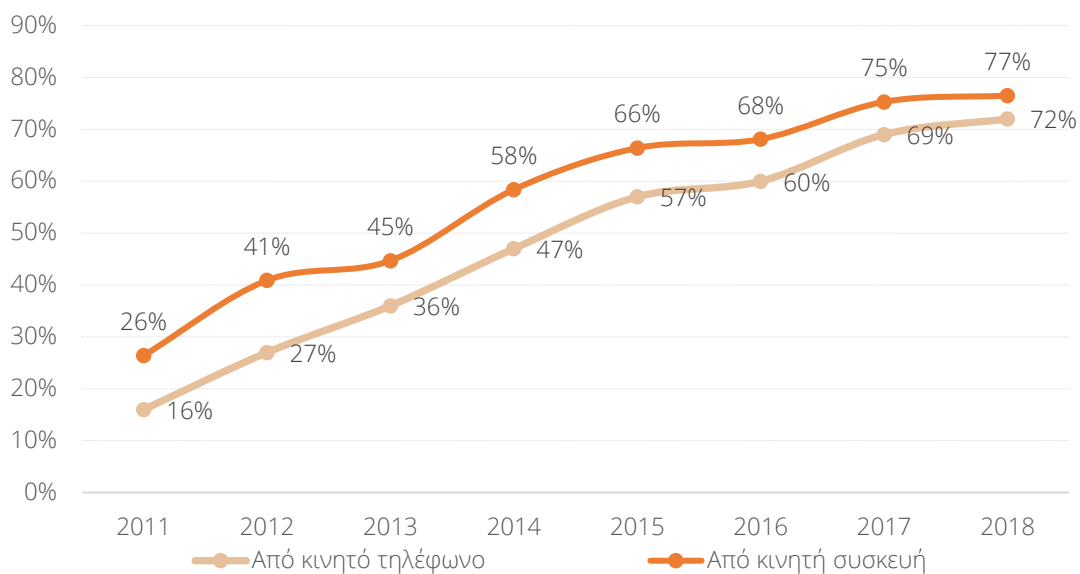
την άλλη πλευρά όμως, ένα μεγάλο τμήμα αμφοτέρων υστερεί, χωρίς να έχει ενσωματώσει την τεχνολογία στην καθημερινότητά του.

4.3 Διείσδυση κινητής ευρυζωνικότητας

Όπως δείχνουν όλες οι σχετικές έρευνες, το κινητό τηλέφωνο αποτελεί το κυριότερο μέσο πρόσβασης στο διαδίκτυο. Σχεδόν 4 στα 5 άτομα που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο το 2018 συνδέθηκαν εκτός της κατοικίας ή του χώρου εργασίας τους, αναλογία που έχει πενταπλασιαστεί σε σχέση με το 2010. Στις περισσότερες περιπτώσεις η σύνδεση στο διαδίκτυο έγινε μέσω κινητού τηλεφώνου, ενώ ένα χαμηλότερο ποσοστό συνδέθηκε με φορητό υπολογιστή (laptop, tablet) ή άλλη φορητή συσκευή.

Διάγραμμα 4.4

Ποσοστό του πληθυσμού που χρησιμοποίησε το διαδίκτυο με πρόσβαση από κινητή συσκευή ή κινητό τηλέφωνο, 2011-2018

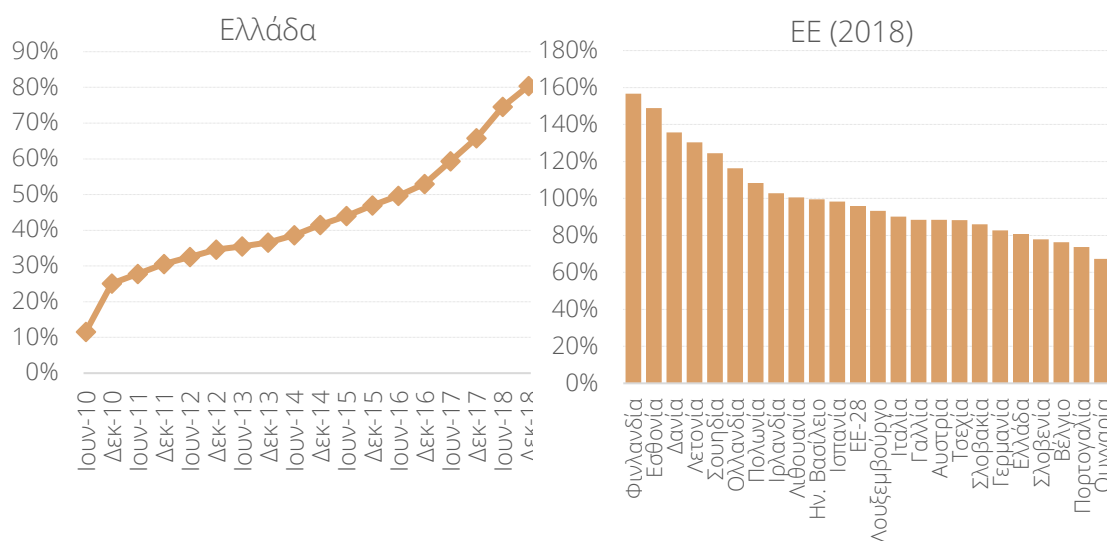
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η τάση εισόδου στο διαδίκτυο μέσω κινητού είναι πιο έντονη στα άτομα νεότερης ηλικίας, όπου η χρήση των υπολογιστών, του διαδικτύου και των «έξυπνων» τηλεφώνων είναι πιο διαδεδομένη, σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. όμως, παρά την ανοδική πορεία των τελευταίων ετών, η Ελλάδα υπολείπεται σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΕ. Με 80 κινητές ευρυζωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους στα τέλη του 2018 κατατάσσεται υψηλότερα μόνο από τη Σλοβενία, το Βέλγιο, την Πορτογαλία και την Ουγγαρία, όταν ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 96 συνδέσεις ανά 100 κατοίκους.

Διάγραμμα 4.5

Διείσδυση κινητής ευρυζωνικότητας*

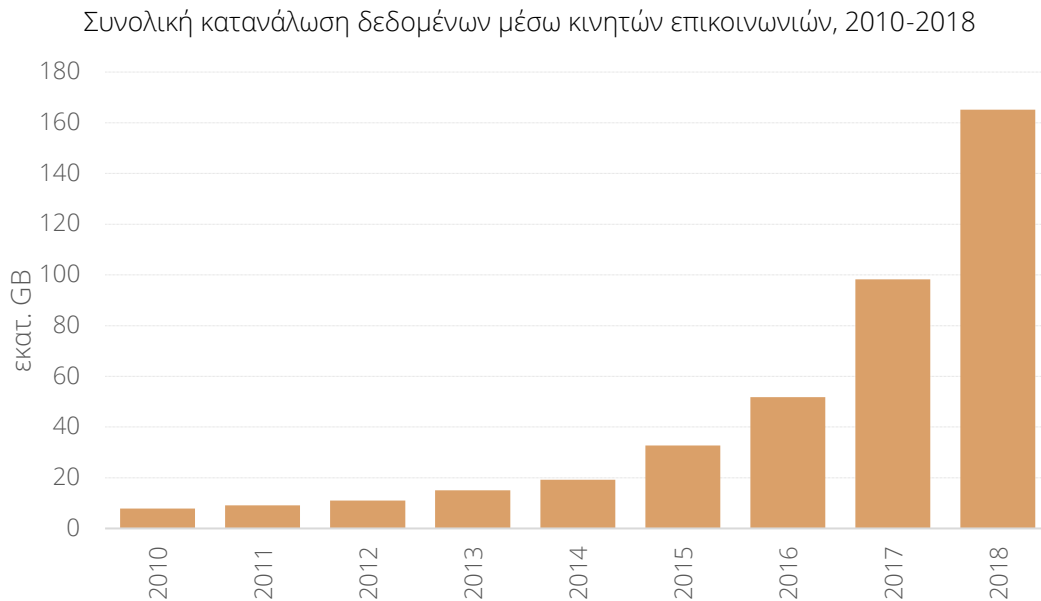
*Σημείωση: Κινητές ευρυζωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους

Πηγή: ΟΟΣΑ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σε ότι αφορά στις υπηρεσίες κινητής, η χρήση SMS (συμπεριλαμβανομένων και των MMS) μεταξύ συνδρομητών μειώνεται διαχρονικά, καθώς έχει σταδιακά αντικατασταθεί από άλλες τεχνολογίες γραπτής επικοινωνίας (π.χ. Viber). Αυτές στηρίζονται στην ύπαρξη διαδικτυακής σύνδεσης στο κινητό τηλέφωνο ή σε κινητή συσκευή και παρέχουν εξελιγμένες δυνατότητες (π.χ. πολυμεσικό περιεχόμενο, κλήσεις φωνής), με αποτέλεσμα σταδιακά να επικρατεί αυτό το κανάλι επικοινωνίας.

Αντίθετα, η κατανάλωση δεδομένων μέσω κινητών επικοινωνιών καταγράφει έντονα ανοδική πορεία από το 2014. Το 2018 η συνολική κατανάλωση ανήλθε στα 165,2 εκατ. GB καταγράφοντας αύξηση 71% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ενώ σε σχέση με το 2015 έχει πενταπλασιαστεί. Στην εξέλιξη αυτή, μεταξύ και άλλων παραγόντων, συνέβαλε η σημαντική μείωση της τιμής για τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Ωστόσο, με μέση κατανάλωση δεδομένων ανά συνδρομητή το μήνα στην Ελλάδα κατά το 2018 στα 1,05 GB, από 0,6 GB το 2017, η χώρα μας έχει τη χαμηλότερη χρήση δεδομένων στην ΕΕ.

Διάγραμμα 4.6

Πηγή: Εκτιμήσεις εταιριών κλάδου

4.4 Η επίδραση στο ΑΕΠ από την χρήση υπηρεσιών δεδομένων από κινητές επικοινωνίες

Τα τελευταία χρόνια οι πάροχοι κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη των κινητών ευρυζωνικών υπηρεσιών με καινοτόμες υπηρεσίες για όλες τις κατηγορίες πελατών τους. Άλλωστε, δείχθηκε προηγουμένως ότι παρά τη διαρκώς αυξανόμενη διείσδυση του διαδικτύου στον πληθυσμό και την ανάπτυξη mobile εφαρμογών που οδηγούν σε αύξηση της χρήσης δεδομένων, η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση στη μέση κατανάλωση δεδομένων μέσω κινητής συσκευής στην Ευρώπη. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, πριν όμως την πρόσφατη υγειονομική κρίση, η μέση κατανάλωση στην Ελλάδα το 2018 βρισκόταν λίγο παραπάνω από το 1GB ανά συνδρομητή/μήνα, με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο να κυμαίνεται περίπου στα 4GB. Η δε χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και λοιπών ηλεκτρονικών συναλλαγών πανευρωπαϊκά είναι 1,5 φορές υψηλότερη σε σχέση με την Ελλάδα.

Με τη χρήση δεδομένων από κινητές επικοινωνίες να αποτελεί πλέον την υπηρεσία με τις μεγαλύτερες προοπτικές ανάπτυξης στη δραστηριότητα των παρόχων κινητής τηλεφωνίας, προκύπτουν σημαντικά οφέλη για τον κλάδο αλλά και την οικονομία γενικότερα. Για τους παρόχους κινητής τηλεφωνίας μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των εσόδων από υπηρεσίες λιανικής, ενώ για την οικονομία τα οφέλη σχετίζονται με την ενίσχυση της δραστηριότητας στους κλάδους εκείνους που το διαδίκτυο επηρεάζει την λειτουργία τους, για παράδειγμα στο ηλεκτρονικό εμπόριο, τη Δημόσια Διοίκηση και την Εκπαίδευση.

Τα οφέλη στην οικονομία δε σχετίζονται μόνο με την αύξηση της χρήσης δεδομένων. Αύξηση της κατανάλωσης η οποία προέρχεται από το υφιστάμενο πρότυπο χρήσης του διαδικτύου στην Ελλάδα (ψυχαγωγία, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επικοινωνία) αναμένεται να έχει διαφορετική

επίδραση από την κατανάλωση δεδομένων για την πραγματοποίηση συναλλαγών που σχετίζονται με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και την χρήση εφαρμογών, όπως π.χ. η online αποθήκευση αρχείων και η εξ αποστάσεως εργασία, που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση χρόνου και κόστους και βελτιώνουν την παραγωγικότητα.

Στο πλαίσιο αυτό, στη μελέτη του IOBE πραγματοποιήθηκε μια ποσοτική εκτίμηση για τα οφέλη που θα μπορούσαν να προκύψουν στην οικονομία από τη μεγαλύτερη χρήση δεδομένων από κινητές επικοινωνίες. Συγκεκριμένα, εκπονήθηκαν δύο σενάρια:

- Σενάριο (Α) όπου σημειώνεται αύξηση της χρήσης δεδομένων μέσω κινητού αλλά με βάση το υφιστάμενα χαρακτηριστικά χρήσης υπηρεσιών και
- Σενάριο (Β) όπου σημειώνεται μεν αύξηση της χρήσης, αλλά με ποιοτική αναβάθμιση της χρήσης υπηρεσιών e-government, e-banking και e-commerce στα επίπεδα του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

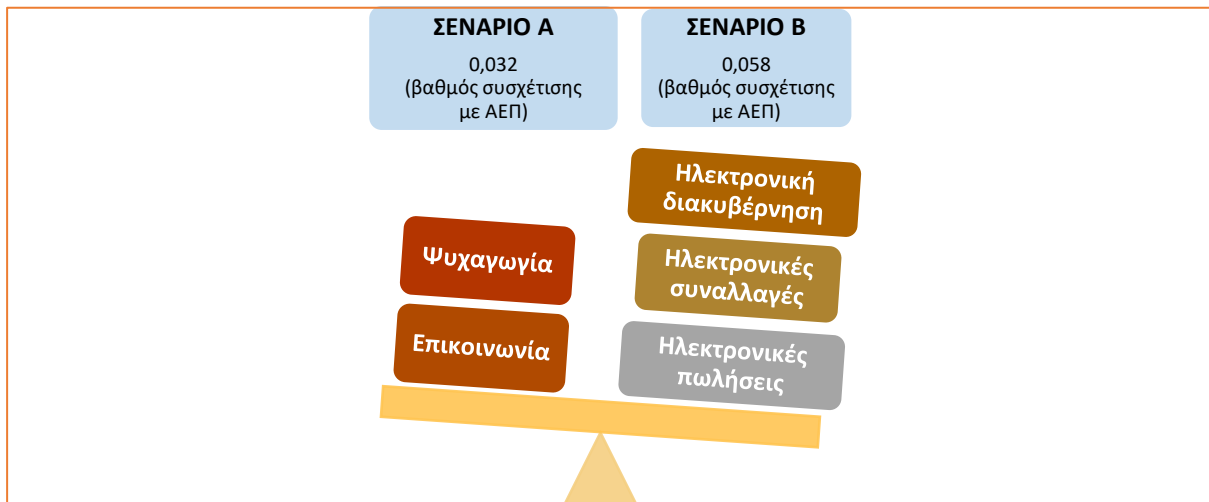
Σενάριο Β	Σενάριο Α
<i>υπό τον περιορισμό ότι οι δείκτες DESI για e-government, e-banking και online selling είναι ίσοι με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο</i>	<i>υπό τον περιορισμό ότι οι δείκτες DESI για e-government, e-banking και online selling λαμβάνουν τιμές κοντά στις τιμές της Ελλάδας</i>

Με βάση τις οικονομετρικές προσεγγίσεις που εκπονήθηκαν, διαπιστώθηκε ότι η χρήση δεδομένων συνδέεται θετικά με την οικονομική δραστηριότητα σε στατιστικά σημαντικό βαθμό και στα δύο σενάρια. Ωστόσο, όταν η χρήση του διαδικτύου από κινητές συσκευές τροφοδοτείται σε σημαντικό μεγαλύτερο βαθμό από τη ζήτηση για ηλεκτρονικές υπηρεσίες και όχι απλώς για infotainment, η επίδραση αυτή είναι μεγαλύτερη.

Με βάση τις εκτιμήσεις του IOBE, το όφελος για την ελληνική οικονομία, σε όρους ΑΕΠ μπορεί να φτάσει έως και τα €2,6 δισεκ ή να συμβάλει 1,4% στο ΑΕΠ. Αυτό το αποτέλεσμα προκύπτει από το σενάριο Α, δηλαδή με διατήρηση δηλαδή του υφιστάμενου τρόπου χρήσης του διαδικτύου, ο οποίος σχετίζεται περισσότερο με επικοινωνία, ψυχαγωγία και χαμηλή χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Το όφελος κυμαίνεται σε υπερδιπλάσιο επίπεδο στο Σενάριο Β, δηλαδή στην περίπτωση στην οποία η αυξημένη ζήτηση για δεδομένα από κινητές επικοινωνίες στην Ελλάδα τροφοδοτείται από χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (e-government, e-banking, e-commerce), σε τέτοιο βαθμό ώστε η Ελλάδα να συγκλίνει στον ευρωπαϊκό μέσο όρο βάσει του δείκτη DESI. Σε αυτή την περίπτωση η αύξηση στο ΑΕΠ μπορεί να φθάσει στο 3,7% ή 6,8 δισεκ. ευρώ.).

Διάγραμμα 4.7

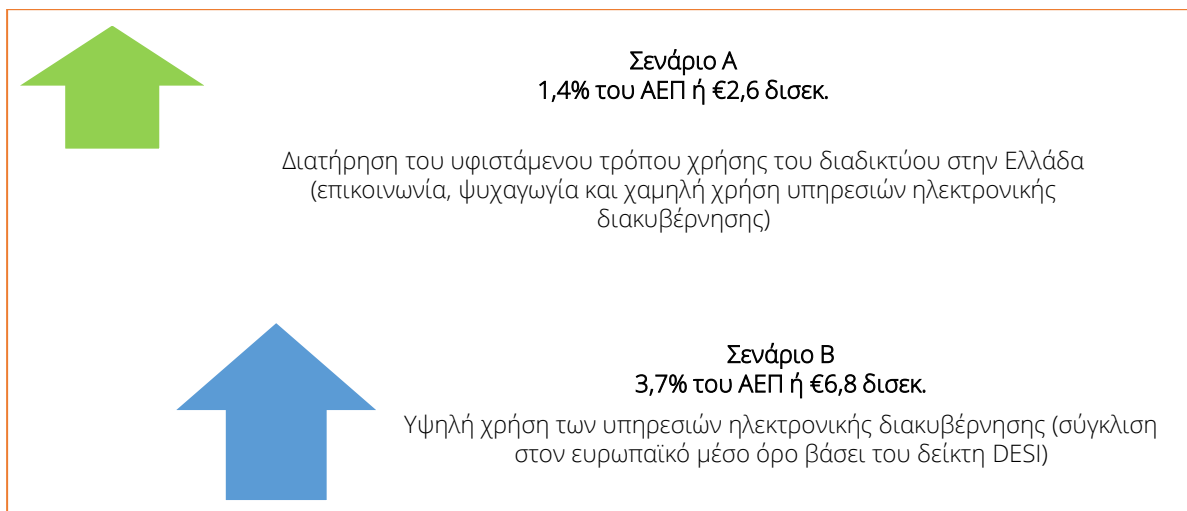
Επίδραση στο ΑΕΠ από τη χρήση δεδομένων από κινητές επικοινωνίες

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 4.8

Δυναμικό όφελος στην ελληνική οικονομία, σε όρους ΑΕΠ, από διπλασιασμό της χρήσης δεδομένων από κινητές επικοινωνίες

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

4.5 Προϋποθέσεις και εμπόδια ανάπτυξης των κινητών επικοινωνιών

Προκειμένου όμως να είναι εφικτός ο ψηφιακός μετασχηματισμός της χώρας και να μπορέσει η οικονομία μας να «απολαύσει» αυτά τα ποσοτικά οφέλη, απαιτείται ένας ισχυρός εγχώριος κλάδος παρόχων τηλεπικοινωνιακών και ευρυζωνικών υπηρεσιών που σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους παρόχους τεχνολογίας θα συνεισφέρουν εμφατικά σε αυτήν την πορεία. Συνεπώς μεσοπρόθεσμα, οι προοπτικές του κλάδου επηρεάζονται θετικά από την αυξανόμενη χρήση

υπηρεσιών δεδομένων από κινητές επικοινωνίες, καθώς και από την ανάπτυξη των κινητών ευρυζωνικών υπηρεσιών από τους παρόχους με καινοτόμες υπηρεσίες για όλες τις κατηγορίες πελατών τους. Ταυτόχρονα απαιτούνται επενδύσεις σε βελτιωμένες ευρυζωνικές υποδομές και ανάπτυξη του δικτύου πέμπτης γενιάς (5G) και στην Ελλάδα. Οι προηγούμενες γενιές δικτύων στόχευαν στην εξυπηρέτηση κυρίως των καταναλωτών, με υπηρεσίες φωνής και κειμένου (2G), περιήγηση στο διαδίκτυο (3G) και μετάδοση δεδομένων υψηλής ταχύτητας και βίντεο (4G). Όμως, το δίκτυο πέμπτης γενιάς διαμορφώνει ένα νέο περιβάλλον με πολλαπλά οφέλη για την κοινωνία και την επιχειρηματικότητα. Τεχνολογίες, όπως το διαδίκτυο των πραγμάτων, η τεχνητή νοημοσύνη, το cloud computing και η ανάλυση μεγάλων δεδομένων λόγω της μεγαλύτερης χωρητικότητας από τα σημερινά δίκτυα δημιουργούν νέες προκλήσεις για πολίτες και επιχειρήσεις.

Όμως για την ανάπτυξη αυτών των δικτύων θα απαιτηθούν σημαντικές επενδύσεις αρχικά από τους παρόχους κινητών επικοινωνιών. Το ρυθμιστικό πλαίσιο θα πρέπει να συμβάλλει στην προσέλκυση και την υλοποίηση αυτών των επενδύσεων. Θέματα όπως η απόδοση νέων φασματικών περιοχών, το κατάλληλο φάσμα, και η διάθεση ζώνης πρέπει να αποσαφηνιστούν, όπως και επιμέρους ζητήματα (π.χ. πολεοδομικές εγκρίσεις, σημεία εγκατάστασης κεραιών, τεχνικά στοιχεία) που επηρεάζουν την αδειοδότηση κεραιοσυστημάτων.

Επίσης, η συμβολή του δημόσιου τομέα είναι απαραίτητη, τόσο από την πλευρά των υποδομών (π.χ. υποδομές για οπτικές ίνες), όσο και στην κινητοποίηση επενδύσεων σε συνεργασία με άλλες πηγές χρηματοδότησης (π.χ. προγράμματα που συνδυάζουν κονδύλια της ΕΕ, εθνικούς πόρους, αλλά και χρηματοδότηση από τα τραπεζικά ιδρύματα). Οι δημόσιες πολιτικές που εφαρμόζονται επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα, τη ζήτηση για κινητές επικοινωνίες, αλλά διαμορφώνουν επίσης το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις του κλάδου.

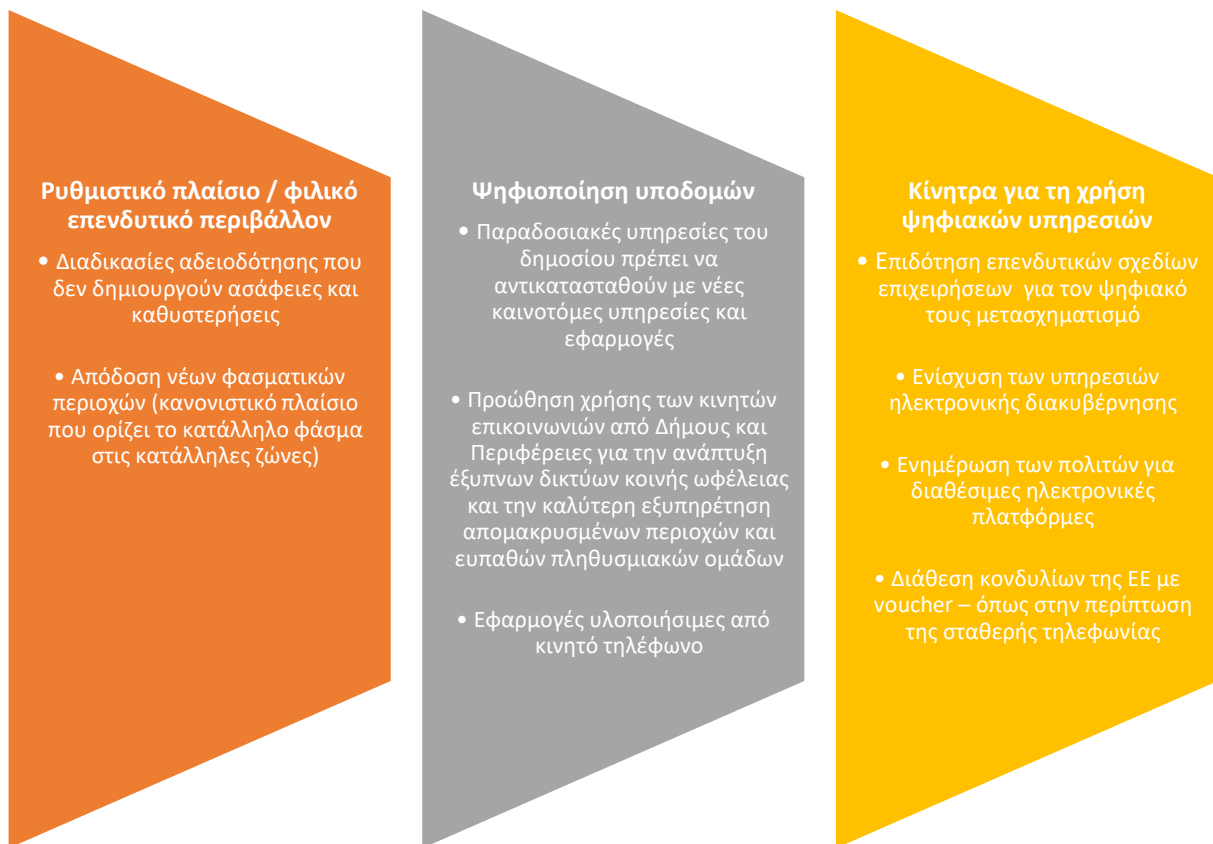
Στο πλαίσιο αυτό σημαντικός παράγοντας προόδου, είναι ο ψηφιακός μετασχηματισμός του ίδιου του κράτους. Παραδοσιακές υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης πρέπει να αντικατασταθούν με νέες καινοτόμες υπηρεσίες και εφαρμογές που διευκολύνουν την επιχειρηματική λειτουργία και βελτιώνουν την καθημερινότητα των πολιτών. Περισσότερα έργα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης θα δημιουργήσουν επίσης προϋποθέσεις για νέες επενδύσεις και θέσεις εργασίας υψηλής εξειδίκευσης. Στην κατεύθυνση αυτή η ψηφιοποίηση των υπηρεσιών θα πρέπει να στοχεύει στην απλοποίηση των διαδικασιών, δηλαδή στην αποφυγή μεταφοράς της υφιστάμενης γραφειοκρατίας στις ψηφιοποιημένες υπηρεσίες. Με αυτόν τον τρόπο οι εφαρμογές θα είναι πιο εύχρηστες και υλοποιήσιμες μέσω και κινητής συσκευής, που πλέον αποτελεί το κύριο μέσο πρόσβασης στο διαδίκτυο.

Πρέπει επομένως να αναζητηθούν τα κατάλληλα κίνητρα για να ενισχυθεί η χρήση και η πρόσβαση σε διαδικτυακές εφαρμογές του Δημοσίου. Η βίαιη προσαρμογή που έγινε εντός της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης ίσως μπορεί να αξιοποιηθεί ως μία ευκαιρία να διατηρηθεί η δυναμική αυτής της χρήσης και μετά την ομαλοποίηση της κατάστασης και της αποκατάστασης των κοινωνικοοικονομικών λειτουργιών της χώρας. Άλλωστε, η υποχρεωτική χρήση της ηλεκτρονικής εφαρμογής ενός, μικρού έστω, αλλά κομβικού αριθμού υπηρεσιών έχει αποδειχθεί ότι λειτουργεί παρά τις εναρκτήριες δυσκολίες (taxisnet, ηλ. συνταγογράφηση, κτλ.)

Τέλος δεν θα πρέπει να αγνοείται η ανάγκη γεφύρωσης του ψηφιακού χάσματος με εκείνους τους πολίτες ή τις επιχειρήσεις που υστερούν σε αυτές τις δεξιότητες. Δεν είναι επιλογή η αγνόηση των αναγκών εκπαίδευσης ή η αντιμετώπισή τους ως αποκλειστικού προβλήματος των «τεχνολογικά αναλφάβητων» που πρέπει οι ίδιοι να επιλύσουν. Αντιθέτως, οφείλει να αποτελέσει στρατηγική προτεραιότητα για τη χώρα. Πρέπει επομένως να δοθεί έμφαση στην οικοδόμηση ψηφιακών ικανοτήτων στο σύνολο του πληθυσμού, αλλά και στη συνεχή σχετική επιμόρφωση. Με δεδομένη τη διάδοση και εξοικείωση του πληθυσμού με το κινητό τηλέφωνο, οι κινητές επικοινωνίες αποτελούν το κατάλληλο μέσο για ταχύτερη μετάβαση στη ψηφιακή εποχή.

Διάγραμμα 4.9

Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των κινητών επικοινωνιών στην Ελλάδα

Πηγή: IOBE

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	0,7	0	0,7	1	2,1	2,5	2,4
Βέλγιο	0,7	0,5	1,6	2	1,5	2	1,5
Βουλγαρία	0,4	0,3	1,9	4	3,8	3,5	3,1
Γαλλία	0,3	0,6	1	1,1	1,1	2,3	1,7
Γερμανία	0,4	0,4	2,2	1,7	2,2	2,5	1,5
Δανία	0,2	0,9	1,6	2,3	3,2	2	2,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	-0,8	-0,5	2,7	5,3	2,5	4,4	2,8
ΕΕ 27	-0,7	-0,1	1,6	2,3	2,1	2,7	2,1
Ελλάδα	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9
Εσθονία	3,1	1,3	3	1,8	2,6	5,7	4,8
Ευρωζώνη	-0,9	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,5	1,9
Ιρλανδία	0,2	1,4	8,6	25,2	3,7	8,1	8,2
Ισπανία	-3	-1,4	1,4	3,8	3	2,9	2,4
Ιταλία	-3	-1,8	0	0,8	1,3	1,7	0,8
Κροατία	-2,2	-0,5	-0,1	2,4	3,5	3,1	2,7
Κύπρος	-3,4	-6,6	-1,9	3,4	6,7	4,4	4,1
Λετονία	4,1	2,3	1,9	3,3	1,8	3,8	4,3
Λιθουανία	3,8	3,6	3,5	2	2,6	4,2	3,6
Λουξεμβούργο	-0,4	3,7	4,3	4,3	4,6	1,8	3,1
Μάλτα	2,8	4,8	8,8	10,9	5,8	6,5	7,3
Ολλανδία	-1	-0,1	1,4	2	2,2	2,9	2,6
Ουγγαρία	-1,5	2	4,2	3,8	2,2	4,3	5,1
Πολωνία	1,6	1,4	3,3	3,8	3,1	4,9	:
Πορτογαλία	-4,1	-0,9	0,8	1,8	2	3,5	2,6
Ρουμανία	2,1	3,5	3,4	3,9	4,8	7,1	4,4
Σλοβακία	1,9	0,7	2,8	4,8	2,1	3	4
Σλοβενία	-2,6	-1	2,8	2,2	3,1	4,8	4,1
Σουηδία	-0,6	1,1	2,7	4,4	2,4	2,4	2,2
Φινλανδία	-1,4	-0,9	-0,4	0,5	2,7	3,1	1,6

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	81,9	81,3	84	84,9	82,9	78,3	74
Βέλγιο	104,8	105,5	107	105,2	104,9	101,8	100
Βουλγαρία	16,7	17,1	27,1	26	29,3	25,3	22,3
Γαλλία	90,6	93,4	94,9	95,6	98	98,4	98,4
Γερμανία	81,1	78,7	75,7	72,1	69,2	65,3	61,9
Δανία	44,9	44	44,3	39,8	37,2	35,5	34,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	44,5	44,9	42,2	40	36,8	34,7	32,6
ΕΕ 27	84,7	86,4	86,5	84,7	83,9	81,6	79,7
Ελλάδα	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2
Εσθονία	9,8	10,2	10,6	10	10,2	9,3	8,4
Ευρωζώνη	90,7	92,6	92,8	90,8	90	87,8	85,9
Ιρλανδία	119,9	119,9	104,4	76,7	73,9	67,8	63,6
Ισπανία	86,3	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,6
Ιταλία	126,5	132,4	135,4	135,3	134,8	134,1	134,8
Κροατία	70,1	81,2	84,7	84,4	81	78	74,8
Κύπρος	80,3	104	109,2	107,5	103,4	93,9	100,6
Λετονία	41,6	39,4	40,9	36,7	40,2	38,6	36,4
Λιθουανία	39,8	38,7	40,6	42,7	39,9	39,3	34,1
Λουξεμβούργο	22	23,7	22,7	22	20,1	22,3	21
Μάλτα	67,7	68,4	63,4	57,8	55,5	50,3	45,8
Ολλανδία	66,2	67,7	67,8	64,6	61,9	56,9	52,4
Ουγγαρία	78,5	77,3	76,8	76,1	75,5	72,9	70,2
Πολωνία	53,7	55,7	50,4	51,3	54,2	50,6	48,9
Πορτογαλία	129	131,4	132,9	131,2	131,5	126	122,2
Ρουμανία	37	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	35
Σλοβακία	51,8	54,7	53,5	51,9	52	51,3	49,4
Σλοβενία	53,6	70	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4
Σουηδία	37,7	40,5	45,2	43,9	42,3	40,7	38,8
Φινλανδία	53,6	56,2	59,8	63	62,6	60,9	59

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,5	-0,7	0,2
Βέλγιο	-4,3	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,7	-0,7
Βουλγαρία	-0,3	-0,4	-5,4	-1,7	0,1	1,1	1,8
Γαλλία	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,5	-2,8	-2,5
Γερμανία	0,0	0,0	0,6	0,9	1,2	1,2	1,9
Δανία	-3,5	-1,2	1,1	-1,2	0,2	1,7	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,6	1,1
ΕΕ 27	-3,6	-2,9	-2,4	-1,9	-1,3	-0,8	-0,4
Ελλάδα	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1,0
Εσθονία	-0,3	0,2	0,7	0,1	-0,5	-0,8	-0,6
Ευρωζώνη	-3,7	-3,0	-2,5	-2,0	-1,4	-0,9	-0,5
Ιρλανδία	-8,1	-6,2	-3,6	-1,9	-0,7	-0,3	0,1
Ισπανία	-10,7	-7,0	-5,9	-5,2	-4,3	-3,0	-2,5
Ιταλία	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2
Κροατία	-5,4	-5,3	-5,3	-3,3	-1,1	0,8	0,3
Κύπρος	-5,6	-5,8	-8,7	-1,0	0,1	1,7	-4,4
Λετονία	-1,2	-1,2	-1,4	-1,4	0,1	-0,5	-0,7
Λιθουανία	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,6
Λουξεμβούργο	0,3	1,0	1,3	1,4	1,8	1,4	2,7
Μάλτα	-3,5	-2,4	-1,7	-1,0	0,9	3,4	1,9
Ολλανδία	-3,9	-2,9	-2,2	-2,0	0,0	1,3	1,5
Ουγγαρία	-2,3	-2,5	-2,8	-2,0	-1,8	-2,4	-2,3
Πολωνία	-3,7	-4,2	-3,6	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2
Πορτογαλία	-6,2	-5,1	-7,4	-4,4	-1,9	-3,0	-0,4
Ρουμανία	-3,7	-2,1	-1,2	-0,6	-2,6	-2,6	-3,0
Σλοβακία	-4,4	-2,9	-3,1	-2,7	-2,5	-1,0	-1,1
Σλοβενία	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,8
Σουηδία	-1,0	-1,4	-1,5	0,0	1,0	1,4	0,8
Φινλανδία	-2,2	-2,5	-3,0	-2,4	-1,7	-0,7	-0,8

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 173)

	Ετήσια στοιχεία (%)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5
Βέλγιο	21,6	20,8	21,2	21,1	20,9	20,6	20,0
Βουλγαρία	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8
Γαλλία	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17,0	17,4
Γερμανία	19,6	20,3	20,6	20,0	19,7	19,0	18,7
Δανία	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,4	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2
ΕΕ 27	24,9	24,6	24,5	23,8	23,7	22,5	21,6
Ελλάδα	34,6	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8
Εσθονία	23,4	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4
Ευρωζώνη	23,3	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,6
Ιρλανδία	30,1	29,9	27,7	26,2	24,4	22,7	21,1
Ισπανία	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1
Ιταλία	29,9	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3
Κροατία	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8
Κύπρος	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9
Λετονία	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4
Λιθουανία	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3
Λουξεμβούργο	18,4	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9
Μάλτα	23,1	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19,0
Ολλανδία	15,0	15,9	16,5	16,4	16,7	17,0	16,7
Ουγγαρία	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6
Πολωνία	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9
Πορτογαλία	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6
Ρουμανία	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5
Σλοβακία	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3
Σλοβενία	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2
Σουηδία	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0
Φινλανδία	17,2	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)					Ιανουάριος - Φεβρουάριος			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	0,8	1,0	2,2	2,1	1,5	1,9	1,6	2,2	0,6	-0,4
Βέλγιο	0,6	1,8	2,2	2,3	1,2	1,6	1,9	1,2	-0,7	0,3
Βουλγαρία	-1,1	-1,3	1,2	2,6	2,5	1,4	2,4	3,2	0,9	0,9
Γαλλία	0,1	0,3	1,2	2,1	1,3	1,4	1,5	1,6	0,1	0,1
Γερμανία	0,7	0,4	1,7	1,9	1,4	1,3	1,7	1,7	0,0	0,3
Δανία	0,2	0,0	1,1	0,7	0,7	0,5	1,1	0,7	-0,4	0,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,6	2,4	2,0	2,6	1,8	2,2	3,8	1,5	0,4
ΕΕ 27	0,1	0,2	1,7	1,9	1,5	1,3	1,5	1,7	0,1	0,2
Ελλάδα	-1,1	0,0	1,1	0,8	0,5	0,3	0,7	0,7	0,1	0,3
Εσθονία	0,1	0,8	3,7	3,4	2,3	3,4	2,3	1,8	-0,5	-1,1
Ευρωζώνη	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	1,2	1,4	1,3	-0,2	0,2
Ιρλανδία	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,9	1,0	1,1	1,0	-0,1	0,1
Ισπανία	-0,6	-0,3	2,0	1,7	0,8	0,9	1,0	0,3	-0,7	0,1
Ιταλία	0,1	-0,1	1,3	1,2	0,6	1,1	0,7	1,5	0,8	-0,4
Κροατία	-0,3	-0,6	1,3	1,6	0,8	-0,9	1,5	0,9	-0,6	2,4
Κύπρος	-1,5	-1,2	0,7	0,8	0,5	1,9	2,9	2,2	-0,7	1,0
Λετονία	0,2	0,1	2,9	2,6	2,7	3,4	1,8	2,9	1,0	-1,6
Λιθουανία	-0,7	0,7	3,7	2,5	2,2	1,2	1,9	2,2	0,3	0,7
Λουξεμβούργο	0,1	0,0	2,1	2,0	1,6	1,3	1,1	1,2	0,1	-0,1
Μάλτα	1,2	0,9	1,3	1,7	1,5	1,4	2,3	1,5	-0,8	0,9
Ολλανδία	0,2	0,1	1,3	1,6	2,7	2,0	3,0	4,6	1,6	0,9
Ουγγαρία	0,1	0,4	2,4	2,9	3,4	1,1	0,9	3,9	3,0	-0,2
Πολωνία	-0,7	-0,2	1,6	1,2	2,1	0,9	0,8	0,7	-0,1	-0,1
Πορτογαλία	0,5	0,6	1,6	1,2	0,3	3,6	3,6	3,4	-0,2	0,0
Ρουμανία	-0,4	-1,1	1,1	4,1	3,9	2,4	2,2	3,2	0,9	-0,1
Σλοβακία	-0,3	-0,5	1,4	2,5	2,8	1,6	1,2	2,1	0,9	-0,3
Σλοβενία	-0,8	-0,2	1,6	1,9	1,7	1,6	1,9	1,4	-0,5	0,3
Σουηδία	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	0,7	1,2	1,2	-0,1	0,5
Φινλανδία	-0,2	0,4	0,8	1,2	1,1	1,9	1,6	2,2	0,6	-0,4

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-27 = 1)

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Αυστρία	1,10	1,11	1,11	1,11	1,12	1,13	1,13	
Βέλγιο	1,11	1,12	1,12	1,11	1,12	1,13	1,13	
Βουλγαρία	0,94	0,94	0,92	0,94	0,96	0,99	1,01	
Γαλλία	1,14	1,13	1,13	1,12	1,12	1,12	1,11	
Γερμανία	1,07	1,07	1,07	1,08	1,08	1,08	1,09	
Δανία	10,24	10,20	10,23	10,16	10,20	10,03	9,96	
Δημοκρατία της Τσεχίας	18,00	17,72	17,73	18,00	18,11	18,11	18,23	
ΕΕ 27	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
Ελλάδα	0,93	0,88	0,85	0,85	0,85	0,84	0,83	
Εσθονία	0,71	0,72	0,74	0,75	0,76	0,78	0,80	
Ευρωζώνη	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	
Ιρλανδία	1,11	1,12	1,14	1,13	1,14	1,16	1,16	
Ισπανία	0,94	0,94	0,92	0,92	0,93	0,92	0,93	
Ιταλία	1,01	1,02	1,03	1,03	1,01	1,00	1,00	
Κροατία	4,96	4,96	4,95	4,89	4,87	4,87	4,90	
Κύπρος	0,96	0,95	0,95	0,92	0,90	0,90	0,90	
Λετονία	0,69	0,69	0,69	0,69	0,70	0,71	0,72	
Λιθουανία	0,61	0,61	0,62	0,62	0,63	0,65	0,66	
Λουξεμβούργο	1,23	1,24	1,23	1,23	1,23	1,24	1,24	
Μάλτα	0,78	0,80	0,82	0,83	0,84	0,85	0,86	
Ολλανδία	1,12	1,11	1,13	1,13	1,15	1,14	1,15	
Ουγγαρία	170,07	173,26	180,64	184,38	190,13	196,62	203,13	
Πολωνία	2,43	2,44	2,47	2,46	2,50	2,54	2,58	
Πορτογαλία	0,82	0,81	0,81	0,81	0,82	0,84	0,85	
Ρουμανία	2,12	2,23	2,27	2,31	2,30	2,35	2,45	
Σλοβακία	0,68	0,68	0,68	0,68	0,72	0,74	0,74	
Σλοβενία	0,82	0,82	0,83	0,83	0,83	0,83	0,84	
Σουηδία	11,72	11,92	12,18	12,32	12,70	12,76	12,98	
Φινλανδία	1,23	1,26	1,27	1,26	1,27	1,26	1,26	

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας - Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Αυστρία	4,9	5,4	5,6	5,7	6	5,5	4,9	4,5	
Βέλγιο	7,6	8,4	8,5	8,5	7,8	7,1	6	5,4	
Βουλγαρία	12,3	13	11,4	9,2	7,6	6,2	5,2	4,2	
Γαλλία	9,8	10,3	10,3	10,4	10	9,4	9	8,5	
Γερμανία	5,4	5,2	5	4,6	4,1	3,8	3,4	3,2	
Δανία	7,8	7,4	6,9	6,3	6	5,8	5,1	5	
Δημοκρατία της Τσεχίας	7	7	6,1	5,1	4	2,9	2,2	2	
ΕΕ 27	10,9	11,4	10,9	10,1	9,1	8,2	7,3	6,7	
Ελλάδα	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6	21,5	19,3	17,3	
Εσθονία	10	8,6	7,4	6,2	6,8	5,8	5,4	4,5	
Ευρωζώνη	11,4	12	11,6	10,9	10	9,1	8,2	7,6	
Ιρλανδία	15,5	13,8	11,9	10	8,4	6,7	5,8	5	
Ισπανία	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6	17,2	15,3	14,1	
Ιταλία	10,7	12,1	12,7	11,9	11,7	11,2	10,6	:	
Κροατία	15,8	17,4	17,2	16,1	13,4	11	8,4	6,7	
Κύπρος	11,9	15,9	16,1	15	13	11,1	8,4	7,1	
Λετονία	15	11,9	10,8	9,9	9,6	8,7	7,4	6,3	
Λιθουανία	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9	7,1	6,2	6,3	
Λουξεμβούργο	5,1	5,9	6	6,5	6,3	5,6	5,5	5,6	
Μάλτα	6,2	6,1	5,7	5,4	4,7	4	3,7	3,4	
Ολλανδία	5,8	7,3	7,4	6,9	6	4,9	3,8	3,4	
Ουγγαρία	11	10,2	7,7	6,8	5,1	4,2	3,7	3,4	
Πολωνία	10,1	10,3	9	7,5	6,2	4,9	3,9	3,3	
Πορτογαλία	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2	9	7	6,5	
Ρουμανία	6,8	7,1	6,8	6,8	5,9	4,9	4,2	3,9	
Σλοβακία	14	14,2	13,2	11,5	9,7	8,1	6,5	5,8	
Σλοβενία	8,9	10,1	9,7	9	8	6,6	5,1	4,5	
Σουηδία	8	8	7,9	7,4	6,9	6,7	6,3	6,8	
Φινλανδία	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	8,6	7,4	6,7	

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Αυστρία	5,0	5,4	5,9	6,1	6,5	5,9	5,0	4,6	
Βέλγιο	7,7	8,7	9,0	9,1	8,1	7,1	6,3	5,7	
Βουλγαρία	13,5	13,9	12,3	9,8	8,1	6,4	5,7	4,5	
Γαλλία	9,8	10,4	10,5	10,8	10,2	9,5	9,0	8,5	
Γερμανία	5,6	5,5	5,3	5,0	4,5	4,1	3,8	3,5	
Δανία	7,8	7,1	6,7	6,1	5,6	5,6	4,9	4,8	
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,0	5,9	5,1	4,2	3,4	2,3	1,8	1,7	
ΕΕ 27	10,7	11,3	10,7	9,9	8,9	7,9	7,0	6,4	
Ελλάδα	21,6	24,5	23,7	21,8	19,9	17,8	15,4	14,0	
Εσθονία	10,9	9,1	7,9	6,2	7,4	6,2	5,4	4,1	
Ευρωζώνη	11,2	11,9	11,5	10,7	9,7	8,7	7,9	7,2	
Ιρλανδία	17,8	14,9	12,7	10,8	9,1	7,1	5,8	5,2	
Ισπανία	24,6	25,6	23,6	20,8	18,1	15,7	13,7	12,5	
Ιταλία	9,8	11,5	11,9	11,3	10,9	10,3	9,7	:	
Κροατία	15,8	17,6	16,6	15,6	12,7	10,3	7,6	6,2	
Κύπρος	12,6	16,6	17,1	15,1	12,7	10,9	8,1	6,3	
Λετονία	16,2	12,6	11,8	11,1	10,9	9,8	8,4	7,2	
Λιθουανία	15,2	13,1	12,2	10,1	9,1	8,6	6,9	7,1	
Λουξεμβούργο	4,5	5,6	5,8	5,9	6,1	5,6	5,3	5,6	
Μάλτα	5,6	6,1	6,1	5,4	4,4	3,8	3,8	3,3	
Ολλανδία	5,5	7,2	7,2	6,5	5,6	4,5	3,7	3,4	
Ουγγαρία	11,3	10,2	7,6	6,6	5,1	3,8	3,5	3,4	
Πολωνία	9,4	9,7	8,5	7,3	6,1	4,9	3,9	3,0	
Πορτογαλία	15,9	16,3	13,8	12,4	11,1	8,6	6,6	5,9	
Ρουμανία	7,4	7,7	7,3	7,5	6,6	5,6	4,7	4,3	
Σλοβακία	13,5	14,0	12,8	10,3	8,8	7,9	6,1	5,6	
Σλοβενία	8,4	9,5	9,0	8,1	7,5	5,8	4,6	4,0	
Σουηδία	8,2	8,2	8,2	7,5	7,3	6,9	6,4	6,7	
Φινλανδία	8,3	8,8	9,3	9,9	9,0	8,9	7,4	7,2	

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	9,4	9,7	10,3	10,6	11,2	9,8	9,4	8,5
Βέλγιο	19,8	23,7	23,2	22,1	20,1	19,3	15,8	14,2
Βουλγαρία	28,1	28,4	23,8	21,6	17,2	12,9	12,7	8,9
Γαλλία	24,4	24,9	24,2	24,7	24,5	22,1	20,8	19,6
Γερμανία	8,0	7,8	7,7	7,2	7,1	6,8	6,2	5,8
Δανία	15,7	14,8	14,2	12,1	12,2	12,4	10,5	10,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	19,5	18,9	15,9	12,6	10,5	7,9	6,7	5,6
ΕΕ 27	23,8	24,5	23,5	21,8	20,1	18,0	16,1	15,1
Ελλάδα	55,3	58,3	52,4	49,8	47,3	43,6	39,9	35,5
Εσθονία	20,9	18,7	15,0	13,1	13,4	12,1	11,9	11,0
Ευρωζώνη	23,6	24,4	23,7	22,3	20,9	18,8	16,9	15,7
Ιρλανδία	30,8	26,7	23,4	20,2	16,8	14,4	13,8	12,5
Ισπανία	52,9	55,5	53,2	48,3	44,4	38,6	34,3	32,5
Ιταλία	35,3	40,0	42,7	40,3	37,8	34,7	32,2	:
Κροατία	42,2	49,9	44,9	42,3	31,8	27,2	23,3	17,0
Κύπρος	27,7	38,9	36,0	32,8	29,1	24,7	20,2	16,6
Λετονία	28,5	23,2	19,6	16,3	17,3	17,0	12,2	12,4
Λιθουανία	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5	13,3	11,1	11,9
Λουξεμβούργο	18,0	16,9	22,3	16,6	19,1	15,5	14,1	16,9
Μάλτα	13,8	12,7	11,7	11,6	10,7	10,6	9,1	9,2
Ολλανδία	11,7	13,2	12,7	11,3	10,8	8,9	7,2	6,7
Ουγγαρία	28,2	26,6	20,4	17,3	12,9	10,7	10,2	11,4
Πολωνία	26,5	27,3	23,9	20,8	17,7	14,8	11,7	9,9
Πορτογαλία	38,0	38,1	34,7	32,0	28,2	23,8	20,3	18,2
Ρουμανία	22,6	23,7	24,0	21,7	20,6	18,3	16,2	16,8
Σλοβακία	34,0	33,7	29,7	26,5	22,2	18,9	14,9	16,1
Σλοβενία	20,6	21,6	20,2	16,3	15,2	11,2	8,8	8,1
Σουηδία	23,7	23,6	22,9	20,4	18,9	17,8	17,4	20,0
Φινλανδία	19,0	19,9	20,5	22,4	20,1	20,1	17,0	17,2

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0